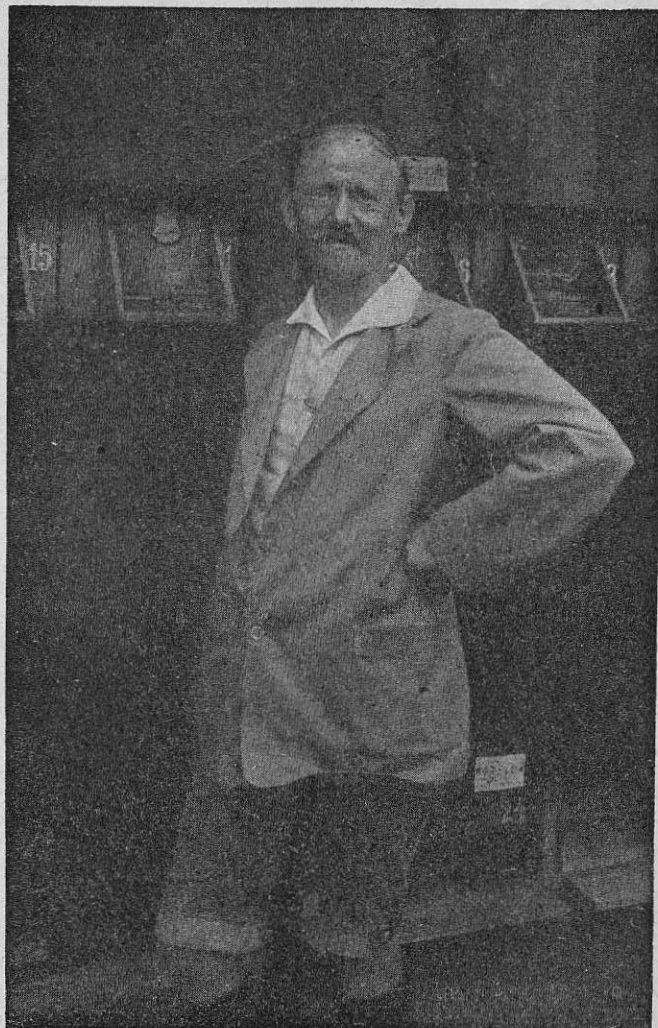

QUIDO SKLENAR,
nadučitel v Mistelbachu, Dolní Rakousy:

MOJE VČELÍ MATIČKA.

PRAKTICKÁ UČEBNICE CHOVU

VČEL A MATEK

Fluškovský
Podle 2. vydání z r. 1926 přeložil

JOSEF CHOURA,

předseda včelařského spolku podtatranského.

Překlad přehlédl a upravil

JAN HORSKÝ,

odb. učitel včelařství a předseda včelařského spolku
Olomouc - Šternberského.

Jaroslav MIŠKOVSKÝ
učitel včelařství
MLADÁ BOLESLAV III/627

1928

NAKLADATEL B. KOČÍ, KNIHKUPEC
PRAHA

Obsah:

	Strana
Všeobecná část chovu včel	11
Teplá nebo studená stavba	14
Led en:	16
Ú n o r:	19
Rozmnožení včelstev — převčelení	19
Umístění včelstev	20
Směr výletu	21
Vyzimování	21
Prášení včel	21
Napajedlo	23
Krmení z nouze	25
Krmení moukou	25
B ř e z e n:	27
Podněcovací krmení	27
Lupičství	28
Spojování včelstev	30
Lití mezistěn	32
Těžba vosku	33
Sluneční tavidlo vosku	34
Lis na vosk	34
D u b e n:	36
Uklidňující prostředky	38
Jarní přehlídka	38
Rozšiřování plodiště	39
Sesilování	40
Koupě včel	41
Překládání	42
Vybubnování	42
Přestavování včel	44
K v ě t e n:	45
Stavební rámek	45
Zamezení rojení	46
Podněcování k rojení	46
Chov trubců	47
Ošetřování chovného včelstva	47
Nasazení medníků	49
Tlusté plásty	50

Obsah.

	Strana
Omezování plodu	51
Úly	53
Příprava úlu pro roje	59
Drátování mezistěn	61
Červen:	63
Ošetřování přirozených rojů	63
Prvoroj	63
Poroj	64
Roj zpěvavý	65
„ panenský	65
„ hladový	66
Známky rojení	66
Vyléhání včel	67
Sebrání roje	67
Vychytnutí přebytných matek	68
Vyzvědačky	69
Rojochyt	69
Ošetření roje	71
Roje umělé	72
Oddělek	73
Chov rojových matek	74
Oplodňáčky	74
Čtverák a osmerák	76
Vymetání medu	77
Červenec:	80
Kočování	80
Trubčice	82
Výměna matek u méněcenných včelstev	84
Umělý chov matek	86
Srpen:	87
Podněcovací krmení	87
Zimní krmení	87
Zásobní čelídky	90
Dvouvčelstevní hospodaření	91
Jak zacházeti s medem	96
Prodej medu	97
Druhy medu	98
Zužitkování medu	100
Zužitkování vosku	104
Září:	106
Podzimní přehlídka	106
Reinartzův česnový kanál	108
Ríjen:	113
Zazimování	113
Nepřátelé včel	115
Zlepšování pastvy	124
Listopad:	128
Chovný plán	128
Prosinec:	129
Výroční účet	129

Obsah.

	Strana
Organisace	129
Žena včelařova	130
Význam včely	131
Plemenný chov včel	134
Včela	134
Chov výběrem	135
Potřeba chovu výběrem a plemeno	136
Vlastnosti ušlechtilého včelstva	138
Kmen 47	144
Dědičnost	148
Praktický oddíl chovu matek:	150
Důležitost chovu matek	150
Druhy matečníků	151
Tvary matečníků	153
Chov matek z rojových matečníků	154
Umělý chov matek	157
Chovné včelstvo	158
Ušlechtilý chovný materiál a jeho upotřebení	160
Srdíčko chovným materiálem	161
Proužky ušlechtilého plodu chovným materiálem	162
Jednotlivé buňky chovným materiálem	162
Umělé matečnický a přenášení plemenných červíků	163
Chov trubců	166
Čekování matečníků	170
Znamenání matek	172
Upotřebení matek	176
Přidávání matek s užitím kouře	179
„ „ překvapením	180
„ „ výměnou a vykousáním	181
Stráž pro matku	182
Zasílání matek	183

Věcný seznam.

Akát 125

Barva značkovací 175
Bentonová klíčka 183
Bodlák 126
Březen 27
Buňky chovným materiálem 162

Čarodějny úl 55
Černá nákaza 120
Červen 63
Červenec 80
Červíci plemenní — jich přenášeni 163
Čtverák 76

Datel 116
Dědičnost 148
Dělo na vosk 34
Dlouhověkost 143
Drátování mezistěn 61
Duben 36
Dvouvětelství hospodaření 91
Dýmák 38

Fenykl 126

Gerstungův úl 55.
Glauberova sůl 22
Göritzův úl 55

Hadinec 126
Hniloba plodu 120
Hořčice medová 102
Hrboplodné včelstvo 82
Hubam 125

Chovné včelstvo 158
Chovné včelstvo, jeho ošetřování 47
Chov matek 150
Chov plemenný 134
Chov výběrem 135
Chov z rojových matečnic 154

Isolační láhev 17

Javor 126
Jerlín 126
Jetel 125
Jíva 126

Kanál česnový Reinarzův 108
Karamelky čokoládové 103
Kmen 47 — 144
Kočování 80
Kodulka 116
Komonice 125
Koš 54
Koupě včel 41
Kožejed 117
Krmení moukou 25
Krmení podněcovací 87
Krmení zimní 87
Krmení z nouze 25
Kuntzschův dvoják 58
Květen 45

Leden 16
Letování mezistěn elektřinou 33
Ligrus 124
Liheň na matky 171
Likéry medové 101
Limonáda medová 101
L. M. S. úl 58
Lipa 126
Lis na vosk 34
Listopad 128
Lžička olarvovací 164
Lupiště 28

Májovka 120
Majka 117
Matečnick 151, 153
Matečnick rojový 154
Materiál chovný 160
Matky rojové — chov 74
Med 7
Med, jeho druhy 98
Med nezralý 77
Med mšicový 99
Med, jeho prodej 97

Věcný seznam.

Med, jeho zužitkování 100
Medník 49
Medovina 100
Medvědf past 101
Mezistěny 32
Měřitko rojové horečky 45
Mírnost 141
Mravenci 118
Mřížka 49
Myš 115

Napajadlo 23
Napájení v úlu 17
Nátěr lisu 32
Nepřátelé včel 115
Nízkošíroké úly 58
Nosema 22, 121

Ocet medový 102
Očkování matečnic 170
Oddělek 73
Ohnice 126
Omezování plodu 51
Oploďňáčky 74
Organisace 129
Orříšky kořenné 103
Osmerák 76
Ošetřování roje 71

Packalky 141
Pajasan 125
Paratyfus 123
Pastva — její zlepšování 124
Pavouci 117
Perník 103
Perník medový 103
Plán chovný 128
Plásty tlusté 50
Plemenný chov 134
Plemeno 136
Plodačky 141
Podněcovací krmení 28
Podněcovací krmení podzimní 87
Podněcování k rojení 46
Pohanka 126
Poroj 64
Prášení včel 21
Prosinec 129
Proužky ušlechtilého plodu 162
Prvoroj 64
Předmluva 9, 10
Přehledka jarní 38
Přehledka podzimní 106
Překládání 42
Přestavování včel 44
Převčelení 19
Přidávání matek 179

Přidávání matek překvapením včelstva 180
Přidávání matek výměnou a vykousáním 181
Příprava úlu pro roje 59
Pud stavební 59

Rdesno 126
Reinarzův česnový kanál 108
Reinarzův úl 54
Rejsek 115
Rhanův úl 55
Rojení zamezení 46
Roj hladový 66
Roj panenský 65
Roj přirozený 63
Roj umělý 72
Roj zpěvavý 65
Rojochyt 69
Rozmnožení včelstev 19
Rozprašovač Kuntzschův 38
Rozšiřování plodiště 39
Roztočová nákaza 123
Řepka 126
Říjen 113

Samozásobitelnost 138
Sebrání roje 67
Sesilování 40
Sítky na značkování 173
Skříňky medné 77
Slidičky 69
Směr výletu 21
Smrtihlav 117
Smrt včel 18
Smysl pro barvu 20
Smysl pro tvar 20
Spojování včelstev 22, 30
Spolčáky 76
Srdíčko 161
Srpen 87
Sršeň 116
Stavba teplá nebo studená 14
Stavební rámek 45
Stojany vídeňské 55
Stráž pro matku 182
Sůl kuchyňská 22
Sýkorka 115
Šafrán 126
Šalvěj 126
Šibal 27

Tabulky cukrové 25
Tavidlo vosku 34
Telefon včelařský 18
Těsto medové 184
Tlakoměr snůškový 23

Věcný seznam.

Tmeličky 141
Trubci — chov 47, 166
Trubčice 82
Tymian 126

Účet výroční 129
Uklídnující prostředky 38
Úly 53
Umělý chov matek 86, 157
Umístění včelstev 20
Únor 19
Úplavice 22, 122
Upotřebení matek 176
Ušlechtilé včelstvo 138

Vařák na vosk 34
Včela 134
Včelojed 116
Včelomorka bezoká 118
Včelstvo chovné 158
Voda medová 102
Vojtěška 125
Vosk — jeho zužitkování 104
Vosk — jeho těžba 33
Voskové zbytky 34
Vosy 118
Vřes 126
Všeobecná část chovu včel 11

Vybubnování 42
Vychytnutí přebytečných matek 68
Vyléhání včel 67
Vymetání medu 77
Výměna matek 84
Vyzimování 21
Význam včely 131
Vyzvědačky 69
Vzduch 17

Weidemannův úl 54

Zanderův úl 54
Září 106
Zasílání matek 183
Zásobní čelídky 90
Zavíječ 119
Zazimování 113
Zevnějšek včely 143
Zkouška na let 172
Zkouška nehtem 127
Zlatobýl 126
Zmrzlina medová 103
Znamenání matek 172
Známky rojení 66

Žena včelařova 130
Žízeň 17

Předmluva spisovatelova k 1. vydání.

Knihou »Moje včeli matička« vyhovuji přání mnoha včelařů z různých zemí, abych vydal dílo o svém způsobu včelaření a hlavně o chovu matek. Přirozeně nelze mluvit výhradně jen o chovu, neboť všeobecná nauka o pěstování včel jest základem chovu a v knize, kde jeví se toho potřeba, jest této nauky dbáno. Na začátku knihy pojednávám podrobně o pracích na včelině dle měsíců, abych prospěl i začátečníkům.

Moje dílo není nepřístupným vědeckým pojednáním; jest psáno jednoduchým, každému srozumitelným slohem. Jest knihou pro lid v pravém slova smyslu. Mou učitelkou jest jediné zkušenost. Nemám ve zvyku op i s o v a t i, podobné jednání jest mi protivným. Píši jen o věcech, které jsem sám vynášel, pozoroval, důkladně vyzkoušel a shledal správnými. Samozřejmě užívám v díle i těch myšlenek, které jsem uveřejňoval po několik roků v různých časopisech. Proto některým čtenářům bude mnohé známo.

V mnoha listech Frank v. Kleist a moje maličkost jsme jmenováni jako nejvýznačnější zástupci čistého chovu podle výkonů. Zůstávám věren svým zásadám i v této knize. Vzhled včely jest mi podřadným; její výkonnost a vlastnosti jsou však směrodatné.

Při tom ničeho nezamlčuji. Nechci býti jako mnozí včelaři, kteří nejdůležitější věci podržují pro sebe, jako svoje tajemství.

Každé moje slovo najde čtenář ve skutek vtěleno na mém včelině.

A nyní do světa, mé malé, mou krví psané dílo! Přines požehnání mým přátelům — včelařům! Nechť i zde plní se mé dávné heslo: „Vždy jen ku předu!“

Frída Kleng

Předmluva spisovatelova k 3. vydání.

Uplynulo něco přes rok a dochází k novému vydání mého díla, tentokrát v českém překladu. Nakladatelství B. Kočí v Praze požádalo mne o povolení k vydání překladu. Milerád vyhověl jsem této žádosti, jsa přesvědčen, že sjednotí-li se všichni včelaři bez rozdílu řeči a národnosti, bude to jen k prospěchu včelařství. Podaří-li se to, zmizí mnohé, dosud nepřekonatelné překážky. Přál bych si, aby moje dílo bylo k tomu základem.

A nyní ještě několik slov čtenářům tohoto nového vydání. Nepsal jsem knihu jen pro určitou skupinu včelařů; kniha ať jest každému lehce srozumitelná, začátečníkovi i pokročilému. Nepsal jsem pod vlivem vžitých názorů, řídil jsem se jediné vlastními zkušenostmi. Humor, kterým jest kniha kořeněna, není umělý, jsem veselá povaha. A byl to snad právě můj jednoduchý a veselý sloh, který získal knize tolik přátel. Doufám, že čtenáři i tohoto vydání přijmou s radostí a pochopením moje prostá slova.

S přátelským pozdravem všem čtenářům

spisovatel.

Částečný pohled na spisovatelův včelín.

Všeobecná část chovu včel.

Mnohý čtenář očekává jako úvod knihy důkladný popis všech tří jedinců včelí rodiny. Úmyslně jej však vynechávám, jelikož by zabral mnoho místa a zdrazil by knihu. Začátečníkovi připomínám za to staré pořekadlo: Měj oči otevřené! Pro včelaře přizpůsobuji je a radím: Měj oči otevřené, pozoruješ-li včelstvo! Čiň tak důkladně! Příroda, včelstvo samo jest lepším učitelem, než bych mohl býti já. Příroda podá ti lepší naučení, než nejpodrobnější učebnice. Bohužel čteme v mnohých knihách a časopisech: Jenom neotvírejte včelstev a mnoho v nich neštárejte! Prozradím ti však, milý čtenáři, důvěrně, že všichni ti, kteří tobě dnes zakazují prohlížeti včelstva, svého času, jako začátečníci velmi často a důkladně nahlíželi do svých úlů, jinak by se ani nebyli stali mistry. Čiň podobně, a poznáš brzo život včelí rodiny z vlastní zkušenosti; několikastránkový popis stane se ti pak zbytečným. Jen jedno radím ti již dnes: Sám pozoruj, jak pokračuje vývoj, kolik je zásob, začátek snůšky, rojivost čeledi a jiné. Pokusíš se snad o nový způsob chovu. To vše je dobré. Ovšem nedělej pokusů snad se všemi včelstvy, to bys chybil. Pro pokusy vyber si jedno včelstvo — své studijní včelstvo. Vybrané včelstvo pozoruj však důkladně; druhá včelstva nech v klidu, odměni se ti za to. Takto jest míněno mé „Měj oči otevřené!“ Vycvičíš-li se správně v pozorování, začneš brzo i s po-

kusy. Radím ti důrazně, zkoušej brzo! Vyzkoušej vše, co dle tvého posudku je dobré a co by mohlo prospěti tvému chovu. Zbystříš svůj úsudek, poznáš, že mnohé vůbec ani za zkoušku nestojí a uspoříš si mnoho peněz.

Buď ujištěn, že čas věnovaný studiím a pokusům jest kapitálem velmi dobře uloženým. A nyní začneme s vlastním chovem.

Spolehlivým průvodcem pro začátečníky jest popis prací na včelíně dle měsíců. Neví-li si kdo rady, vyhledá snadno patřičný měsíc, nebo heslo ve věcném obsahu a jest z rozpaků vyveden.

Ovšem, pokyny pro práce v jednotlivých měsících jsou tak podrobné, že vzrostly na rozsah samostatného díla. Činím tak proto, že moje způsoby včelaření se liší od způsobů obvyklých. V těch případech vždy píši však z vlastní bohaté zkušenosti, neboť bych nemohl srovnati se svým svědomím učiti něčemu, čeho bych sám nebyl důkladně vyzkoušel. Jest to nesvědomitost, jestliže někteří spisovatelé udávají směrnice, kterých prakticky nevyzkoušeli. Tím neposlouží zkušenému, tím méně však začátečníkovi. Kdyby bylo podle mého, poslal bych ke každému, kdo uveřejní nějaký článek o včelaření, ihned několik odborníků na jeho včelín, aby se přesvědčili, zdali jeho slova odpovídají jeho činům. Jsem jist, že mnoho podobných spisovatelů brzy by se umlčelo.

Má-li některé dílo blahodárně působiti, jest potřeba, aby měl čtenář naprostou jistotu, že každé slovo knihy vyplývá z bohaté zkušenosti; nikdy nechť neztrácí této jistoty. V žádném případě nechci však vystupovati jako zastánce ustrnulých dogmat, nebo snad s dětinskou nedotknutelností. Naopak, ponechávám každému volnost přesvědčení, jsem nepřitelem všeho slepého napodobování ve včelaření, neboť ve mnohém vezíme ještě v dětských střevíčkách a mnoho, přemnoho zbývá ještě vyzkoumati.

Kdo má býti tedy badatelem? Obyčejně pověřujeme tím učence. Radím však: Ponechte nám praktikům 10 roků vedení a uvidíte mnoho pokroku. Nevylučuji tím nikterak učence z badání. Potřebujeme sice jejich myslících hlav, nemůžeme je však ještě dnes považovati za vůdce. Praktikové zjišťují u včelstva různé zjevy a učenci je potom vědeckou cestou odůvodňují. Působí mnoho zlé krve, jestliže dnes někteří učenci staví praktiky stranou. Včelaření bylo a bude praktickým zaměstnáním; nikdy nestane se čistě vědeckým, s výjimkou včelaření ze sportu. Proto je bezpodmínečně nutno, aby praktikové a učenci pracovali rukou v ruce a stejným dílem dělili se o zásluhy. Praktik ve víru života na včelíně, učenec v tiché studovně. Není třeba se obávat, že my praktikové nejsme dostatečně vyspělí, abychom se ujali vedení. Na každou chybu na včelíně upozorní nás ihned včelička sama, učence v jeho studovně neupozorní však nikdo. Praktikové pracují pro veřejnost; jsou si plně vědomi zodpovědnosti, nepracují slepě do světa, uvažují každé písmeno a číslo, činí si poznámky, dobře vědouce, že suchá čísla a data jsou nejspolehlivějšími průvodci.

Mnohý mi bude zazlívati moji upřímnost. Byl bych špatným vůdcem, kdybych neprojevil mínění, o jehož pravosti nejsem sám přesvědčen. Všude ve světě je patrný pokrok ve včelařství, nezůstáváme proto pozadu. Každý na svoje místo, praktik, jako badatel na včelín, učenec, který jeho pozorování zpracovává, do studovny. Ovšem, jest ještě třetí, bohužel řídký případ, že učenec je současně zkušeným praktikem.

Aby bylo plně porozuměno mým pokynům pro jednotlivé měsíce, upozorňuji, že včelařím většinou v Gerstungových stojanech velké spolkové míry vídeňské, která je o něco menší než původní míra Gerstungova. Jen malá část jsou ležany a úly na široké rámy, všechny na teplou stavbu, s hora a ze zadu přístupné — systému L. M. S. Později zmíním se o nich ještě podrobněji. Dávám vždy přednost úlům s teplou stavbou a každý včelař, který s úspěchem delší dobu v nich včelaří, dá mi za pravdu. Pokud nenastane jednotnost, která umožňuje spolupráci všech včelařů, potud nepokračujeme dobře. Jen těsná součinnost všech jest podmínkou zdatu organizace.

Teplá nebo studená stavba.

Uveřejňuji zde své stanovisko v otázce teplé nebo studené stavby. Několik roků měl jsem osazeny vždy 4 rámy na teplou a 4 na studenou stavbu včelami stejného kmene. Měl jsem v úmyslu vrátit se jen k studené stavbě, ale když jsem seznal, že neposkytuje žádných předností, ani v jarním vývoji, ani ve snůšce, zůstal jsem věren teplé stavbě. Včelaři v mém okolí mají z části úly s velkorámy na teplou stavbu, většinou pak stojany rovněž na teplou stavbu. Troufám si tvrdit, že bych rád viděl odborníka, který by v této krajině v libovolné době vypěstoval v úlech se studenou stavbou silnější včelstva než moji sousedé. To budiž nám dostatečným důkazem. Nestačí tvrdit, jako činí mnozí zarputilí teoretikové, že teplá stavba je nepřirozená. Jest to nesprávný důkaz, vždyť studená stavba v ničem nepředčí stavby teplé. Zřekne se snad rolník a zahradník umělých hnojiv a zalévání, protože je to nepřirozené?

Ostatně nalézáme u včelstev volně žijících jen studenou stavbu? Zkušenost dokazuje, že ne. Znam sám dva případy. Súčastnil jsem se na svém dřívějším působišti honu na divoké králíky. Náhle vyrazí z houštiny náš pes osypaný včelami. Pátrali jsme po původci a našli jsme v hustém podrostu ani ne metr vysoko usazený roj, který měl pěkně vybudované 3 plásty. Nebylo zde ani zdání po studené stavbě, vždyť včely vylétaly na všechny strany.

Jiný případ. Jeden včelař ze sousední obce byl po čtyři roky v poli. Doma zanechal 18 prastarých košů. Po dva roky nedaly ani kapky medu, neboť měly prastaré, zčernalé, jako kámen ztvrdlé dílo. Matka včelařova prosila mne, abych včelstva přeložil do úlů s pohyblivým dílem. Za týden jsem byl s prací hotov. A co jsem našel? Včelstva, která byla svého času usazena bez začátků, měla z jedné třetiny studenou stavbu, dvě včelstva teplou stavbu, největší díl však stavěl na šikmo, tedy ani teplou ani studenou stavbu. Včelstva, která měla jen studenou stavbu, měla u česna do úhlu stočenou plástev, která měla dle mého názoru účel ochranný. Zajisté nejsem prvním, který toto pozoroval. Při valném shromáždění našeho spolku sdělovalo několik členů, kteří překládali včelstva z košů do úlů, že skoro vesměs našli teplou stavbu. Teprve potom jsem jim sdělil svoje zkušenosti. Není rozumným pro podobná různá mínění pokud se stavby týče, tříštit naši organizaci. Jdeme vždy s duchem času. Zatvrzelý stoupenec stu-

dené stavby se otáže: Proč mají včely krajinky výlučně jen studenou stavbu? Ovšem skutečnost zůstane skutečností, ale o jejích příčinách nepřemýšlel v prvé řadě tazatel. Včela jest již od přírody znamenitý vynálezce. Ona ví, že v nízkých plástech kraňských úlů nemá dostatečné možnosti vývoje při teplé stavbě, proto používá studené stavby. Zkusme však přeložit 100 včelstev z kraňských úlů, která v nich mají jen studenou stavbu, do vysokých krychlových úlů a nechme je zde vybudovat přirozenou stavbu. Postaví nám jen studenou stavbu, na kterou jsou po desetiletí zvyklá? Je-li tomu tak, potom budu i já věřícím Tomášem. Dříve však ne.

A poučení z toho? Nezahrávej si příliš se »studenou« stavbou! Činíš-li tak přece, otevírá se ti nové pole činnosti — dresura včel. Třeba ti totiž včeličky řádně cvičiti, aby stavěly jen studenou stavbu — jinak se s nimi nedostaneš na žádnou výstavu. Nesmějte se! Je to trpká »Skutečnost«.

A nyní k pracím v jednotlivých měsících!

Leden.

Úvodní slovo: Nejsem přítelem určitých rozměrů, nerad chodím vyšlapanou cestou. Jdu vlastními cestami, byť bych měl s počátku jen málo stoupenců. Z bohatých včelařských zkušeností všech zemí uveřejňuji jen poznatky, které jsou společné a nutné i nejmenšímu včelaři. Můj celý život byla jen velká »zkouška«. Radím, jako jsem již dříve psal, každému včelaři, aby pilně zkoušel. Zkouškami nabýváme zkušeností a obohacujeme vědu. Mají-li tvoje pokusy končiti zdarem, tedy vyplň prvou radu: Kup si hlavní neboli kmenovou knihu a tužku. Nemáš-li však dostatek prostředků, kup si aspoň řádný včelařský kalendář, který má volné místo pro záznamy. Budeš-li jej snad užívatí jen k záznamům, již vyplnil dostatečně svoje poslání. Kdo zapisuje, tomu zůstává.

Jest to do jisté míry netečnost, jestliže nám včelař na svém včelíně nemůže dátí potřebných vysvětlení. Ptáme se ho na stáří matky — neznámo, původ včelstva — neznámý, cena nástroje — neznámá. Ovšem, tak to nejde! Tak se nezařizuje žádný řádný podnik! Každý včelař, nechť dle svých záznamů pozná ihned příčinu zdaru nebo neúspěchu. V opačném případě je nucen zaznamenati ji jako náhodu. Nechť není vám včelín zavřenou knihou. Každá událost ať jest vám ihned jasná; pro každý zákrok mějte ihned pohotově vhodné opatření.

Aby mohl včelař na včelíně rychle pracovati, třeba mu pomocnice — a tou je teorie. Abychom se s ní plně seznámili, k tomu je právě měsíc leden nejvhodnějším. Odřekněme si několik sklenic piva a máme doma dobrou včelařskou knihu. Pivo je chvilkovým požitkem, kniha zůstává požitkem mnoho let. A jak rádi vracíme se k dobrému příteli! Mám knihovnu o 400 svazcích; jak často pročítám několikrát mnohé dílo. Každý můj návštěvník ví, že den končím čtením včelařské knihy. Jest to do jisté míry moje každodenní modlitba a vskutku velmi krásná modlitba. V zimních měsících shromažďuj duševní kapitál, promění ti v létě tvůj včelín v květy a plody. Ani jedno vážné povolání neobejde se dnes bez teorie. A včelařství s jeho něžnými tajemstvími rovněž se neobejde bez ní.

Nashromáždíš-li během zimy dostatečných vědomostí, věnuješ se v příštím roce s dvojnásobnou radostí práci, práci, která ti nebude na obtíž, ale ušlechtilou zábavou. A finanční i mravní úspěch se zajisté dostaví. Ubudou ti vydání na pivo, víno a karty, a pozorováním velké

včeli rodiny sesílí smysl pro vlastní rodinu. Opravdový včelař jest také dobrou hlavou rodiny, jest dobrým člověkem vůbec. A byl-li by mravní užitek jediným prospěchem včelaření, již proto nutno je úsilovně podporovati, aby se vyléčily škody, které na mravech zanechala světová válka. Kdo si jednou oblíbil včeličku, zůstane jí věren až do smrti. Není-li to jistá čarovná moc, kterou ve shromážděních obepíná včelka účastníky různých stavů, často v životě nepřátelských, že zářícím zrakem pohlížíjí k jediné hvězdě pravého lidství a snaží se jí dosíci? Řemeslník posadí se vedle učeného lékaře, rolník vedle vysokého důstojníka, učitel k faráři — všichni jednotní ve svých myšlenkách a snáhách. Navštěvuj v zimě pilně spolkové schůze — je to také tvoje zimní práce.

Tvůj spolek nebo tvoji přátelé mají bohatou knihovnu. Rozumíš mi bez dalších výkladů — zimní práce. Třeba opravití náradí — zimní práce. V knihách poznal jsi některé nové jednoduché zařízení pro svůj včelín — práce v zimě. Každý obchodník, každý obchodně vedený podnik sestavuje roční uzávěrku, dělá plány pro následující rok. Také ty, milý včelaři, buď obchodníkem! Zimní práce. A tak možno v tomto měsíci mnoho a mnoho užitečného zaříditi, dokud na včelíně je klid.

Aspoň jednou týdně navštiv svoje miláčky. Jsou-li správně zazimování, nepotřebují tě sice, zjistí však, jsou-li zástrčky na česnech v pořádku, neboť myš je zlý nepřítel včel. Chraň včelky před nimi všemi prostředky. Rozhryzané mrtvolky včel ukazují nám řádění nepřitele, kterého je třeba ihned se zmocniti, nechceme-li z jara míti polozničená včelstva.

Slyšíš-li za mírného počasí silně včeličky bzučeti, vyčisti rychle česno — včelky trpí nedostatkem vzduchu. Malé bílé krystalky na letáku — krystalisovaný med — prozrazují žízeň včel. Odstraníš ji snadno, dáš-li včelstvu otvorem pro krmení dobře zabalenou láhev horké cukrové vody nebo slabého medového roztoku. Dej dobrý pozor, aby láhev nevychladla a aby do úlu nevnikl průvan; včelky jej nenávidí. Samozřejmě, že láhev je obalena kusem plátna, aby obsah nevytekl. Jen o jedno tě prosím jménem milé včeličky: Nedej se svéstí k tomu, abys lil vodu do plástů — zvláště ne do těch, které obsahují pyl — zažiješ podobnou nepříjemnost, jakou jsem i já zažil. Napájel jsem podobným způsobem tři včelstva a pro zimu nemohl jsem po tři až čtyři neděle nahlédnouti do úlů. Jaké však bylo moje překvapení, když jsem po čase našel u všech tří včelstev zadní plásty bílé plísni! Byly tak dokonale obaleny, že sám Eskymák by se za podobný ústroj nikterak nehanbil. Ale včelky necítily se spokojeny ve svém obydlí — opustily dokonce i sousední plásty a tísnily se v úzkém prostoru v čele úlu. Inu — Quido vždy zkoušel.

Pro přikrmování v lednu doporučuje se s výhodou užití isolační láhve »Thermos«. Naplníme ji horkou potravou, obalme ji a vsuňme ovázanou do krmicího otvoru — včelky mají celou noc teplou krmí a rády ji přijímají. Nejméně jednu isolační láhev má míti každý včelař.

Je-li na včelíně klid a chceš-li se přes to přesvědčiti o životě svých

miláčků, vsuň česnem do úlu gumovou hadici nebo papírovou rourku. Druhým koncem naslouchej a máš nejlepší telefonické nebo radiové spojení se svými miláčky. Vypravují ti upřímně a pravdivě, jak se jim daří. Neznají lži, kterých ze zdvořilosti užívá moderní člověk. Spokojené bzučení prozrazuje spokojenost včeliček — buď i ty spokojen! Je-li však uvnitř ticho a leží-li snad několik čerstvých včeliček na česně — tu rychle otevři úl a jeví-li včelstvo ještě aspoň nepatrné známky života, rychle vlož do úlu horkou cihlu a plást s teplým hustým medovým roztokem — přivedeš snad zdánlivě mrtvé k životu a zachráníš, co se zachránití dá. Ovšem řádnému včelaři se něco podobného nestane.

Únor.

V lednu připraví si obezřetný včelař pracovní plán pro nový rok. Plán obsahuje snad i tyto body: rozmnožení včelstev, úly jednotlivě rozestavené nebo včelín, směr výletu. O jednotlivých otázkách pojednám důkladněji.

Rozmnožení včelstev — převčelení.

Rozmnožení svých včelstev pokládá začátečník právem za velmi důležité. Necht' ovšem nezapomíná, že mívá v zápětí nepříjemnou sestru — převčelení. Netřeba však, aby se jí začátečník obával, jest jen potřebí, aby opatrně jednal. Jisté jest, že každoročně zůstávají ještě tisíce a tisíce kilogramů medu nezužitkovány; neplatí to ovšem pro každý kraj a pro každý včelín. Jsou kraje, ve kterých se včelka téměř neukáže; naopak zase jsou krajiny včelkami přeplněné. Zkusil jsem to na vlastní kůži. Ve svém dřívějším působišti měl jsem 60 až 80 včelstev, která mně donášela průměrně 15 až 20 kilogramů. Neberu při tom zřetele na zvláštní výkony některých včelstev, která přinášela až 40 a přes 40 kg. Třeba připomenouti, že jsme v krajině s velmi chudou pastvou a lígrus je zde jedinou význačnou rostlinou snůškovou.

Lígrus jest u nás pěstován jen na malých plochách a ne jako v sousedství na celých hektarech. S přibývajícím počtem včelstev klesal stejnoměrně i výnos. Při počtu 400 včelstev v místě klesl na nejmenší průměr 5 kilogramů. Jakmile se však přestěhoval největší včelař se značným počtem svých včelstev, byl při stejném počasí patrný značný přírůstek průměrného výnosu. V krajinách s vydatnou pastvou, s pohankou nebo lesní pastvou, nejsou zajisté tyto úvahy tak důležité.

Více opatrnosti je potřeba, aby nebyl přeplněn vlastní včelín. Nikdo výhodně neošetří více včelstev, než kolik mu dovoluje jeho volný čas a jeho prostředky. Mnozí toho neuznávají. Okolnostmi jsou však donuceni, zvláště poznají-li, že jejich soused při polovičním počtu včelstev má stejný výnos. Ostatně, kdo dobře posuzuje, ví ze zkušenosti, že v podobných případech jest tomu tak. I v jiných oborech jsou stejné zjevy. Zručný zahradník užívá z výnosu 1 hektaru celou rodinu. Jeho soused, rolník, chce jej napodobiti a osází zeleninou 2 hektary svých pozemků. Jaké však jest jeho překvapení, když sezná, že výnos zahradníkův je mnohem větší jeho výnosu! Jak je to možné? Rolník ne-

měl pro svůj pozemek dostatečného množství hnojiva, neměl dostatečně času, ani zkušeností pro zahradnictví. Právě tak je tomu i ve včelařství. Tvůj soused s 20 včelstvy může dosáhnout většího výnosu než ty se 40. Proto chraň se přeplnění včelínu, nevykvetě ti z něho žádné dobro. Je lépe mít málo včelstev, ale řádně ošetřených, než mnoho a v nepořádku. Pamatuj, že 20 dobře živěných včelstev dá větší užitek než 40 polohladových.

Kterak pečlivá znalost včelínu zvyšuje průměrný výnos, o tom píše ve švýcarském časopise včelařském známý přítel včel. Měl s počátku 100 včelstev a s jejich výnosem byl spokojen. Pro nedostatek času snížil počet na 70, ale průměrný výnos stoupl; pro stáří snížil stav na 50 a průměrný výnos se zase zvýšil. Nyní na stará kolena má jen 30 včelstev, ale průměrný výnos dostoupil největší míry. Včelařil vždy v téže krajině, ve stejných úlech a se stejným kmenem včel. Není jediným, který nabyl této zkušenosti. Varuj se proto, milý čtenáři, ty i tvoji sousedé včelaři, přeplnění včelínu a také převčelení krajiny.

Umístění včelstev.

Včelstva možno buď jednotlivě rozestaviti nebo je umístiti ve včelíně. Jednotlivě rozestavená včelstva vyžadují ovšem v zimě zvláštní ochrany, předpokládají velkou zahradu nebo velké stanoviště. Kdo ovšem nemá dostatek místa a obává se nákladů na obal, rozhodne se pro krytý včelín. Sám mám včelín i z jiných důvodů. Jelikož mám úly jen na teplou stavbu, netřeba mi jednotlivě rozestavených úlů. Jejichž jedinou výhodou je snadnější přístup k dílu při užívání studené stavby. Jest nesporné, že, jsou-li úly rozestaveny jednotlivě, matka při snubním výletu tak snadno nezabloudí. Označíme-li však ve včelíně patřičný úl, nevýhoda pohromadě umístěných úlů nepadá vůbec na váhu. Začátečníkům připomínám, aby při značení úlů měli na paměti, že dělnice má větší smysl pro barvy, kdežto matka má větší smysl pro tvar; proto se doporučuje včelstvu, jehož matka se má oplodnit před prvním výletem, tedy pokud jest ještě v matečníku, položit na leták malý předmět, na př. kámen, jablko, sklo, zrcadélko a pod.

Nejpřednější výhodou uzavřených včelínů jest využitkování tepla těsně k sobě přistavených včelstev. Prostor mezi úly je vyplněn dřevitou vlnou. Jednotlivě stojící úly nemají výhody vzájemného zahřívání. Tato přednost uplatňuje se znamenitě při jarním vývoji, zvláště v drsném podnebí. Včelstva i úly jsou chráněny od škodlivých vlivů podnebí a úly proto i déle vydrží. Ve včelíně máme potřebné pomůcky vždy po ruce a netřeba jich přenášeti. Ve včelíně pracujeme v každý čas a bezstarostně, rovněž i lupičky držíme v šachu, než na volném stanovišti. Stejně důležitá jest i ochrana před dvouhými lupiči, kterým uzamčený včelín není tak snadno přístupným. Včelín skýtá také větší ochrany před zvířaty a ptáky. Mohl bych připomenouti ještě jiné výhody uzavřeného včelínu, doufám však, že uvedené postačí.

Směr výletu.

Názory v této otázce jsou velmi rozdílné. Někteří doporučují jiho-východ, jiní přísahají, že nejlepší je severní strana. Kdo má pravdu? Vlastně oba, neboť směrodatným při stanovení výletu jest podnebí krajiny a přirozené neb umělé zastínění. Pro náš kraj doporučuji: Postav včelstva výletem přímo proti jihu, neboť jih vaří včelstva; to znamená: Včelstva velmi záhy počínají plodovati a proto se velmi záhy vyvíjejí. Toho nutně potřebujeme v naší na pastvu chudé krajině. Některý rok velmi záhy, již v polovici května, nastává jediná snůška z lígrusu. Nejsou-li včelstva dostatečně silná, ztrácíme v tom roce veškerý výnos. Jakým štěstím bylo by pro nás, kdyby včelstva byla pohotově již v polovici dubna, aby využítkovala, byť i skromné pastvy s ovocných stromů! Proto doporučuji jižní stranu a dvouvčelstevní hospodaření jako záchranu v nouzi. V našem kraji jest časný jarní vývoj velkou předností. Včelařství jest ve mnohém odvislé od kraje, ve kterém hospodaříme. Proto nenapodobujte slepě každého učení, ale vyzkoušejte dříve jeho výhody pro svůj kraj. Tyrolák, který včelaři v drsném podnebí, praví: »Silný a časný jarní vývoj jest pro nás výhodou, neboť nahrazuje nám přirozené ztráty, vzniklé jarním odumíráním.

Vyzimování.

V tento pojem zahrnujeme různé důležité práce na včelíně v před-jarí; jsou to: Prášení včel, čištění dna, napájení, příkrmování, ošetřování včel v jarních nemocech a jiné. Ovšem nepočínáme si, jako jistý mladý včelař v mém okolí. Četl v odborném časopise, v únoru slovo »vyzimování«, nečetl již dále, ale ihned odstranil ze včelínu ochranné příkrývky, obal a slaměné vložky. Měl však dosti času, neboť teprve »až bude máj, půjdeme v háj«. Sám ponechávám obal ochranný až do doby, kdy nasazují medník. Naše včelička je dítkem slunka, potřebuje k svému vývoji, tak jako jiní tvorové, především tepla. Neodebírejme včelce tepla v době, kdy je nejvíce potřebuje, to jest v době jarního vývoje, který nám přináší největší užitek. Správné hospodaření teplem je nejlepším podněcovacím prostředkem k plnému se uplatnění všech sil včelstva. Nehospodaříš-li s teplem na jaře, bude prázdný hrnec tvojí odměnou. A nyní o jednotlivých bodech vyzimování.

Prášení včel.

Nový rok včel! Velikonoční jitro! Vzkříšení!
Teplý den i v srdci spolucitícího včelaře.

V zimě má včelař velmi málo upřímných přátel. Nemůže pečovat o své malé miláčky, nemůže jich těšit a ochraňovat. Očekává po-žehnanou chvíli prvního výletu. Někdy však zůstává ona jen vroucím přáním včelařovým; jest mu těžko u srdce. Konečně, konečně slaví včelka svoje vzkříšení! Který včelař zůstal by při tom ve svém pří-

bytku? Kdyby jej přikovali, sejde přece do včelínu. Jest den radosti pro včelaře, vidí výsledky své péče, vidí svoje včelstva vzkříšená k novému životu. Rychle čistí pohrabáčem dna úlů a bedlivě zkoumá odpadky a mrtvolky včel — jest to kronika života včelstva v drsné zimní době. Práci s čistěním usnadní si včelař, dal-li na podjaře vytáhne, očistí a opět zasune. Práce je rychle skončena. Po práci čila, poněvadž krásně vyprané a právě rozvěšené prádlo včelky označily moderním vzorkem.

Po skončeném prášení zůstává včelař ještě asi čtvrt hodinky na včelíně, aby poznal, nemá-li snad nějakého nemocného. Leták, silně potřísněný výkaly kysele páchnoucími, připomíná mu, že včelstvo je postiženo úplavici, která se nejlépe vyléčí důkladným prášením.

U včel, které mají zduřelý zadeček a bílý obsah střev, objevila se nosema, strašlivý zhoubce včel. Na svém včelíně pozoroval jsem jen jedenkrát lehký případ nosemy a úplavice. Úplavici jsem přivodil sám. Krmil jsem každoročně včelstva většinou cukrem, což činím nyní jen z velké nouze v hladových letech. Zazímují, pokud možno, na medě. Bohužel, dostal jsem tenkrát cukr až v listopadu. Proto minil jsem z jara přikrmovati. Po prvním výletu nastalo však chladné počasí, takže jsem nemohl krmiti. Nechal jsem krmivo ve včelíně. Po třech nedělích se oteplilo a byl čas přikrmovati. Moje žena ochutnala cukrový roztok a tvrdila, že má silně kyselou příchut. Nedbal jsem jejího varování, ale přikrmil roztokem tři včelstva — v krátké době dostala všechna úplavici a zhynula. Od té chvíle zmoudřel jsem pro celý život. Včelám podávějme jen nejlepší potravu!

Lehký případ nosemy jsem záhy vyléčil, ovšem netvrdím s naprostou jistotou, že se tak stalo jen mými léky. V každém případě stojí za pokus i druhému včelaři. Jakmile jsem zjistil drobnohledem nosemu, smíchal jsem stejným dílem kuchyňskou a Glauberovu sůl a přidával denně po štipci do napajedla. Brzo nebylo po nemoci ani stopy. Zkus i ty, zavítá-li tento nemilý host na tvůj včelín. Nemůžeš-li zjisti nemoc, zašli několik nemocných včel nebo kus podezřelého díla pozorovací stanici, která ti dá potřebné pokyny. (Pozn. př.: U nás včelařskému výzkumnému ústavu v Dole, p. Libčice n. Vl., nebo Včelařské výzkumné stanici v Židlochovicích u Brna.)

Jest ještě mnoho jiných nemocí včel. Neseznamují tě s nimi, aby sis hned s počátku nezoufal, jestliže uvidíš jednu podezřelou včelu. A také není ti toho potřeba. Čistý včelín jest téměř vždy uchráněn těchto zlých hostů. Proto čistota jest nejsvětější povinností včelařovou. Nemocným jest na jaře také to včelstvo, které v zimě ztratilo matku. Včely prozradí to samy, jestliže po prvním výletu nepokojně pobíhají po letáku. Pozoruješ-li po skončeném výletu včely nepokojně pobíhají po letáku a čelní stěně, slyšíš-li z úlu smutné requiem a hlasité kvilení, poznáš, že včelstvo ztratilo matku, že ztratilo své všechno. Nemudruj dlouho, ale spoj ihned osířelé včelstvo s »d o b r ý m souse-

dem«. Převěs je jednoduše k němu dozadu, ale česno prázdného úlu dobře uzavří a zastří, aby se létavky do něho nevracely. Je-li však osířelé včelstvo podezřelé z nemoci, jest proň nejlepším prostředkem ihned — síra! Pozoroval jsi, že zdůrazňuji slovo s d o b r ý m sousem. Není to bezdůvodně. Jsem nepřitelem spojování dvou slabochů. Jest to nerozumné jednání; již několikrát jsem opakoval: Co jest bezcenné, zůstává bezcenným! Spojíš-li třeba pět slabochů, nebudeš se z nich nikdy radovati, nedají ti nikdy tolik užítku, jako když přidáš slabocha silnému včelstvu. Můžeš s jistotou očekávat užitek i roje. Rozhodně neschvaluji zazimování slabochů. Často slychávám od včelařů začátečníků: Pane, zazímoval jsem slabocha a příštím létem měl jsem z něho silné včelstvo. Dobře, nikdy však se nezminil o výnosu tohoto včelstva, ani o osudu slabochů, které jiný rok zazímoval. Nesnažil se ani, dovědět se, který užitek přineslo sta slabochů v jeho bydlišti, v okrese a v zemi. Jeho úspěch byl nahodilý a na podobných náhodách nebudujeme výnosná hospodářství. Výjimky nemohou býti důkazem. Slaboch potřebuje více péče, prostředků a času, než silné včelstvo; proto je práce jemu věnovaná nevýnosná. I včelař ať se učí hospodařiti s časem, penězi i prací.

Napajedlo.

Bohužel málo, velmi málo včelařů věnuje pozornost napajedlu. Učiní snad s napajedlem malý pokus, ale nezdaří-li se, ihned jejich zájem vyprchá. Kdyby se však přesvědčili, jaké množství vody spotřebuje velký včelín denně, kolik práce uspoří se včelám dalekými lety pro vodu, zajisté by věnovali novou pozornost řádnému napajedlu. K napájení užívám tři lahví o obsahu čtyř litrů. Někdy třeba lahve třikrát denně plnit, přes to, že třetí dávka se celá nespoteřebuje. Mnohým návštěvníkům mého včelínu zdálo se to nemožným, mnozí tvrdili, že největší díl vody se vypaří. Zůstanou-li však delší dobu na včelíně, seznají, že se mýlili, neboť napajedlo je silně obléháno včelami. Láhve plním o 10. hodině dopoledne, ve dvě odpoledne a před večerem. Večerní dávka stačí do příštího rána. Nepoužívají-li včelky napajedla, vystačí obsah často i 8 dní, důkaz, že se voda neevapířila. Mně je napajedlo současně spolehlivým tlakoměrem snůšky. Je-li silně obléháno, jest Quido smutným, neboť venku není žádné pastvy. Je-li však napajedlo ve dne skoro prázdné, raduje se, neboť matka příroda plní studánky, včelkám netřeba vody.

Moje napajedlo jest celkem jednoduché. V tvrdé desce rozměru 15×15 cm ve čtverci provrtám ve středu ½ cm hluboký otvor o průměru 3—4 cm. Z tohoto otvoru vedu žlábký paprskovitě na všechny strany. Do otvoru v desce postavím převrácenou 1½ l láhev s vodou. Voda naplňuje žlábký, které ovšem nedosahují až k okrajům desky. Včely silně obléhají napajedlo. Voda, kterou včely vypijí, samočinně dotéká, proto slyšíme často v láhvi žblunkání. Na včelíně mám 3 podobné láhve. Mým napajedlem nepřenáší se žádná nakažlivá nemoc.

Objeví-li se na desce jen stopa výkalů, ihned ji umyji v horké vodě s roztokem sody, opláchnu vařící vodou a je po nebezpečí. Zajisté jest nebezpečí nakažlivých nemocí menší, než když jsou včely nuceny donášeti vodu z různých, často znečištěných míst.

Zmínil jsem se, že napajedlo bývá často v zanedbaném stavu. To bývá pravidelně první příčina, pro kterou ho včely neužívají. Jednou včelař dolévá láhve a potom třeba desetkrát nechá je prázdné. Včelky jeden den najdou vodu, potom osm ní nenajdou ničeho. A co si pomyslí? Milý příteli, kašleme na tvoji vodu, kterou nám dáváš jen na přilepšenou, přineseme si raději vodu z místa, kde ji máme v ž d y dostatek. Shoduje se to? A moji sousedé, čtou-li tuto knihu, škrabou se za uchem. Zase ten hrozný Quido vyrazí všechny naše hříchy.

Tak jen dále: Mnohý včelař nařiká, že jeho napajedlo, které udržuje v pořádku, není oblétáno. Navštívil jsem jeho včelín. A kde byla chyba? Postavil napajedlo těsně před včelín. Je to stejně neúčelné, jako když vysazujeme medonosné rostliny těsně před včelínem. A kdyby snad rostliny vnikaly až do česna, nebudou oblétány tvoji včelou, možná však včelkou sousedovou. Včelce třeba několik metrů od letáku letěti, aby myslila na jinou práci. Proto postav napajedlo na stinné chráněné místo do vzdálenosti 8—10 m od včelínu a bude jistě obletováno.

A ještě poslední »jestli«, jestli totiž dovedeš včelky přivábíti. Samo od sebe nebude napajedlo silně užíváno, pokud k němu včelek nepřivábíš. Prostředek je jednoduchý. Polož na napajedlo kousek plástu, jehož horní plochu jsi potřel silně medem. Medová vůně přivábí několik včel. Za nimi přiletí brzo i druhé. Na napajedle je brzo divoký ruch. Přilet včel podporují v první hodině politím plástu cukrovou vodou. A dostoupí-li řádění včel vrcholu, že se podobají lupičkám, odstraním rychle plást a setřepu s něho všechny včely. Do otvoru v desce vsunu potom láhev s vodou. S počátku jsou včely zklamány, ale brzo oblíbí si i vodu, které nutně v tuto dobu potřebují k výživě plodu. Od této chvíle je napajedlo pilně včelami oblétáno, jen jestli, jestli je včelař nenechá v suchu. Kdo mi nevěří, ať mne zavolá na svůj včelín; zařídím mu jednoduchými prostředky napajedlo, za jehož upotřebitelnost plně ručím, bude-li ovšem udržováno v pořádku. Teprve letos (1926) uvěřil mi jeden velký včelař, že napajedlo v nejkratší době velmi silně jest obletováno. Za dvě hodiny po postavení bylo napajedlo silně včelami obsazeno. A včelař? Uvěřil.

Několik roků činil jsem také pokusy s teplým napajedlem. Do uzavřených beden dal jsem hořící lampu pod misku s vodou; vedle postavil jsem 2 mísy se studenou vodou. Všechny mísy byly stejně obletovány, proto nyní užívám jen studeného napajedla.

Máš-li napajedlo v pořádku, podivíš se, že při celkem nízké teplotě 5°—6° R, včely bez nebezpečí ho užívají. Krátká vzdálenost jim neškodí, ale naopak při hledání vody ve vzdálených kalužích a příkopech mnoho jich zahyne, jak dokazují nalezené mrtvolky.

Pamatuj, že teplo a voda, jsou včelám na jaře právě tak potřebné, jako med a pyl.

Krmení z nouze.

Bohužel smutná, ale přece velmi důležitá kapitola, neboť dosud nevymřel cech »ledabyklých« včelařů. Krmiti z nouze můžeme různými způsoby. Ve svých úlech mohu přikrmovati otvorem ve stropu nad hnízdem v kteroukoliv dobu. Neopomeňme nikdy podávati včelám teplou potravu a nádobu dobře obalme, jak radil jsem již při napájení. Dobře se nám hodí isolační láhev. Otvorem ve stropě můžeme včelám podávati též krystalisovaný med, nebo medové těsto. Přikrmovati můžeme též tabulkami z tvrdého těsta, které si sami připravíme z cukru a v prázdných rámcích upevníme. Jako začátečník zkoušel jsem přikrmování těmito cukrovými tabulkami, ale nebyl jsem nikdy spokojen. Předně, množství rozhrzaného cukru spadlo na dno úlu, a za druhé bylo toto krmení velmi žalostným prostředkem k udržování včelstva při životě. Vývoje nikterak neurychlilo. Byl to hrozný pohled na včelstva, která tímto přikrmováním z ruky do úst zachraňovala si holý život. Krmení tekutou potravou t. j. roztokem medu nebo cukru ve vodě v poměru 1 : 1 (na 1 litr vody 1 kilogram cukru nebo medu) působí daleko mocněji a podněcuje vývoj. A z jara ať se vše vyvíjí!

Pro krmení z nouze doporučuji výslovně roztok v poměru 1 : 1, neboť každý jiný roztok může škoditi. Je-li roztok příliš řídký, neodpovídá svému účelu jako potravu, nýbrž napájí jen. Je-li hustý, nemají jej včely rády, neboť potom cukr v buňkách krystalisuje. Sám jsem se jednou o tom přesvědčil. Starý přítel ze sousední vesnice mne povolal, abych mu prohlédl včely. Pohled, jak se namáhám, přivítal mne, a přece mršky ani se potravu nedotknou. Vstoupíme do včelínu; prohlížím prvou sklenici s potravou a je mi do smíchu. Tak ty tedy krmíš všechna včelstva? Potom se nedivím, že se ti to nedaří. Pohled jen na sklenici. Stěny jsou plné krystalisovaného cukru. Ten včelkám nechutná. Vzal jsem roztok v poměru 3 : 1. Tak vezmi v poměru 1 : 1 a uvidíš výsledek. Nevěříš? Zkus to ihned. Zůstal jsem ještě 2—3 hodiny ve včelíně. Všechna včelstva zkrmlila v krátké době polovinu teplé a tekuté potravu, která jim byla podána.

Chybami se učíme — ovšem je příjemnější, učíme-li se z chyb druhých. Včely trpí mnohdy i jiným nedostatkem a sice nedostatkem pylu. Tím přicházíme k pojednání o

krmení moukou.

Nedostatku pylu odpomáhá mnohý včelař přikrmováním pšeničnou, nebo hrachovou moukou. Moje mínění? Krmení toto je pro kočku. — Přírozeně, jaksi ze zvyku a »z dědičnosti«, neboť můj otec krmení také zkoušel, činil jsem i já pokusy s krmením moukou. A výsledek? Nula. Včely nechaly mouku v buňkách a následek byl — zalepené plásty. Nevěřím, že by včely třebas jen jednoho dekagramu mouky užily k přípravě krmné kaše. Dokazuje to okolnost, že v době nouze snášejí včelky i zcela nepotřebné věci, jako hobliny a prach, kterých zajisté nemohou zpracovati na potravu. Stejně je tomu i se sná-

šením mouky. Včely ukájejí tím pud' po práci, aniž by si předem uvědomovaly účel. Možná, že druzí jsou jiného mínění, nikdy však mi nedokáží, že užívají včelky hoblin nebo prachu k přípravě krmné kaše. Já však dokáží každoročně, že včelka se oddává záhy z jara tomuto pudu.

Proto, milý příteli, měj vždy oči otevřené a přemýšlej! Je-li v místě, jako u mne, mlýn, který má na střeše vyssávací prachu, neuvaruješ se, aby včelky nedonášely někdy moučný prach. Zbývá ti jen, abys časem očistil dílo od zatvrdlé mouky.

Nedostatku pylu z jara odpomůžeš rozumným způsobem jen tak, že vyškrabeš pyl z plástů pylových, které máš v zásobě, smícháš s medem a podáš včelám. Ovšem ještě přirozeněji odpomůžeš nedostatku pylu, osázíš-li okolí včelínu rostlinami, které záhy kvetou a poskytují pylu. Jediná velká jíva mnoho nám prospěje. Zkoušelo se i přikrmování mlékem a vaječnými žloutky, které se mísily do potravy. Nikdy jsem však nečetl, že toto krmení splnilo požadavky na ně kladené. Mínění o nabytých zkušenostech se velmi různí.

Březen.

Tento měsíc začínám malou pohádkou s názvem:

Šibal.

Kdysi žili v jedné vesnici dva včelaři, oba plní lásky ke včelařství, pilně pracovali ve včelině, pilně četli knihy a báдали ve skrytých tajemstvích. Jeden věřil slepě každému tištěnému slovu, druhý četl a při tom přemýšlel. Přišlo směřící se jaro, přítel života. Oba přátelé s láskou věnovali se svým miláčkům. Chtěli jim dát jen to nejlepší, neboť byli přesvědčeni, že budou od nich opět jen nejlepší sklízeti.

Než jaké plody donesla jejich láska? Prvý četl v 5, v 10, ba dokonce ve 100 spisech: Nikdy nepodněcujte včel krmením záhy z jara, krmíte do vzduchu. Věřil slepě každému slovu a nekrmil. Druhý však zalezl kdesi do kouta — přemýšlel a — krmil a to již v březnu. Prvý byl pobouřen jeho počínáním a ve své slepé víře v tištěné slovo věřil, že nebesa jistě potrestají hříšníka. Přišel duben, včelstva hříšníkova nádherně se vyvíjela, takže brzo předstihla včelstva spravedlivého. V květnu hříšník musel nasadit medníky, kdežto spravedlivý nemohl tak učinit, neboť jeho včelstva byla ještě slabá. Přišla žen. Hrnce hříšníkovi byly plné, spravedlivého prázdné. A pravil spravedlivý k hříšníkovi: Jsi ty šibal se svou nevěrou v tištěné slovo. Hříšník sklonil hlavu a smál se. Hříšník byl Quído — spravedlivý byl — někdo jiný.

Libí se ti tato pohádka? Tedy následuj v ní — hříšníka. Jednu přednost má tato pohádka před druhými, a to, že ve skutečnosti děje se také tak.

Ještě dnes čteme v mnohých knihách: Podněcovací krmení na jaře, v době, pokud nekvete angrešt, je krmením do vzduchu. Dokázali spisovatelé a ti, kteří z jejich knihy opisovali, pokusy za několik roků, pravdivost svých slov? Nevěříš-li, zkoušej sám! Ale ne v malém; malé pokusy nedokazují ničeho. Přikrmuj polovinu svých včelstev v době od poloviny března do poloviny května, dvakrát týdně, každé 1 litrem teplého medového, nebo cukrového roztoku (postačí však i $\frac{1}{4}$ litru), druhou polovinu nekrm! Zkus to jeden rok, druhá léta již nepotřebuješ mého pobídnutí. Sedni si však potom ke stolu a napiš: Mýliti se je lidské.

Mnoho se dosud podceňuje význam podněcovacího krmení v krajinách s jarní snůškou. Včelař, který očekává snůšku teprve v polovici nebo koncem července, nepotřebuje podněcovacího krmení; s výhodou bude proň jen v případech, přeje-li si roje ještě před snůškou. Včelař, který počítá s jarní snůškou, má z podněcovacího krmení velký prospěch. A objeví-li se z podněcovacího krmení roj, není žádná chyba, můžeme jej ještě využítkovat pro snůšku. Kterých důvodů používají protivníci podněcovacího krmení? Jako nejdůležitější tvrdí, že včelstvo nasazuje silně plod, potřebuje mnoho vody, při tom hyne mnoho létavek. Přezkoušejme však pravdivost těchto tvrzení. Příkrmovaná včelstva nasazují plod. Správně. Kdo se však odváží tvrdit, že nepřikrmovaná nenasazují již v polovině března plodu? Kdo tedy potřebuje vody? Obě včelstva. Kdo jest však nucen v každém případě vodu donášeti zvenku? N e p ř i k r m o v a n é včelstvo. Proč ne včelstvo příkrmované? Protože má z tekuté potravy dostatečně vody doma k přípravě krmné kaše. U kterého včelstva jest obava o létavky? Mnoho let pozoroval jsem na svém včelíně následky příkrmování. Nikdy za nepříznivého počasí nevy létají více včely příkrmované, právě naopak a to zcela přirozeně. Byl jsem s počátku pro svoje tvrzení v různých časopisech napadán, dnes bohudíky jsme tolik pokročili, že jarní podněcovací krmení jest užíváno téměř u všech včelařů, kteří jsou závislí na jarní snůšce. Však ještě více. Mnohý z dřívějších nepřátel hlásá nyní při každé příležitosti, že jarní podněcovací krmení jest nutností.

Může se mi právem vytýkati, že u včelstev podněcovaných jest velká spotřeba krmiva. Nepopírám toho, ale za to podávám včelstvu týdně potravu a ono mi opět dodává pro mne a pro nejbližší čas tak potřebné »maso«. Výhoda je zajisté na mé straně. S podivem pozoruje každý, kdo toto zkouší ve velkém, jak velký jest rozdíl u včel. Zdůrazňuji opět, že toto opatření je výzbrojí jen pro včelaře s jarní snůškou; dále možno příkrmovati jen při vhodném počasí, tedy nikdy, je-li zima. Kdy je tedy nejvhodnější doba pro toto příkrmování? Neklamným znamením jest okamžik, kdy je napajedlo silně obletováno.

Včelařiš-li však v krajině, která nedodává z jara absolutně žádného pylu, tedy začni s podněcovacím krmením jakmile včely přinášejí prvý pyl.

Nutnost jarního podněcovacího krmení pro krajiny s jarní snůškou dokazují svým starým pořekadlem: P ř e d snůškou není žádné včelstvo dosti silné! Vhodně užitý podněcovací krmení vyrovná silná včelstva.

Lupičství.

Choulostivá věc pro každého ať mladého či starého včelaře. Zde lze skutečně mnohem snadněji zlu zabrániti, jako je léčiti. Příčina lupičství je různá, na příklad: osířelost včel, zeslabená včelstva nebo nešikovné zacházení s nimi. Z toho poznáš ihned ochranná pravidla:

1. Netrp na jaře osířelých včelstev; 2. netrp slabochů; 3. buď opatrným při pracích v úlu, abys nepřivábil lupičů! 4. buď opatrným i při krmení, abys nikde nerozlil potravy, krm jen večer a nenechávej přes den potravu na včelíně. Potom budeš mít od lupičství pokoj. Spozoruješ-li je však, užij ihned všech prostředků, dříve než bude pozdě. Největší rakouský včelař mohl by vám o tom pěknou píseň zazpívat; byl jednou telegraficky odvolán z ciziny, kde byl na výstavě. Na jeho včelínu uhostil se zlý návštěvník — lupiči. Včelařovi pomocníci nevěnovali jim s počátku pozornosti, ale jakmile zlí duchové se rozběhnili, nevěděli si s nimi rady a volali mistra. Přišel. A co shledal? Skoro 500 včelstev bylo zničeno, vyloupeno.

Jak poznáme lupičství? U napadeného, obvykle slabého včelstva, pozorujeme ve dne velmi čilý, každému ihned nápadný let, který trvá až do pozdních večerních hodin, kdy druhá včelstva již přestala létati a opět začíná brzo ráno, kdy jiná včelstva ještě odpočívají. Chvatně odlétají napité lupičky, vracejí se však zase, aby dokončily své dílo. Rozhrzaný vosk na dně úlu prozradí včelaři vše. Je-li lupič z vlastního včelínu, vypátráme jej snadno, neboť dlouho do noci čile létá. Chytíme-li jednu vracející se včelu na letáku a zmáčkne-li její zadeček, vypustí nám sosáčkem část své sladké kořisti. Také můžeme na chvíli uzavřítí česno napadeného včelstva, posypati moukou ven se deroucí lupičky a pomocník pozoruje potom, na kterém úlu se objeví zamoučení chlapci. Těžší je, jsou-li lupiči z cizího včelínu, tu jsme vlastně bezmocni, neboť tu a tam doporučované otravování včel medem s kvasnicemi, nebo jinými prostředky, jest podle zákona trestné. Pamatuj si vždy, že vlastní tvá lhostejnost jest příčinou loupežení. Proto nemůže býti trestán snad tvůj soused. Ostatně on nemá z lupičství také žádného užítku, jelikož i jeho včelstvo značně bojem prořídne. Dobrou vůli ještě nejvíce pořídíme. Nedejme se však také tahati za nos klepy, že náš soused vychovává příkrmováním kořalkou svoje včelstva k loupežení. Nutným je postavití pokud možno nejrychleji hráze lupičství.

Jak bojujeme proti lupičství? Dobrým prostředkem je surová, červená kyselina karbolová, kterou pokropíme leták napadeného včelstva. Sám jsem však pozoroval, že lupičky ihned obnovují svoje útoky, jakmile kyselina karbolová částečně vyprchala. Často se osvědčí přemístiti navzájem obě včelstva a to tak, že postavíme včelstvo napadené na místo lupičů, a tyto opět na místo včelstva napadeného. Můžeme si představití, jaké »dlouhé obličejce« budou dělati lupiči při této záměně. Sám jsem tento prostředek nezkoušel, ale zato jiný, který nikdy neselhal.

Zpozorují-li lupičství, třeba bylo již v největším rozsahu, uzavru ihned česno napadeného včelstva, přikryji leták pytlovinou tak, aby včely nepronikly, zúžím také česna všech sousedních včelstev, aby mohla klidně očekávatí útok; kdyby se lupičky snad na ně vrhly. Ostatně jsou zcela otevřená česna na jaře a v době, kdy pastva přestala, velmi choulostivou věcí. U uzavřených lupičů budí toto nedo-

brovolné vězení velmi nepříjemné pocity. »Jen ven, jen ven«, slyšíme mocný chorál uzavřeného včelstva, tak, jako by se cvičilo u slavného pěveckého sboru »Trouby z Jericha«. Domácí včelky mají nyní dost příležitosti potýrati a pomstíti se na lupičích a činí tak jistě, mají-li rádnou matku. Včelstvo, bez další přehlídky, nechám uzavřené až do pozdních odpoledních hodin. Potom teprve otevru, ale ne česno, nýbrž zadní okénko, a silně zakouřím kuřačkou do úlu. Lupiči se o překot plazí ven. Ale nyní teprve nemohou ven z uzavřeného včelínu a jsou docela bezradní. Jen jednou a nikdy více, tak přísahají, neboť několikahodinové utrpení na ně působí. Přesvědčil jsem se sám o tom tím, že jsem poznamenal 3 lupičky červeným znamením, žádná z nich neobjevila se příští den na letáku napadeného včelstva. Nyní prohlížím zcela v klidu napadené včelstvo. Má-li správnou matku, přikrmím je večer, ale nechám je dle síly, ještě 2 až 3 dny a noci uzavřené. Teprve třetí, nebo čtvrtý večer pootevru česno. V té době několikrát za dne »pokřtil« jsem stříkačkou lupiče poletující u uzavřeného česna, neboť holdovali »pohanským« zvykům. A křest působil velmi dobře, lépe než u lidí.

Nemá-li však napadené včelstvo matku v pořádku, převěsíme je jednoduše k jinému včelstvu, úl vyklidíme a česno ponecháme do večera otevřené. Druhý den vracejí se lupičky znova, nenalézají však žádné kořisti a jejich »sběratelská vášeň« proto brzy ochabne.

Prvým zákrokem při loupežení jest poznání a odstranění příčinu loupeže a potom se rychle skončí.

Jest nutno vymýtití báchoru, že v přírodě jsou loupeživá včelstva, která každoročně provozují svoji živnost. Tomu tak není, neboť každá čeleď může propadnouti lupičství, nejčastěji vlašky a jejich potomci. O tom by vám mohla mnoho vypravovati moje sousedka, velkovčelařka. Ovšem, že zevnějšek lupičky je často rozdílný od druhých včel na včelíně; jest černá a hladká. Je to tím, že chloupky, které jí dodávají světlejší barvy, se při jejím zlodějském řemesle sedrou. Patrné je to zvláště u vlašek, jejichž jinak žlutá barva jasně se odráží od černé.

Pamatuj, že silná včelstva s dobrou matkou jsou nejlepší obranou včelína.

Spojování včelstev.

Nejčastější příležitost ku spojování včelstev jest na jaře; možno je nejlehčím způsobem provéstí a jest vděčné i pro nastávající výnos. Jest nejčastější proto, jelikož na jaře má necvičený včelař nejvíce osiřelých, hrboplodých a zeslabených včelstev; nejlehčím jest proto, že v tento čas můžeme spojovati bez nebezpečí; nejvděčnější proto, že spojení neschopných včelstev přináší včelaři jen výhody.

Spojování provedeme nejjednodušeji, jak bez odůvodnění jsem již v dřívějších kapitolách popisoval, přivěšením neschopného včelstva dozadu dobrého včelstva. Nyní odůvodnění. Kdybychom opacně přivěsili, dobré včelstvo dozadu za neschopné, snadno by matka dobrého včel-

stva upadla v nebezpečí. To se však nestane, zůstane-li včelstvo, jehož matku chceme podržeti ve svém úlu a sice vpředu na čelní stěně, takže ovládá česno. Tím cítí se stále domácím pánem, využívá svého postavení a druzí se musí trpělivě přizpůsobovati novým poměrům. Činí to ostatně rádi a matka jest tak vždy mimo nebezpečí. Samozřejmě, že neschopnou matku před spojením usmrtíme. Při spojování dbej v každé době: Domácí pán ať ovládá česno! Vděčné jest spojování osiřelých, hrboplodých a zeslabených včelstev na jaře bez zbytečných umělůstek z té příčiny, jelikož ponecháme-li neschopná včelstva, nedají nám žádného užitku. Naopak dobré včelstvo, zesílené pomocným sborem, zajistí nám užitek a téměř jistě dostaneme i roje, takže ztráta čeledi se nám dobrým a přirozeným způsobem vynahradí. Nevyrojí-li se, zesílí po snůšce tolik, že z něho beze škody můžeme sestavit oddělek. Nikdy neztrácím, netrpíme-li na včelíně méněcenných včelstev.

Mnohem těžší je spojování včelstev na podzim. Přivěsíme-li jednoduše jedno včelstvo ke druhému, nastává ihned vraždění, při kterém zahynou všechny přivěšené včely. Zdá se, že příčinou tohoto zjevu jest obava, že v nastávající zimě nebude pro tento přírůstek dosti potravy. Proto třeba na podzim jednati opatrně. Včelstvo, jehož matka zůstane, ponecháme v jeho úlu, aby ovládalo česno. Druhé včelstvo přivěsíme zase dozadu, ale mezi obě dáme okénko s drátěným pletivem. Přirozeně, že druhému včelstvu vychytíme matku; jeho zásoby dáme mu s sebou, aby nepřišlo jako žebrák. Tak necháme včelstva dvě noci. Nic nevadí, nemůže-li zadní včelstvo v tento čas vyletovat. Drátěným pletivem oddělená včelstva se brzo spřátelí, podávají si potravu, načichnou stejnou vůní, osiřelé včelstvo cítí blízkost matky, která mu slibuje život, a brzo zavládne na obou stranách nejlepší nálada. Večer třetího dne odstraníme drátěnou přepážku, vsuneme misku rozředěného medu a přes noc jsou včelstva bez vraždění a kousání spojena. Tento postup doporučuji velmi opatrnému.

Zkušenější včelař a zvláště ten, který má v úmyslu umístiti obě včelstva v cizím úlu, užije bez obav jiného postupu. Otevře současně obě včelstva, vybírá vždy po jednom plástu z každé čeledi a věsí je vedle sebe na kozlík, takže včely přijdou do úzkého styku. Spřátelení včelstev urychlíme, postříkáme-li každý plást silně medovým roztokem z rozprašovače. Pozorujeme při tom ovšem obě matky; méněcennou ihned odstraníme. Obáváme-li se, že matku, jelikož není znamenaná, ihned nenajdeme, vychytíme ji již den před tím. Všechny prázdné a nepotřebné plásty z obou včelstev zavěsíme ihned stranou. Jsou-li obě včelstva již pěkně na kozlíku promíšena, potřebujeme jen malého »zahřmění«, aby se včely nassály a spojení se zdařilo. Stane se to tím, že udeříme krátce a silně pěstí na podstavec kozlíku. Poděšené včelky běží ihned na nejbližší plást, promísí se a spojení je skončeno. Spojené včelstvo zavěšuje se potom pomalu a klidně do nového úlu. Nezdar jest také zde vyloučen, provádíme-li celou práci s citem a klidem, takže včely mají dosti času plně se napítí. Jen h l a d o v é, nenasy-

cené včely jsou nebezpečné při spojování, nasycené včely jsou vždy ochotné.

V úlech, které mají stejnou míru v plodisku i medníku, můžeme cizí včelstvo na krátký čas zavěsit do medníku, který je oddělen drátěným pletivem od plodiska. Po 2 až 3 dnech se pletivo odstraní.

Lití mezistěn.

O této, pro každého včelaře tak důležité práci pojednávám ještě v měsíci březnu, jelikož nejvíce včelařů koná ji právě v tomto měsíci; později nahromadí se tolik práce, že na lití mezistěn nebývá již často kdy. Nepopisuji celý postup, jelikož je z jiných děl dostatečně znám. Chci jen upozornit na některé chyby při této práci.

Nejčastější chybou je, že se užívá nezpůsobilého nátěru. Zkoušel jsem všechno možné, ale nejlépe osvědčila se mi syrovátka, kterou obdržíme, srazí-li se kyselé mléko v tvaroh. K syrovátce přimísím kapku lihu k pálení a mám výborný nátěr, který mi nikdy neselže. Mezistěny jen jen odletují. Nemá-li má choť syrovátku právě po ruce, užiji vody z bramborů. Syrové brambory rozstrouhám na struhadle a v plátně vylišuji; do vylišované vody přiliji něco obyčejné vody a lihu k pálení a nátěr je hotov. Doporučuje se opláchnouti mezistěny vlažnou vodou; zamezíme tím lehké zplsnivění, které někdy nastává. V suchu uložené mezistěny vydrží potom velmi dlouho.

Abychom nabyli celých, nepotrhaných mezistěn, zvláště při velkých rozměrech, polijme směle a rychle celý strojek. Nepotřebujeme však lisu na mezistěny celorámků, postačí nám lis na mezistěny polorámků, jakého já sám již po mnoho let užívám. Do zadrátovaných celorámků letují pak vždy po dvou těchto mezistěnách.

Nestojí-li stůl, na kterém lijeme, vodorovně, jsou mezistěny nesterálně silné. Silnější roh mezistěn jsou téměř z každého strojku, nepadá to však příliš na váhu.

Je-li ve vosku přimíšen propolis, anebo byl-li vosk při čistění nebo rozpouštění přetopen, bývají mezistěny křehké. Jestliže pak při lití nedáme vosk cedníkem opatřeným pocínovaným drátěným sítím, zůstávají znečištěné. Lité mezistěny jsou vždy poněkud křehké, proto je máme letovati jen za teplého počasí nebo v teplé místnosti. Nedávno jsem četl v časopise »Der deutsche Imker aus Böhmen«, že starý mistr Böhms zamezuje křehkost mezistěn tím, že do roztopeného vosku přidává asi 10 procent medu. Při nejbližším lití vyzkouším tento návod, neboť takovéto vonící mezistěny měly by včelky obzvláště rády vystavěti.

Proč již odedávna liji si sám mezistěny? Protože jsem jist, že moje mezistěny jsou z čistého přírodního vosku. Nechci tím nikoho podezřívati; ale od té doby, kdy mne jeden továrník mezistěn poučoval, že je nutno přidávati do vosku i cizí látky, aby mezistěny byly vláčné a ohebné, stal jsem se tvrdohlavým. Jest sice pravda, že ze stejného množství vosku obdržíme lisovaných mezistěn asi o 25 procent více

než litých, ale já rád toho oželím, neboť jsem aspoň přesvědčen, že jsem dal včelkám čistý vosk. Ostatně ve skutečnosti ničeho vlastně neztrácím, jelikož vosk tu zůstává. Moje jistota má i mnoho příjemných stránek, neboť uvaruji se mnoha vadám lisovaných mezistěn. Moje mezistěny nevytahují se v podlouhlé buňky, které nejsou ani dělníci, ani trubčí. Moje mezistěny se nebortí; moje mezistěny neroztápějí se při drátování; moje mezistěny se neodtrhují, aby se snad sbalily na dně úlu v rukávník pro domácí paní.

To jsou vady, které u jiných mezistěn jsou dosti časté. Ostatně často je vinen i včelař, který nevěnuje mnoho pozornosti letování, zvláště celých mezistěn. Vzpomínám si živě na jeden případ u kolegů v sousedství.

Přehlízíme v jeho včelíně dílo u několika rojů. A co jsme našli u dvou? Právě onen dámský rukávník, posetý zavíčkovaným plodem. Můj přítel při tom pohledu ztratil řeč. Bylo to proň dvojnásobně nepříjemné, neboť byl dosud svoboden a potřeboval tudíž výmluvnosti. Karle, Karle, dej mi rychle cigaretu, nebo prozradím tvé nastávající, jak špatně umíš letovat, a že i její srdce k sobě špatně přiletuješ. Anebo chceš snad své Anince darovati ten rukávník k jmeninám? Mlčel, podal mi jen cigaretu a pak jsme odstranili tento řídký výtvar včelstva. Ukázal jsem mu potom na jiné mezistěně, že se na horním trámku voskem jenom dotekl mezistěny, aniž ji byl řádně přiletoval. Takové mezistěny odtrhnou se zcela jistě váhou roje; včelař má pak za svou lehkomyšlnost jen škodu a nepříjemnost. Pečlivost je prvním požadavkem při každé včelařově práci.

Dnes letují mezistěny jen elektrinou. Užívám transformatoru, který zeslabuje proud na 5 až 10 volt a který se zapne na elektrické vedení. Práce daří se neuvěřitelně rychle a vyžaduje jen čtvrtiny času jako dříve. Nutno však dbáti, aby drát byl v jednom kuse, neboť jinak by nastalo přerušení proudu. Celé zařízení je laciné a kdo je jednou zkusil, zůstane mu již věren.

Zborcené pláсты jsou nevzhledné a působí rušivě na pláсты sousední. Nepomůže tu stahování skobkami a přibíjení; zkažený plást pokazí také oba sousední. Dobré pláсты — dobré dílo. Dbej toho!

Těžba vosku.

Zde je nutno, abych se zmínil také o těžbě vosku. Pláсты, jakož i vosk, jsou provozovacím kapitálem, jehož nemůže postrádati ani nejodvážnější včelař. Nemá-li ho dostatek, přijde také s výnosem zkrátka. Proto je třeba pořídit si zásobu plástů; začne se tím, že se spoří s každým odpadem vosku. Dvě zlé nemoci jsou příčinou zkázy mnoha včelínů. První je lakota a druhá její sestra marnotratnost. Lakota je nejtěžší nemocí včelstva, ji padne za obět každoročně nejvíce počet včelstev. Uhostí se u toho včelaře, který není schopen každé chvíle oběti pro svoje včelíčky. Nechá-li je třít nouzi, jest také jeho výnos nuzný; nechá-li je v zimě hladověti, ukoľebají se navždy v sladký

sen o bohaté pastvě. Neméně nebezpečnou nemocí jest i marnotratnost. Tomu včelaři, který vydává zbytečně na nepotřebné haraburdí, nezbyvá na potřeby nejn nutnější a odnášejí to pak ubohé včelky. Stejně zlou jest ne hospodárnost s materiálem, s matkami, plodem, dílem a voskem. Každý kousek vosku má pro hospodárného včelaře cenu, ani kousek nesmí se jako bezcenný odpaděk zničit. Znáám jednoho dobrého přítele, který ochrání včelaře od takovéto marnotratnosti, a tím jest

sluneční tavidlo vosku.

Nazývám je včelařovou spořitelnou. Každý včelař měl by si je opatřit a přes léto užívat, a ne je nechat povalovat se v komoře. Během roku vyskytne se mnoho odpadků voskových, měli, odpadků při odvíckování, nadstavba rámků a pod., kterých nemůžeme ihned upotřebiti, ani vhodně uschovat. Nejrychlejším pomocníkem jest nám tu sluneční tavidlo. Přijme vše a rychle zpracuje v krásný vosk, bez jakéhokoliv vydání a bez zvláštního topení. Jak se z toho raduje moje mami! Radím dobře všem manželkám i nevěstám včelařů, aby při nejbližší příležitosti darovaly svým milým dobré sluneční tavidlo. Žádná z nich nebude tohoto vydání litovat. Včelař neztratí ani kousek vzácného vosku a ušetří také kuchyni od znečištění. I mně se za to poděkujete. Ovšem můžeme do tavidla vložit i plásty s moly, nebo staré nepotřebné plásty, ale nevytěžíme z nich všecken vosk beze zbytků. Nepodaří se nám to ani parním tavidlem, jedině chemicky jest to možné. Proto schováváme odpadky z tavidla v uzavřené bedně, a když jich máme zásobu, zpracujeme je ještě jednou

lisem na vosk,

»dělem« na vosk nebo ve vařáku. Ve vařáku získáme ze zbytků ještě značné množství vosku. Sám jsem dříve tomu nevěřil, až mne poučil přítel Alfonsus, který mne jednou navštívil. Pracoval jsem se slunečním tavidlem. Co děláš s odpadky? ptal se mne. Daruji je své ženě, ta má z nich radost, zvláště potřebuje-li při prádle prudký oheň. Hodí je do pece a voda se vaří v minutě. To jest mi pěkné plýtvání! Jdi, jdi, jaké pak plýtvání? Poslyš, v těch odpadcích zůstává nejméně ještě 30 až 40 procent vosku. Vysmál jsem se mu. Jak je to možné, aby moje tavidlo, které tak bezvadně pracuje, mne tolik klamalo? Tím jsme skončili svůj rozhovor. Přítel odejel, nasadil mi však červa do hlavy a ten mi již nedal pokoje. Snesl jsem s půdy bednu s odpadky, prolil je horkou vodou a lisoval. Vytěžil jsem přes 7 kg čistého vosku. Od té chvíle patří i Quido k věřícím.

Lis na vosk, kterého užívám, byl sestaven bývalým předsedou našeho spolku, Osvaldem Muckem, a možno jej obdržeti u rakouského říšského spolku. Jsem s ním plně spokojen. Takový lis, třeba i jiné konstrukce, zaplatí se již prvním upotřebením. Lisem získaný vosk nutno ještě jednou rozehřát a nechat pomalu schladnouti, aby se usadily cizí látky a nečistota. Nádobu tavidla třeba do čtvrtiny naplniti vodou. Po vystydnutí vosku seškrabeme usazeninu s koláče a nezdá-li se nám

vosk dosti čistým, opakujeme celou práci znova. Jen zcela čistý vosk je vhodný pro včely. Varuji rozhodně před užíváním polévaných železných nádob k tavení vosku. Ve styku se železem nabývá vosk zvláštního šedivého zabarvení, které zajisté pro plásty není vhodné. Při tavení vosku dejme přednost vždy dešťové vodě.

Novým a výborným přístrojem pro těžbu vosku jest »voskové dělo«, testavené Karlem Methfesselem. Pracuje čistě a dává mnoho žlutého vosku. Obdržíme je i v našich některých včelařských závodech. Vynálezce využítkoval vhodně dobrou myšlenku. Podle jeho návodu jest nutno plásty nejméně 24 hodin předem močit ve vodě. Tím nasáknou pokožky kukel vodou a při roztápění nepřijímají již vosku. Tím způsobem se vytěží v tomto vařáku mnohem více vosku než v jiných.

Milý včelaři, nebuď ani lakomcem, ani marnotratníkem, a jistě se dopracuješ výsledků. Pamatuj! Voskovou hmotu nutno vždy lisovat, jinak velmi mnoho ztrácíme.

Duben.

Tímto měsícem začínají se již mnohé práce na včelíně i u včel. Opakuji ti, milý čtenáři, opětne svoji radu, uvedenou na prvé stránce tohoto díla. Nenajdeš ji v žádné jiné knize! Pozoruj dobře svět! Pozoruj bedlivě zvláště včelí svět! V jiných dílech a časopisech čtete zdůrazněno: Otvírejte co nejméně včelstva, neotvírejte nikdy plodiska a nerozbírejte zbytečně díla! Quido radí ti však z vlastní zkušenosti jinak: Vyber si pro své studium jedno včelstvo — to však často a důkladně prohlížej, abys nabył dostatečných zkušeností a poznatků pro celý včelín; budeš dříve mistrem, dovolíš-li si častěji nahlédnouti do života svých miláček, než kdybys dle staré, ale nesprávné rady pozoroval svoje včelstva jen z dálky, snad dalekohledem. A nevěříš-li přece mému kacířskému učení, zajdi si k některému spisovateli a zeptej se ho na jeho čest i svědomí, zdali i on, jako začátečník, pozoroval svoje včelstva jen z dálky. Zajisté ti se smíchem dosvědčí: I já jsem často nakukoval a jen tím jsem se stal mistrem; dnes však nemusím již mnoho dílo rozebírat, neboť znám život včel. Také zde platí stará pravda mnoha spisovatelům: Řiďte se ne mými slovy, ale mými činy. Mnohý ze spisovatelů ani netuší, jak často zhoubně působí tištěným slovem na začátečníka. K svému úžasu musím se přiznati, že jsem také jednou podlehl. Od té doby odvažuji pozorně každé slovo určené pro začátečníka, abych ho zbytečně nemýlil.

Pro poučení všech spisovatelů vylíčím zde krátce svůj případ. V druhém roce války obdržel jsem od jedné včelařky z Moravy srdce-
rvoucí dopis. Její muž, úředník, padl ve válce a zanechal ji s malou
pensí a čtyřmi malými dětmi. Nejlepší dědictví po muži, krásný včelín
se 30 včelstvy, má je nyní obživiti. Bohužel vdova nevyzná se mnoho
v zacházení s včelami a prosí mne, zda by nemohla na několik dní při-
jít ke mně jako moje žačka. »Prosím, přijďte,« odpověděl jsem jí.
Přišla. Tak lehce nevnikne muž do studia věci, s jakým zápalem a dů-
kladností to učinila tato paní. Od časného rána do pozdní noci neznala
odpočinku, chtěc plně využítkovati každé chvílky svého pobytu u mne.
Večer probírali a odůvodňovali jsme jednotlivé práce toho dne. Tu
praví mi jednou paní: »Řekněte mi, pane nadučiteli, proč to dnes tak
konáte, ačkoliv před čtyřmi roky jste o věci celkem jinak psal?« —
»Není možné, milostivá.« — »Ale přece, vždyť jste tenkrát doslovně
psal toto.« A citovala mi plyně odstavce mého článku. — »Není mož.

né, abych tak psal!« — »Ovšem že, lituji jen, že nemám u sebe ono číslo časopisu.« — »Nevadí, mám je zde.« A přinesl jsem celý ročník ze své knihovny. Cestou mi to nedalo pokoje, nahlédl jsem do knihy a shledal, že — paní měla pravdu. »Milostivá, hříšník kloní se před vámi.« Tím se věc skončila, ale ne u mne. Byla to tenkrát zlá hodinka pro mne. Od té chvíle jsem obrácen, jedním a píšim jinak.

Nestydím se za to, že jsem v určité věci změnil svůj názor. Pro řádného muže není hanbou, změni-li po nabytých zkušenostech svůj původní názor. Největších škod v každém oboru natropí muži, kteří tvrdohlavě lpí na prvně získaných dogmatech, zvláště když nové výzkumy a zkušenosti tato dogmata dávno vyvrátily. Podobné jednání nezdobí žádného muže. Bolí mne jen, že mnozí začátečníci slepě věří každému utištěnému slovu, kdežto já jsem ještě plnou odpovědnost za své jednání tehdy nepocítoval. Napadají mne slova vynikajícího, námi všemi ctěného muže, která pronesl v soukromé rozmluvě: »Miliony bych obětoval, kdybych mohl napravit zlo, jehož moje díla byla příčinou!« Jest to přímo hrozné sebepoznání. Neudávám, ve kterém oboru jest jmenovaný muž činným, dostačí, že jest všemi vzdělanci ctěn a že jeho učení jest pro ně evangeliem.

Bylo nutným těmito myšlenkami veřejně se jednou zabývat, aby se konečně ve spleti různých mínění vyjasnilo, aby každý zapisovatel byl si jasně vědom odpovědnosti za své jednání. Včelaři začátečníci, věřte jen těm slovům, která uvidíte ve skutky vtělená na spisovatelově včelíně. Jsi-li v pochybnostech, navštiv jen pisatele na jeho včelíně, přesvědč se tam o jeho činech a mnohý z nich v budoucnu — bude mlčet.

A nyní k pracím v dubnu na včelině, tak jak vyplývají z mých poznámek pro mé veřejné kursy. V tomto měsíci se prakticky provede: jarní prohlídka včelstva, stav matky, plodu a zásob, rozšiřování plůdků, sesilování, nákup včelstev, jejich překládání a přemisťování, časnový kanálek. Dříve však, než začneš s těmito pracemi, s výjimkou ovšem, jsi-li příliš citlivý pro žihnutí včeli, vezmi svoji kuklu a rukavice a zanes oboje svojí ženušce a řekni jí: »Tvto dvě věcičky mi dobře uschovej, tak abych jich nikdy nenašel; ukaž mi je až k vánocům, ale užívatí jich nebude již nikdy!« Nedej se snad od svého rozhodnutí odvrátití úzkostlivým obličejem své ženušky, která se snad obává o tvoji krásu, neužívej nikdy rukavic a kukly, a včelky ti budou za to vděčny. Poznáš, že naprosto nejsou tak bodavé, jako ses vždy domníval, neboť teprve nyní učíš se s nimi správně zacházeti.

Jest často žalostno pozorovati takového, kuklou a rukavicemi vyzbrojeného rytíře bez bázně a hany na včelíně. Vytrhne kleštěmi pevně zatmelený rámeček — polovina zůstane v kleštích, druhá polovina visí v úlu. A potom mají včelky zůstatí klidnými, nemají se státi také »nervosními« a nesčetnými žihadly vrhnouti se na nešiku vetfelce, aby jej naučily způsobům?

Pracuješ-li však bez kukly a rukavic, tu si rozmyslíš předem každý výkon, provádíš jej s největším klidem, zachováš i při nahodilém bod-

nutí železný klid a tento klid přenáší se i na včelky. Pracoval jsem velmi často na cizích včelínech, s včelami, které dostaly první cenu z bodání, které měly nejšpatnější vysvědčení od svého majitele, a vždy nechráněný. Jedno příznívám: Jsou dni, ve kterých nemožno s některými včelstvy pracovat, neboť jsou z různých příčin ve špatné náladě. Zahraji si v tom případě na chytřejšího a pracuji s včelami až následujícího dne. Ne kukla a rukavice patří k nezbytnému inventáři včelařovu — nýbrž neochvějný klid! Tím se doděláme všeho, oněmi ničeho!

Uklidňující prostředky.

Včely uklidňujeme kouřem, buďto tabákovým z dýmky, doutníku a cigarety, nebo kouřem z dýmáku, který jest naplněn strouchnivělým dřevem, vlnitou lepenkou nebo podobnými látkami; poprášení čistou vodou se též doporučuje a výborným nástrojem k tomu jest Kuntzschův rozprašovač. V nouzi dostačí i obyčejný rozprašovač, kterého užíváme k postřikování rostlin v pokojích. Zander utiňuje svoje včely karbolovými hadry, to jest hadry napuštěnými zředěnou červenou surovou kyselinou karbolovou.

Názory o tom jsou velmi různé, jeden přísahá na to, druhý na ono. Sám užívám jen tabákového kouře; kouřím však ne proto, abych utiřil včely, ale i sobě pro požitek. Při chovu matek užívám však jen poprašování vodou. Velkým přívržencem tabákového kouře jest starý Freudenstein. Dokazuje to velmi originálním způsobem ve svém včelařském díle: »Kdo se bez dýmky přibližuje včelám, zaslouží pár na hubu.«

Ty, mladý včelaři, máš zajisté trápení, co si vybrat. Chci ti pomoci a proto ti důvěrně radím: Dobrý dýmák nikdy tě nezklame.

Máš-li však vykonati bezodkladnou práci u některého bodavého včelstva, dám ti ještě jinou radu, za kterou mi budeš jistě vděčným: Otevři klidně okénko nebo strop úlu a nech tiše vyléti všechny bodalky, ponechávaje okna včelínu uzavřena. Potom vyjdi, zavři u tohoto úlu česno a teprve potom otevři okna včelínu. Nyní mají bodalky volno, neobtěžují nás při práci, jelikož nemohou zpět do úlu. V úlu zůstanou jen tiché domácí pracovnice, které tě neobtěžují, pracuješ-li klidně a rychle. Teprve, když uzavřeš úl, otevři česno, bodalky se vrátí a jsou zajisté značně zklamány, že jsi je připravil o »pěknou zábavu«. Není-li pravda, že je vše zcela jednoduché? Ano, v jednoduchosti se právě ukazuje mistr.

Jarní přehlídka.

Podzimní přehlídku pokládám za neodkladnou nutnost každého svědomitého včelaře; jarní přehlídka nemá však té důležitosti, jelikož často již leták nám dává jasný obraz vnitřního života úlu. Úl, ze kterého včely pravidelně vylétují, netřeba přehlížeti; pozorujeme-li však

loupež, slabý výlet nebo nemocné včely, není něco v pořádku. Podezřelé včelstvo pak rozeberu, jen za teplého dne, a pátrám po příčině nedostatku. Jen tenkrát, nejsem-li jist, že včelstva byla řádně zazimována, přehlížím je. Ovšem nerozbirám celé dílo. Plné zadní pláсты zaplašují moje obavy, že včelstva zahynou hladem. Mnohá včelstva hynou často hladem právě v březnu a dubnu. Pěkně medem a pylem orámovaný plod prozrazuje domácnost řádné matky. Není nutno, abych matku vyhledával. Všechny nálezy stručně zapisuji. Poznamenej si při této příležitosti i sílu včelstva, která je ti směrodatnou při následující práci, to jest při

rozšiřování plodiště.

Při rozšiřování plodiště začátečník často mnoho poškodí. Sotva jen spatří na okénku tancovatí párek včel, šup, a již jim přidává nový rámeček. Chyba! Dokud není dno a poslední rámeček plodiště včelami dobře obsazen, dotud nepomýšlej na rozšiřování. Chraň se předčasného rozšiřování zvláště slabých včelstev! Čím těsnější ponecháš slabá včelstva, tím rychleji se vyvíjejí. Malý příklad z mé praxe. Koncem března prováděl jsem jednou první přehlídku u svého přítele v sousedství. Měl roztomilý včelín a jen jedno včelstvo, velmi pozdní poroj, bylo dítkem jeho péče. Obsedal sotva tři pláсты. Co s ním? Vyhodil jsem všechny přebytečné prázdné pláсты a ke třem zbylým přidal jsem jeden plást medu. Vše jsem teple obalil. Přítel mi rukou dáním přislíbil, že až do konce dubna, kdy jej zase navštívím, se úlu ani nedotkne. Měl jsem v úmyslu ukázati potom včelstvo účastníkům kursu. Přítel dodržel dané slovo; malé znamení, které jsem si udělal na slamené rohoži, zůstalo netknuté. Úl byl nabit včelami a plod sahal až do spodních buněk vysokých rámků. Nyní bylo ovšem nutno ihned rozšířiti včelstvo dvěma celými plásty a potom postupně každého týdne jedním plástem, takže do hlavní snůšky, která tenkrát počínala začátkem června, bylo pohotové včelstvo, které dalo ještě dobrou sklizeň. Kdyby to nebylo pravda, nemohl bych to napsati, jelikož mnohý z účastníků přehlídky bude čísti moji knihu a stydl bych se před ním lháti.

Co by bylo nastalo v případě opačném, kdyby byl můj přítel ponechal všechny pláсты v úlu anebo snad dokonce roztrhl hnízdo přidáním mezistěny? Nic, docela nic, neboť včelstvo by zůstalo až do snůšky slabochem. Proto rozšiřujeme jen tenkrát, když je vhodný čas, tedy když je úl včelami nabit.

Jak si počínáme při rozšiřování? To jest palčivá otázka, neboť názory o ní se velmi liší. Rozšiřuji-li mezistěnou, vsouvám rámeček mezi poslední dva plodové pláсты. Nemám-li mezistěnu, musím-li rozšiřovati hotovým plástem, dávám jej za poslední plodový plást, tedy před plást pylový. Proč tak činím? Mezistěnkou vybudují včelky pravidelně mezi dvěma plodovými plásty. Mezistěnkou postavenou před pylový plást nevybudují pravidelně, jak jsem se častými pokusy přesvědčil. Tam ji budují často jen jednostranně, na mnoha místech rozhlodanou a proděravěnou. Takto jednostranně vybudované mezistěny natropí ti

mnoho škod. Matka jich nezaklade a zůstávají proto bez plodu. Dáme-li pak mezistěnu do středu hnízda, působí jako přepážka. Včely velmi zřídka, a to jen v největší nouzi, ji přelézají; zásoby potravy za ní zůstávají nedotknuté. A tak se stává, že některé včelstvo, ačkoliv má dostatek zásob — zahyne přes zimu hladem. Uvěř mi a nedej se šáliti těmi, kteří nemají trpkých zkušeností. Nabyl jsem těchto podobře zapamatuj: Pěkně vybudované mezistěny obdržíš jen v době řádné snůšky, je-li tím u včel probuzen stavební pud; jinak stihne tě vždy nezdar. Proč rozšiřuji tímto časem výhradně jen celými mezistěnami? Začátků v tomto čase nesmíme vůbec použití, neboť by nám včely vystavěly tu nejkrásnější trubčinu. Trubčinu nechávám stavěti jen vyvolenému chovnému včelstvu, jak později uslyšíme. Snažím se však, abych mezistěnami nejpozději v pěti letech obnovil všechno dílo. Má včelstva obsedají 10—14 celorámů; jestliže nechám každoročně každému včelstvu vystavěti dle možnosti 2 až 3 mezistěny, jednu po druhé v týdenních lhůtách, ne snad všechny najednou, obnovím dílo v každém včelstvu v pěti letech.

Proto poznamenávám si na každý rámek s mezistěnou rok, kdy jsem ji dal vybudovati, abych předešel každému omylu. Zkus takto hospodáři a budeš spokojen a včely rovněž. Vždyť jest smrtelným hříchem, ponechává-li se včelám mnohdy i dvacetileté dílo. To není žádná pohádka, nýbrž holá skutečnost, zvláště u slamáků. Je-li ti pošpiněné lůžko odporným, stejně nezdravým je staré dílo včelám, neboť skrývá mnoho nebezpečných zárodků. Mladé dílo podporuje mocný vývoj, podporuje vzplanutí všech pudů a jest tedy jen k prospěchu. K výnosnému chovu náleží i využitkování všech prostředků, které podporují vývoj, a to jest v prvé řadě mladé dílo, neboť mladé dílo — mladý život!

Sesilování.

Mnoho jsem se již nazlobil při tomto odstavci. Proč? Protože jsou dosud včelaři, kteří před hlavní snůškou, ve snaze prospěti svým chráněncům, slabochům, seslabují silná včelstva. Prosím tě, milý příteli, napiš si následující větu velkými písmeny do včelína, abys ji měl stále na očích: »Před hlavní snůškou není žádné včelstvo dosti silné.« Nezlořečím ti, získáš-li něco sesílením svých mrzáků, ale jednal bys proklatě špatně. Odejmeš-li silnému včelstvu pěkný plodový plást, klameš sebe i včelstvo v jeho výkonnosti. Slabochu tím působíš jen muka, jelikož nemůže vůbec tento plást plný plodu obsednouti, máje svého plodu jen tak na plochu dlaně; proto plod bídne hyne a ty mnoho ztrácíš. Kolik medu se promarní, aby se tento plod vychoval, kolik se ho ztrácí však teprve tím, že všechny tyto budoucí dělnice zasvětiš předčasně smrti! Nepomáhá ani, přidáváš-li plást obsazený včelami. Včely se brzo přestěhují do teplejší, horní části úlu a jejich svěřenci dole neodvratně hynou.

Proto nevěřte bludnému učení o sesilování, nebo jak někdy zakrytě se nazývá, »vyrovnávání« včelstev na jaře. Každé včelstvo ať v tento čas ukáže, čeho je schopno svou vlastní silou. Výkony včelstva jsou myslicímu včelaři nejlepším vodítkem. Jak chceš mít jasný obraz o ceně svých včelstev, když nejlepší včelstva o jejich sílu okrádáš a bezcennost špatných podporuješ? Kdo je slabý, ať zmizí, svět náleží silným; tak jsem již před časem psal ve včelařských listech. Jest to sice tvrdé — ale ve včelaření nutné. Sesílení slabocha můžeme jen včelami a provádíme to tak, že z večera podstrčíme silnému včelstvu velkou, plochou nádobu s medem. Když včelky se dobře nassály, vytáhneme je i s nádobou a vsuneme slabochovi. Opakujeme-li to několikrát, jest úspěch zajištěn.

Koupě včel.

Včelař začátečník může založiti svůj včelín ponejvíce jen koupí včel, neboť včely nalezené jsou pochybné ceny, tak jako cigánská krev je nejistá. Na darované roje nebo včelstva nemůže čekati, neboť kde je dnes takový dárce? A máš-li nějakého dobrodince, nedá ti zajisté nejlepší včelstvo. Proto jest nejrozumnější raději si včelstvo koupiti a to od poctivého chovatele. Jaké včelstvo máme však koupiti? Jest zde troji možnost, buď včelstvo ve slaměném koší, buď v rozběrném úlu, buď prvoroj nebo i poroj. Koupíme-li včelstvo ve slaměném koší, koupíme často kočku v měchu, neboť nemůžeme si zevrubně prohlédnouti ani dílo, ani zásoby. Váhou můžeme býti často zklamáni, neboť na př. slamák s prastarým dílem jest pěkně těžký, jakoby byl plný nejkrásnějšího medu. Z mnoha důvodů možno slaměný koš začátečníku přece doporučiti, neposlední důvod jest jeho lác v nynější hříšně drahé době. Kdo si může dopřáti koupě včel v úlu rozběrném, jest mu jen blahopřáti. Ten, kdo rozumí poněkud včelám, kupuje sám, v opačném případě poradí se s odborníkem. Při nákupu dbejme mladého díla, uzavřeného plodu a síly včelstva; u dobrého včelstva je důležité orámování plodu. Nepomůže, je-li plást od zdola nahoru, plný plodu, sáhneme raději po včelstvu, které má v plástech plod pěkně orámovaný medem a pylem, neboť tím se prozrazuje dobré plemeno.

Není-li nám možno pro vzdálenost předem si prohlédnouti včelstvo, jsme zcela odkázáni na poctivost prodávatele. Nyní za přísnější organisace obávají se prodávatelé ztráty dobrého jména a obsluhují proto kupující celkem bez stížností. Vždy jest však lépe obstarati si včelstva z domova než z ciziny, neboť dobrý domácí kmen má mnohé přednosti, kterých cizinky nemají a ani mítí nemohou. Chraň se především včel rojivých. V Německu jest to vřesovka, která přivádí mnohdy kupce k zoufalství, u nás kraňka, která vyniká rojivostí, ovšem ne v takové míře, jako vřesovka. Kraňky mohu z vlastní zkušenosti doporučiti, jako velmi pilné, ale jakmile se zvrhnou, zklamou úplně. Zavedeš-li si kraňky, dobře, ponech je tak dlouho, dokud mají původní matku kraňku. Vymění-li však včelstvo matku, nebo vyrojí-li

se, pak odstraň všechny matky, které se skřížily s tvými trubci a tím se zvrhly a nahraď je ušlechtilými matkami domácího plemene a budeš také spokojen. Nezabráníš-li však míšenici na svém včelíně včas, neodstraníš ji potom tak lehce. Proto je rozumnější zlu předejít.

Při koupí roje třeba se rozhodnouti buď pro prvoroj, který má sice starou, ale oplodněnou matku, nebo pro poroj, který má matku mladou, ale neoplozenou. Rozhodni sám, která koupě je pro tvé poměry výhodnější. Ztratiti můžeš obě matky, prvou sešlostí věkem, druhou na svatebním výletu. Nejlepší jest pro tebe, pohneš-li včelaře k tomu, aby ti prodal umělý roj s mladou oplodněnou matkou toho roku. Věřím pevně, že každý včelař, který má srdce v těle, vyhoví včelaři začátečnickovi. Pamatuji si: Včely přirozeného nebo umělého roje, ať váží dva až dva a půl kilogramu. Takové včelstvo, je-li jen trochu přikrmované, vybuduje bezvadně svoje dílo, jak se ještě později zmíním. Roj 4 až 5 kilogramů těžký, který se časem objevuje, ovšem nejčastěji jen na papíře, nebo spojením několika rojů, nebuduje ani o vlas lépe nebo více, než roj těžký 2 nebo 2 a půl kilogramu, ovšem dobrého kmene. Také zde platí přísloví: Příliš mnoho škodí!

Ještě nutno upozorniti na jedno nebezpečí při koupí včel. Dnes rádí na mnoha místech nakažlivé nemoci, proto jest dobré koupiti včely v blízkém okolí, neboť tu se můžeme snadno přesvědčiti, není-li tam nakažlivá nemoc. Pozornosti zasluhuje také otázka, máš-li začít s jedním, dvěma, nebo více včelstvy. Zde mám zase svůj vlastní názor; během tří let vzrostl jsem na velkovčelaře s 80 včelstvy a nikdy toho nelituji. Máš-li jen jedno, nebo dvě včelstva, snadno se ti stane, že jedno, nebo dvě spadnou, selžou ve výnose, osíří a vůbec jsou vystaveny mnoha nebezpečím. Začneš-li však s třemi, nebo pěti včelstvy, jest úplný nezdar vyloučen a ty můžeš svoji ženušce již prvním rokem medem kol úst podmazati a tím domácí mír zabezpečiti. Mám to snad blíže objasnit? Doufám, že, jako dobře cvičený manžel mi porozumíš.

Překládání.

Snad sis nakoupil podle mé rady slaměných košů pro začátek, ale nyní, jelikož jsi již pokročil, a jelikož ti tak radí přátelé, miníš se zaměnění s moderními úly s rozběrným dílem. Tvé přání stane se lehce skutkem. Včelstva přeložíme snadno, přířízneme-li dílo. Nepočínej si však při této práci jako řezník, neboť potom více ztratíš, nežli získáš. Důležité jest, kdy včelstvo překládáme; nejvhodnější jest teplý jarní den, dokud jest v úlu málo plodu a medu; med způsobuje nám mnoho mazání. Dobré jest také překládati včelstva po prvním roji, neboť plod je zavíčkovaný. Před přířezáváním díla vybudujeme včely, abychom při práci měli volnou ruku, a včely zbytečně nehynuly ve vyteklém medu. Třeba tedy především pojednati o

vybubnování

slaměných košů. Odneseš ze včelínu koš a postavíš na jeho místo pa-

trčící úl s rozběrným dílem. Koš se včelstvem postavíš do prázdného koše dnem vzhůru a na něj překlopíš jiný prázdný koš a ovineš oba v místech spojení ubrusem, aby včely neprolézaly. Potom se můžeš klidně posadit. Jeden přední funkcionář včelařského spolku dělal to opačně a dlouho čekal na výsledek — ten byl ovšem také »opačný«.

Před prací vypůjčil sis v kuchyni dvě polévkové lžíce. Nyní klidně klepej na spodku, to jest u hlavy obsazeného koše kolem dokola na všech stranách a přesvědč se, máš-li schopnosti státi se bubeníkem. Bubnování trvá dvě až tři minuty, přesně dle hodinek. Jen si při tom pamatuji, že v úlu nejsou mrtvoly, ale něžná živá stvořeníčka, která na něco nového upozorňuješ. S něžným pohlavím jedné něžné a včelíčky jsou také »dámy«. Potom vstaň a vykuř si klidně jednu cigaretu. Jsi-li hotov, posad se a dělej bubnováním nový koncert, tentokrát však začni opět dole, ale postupuj až do poloviny koše. Potom zase malá přestávka. A na konec závěrečný slavnostní pochod a sice od spodu, až ke dnu obráceného úlu. Nyní odstraň opatrně obal, zdvihni nasazený koš, do kterého se včelstvo usadilo jako roj a přenes jej k prázdnému úlu na dřívějším stanovišti včelstva. Včelstvo můžeme, jako každý jiný roj, mocným úderem setřásti do úlu, nebo rozprostřeme k česnu prostěradlo, vysypeme naň včely a necháme je vejíti do úlu. Druhý způsob je výhodnější tím, že můžeme zjistiti matku a odhadnouti její cenu. Nejsi-li při práci dosti obratný, lehce se stane, že matka zůstane v koši. Ovšem nutno potom se slámákem opatrně pracovati. Neobávej se, že proto včelstvo hned zahyne. Pro každý případ obdrží všechen svůj plod, konáš-li tuto práci na jaře; vybubnováš-li po prvoroji, má vlastní zavíčkované matečníky.

A nyní dostati pokud možno neporušené dílo ze slámáku. Práci nám usnadní zvláštní, k tomu účelu sestrojený nůž, který je u špičky v délce asi 4 cm zahnutý v pravý úhel. V nouzi dostačí i ostrý kuchyňský nůž. Začneme s krajním, pokud možná nejmenším plástem. Pak již dostaneme se lehce k velkým sousedním pláštům. Vyjmeme-li dva, nebo tři plásty, přířízneme je ihned do prázdných rámků, tak aby přesně zapadaly a jsou-li z několika kousků, ovážeme je dokola vlnou nebo lýkem a zavěsíme včelstvu, aby se upokojilo, nemá-li dosud matky. Práci vykonáme pokud možno rychle, dozadu vsuneme jeden, nebo dva prázdné rámky, úl uzavřeme a ostatní práci vykonají již včely samy. Včely v krátké době přitmelí plásty, rozhrzají omotaná vlákna a vynesou je česnem. Jakmile se včelstvo zotaví, jest dobře, dáme-li mu několik celých mezistěnek k vybudování a večer je trochu přikrmíme.

Jednoduše a rychle podaří se nám přeložení, dovedeme-li přivábiti matku do medníkového nástavce. Podaří-li se nám to, vsuneme ihned mřížku, aby se matka nemohla vrátiti. Potom slouží staré plodíště za medník, ovšem ne v plné míře, neboť včelka je zvyklá odkládati med v hlavě úlu a ne v nohách. Nikdy jsem neměl ve spodní části úlu uspokojující sklizeň. Medníkový nástavec s dílem a matkou můžeme potom klidně vsunouti do kteréhokoliv prázdného úlu, nejlépe

ovšem, stojí-li na témže místě jako původní úl, abychom neztratili mnoho létavek. Matku v době snůšky snadno přivábíme do medníku, zavěsíme-li tam prázdnou trubčinu.

Přestavování včel.

Někdy nastane včelaři nutnost změnit stanoviště včel. Je-li nové stanoviště vzdáleno přes 5 km, není třeba zvláštních opatření. Přestavujeme-li však na blízko, snad jen o několik metrů dále, třeba jednati opatrně, abychom neztratili část létavek. Proto jest nejlépe přestavovati včely za studeného večera.

Přestavujeme-li celý včelín, snažme se jej přes noc rozebrati a odnésti; přemísťujeme-li jen jednotlivá včelstva, změníme pokud možno nejvíce staré místo přiletu. Činím to se zdarem tím způsobem, že na místo, kde stál starý úl, upevním pytel tak, aby včely nemohly proniknouti. Včely novému stanovišti velmi snadno uvyknou, je-li příštího dne, nebo aspoň nejbližší příští dny příznivý čas k proletu. Vypozorují-li to, dám včelstvu před výletem sklenici horké potrawy. Nastane cílé prášení, při čemž včely rozpoznají ihned změnu. Zaletují sice ještě na původní stanoviště, poněvadž jest však zcela změněné, přivábí je čilý let k novému stanovišti, vracejí se a zvyknou si rychle, takže mnohdy již prvního dne možno pozorovati, že donášejí pyl.

Kdy máme včelstva přestavovati? Mínění o tom jsou různá. Mnozí jsou příliš úzkostliví. Skoro v každou roční dobu přemísťoval jsem již včelstva. Nejsnáze se to podaří, je-li vhodná doba k proletu, tedy v teplém létě. Nejnebezpečněji jest přestavovati časně z jara po prvním počíšťovacím výletu, kdy mnohá zbloudilá včelka, je-li dlouho venku, zahyne. Proto přemísťujeme včely jen v teplém čase. Varuje-li se v mnohých učebnicích před přestavováním v teplý roční čas, není to ničím odůvodněno. Mnohem raději činím to tehdy, než před počíšťovacím výletem, kdy bočními stěnami ztrácí se mnoho drahocenného tepla. A stane-li se v teplý čas, tedy i v době, kdy jsou včelstva dostatečně silná, že některé včely zalétají na staré stanoviště a vzebrávají se k některému sousednímu včelstvu, není to pro mne žádná ztráta. Včelaři začátečníkovi, koupí-li včelstvo ze svého bydliště, radím velmi důtklivě, aby požádal prodávatele, aby na několik dní zaměnil důkladným maskováním staré stanoviště. O rojích to neplatí.

Květen.

Květen je pro každého včelaře měsícem nejpřísnější práce. V květnu účtujeme s prací minulých měsíců. Konal-li jsi řádně svoji povinnost, bude nyní práce pro tebe potěšením, příjemným nádherným květnovým počasím, sladkou vůní květin a zpěvem ptactva za jedinečně krásných jiter. Nenajdeš mne v tuto dobu nikdy v posteli; jsem denně již o čtvrté ráno na včelíně. Nejdůležitější práce v tomto měsíci jsou: Stavební rámek, chov trubců, omezení rojení nebo podněcování k rojení dle potřeby jednotlivců, ošetřování ušlechtilého chovného včelstva, nasazení medníků, příprava k chovu matek, příprava úlů pro roje a oddělky, drátování mezistěn. S každou prací se podrobněji seznámíme.

Stavební rámek.

Tak, jak je nyní sestaven a používán, je pomůckou mnoha moderních úlů, od nás však, pěstitelů matek, byl v podstatě již dříve používán. Co jest stavební rámek? Jest to prázdný rámeček, na jehož horním trámku jest přiletován proužek mezistěny. Užívá se ho zvláště k odvrácení rojivé horečky včelstva. Stavební rámek zavěšuje se jako poslední nebo předposlední. V ten čas jsou všechny pudry včel probuzeny a je-li jen něco snůšky, vybudují rychle dílo, vesměs trubčinu, neboť pohlavní pud včel se mocně ozývá. Matka s obzvláštním potěšením ihned trubčinu zaklade. Na to čeká včelař. Je-li rámek zakladen, tedy vyřízne nebo vylomí dílo a rámek vloží znova včelstvu. Včelstvo opět jej vybuduje a zaklade, načež včelař znova dílo vyřeže, a to dřívě, než se z vajíček vylíhnou larvy. To se opakuje tři-, čtyři i pětkrát. Tak přecháíme čas rojení, včelstva se nerojí a sklizeň medu je zachráněna. Tak si pochvalují přívrženci stavebního rámu. Stavební rámek jest zcela přirozený, nenásilný prostředek, který mnohé včelstvo přivede k rozumu, kterýž rojovou horečkou ztratilo. Činil jsem pokusy se stavebním rámkem ve velkém měřítku a došel jsem k této zkušenosti: Při plemenných včelstvech, tedy vyslovených medařkách, nepotřebujeme stavebního rámu, za to užíváme jej s prospěchem u čeledí, které proměňují med v maso a plod.

Pro nás, pěstitele matek, jest touha po stavbě trubčiny měřítkem rojové horečky, jak praví Švýcaři. Odřežeme spodní rohy jednoho nebo dvou plástů; jsou-li tyto ihned zastavěny trubčinou, jest čela zralá

k rojení a v našem případě i k chovu. Není-li tomu tak, třeba včelstvo nutit tím, že mu podáváme každý večer horkou potravu. U čeledí, které jsou vysloveně líné se rojit, nepomůže ani toto opatření. Dnes užívám stavebního rámu jen pro chov trubců, jak se v příslušném odstavci zmiňuji. U mne je stavební rámek chovným rámkem pro ušlechtilé trubce. Blíže o věci pojednávám v druhém díle knihy.

Zamezení rojení.

Má-li včelař plně obsazený včelín a odpovídá-li počet čeledí jeho prostředkům, volnému času a snůškovým poměrům místa, má pak již jen jedinou snahu, a to zamezení rojení, neboť roje za daných okolností zmenšují sklizeň medu. Ví dobře, že získává hlavně medem, včelaři proto pro med. Tak jedná nejvíce včelařů, s výjimkou včelařů-obchodníků. Nepatrné ztráty nových včelstev vynahradí si lehce a kdykoliv umělými roji, kterým byla přidána mladá oplodněná matka; proto lehce oželi roje. Kterak však zamezení rojení? ptá se mnohý čtenář, kterému neustálé rojení již přerostlo přes hlavu. K dosažení tohoto cíle jsou dva prostředky; předně věnovati se chovu včelstva, které se nerado rojí, a ostatní včelstva všechna vyloučiti. Za druhé varovati se všeho, co podněcuje k rojení. Nerojivá včelstva není nutno dovážeti snad z daleka. Bylo již mnohokrát pozorováno, že podobná včelstva, přenesená do krajiny s novými snůškovými poměry, s počátku propadají také rojivé horečce. Kdo hledá, ten nalézá, a často najde doma vše, čeho potřebuje. Vypátrá-li čeleď, která se nesnadno rojí, nestačí, aby jednoduše jen od ní choval, je nutno, aby přísně vybíral, a to po několik let, aby matky, jevící sklony k rojivosti, vylučoval a jistě dosáhl cíle.

Prostředky rojivost podporující, kterých se včelař-medař varuje, jsou tyto: Malé a těsné obydlí včel, stará matka, málo příležitosti ke stavbě, podněcovací krmění ve velkém měřítku, přeplněné úly, které se jeví nadbytkem zavíčkovaného plodu, velké teplo, opožděné nasazení medníků a opožděné vybírání medu. Správně užívaný stavební rámek zmenšuje rovněž rojivost. Dbá-li včelař všech těchto pokynů, zůstane téměř úplně ušetřen rojů. Někteří vynálezci snaží se novým tvarem úlu zamezení rojení nebo aspoň využítkovati létavek roje jako medařek. Na tomto základě je sestaven na příklad úl tak zvaný L. M. S. Blíže o tom pojednávám v oddílu o tvarech úlu.

Podněcování k rojení.

Jinak hospodaří včelař, který chce doplnit svoje včelstva nebo věnovati se pěstování rojů pro obchod. Postupuje opačně, to jest využívá všech prostředků, které podporují rojení. Volí malé úly, hlavně ty, které udržují dostatek tepla, na příklad slaměné koše, nebo skládá úly těsně k sobě, jako to činí v Kraňsku; trpí na včelíně staré matky, které mají vždy větší chuť k rojení než mladé; omezuje pokud možno

stavbu, neboť stavěním vybijí se někdy rojivá horečka. Pravím »někdy«, neboť často nastává pravý opak, totiž náladou k stavění povzbuzuje se nálada rojivá; proto není možno různě poučkovati; mnoho záleží právě na plemenu. Jak jen možno záhy, začne včelař s podněcovacím pokrmováním. Odebírá-li včelař-medař často silným včelám zavíčkovaný plod a nahrazuje plásty celými mezistěnami — včelař-rojař nečiní toho nikdy. Ponechává dle potřeby teplý obal, medník nastavuje pozdě nebo vůbec ne. Přízpůsobí pro své účely i stavební rámek. Zavěsí včelstvu stavební rámek, ale nevyřezává jej, jako včelař-medař, neboť jest si vědom, že stavbou trubčiny povzbuzuje se pud rozmnožovací; ví také, že včely s oblibou nasazují na stavebním rámu matečnický, byť i ne vždycky. Ze všeho jest patrné, že včela se nechá ovládati. Pamatuji jen: Ne vždycky a ne každé včelstvo! Zdůrazňuji to proto, abys při svých výkonech nebyl někdy zklamán.

Chov trubců.

Chov trubců popisují důkladně v druhém díle knihy, jednajícím o chovu matek. Zde zmiňuji se o něm jen proto, že se právě v měsíci květnu provádí a nesmí se opomenouti, nemá-li býti výsledek chovu tohoto roku i roku příštího nejistý. V polovině května, někdy již i koncem dubna, zavěším svým ušlechtilým včelstvům dříve popsaný stavební rámek, který se stává rámkem pro chov trubců. Ostatní včelstva ošetřuji dle zásad vpředu popisovaných a prosím, račte si to znovu pročísti. Jednu předhůzku, která se připisuje rámu pro chov trubců, chci zde vyvrátiti. Mnozí tvrdí, že vložením dvou nebo čtyř polorámků pro chov trubců značně trpí výnos medu. Jest to mylná domněnka, neodůvodněná nebo spočívající na špatném pozorování. Právě tato včelstva vyznačují se zvláštní pilností a vynahrazují rychle zdanlivou ztrátu. Ještě nikdy mne nezklamalo plemenné chovné včelstvo, kterému jsem dal rámek pro chov trubců, ne snad proto, že to bylo plemenné včelstvo, nýbrž proto, že vložený rámek je nutil ke zvýšené činnosti. Bez obav vkládám, je-li nutno, všem svým včelstvům rámek pro chov trubců, aniž bych jen pomyslel, že se zeslabí medný výtěžek. Proto také nechávám každoročně u všech čeledí trubčinu v plodišti, ovšem, že trubce u včelstev, která se nehodí pro chov, učiním neškodnými. Podrobný návod jest obsažen v oddíle o chovu trubců. Nezapomeň proto v květnu na tuto malou práci, později se ti bohatě vyplatí. Stejného názoru jako já jest i Julius Schneider ve Frankfurtu nad Mohanem, že totiž jsou trubci v úlu důležitými podněcovateli k práci. Jmenovaný jde však o krok dále a zavěšuje rámek pro chov trubců již v polovině února.

Ošetřování chovného včelstva.

Tomuto třeba v květnu věnovati bedlivou pozornost, jelikož jest budoucnost včelínu. Včelstvo vybírám po jedno- až dvouletém podrobném pozorování a zápisech. Již od konce března stojím nad nimi s ka-

rabáčem, to jest s příkrmováním. Samozřejmě, že nepřikrmuji po kilogramech, ale dvakrát až třikrát týdně ve zcela malých horkých dávkách, velikosti krabičky od sardinek. Dnes užívám zvláštních krmítek. Proč podněcuji krmením? Protože se jím sesilují všechny pudy včelstva a jen včelstvo s probuzenými silnými pudy jest zralé k chovu. Proč užívám horké potravu? Protože horká potrava, na spodu včelstvu vkládaná, probouzí včelstvo a vzbuzuje u něj živou náladu, které právě potřebuji. Při tomto krmení se podíváme, jak jsou včely pozorné, téměř «cvičené». Krmíme-li dva- až třikrát, pozorujeme, že netřeba nám foukáním nebo jinými prostředky upozorňovati včely na podanou potravu. Jakmile jen odstraníme okenní zástrčku, již jsou tu nosičky potravu, pěkně způsobilé a vesele naladěné, tedy ne pobouřené a bojovné. Často s nimi žertuji a nechávám po prstě vyléztí několika včelkám, aby odtud braly si potravu. Jest to pro mne rozkošný okamžik, ve kterém se stupňuje moje láska k mým miláčkům. Přirozeně, že nejsou všechna včelstva tak způsobilá; u některých jest ihned oheň na střeše a u těch nutno po vsunutí krmítka ihned vložiti okenní zástrčku.

Častým podněcovacím pokrmováním sesílí značně včelstvo, probouzí se silně všechny pudy a jejich konečným výsledkem jest pud rozmnožovací neboli rojivý. Tento pud upozorní na sebe nasazením, zaklazením a odchováním matečnicků. Je-li čas rojení, využítu pečlivý včelař všech těchto matečnicků. Včelař neponechá ani jednoho matečnicku včelstvu, ba užije jeho zralosti, jak později popisují, s nejlepším výsledkem k naražení matečnicků umělé chovné serie.

Ovšem, že přes uvedené podněcování nedonutíme všech včelstev k vychování zavičkováných matečnicků, vpravdě chladná včelstva nasadí jen misticčky. Tak se mi vedlo již po několik roků u mého kmene 47; úl byl nabit včelami — nasadily však jen misticčky a nic více. Musím říci »bohužel«, neboť s matečnicky byl by mi chov značně usnadněn. Několikrát našel jsem i tyto misky zaklazené, ba dokonce byly v nich i larvy v krmné šťávě. Po deseti dnech našel jsem však všechny prázdné, neboť nastala hlavní snůška, kdy rojivá nálada byla zatlačena náladou snůškovou. Bylo to pro mne velmi trapné, zvláště když to bylo moje nejlepší včelstvo.

Často rojí se u nás včelstva i v červenci, ba docela i v polovici srpna. zvláště je-li nějaká snůška z pařasanu; bohužel, neplatí to pro můj kmen 47, jelikož čeho týž nevykoná do půli června, nevykoná vůbec. Proto musím každoročně, abych mohl pokračovati v chovu, sáhnouti k svým hrncům medu. Jsem již tak vycvičen, že ihned s jistotou poznám, která včelstva vyžadují podněcování pokrmováním. Přirozeně mně dostačí, donutím-li takové včelstvo k nasazení pouhých misticček. Mnohý návštěvník byl zaražen, když mne viděl večer příkrmovati včelstvo, které mělo i poslední plást plný završeného medu. Teprve po mém výkladu prohlédl. Ano, ano, chov vyžaduje mnoho peněz, nebo lépe řečeno mnoho medu. To si musí dobře zapamatovati každý, kdo

by chtěl ve velkém chov provozovati, sice ho stihne nezdar za nezdar. Z prázdné slámy nevymlátime zrní.

Každého k chovu zralého včelstva užiji skoro bez výjimky dvakrát k chovu. Je-li prvá serie zavičkována, dám ji k dozrání do dobře osazeného medníku jiného včelstva s dobrou matkou a potom do očkovacích klíček k vyběhnutí. Zatím vložím chovnému včelstvu druhou serii, neboť tisíce a tisíce kojiček tohoto včelstva poradí si snadno i se serií novou. Je-li i druhá serie zavičkována, zavěším ji opět do medníku jiného silného včelstva k dozrání. Chovné včelstvo pak obdrží toho roku oplodněnou nebo svou dřívější matku, aby nenastala porucha u kojiček a v kladení. Všechno ostatní o ošetřování včelstva jest obsaženo ve druhém díle knihy.

Nasazení medníků.

Koncem května nastává v mnohých krajinách vydatná snůška, takže je na čase pomýšleti na nasazení medníků. Kdy se nasadí medník? Teprve t e n k r á t e, je-li včelstvo dostatečně silné a ukazuje-li se i v plodišti na posledním plástu med; dříve nikoliv. Nasadí-li medník slabochu, u kterého se v plodišti sotva včelka ukáže, neprospěješ ani jemu, ani sobě, naopak uškodíš jemu i sobě. Včelstvo má zahřívati zvětšený prostor, ačkoliv dříve nestačilo ani na vyhřátí malého prostoru. Takovým jednáním zdrží se silně vývoj plodu, kdežto bez medníku by snad včelstvo za 8 až 14 dní tak sesílilo, že by ještě něco došlo z pozdní snůšky.

Ničeho neztratíš, necháš-li náležitě vystlati plodiště medem, neboť uslechtilé včelstvo zavičkuje tento med, nepromarní jej v neužitečné maso a ubude ti tím starost o zimní zásoby. Raději zdržím nasazení medníku dva až tři dny, neboť v tento čas jsou v plodišti vždy prázdné buňky a nálada k práci u včel tím nepoklesne. Nahromadí-li se příliš mnoho medu, takže je v plodišti těsno, jistě nevyhodí včelky přebytečný med a uloží jej čistě v medníku. Proto i zde platí: Spěchej pomalu!

Ve všech případech, i u nejchladnokrevnějšího včelstva, odděl plodiště od medníku dobrou mřížkou, neboť jest trapné, najdeme-li v medníku na místo zavičkováného medu — zavičkováný plod. I »nejlépe vychovanou« matku, necháme-li otevřené dveře, přistihneme na procházce, která mívá »nemilé« následky v medníku. Proto: Opatrnost jest matka moudrosti i u včelí matky. V úlu bez mřížky přejde zcela jistě matka do medníku, je-li v něm, třeba jen částečně, trubčina. Proto, kdo chce bezpodmínečně včelařiti bez mřížky, užívá v medníku plástů bez trubčiny.

A nyní o úpravě medníku. Do medníku patří jen dělníci souš a nemáme-li ji dostatek, vložme mezi dva plásty jednu celou mezištenu. Nedej se svést, že bys přimísil do medníku trubčinu; zůstane prázdná, leda že by kůly v plotě medovaly. Rovněž nepoužívej ze šetrnosti jen začátků; včely vytáhnou je v dělníci dílo jen tenkrát, bu-

dou-li kůly v plotě medovati. Máš-li nedostatek souše, dej celé mezi-
stěny do plodiště při rozšiřování hnízda a přelož je později se vším,
co jest v nich a na nich, samozřejmě bez matky, do medníku a na je-
rychleji dobré plásty pro medník. Později budeš sám pozorovati, že
včelky, rozhodnou-li se ukládati med do medníku, činí tak raději do
staršího díla než do panenského. Nevěříš-li, udělej pokus. Zavěs do
medníku devět starých, ovšem ne plesnivých plástů a mezi ně jeden
panenský a po několika dnech, dříve než jsou plásty zcela zaneseny,
je prohlédni. Staré plásty jsou již skoro plné, mladý plást je sotva
medem postříkán nebo dokonce ještě zcela suchý. Zkušenosti dělají
mistra. Zaříd' dle toho své hospodářství!

Tlusté plásty.

Všechna novější včelařská díla užívají tohoto slova a protože
Quido není zpátečníkem, užívá ho alespoň ve věcném seznamu —
nepojednává však o nich, jelikož o nich vlastně ničeho neví. Proč? Za-
jistě proto, že jich nevyzkoušel! To jest však omyl, neboť čeho by
Quido není zpátečníkem užívá ho alespoň ve věcném seznamu —
s nimi žádného úspěchu a proto jsem celou věc odložil. Jen jedenkrát,
a to bylo roku 1917, který byl po mnoha letech nejlepším rokem pro
včelaře, získal jsem několik v pravém slova smyslu tlustých plástů.
V následujících letech činil jsem nové pokusy tím, že jsem nechal
v medníku mezi jednotlivými plásty mezeru; dostal jsem však jen mezi-
stavbu a špatné dílo. Či se tak stalo jen mně? Nikoli, tak se dařilo
i mnoha jiným. A zeptáte-li se obhájců těchto plástů, aby vám na své
svědomí řekli, jak se jim dařilo v hubených letech, budou zpívat stej-
nou píseň jako Quido. Tlustých plástů možno získati jen v krajinách
s dobrou snůškou a mají jako takové mnohé přednosti; v krajinách se
špatnou snůškou selhou všechny pokusy a je škoda ztracené námahy.
Tlustých plástů získáme lehce jen v době nejsilnější snůšky tím způ-
sobem, že zavěsíme do medníku na příklad 10 rámků, potom, dříve než
jsou zcela zaneseny a zavíčkované, nejkrásnější plást vyjmeme a zby-
lých devět nepatrně od sebe rozložíme, a to opakujeme ještě jednou,
jsou-li již trochu překlenuté. Tlustý plást jest potěšením při vytáčení,
neboť mnoho vydá.

Tlustý plást má prý i jiné výhody, hlavně však tu, že činí zbyteč-
nou mřížku a matka může volně do medníku, kde neklade, jelikož
buňky jsou příliš hluboké. Ano, ano, odkud pak máš tyto vědomosti?
Ach, to jsem přece již častokrát četl. A také vyzkoušel? Ó, nikoli,
ale proč bych neměl věřiti tak lehce pochopitelné věci? Buď tak laskav,
milý čtenáři, popřej mi na chvíli sluchu a nech těch druhých, ať při
svých zkušenostech trochu zmodrají. Hleď, Quido z k o u š e l tlusté
plásty bez mřížky. A výsledek? Plásty byly skoro všechny odhlodány,
měly sice pěkné medové věnce, ale také krásný — plod a na několika

místech něžnou mezistavbu. Zkus to jednou sám s včelstvem, které
rádo ploduje. Poznáš, kdo má pravdu, zdali stoupenci tlustých plástů
či Quido.

Omezování plodu.

Tato kapitola jest velmi důležitá jak pro včelaře začátečníka, tak
i pro chovatele. Pracuji mnoho let s omezováním plodu a vždy s nej-
lepším výsledkem v každém ohledu. Dnes užívám omezování plodu
jen v jednotlivých případech. Že neužívám omezování u všech če-
ledí, to neznamená, že by bylo proto bezcenným. Mohu si dovolit, že
mám nyní na včelině jen jeden vyrovnaný kmen, a sice kmen 47, u kte-
rého omezování plodu jest zbytečným.

V čem záleží omezování plodu?

Kterak a k čemu se ho užívá? Předem zhotovím z listů na rámky
rámeček, který jak šířkou, tak i délkou přesně zapadá do plodiště.
Tento pobíjí buď celý nebo jen z části mřížkou a zbytek hustým drá-
těným pletivem. Přepážka je hotova. Jak a kdy se jí nyní užívá?
V polovici května vyberu včelstvo, které není určeno za chovné, na
kozlik. Plást s matkou a tři jiné plásty s čistou dělničinou postavím
stranou. Tyto čtyři plásty a jeden rámeček s celou mezistěnou zavěsím
do předu k čelní stěně úlu, k nim přisunu nahoře popsanou přepážku
a za ní zbylé rámky. Nad pět rámků s matkou vsunu též mřížku, aby
byl matce znemožněn přístup do medníku. Sedí tedy nyní matka vpře-
du při česně na pěti celých rámcích s čistou dělničinou, ostatní rámky
s trubčinou a dělničím plodem jsou za přepážkou. Čeho tím docílím?
1. Matka plodarka nezaklade všech 11 plástů v době, kdy není již po-
třeba mnoha létavek, jelikož již není snůšky. 2. Činím tím trubce této
méněcenné matky pro chov neškodnými, neboť zůstanou za přepážkou
a nemohou se zúčastniti snubního výletu. Za přepážkou zhynou právě
tak bez vyplnění svého životního poslání, jako ve volné přírodě, kde
sotva jeden z tisíců plní svůj účel. Nepravá přecitlivělost není zde
správná. 3. Zachráním tím mnoho medu, neboť včelstvo přikrmuje nyní
jen plod na pěti plástech místo na desíti nebo jedenácti. Přes to zů-
stává včelstvo dostatečně silné, aby využítkovalo pozdní pastvy. 4. Tou-
to uzávěrou mohu nejjednodušším způsobem vychovati matku nebo
rozmnožiti si včelstva. Zasadím-li přepážku, mohu již desátého dne
užiti plástů za přepážkou k sestavení silného oddělků. A nebude to
jen obyčejný oddělek z běžného plodu, nýbrž daleko lepší, neboť do-
stane matku z nejlepšího včelstva na včelině. Jak to? Desátého dne
jest veškerý plod za přepážkou zavíčkovaný. Přeložím-li toto včelstvo
jako oddělek do prázdného úlu, cítí se brzy beznadějně osířelým. Nyní
vezmu svému nejlepšímu včelstvu kus plodového plástu s vajíčky nebo
nejmladšími larvami a přidám jej oddělků. S radostí a s ohromnou
chutí věnují se včelky novému plástu a vytáhnou nejkrásnější mateč-
níky, neboť v úlu je mnoho tisíc kojiček, které nemají ani jedné buňky
otevřeného plodu, ale zato nadbytek potravy, kterou všechny věnují
těmto několika novým buňkám. Každý uvěří, že v takovýchto odděl-

cích se vypěstují nejsilnější matky. Přebytké matečníky se přirozeně v daný čas odstraní, jen jeden nebo dva nejlepší se nechají včelstvu. Jest dobré v tento čas po tři dni podávat včelstvu vodou rozředěný med, neboť včelstvo nemá žádných létavek. Jest ovšem samozřejmé, že mateřskému včelstvu na místo odebraných plástů zavěsíme souš. 5. Včelstvo s přepážkou jest radostí zazimovati, neboť není tomu tak jako tam, kde nebylo přepážky a kde včely, kterých je v úlu nabito, vyberou kde co již na podzim; v úlech s omezeným plodem najdeme po odstranění přepážky, je-li jen trochu pozdní pastvy, dostatek medu, neboť přirozeně neproměnily včelky všechn med v maso. Nesni však zbytečně! Nesmíš očekávat, že všech šest plástů za přepážkou bude až k prasknutí naplněno medem; ne, budeš však spokojen, neboť najdeš dva i tři plásty dosti plné, dva další slaběji zanesené a plást nejbližší přepážce je hodně plný — ale pylu. Při shlednutí posledního plástu budeš asi rozčarován, ale neprávem, neboť přemýšlíš-li jen trochu, poznáš, že pylový plást jest pro tebe velmi důležitý, neboť včely potřebují k svému vývoji pylu mnohem více než medu. Jestli jsi ještě neviděl pylový plást »jako prkno«, můžeš jej na tomto plástu častěji pozorovati. V celku budeš s omezováním plodu zcela spokojen.

Omezování plodu přináší ti i jiný velmi cenný zisk. Jest neklamným znakem ušlechtilého včelstva. Jak to? Letos jsou mi na příklad nápadny dvě nebo tři mladé matky svými zvláštními výkony a chci rychle vyzkoušet jejich schopnosti. Nejspolehlivějším zkušebním kamenem jest mi omezení plodu. Ukáže-li se matka v prvním a druhém roce svými výkony prvotřídní, omezíme u ní ve třetím roce plod. A nyní koná matka generální zpověď o své ceně. Je-li cenná, tedy najdeme po odstranění přepážky i na oněch pěti plástech, které byly jejím působištěm, pěkné medové větve; pěstuje-li matka jen maso, budou plásty jedna slitina plodu od horního tráčku až ke spodnímu. Zpozorují-li to, vyškrtnu ji ihned z kmenové knihy. Jen taková včelstva, která se dovedou ovládati a myslí na tvrdou zimu i tehdy, jsou-li omezena, mají pro mne plnou cenu. Proto jest mi omezení plodu křtem ohněm pro ocenění chovné matky.

Omezením plodu získáme rychle též krásných plodových plástů. Je-li mezistěna, kterou jsme zavěsili do přední části, již vystavěna a plná zavíčkovaného plodu, převěsíme ji za přepážku a na její místo dáme novou mezistěnu; opakuješ-li to několikrát, získáš pěkné zásoby nejkrásnější souše. Pamatuj: Nikde se nevybudují mezistěny krásnější, jako za přepážkou.

Tím jsem však nevyčerpal všech předností omezování plodu, což by mne zavedlo daleko; postačí však tyto nejdůležitější. Kdy odstraníme přepážku? Řídí se to zcela snůškovými poměry krajiny. Očekáváme-li na příklad ještě pozdní snůšku s lípy, odstraníme přepážku čtyři týdny před začátkem této snůšky. Bohužel u nás tomu tak není, proto nechávám přepážku až do podzimní přehlídky a podzimního podněcovacího pokrmování, tedy u nás do polovice srpna. Při tom se zase uplatňuje nová výhoda přepážky. Přepážkou jest matka zname-

nitě ušetřena; když ji pak odstraníme, klade dále plnou silou. Včely, které se nyní rodí, jsou pro mne velmi cenné, neboť přezimují a od nich zcela závisí výtěžek příštího roku, kdežto dříve narozené včelky promarní mnoho síly a medu, jsou mi na škodu, jelikož nevyužívají pozdní snůšky, které u nás není, a žijí tedy na útraty zimních zásob.

Shrnuji: Chovateli, nevychoval-li dosud vyrovnaného kmene, jest omezování plodu velikou výhodou; včelaři, odvislému od jediné snůšky, přináší vždy užitek. Včelař se stálou snůškou neužívá přepážky, neboť by neměl v různých etapách snůškových dostatečně létavek.

Úly.

Některý čtenář bude nyní očekávat velmi dlouhý oddíl. Bude však příjemně zklaman, neboť jest mně samému nemilým popisovat sta a sta vynálezů na tomto poli a jejich předností i vady omílati. Posuzuji jen ty úly, které jsem sám vyzkoušel, a o některých druhých systémech se jenom zmiňuji; ani mne nenapadne, abych kritisoval věc, která neprošla máma rukama. Pokládám za nutné pojednati v tomto oddíle o úlech, neboť mnohý začátečník zamýšlí úly si koupiti nebo sám si je zhotoviti. Předpokládám, že jest znám rozdíl mezi úly s dílem nerozbořným a rozbořným.

K prvním patří staré kláty, koše, kraňské truhlíky a jiné; ke druhým pak všechny moderní úly s dílem pohyblivým.

Dříve, než se včelař odváží vybrati si ve spoustě úlů různých systémů pro sebe ten nejvhodnější, ať předem mnohé uváží. Není snadným, zvoliti si správný úl, a včelař ať nejedná lehkomyšlně. Ať rozváží, bude-li pěstovat roje nebo jen med, jak mnoho se může věnovat včelám, jaké jsou snůškové poměry jeho bydliště, jak velké jsou jeho peněžní prostředky, jaké jsou jeho vědomosti teoretické i praktické. Stejně důležité jest, aby uvážil stanoviště včel, směr výletu, zdali si postaví včelín, nebo včelstva jednotlivě rozestaví, je-li výhodné stavět úly na sebe, budou-li blízko nebo dále od obydlí, budou-li pečlivě přikryty. A uvědomí-li si toto všechno, pak teprve mu nastává to nejtěžší, totiž volba, neboť dnes jest již spousta úlových soustav, které mají však jednu společnou vlastnost, totiž že jsou velmi drahé. Neuvaží-li včelař důkladně všech pro volbu rozhodujících okolností, vyhodil zbytečně peníze za vyučení. Býtí zde dobrým rádcem, považuji za svou svatou povinnost.

Včelař, který má málo času, peněz a zkušeností, zvolí si koš s nástavcem a dle možností zhotoví si jej sám. Nevyžaduje tolik péče, jako úl rozbořný. Sám ho ovšem z různých důvodů neužívám; především nehodí se do naší krajiny se žebračkou snůškou, zřídka kdy by se něco dostalo do medníku; léčení trubcokladné matky nebo trubčice jest v koši velmi obtížné a začátečníku téměř neproveditelné. Koš se nehodí také do těch krajín, které mají pozdní, pro zazimování méně způsobitou snůšku, poněvadž ji nemůžeme včelstvu odebrat. Příkrmování cukrem je nemožné, je-li v koši ušlechtilé včelstvo, které se samo

dobře opatří na zimu. Pro nedostatek prázdných buněk mělo by zimní sedisko studené. Proto také snaha posledních let, zaváděti zase staré vysloužilce-koše, nehodí se pro každou krajinu a pro každého včelaře. Včelař, který má prostředky a volný čas, má z rozběrného úlu vždy větší zisk než ze slaměného koše a snadněji si v něm také počká s nástavcem, tedy nikdy se spodním medníkem, neboť včely, jak jsem již dříve řekl, odkládají med raději v hlavě než k nohám.

Zde jest na místě, abych se také zmínil o moderním hesle: »Lidové včelaření.« Jak často si zvláště začátečníci špatně vykládají tato slova! Lidové včelaření není včelaření v klátech nebo koších, nýbrž včelaření v jednoduchých úlech, kterých jest i dnes dostatek; včelaření, které je prosto všech složitých, umělých a přírodě odporujících zásahů. Pamatuj: V každém jednoduchém rozběrném úlu můžeš právě tak dobře lidově hospodařit, jako v klátech nebo v koších. A nyní se vraťme zase ke koši.

Dnes věnuje se zvýšená pozornost i zdravotnímu stavu včel; snažíme se toho docílit pravidelným a stálým obnovováním díla, což jest v osazeném slaměném koši nemožným. Bez nebezpečí můžeme to provést u včelstva jen jednou, a to — zašlo-li hladem. A potom jest zajisté již trochu pozdě. Znáš ovšem také včelaře, kteří dovedou docela hladce tuto práci vykonat, ale jejich koše nejsou již koše v pravém slova smyslu, nýbrž koše, které jsou pomocí trámku a začátku proměněny na úly rozběrné. Takový úl ovšem užívá potom jména »koš« nesprávně.

Z uvedeného vidíme, že se koš hodí těm včelařům, kteří nemají dostatek volného času, jako rolníci, tovární dělníci a jiní. Také těm včelařům, kteří včelaří jen pro roje, jest koš nejvhodnějším úlem. Jelikož jest jich však velmi málo a jelikož rovněž tak málo jest těch včelařů, kteří jen z piety jako starožitnost mají několik košů, proto se o nich dále nezmiňuji.

Nyní k úlům s dílem pohyblivým. Zmiňuji se jen o těch, které jsou u nás (v Rakousku, pozn. překl.) rozšířeny.

Úl Zanderův jest úl s rámkem nízkoširokým, stejné míry pro medník jako pro plodiště. Tento úl doporučil bych jen pro kraje s dobrou snůškou, neboť v krajích s chudou snůškou nebudou nikdy tak velké plásty v medníku zcela zaneseny. Odpůrci, a ty má jistě každý úl, tvrdí, že nízké plásty jsou nevhodné pro řádný vývoj a pro správné ukládání medu na zimu. Zander to však popírá.

Úl Weidemannův. Weidemann měl šťastný nápad využít kovat pomocí změny výletu rojivého pudu. Nikdy se neobává roje, nýbrž spojuje jej se všemi létavkami mateřského včelstva a využívá jej pro mednou snůšku. Dělal jsem sám pokusy s tímto úlem a dobře se mi dařilo. Z různých jiných důvodů neuvádím nyní toto úlo.

Úl Reinarzův. Reinarz snažil se novou metodou zajistit si medový užitek u silných čeledí. Reinarz užívá dvojáku, neumísťuje

jich však jako obvykle vedle sebe, nýbrž nad sebou, takže možno příležitostně užít plodiště horního včelstva, jako společného medníku. Tato myšlenka se mi tak zalíbila, že jsem ji užil při svém novém způsobu dvouvčelstevního včelaření v úlech systému L. M. S. Reinarz zkoušel také jednoduše a lacině zařídit vrchní zazimování. Docílil toho česnovým kanálkem, který jsem si i já zavedl u všech svých včelstev, pro snadnější krmení však částečně jej pozměnil.

Úl Góritzův (čarodějný). Nevím, zda splnil tento úl všechny naděje, které se kladly do jeho složité a částečně i důmyslné konstrukce. Dnes neslyšíme již mnoho o něm. Zato jeho vynálezce věnoval se dvěma jiným typům, kterými se snaží přiblížit se lidovému včelaření.

Úl Rhanův. Také César Rhan měl chvalitebnou vlastnost, že opustil své první vynálezy úlů a budoval dle nových zásad, což jest zajisté řídký případ u vynálezce. Poslední jeho úl jest podélný, nemá tedy medník v hlavě, ale na boku. Sám bych se těžko odvážil včelařit v tomto úlu, neboť pozoruji-li sto plástů plodových nebo sto dívkových včelstev aneb na přirozeném díle v koších, má vždy všech sto včelstev med nad plodem. A to stojí za uvážení.

A nyní promluvíme o úlech, které jsem po několik let vyzkoušel na svém včelíně. Měl jsem též koše, kterých jsem se však za krátko zbavil. Zmiňuji se o nich jen proto, aby mi někdo nevytýkal, že je kritikuji, aniž jsem jich vyzkoušel.

Mé první rozběrné úly byly tak zvané vídeňské spolkové stojany, třípatrové úly s dvěma řadami polorámků v plodišti a jednou řadou v medníku, který jest oddělen přepážkami s průchody. Podobají se tří- až čtyřpatrovým stojanům, které jsou ještě mnoho v Německu (i u nás, pozn. př.) rozšířeny. V těchto úlech byl mi v první řadě nepříjemným velký počet malých rámků v plodišti. Zavedl jsem proto novou modu a zavěsil do plodiště celé rámy. Při přehlídce včelstva měl jsem od té doby poloviční práci. Brzo zpozorovala moje žena, která mi při pracích na včelíně pomáhá, novou vadu těchto úlů. Včely jsou v nich značně bodavé. Nalézt příčinu bylo velmi lehké. Vnitřek úlu po otevření zůstal vždy ve tmě, a jelikož včelka jest na tmě uvyklá, cítila se jako doma a využívala všech práv domácího pána, což ovšem nebylo příjemné ani mojí ženě, ani mně samému. Zelel jsem totiž velkých ztrát včel, které bez užítu položily svůj život. Jakmile jsem uviděl první Gerstungův úl, zasvitlo mi v hlavě. Což jednoduššího, než »uříznouti úlu hlavu«, aby z dřívějšího »pekla«, jak má žena stojany pojmenovala, stal se docela vhodný úl Gerstungův? Ze starého úlu jsme odřízli totiž medník a ze čtyř prkének sbíli nový; do stropu jsme připevnili víko s otvorem na krmení a vše hned báječně klapalo. V brzké jsme předělali všech 40 úlů na Gerstungovy a mír mezi rodinou Sklenarovou a včelkami byl zase obnoven. Část těchto úlů mám dosud, zbytek předělal jsem na úly systému L. M. S., o nichž pojednám až ke konci.

Ve svém okolí snažím se zavést Gerstungův praktický úl a řídím

se při tom zásadou: Nepoddáš-li se, užiji násilí. Při tomto »snímání hlav« zažil jsem jednou následující příhodu:

V mém dřívějším spolkovém obvodu byl mladý, podnikavý včelař, týž, kterému jsem za jeho nepřítomnosti, v době světové války, přeložil z 18 košů včelstva. Po válce přišel ke mně, aby mi poděkoval, neboť neměl před tím od včel s prastarou stavbou ani špetky medu. Pracoval jsem právě s jedním chovným včelstvem. Mlčky přihlížel; hovorný nebyl nikdy; přicházel zřídka do spolkových schůzí nebo ke mně na včelín, poněvadž měl svou hlavu. Včelařil ve vídeňských spolkových stojanech. Snažil jsem se ho přemluvit, aby předělal svoje úly na Gerstungovy, nebo aspoň aby dal do plodiště celorámky. Všechno bylo marné. »Zůstanu při polorámcích,« byla vždy jeho odpověď.

Ale tato první jeho návštěva u mne nezůstala bez účinku. Za několik dní přišla jeho sestřička a žádala ode mne jeden drátovaný prázdný celorámek pro bratra, který by prý rád viděl, jak jej drátují. U tohoto muže byla slova zbytečná, skutky jej přesvědčily. To mne potěšilo a využítkoval jsem ihned této příležitosti. Víte co, slečno Máno, vašeho bratra zcela převrátíme a uděláme z něj stoupence Gerstungova. Sama byla nadšena pro nový typ úlů. Ošetřovala ve válce bratrův včelín, chodila častěji ke mně na radu a když mě viděla při práci v nových úlech, vzpomínala s povzdechem na hroznou práci v útrobách špatně přístupných úlů bratrových. Bylo by to pěkné, ale můj bratr je tvrdá palice, ten si nedá ničeho říci! Snad to přece půjde, pohleďte, již začíná s celorámkou. Nu ovšem, ale s úly ničeho nepořídíme, jsou to většinou nové, teprve přede dvěma lety koupené spolkové stojany. Jen trpělivost, to se již poddá. Vzpomeňte si, co řekl jednou pan S. ve schůzi, ve které jste byla přítomna. Kdo se jen dvakrát setká s Quidem, jest již nezadržitelně získán pro jeho myšlenky. A byl-li snad před tím největším nepřítelem včel, stane se jistě jejich přívržencem. Zasmála se. Jest to správné, vidím to sama na sobě, ale u Adolfa to přece nepůjde. Půjde to, můj válečný plán jest již hotov. Ale, pro boha, jak se dozví, že jsem vám při tom pomáhala, nebudu mít klidné chvílky v domě. Nepřijde na to, neboť nebudete mít při tom žádné účasti. Poslyšte tedy: Za týden v neděli máme tak jako tak u vás prohlídku včelínu. Vaší povinností bude, abyste toho dne odstranila klíčku pro matku a za včelínem připravila dobrou pilu, úhelník a kozlík na řezání. Jiného nic více? Ne. Musím být přítomna? Byla bych velmi nerada. Ó nikoliv! Zůstaňte jen klidně tak dlouho v domě, až vás bratr zavolá. Klukovsky se zasmála. Dobře, učiním tak. Kdy přijdete v neděli? Ve dvě hodiny odpoledne. Ujednáno, s bohem!

Přišli jsme v síle asi 20 mužů. Adolf, který nás neočekával, byl překvapen, ba dokonce nemile překvapen. Naladil však přece tvář přívětivě. Měl nádherný včelín, zařízený asi pro 100 včelstev, ale jen třiceti osazený. Pochválili jsme výbornou polohu a vzornou čistotu včelínu. Adolfova tvář se docela vyjasnila. Tak, pane S., nyní si pro-

hlédneme jedno včelstvo, abychom mu poznamenali matku. Dva mladí včelaři vybírali včelstvo na kozlík. Brrr, to byla náramně choulostivá věc, spojená se spoustou žihadel, takže přítomné dámy se smíchem uprchly ze včelínu. Prosím, pane S., máte klíčku na matku? Rád bych uzavřel poznačenou matku, aby oschla. Samozřejmě, ihned ji donesu. Spěchal k poličce, na které měl ve vzácném pořádku uloženy všechny nástroje. Nevěděl chudák, že jsem před tím vstrčil klíčku do kapsy. Hledal, hledal, ale nenašel ničeho. To se mi ještě nestalo, pravil rozčileně, vždycky zde bývá a právě dnes zmizela. Snad někam spadla. Hledal na zemi, ale ničeho nenašel. Tak sám nevím, snad leží někde jinde. Hledal znova a přítomní mu pomáhali. Ani mžiknutím oka jsem se neprozradil. Nikdo z přítomných také nevěděl, co zamýšlím. Dělal jsem vážný obličej, jakoby se jednalo o nějakou státní aféru. Konečně bylo to Adolfovi již trochu divoké. Klíčku jistě někam položila naše Mařka, jistě se tu prehrabovala. Mařko, Mařko! V domě se po chvílce něco pohnulo. Čeho si přeješ, Adolfe? Pojď sem na chvílku! Mařka přišla. Měla sice trochu šibalský úsměv, ale jak uviděla mou vážnou tvář, hned se uklidnila. Co chceš, Adolfe? ptala se s nejsladším hláskem, jakoby si chtěla získat srdce všech přítomných mužů. Kde jest moje klíčka na matku? Zajisté ses ve včelíně prehrabovala a někde jsi ji založila. Inu ano, takoví jsou muži, místo aby poděkovali, ještě na nás hučí. Klíčku našla jsem tyto dny ve tvém kabátě, když jsem jej čistila. A kde je nyní? Visí snad někde v komoře. Bohudíky. A již běží Adolf vojenským poklusem, rudý rozčilením, do prvního poschodí mlýna. Prosím, Mařenko, vy můžete již domů. Smím snad zde zůstat? A ženská zvědavost koukala jí z očí, chtěla z blízka vidět, jak se celá věc skončí. Prosím, jak je líbo.

Jendo, podej rychle jeden prázdný úl s horní řady dolů! Všichni se na mne zadívali. Ale rychle, rychle! Vynes jej ven! Všichni byli udiveni. Přinesl jsem pilu, úhelník a kozlík. Všecko bylo za včelínem připraveno. Pryč s dveřmi! Označil jsem tužkou v zářezech, kterými prochází strop mezi plodištěm a medníkem, položil jsem úl na kozlík a již to šlo: říz, říz, říz...

Všichni měli oči na stopkách. Co dělá ten Quido? To jest přece zcela nový úl! A tu se již přihnal i Adolf. Není tam... Více ze sebe nedostal, když mne uviděl rozřezávat své vlastní nové úly. Ale, pro boha, pane nadučiteli, co to děláte? Mlč jen, Adolfe, jsem hned hotov a potom hned přeložíme včelstvo s kozlíku do tohoto Gerstungova úlu.

Utišl se. Bylo však možno pozorovat, jak úsilovně přemýšlí.

Konečně jsem hotov. Prázdný úl, ve kterém bylo dříve včelstvo, jsme odstranili, na jeho místo postavili nový Gerstungův úl a oba začátečníci převěšovali zpět plásty. Matku jsem dříve poznamenal a po skončené práci nechal jsem ji shora vběhnouti do úlu. Přeložení včelstva dělo se velmi rychle, neboť jsem vybral čeled s celorámkou. To působilo na Adolfa hlubokým dojmem. Děkuji vám, pane nadučiteli, nyní jest to správné. Tak a nyní pokryjeme plodiště zatím voskova-

ným plátnem a vy, pane Adolfe, přirůzněte ještě na nový úl strop, prken máte venku dosti.

Učinil tak. Šel však ještě dále. V několika měsících nebyl na jeho včelíně ani jeden spolkový stojan, předělal je všechny na Gerstungovy úly; radoval se pak, jak se mu práce lehce daří.

A ponaučení ze všeho? Nezvi nikdy strýčka Quida k přehlídce včelínu, máš-li na něm nepraktické úly — neboť tebe i úly brzo — zmodernisuje!

Nedal jsem si pokoje, dokud jsem nevyzkoušel i jiné úly. Zkoušel jsem úl Weidemanův, Zanderův, Kuntzschův dvoják a úly s nízkými širokými rámkami. Tyto úly nastoupily i u nás v Rakousku svůj vítězný pochod z Ameriky. Zkoušel jsem jejich předností, hlavně příznivý jarní vývoj vlivem nižšího plodiště, musím však čestně doznati, že včelstva v mých stojanech nezůstala proti nim nikterak pozadu ve vývoji. Ačkoliv mám dosud osm kusů těchto úlů, netroufám si o nich podat konečný posudek. Doufám nyní, když jsem zařídil úl L. M. S. na nízkší široké rámkami, že mě plně uspokojí.

Tři léta jsem pracoval s Kuntzschovými dvojáky, ale později jsem je prodal. Tím není snad řečeno, že bych je nepříznivě posuzoval. Kuntzschův dvoják jest důmyslně promyšlený úl, který se hodí vyškolenému včelaři, má-li dosti volného času. Já při svém povolání jsem ho bohužel nikdy neměl. Rovněž bylo mně poněkud nepříjemné, zavádět novou míru, pro kterou bych potřeboval nového kozlíku a nové skříně na plásty. Pokud se týče rozměrů rámků, třeba doznati, že jsem dosud nepoznal vhodnější míry, která by měla tak příznivý vliv na vývoj plodu, jako u Kuntzsche. Nepříjemné mně bylo vytahování sáněk, které se mi často nedařilo; nebyla to však vada systému, ale spíše špatné provedení mých úlů. Dobrý výrobek i v tomto případě jistě vyhovuje. Při kursech konaných na mém včelíně dovolil jsem si nejednou žert, že jsem se dotazoval, není-li mezi přítomnými někdo, kdo kunčije. Konečně se jeden přihlásil. Požádal jsem dotyčného pána, aby těm, které to zajímá, objasnil hospodaření v kunčácích, abych neztrácel mnoho času. Přirozeně, že to byla ode mne jen výmluva, vyzvaný však rád převzal úlohu. Zatím, co on pracoval v kunčáku, stál jsem s druhými kursisty u jiného úlu, ale časem jsem posílhal po něm a šelmovsky očekával okamžik, až mne požádá o pomoc. A přišel a přišel s ním i druhý. To jest čertovská věc s těmi sánkami; ven jdou dobře, nazpět však ani jedny! Tu pomohl jen Quido malým úskokem. Jen jedenkrát podařilo se jednomu mladému včelaři zasunouti sánky; nejlepší při tom však bylo, že tento včelař nikdy nepracoval s kunčáky.

V poslední době mnoho se u nás (v Rakousku) rozšiřují úly systému L. M. S. Jejich vynálezcem jest Josef Loibl z Martinsdorfu v Dolních Rakousích, který má sám velký včelín. Svým vynálezem rozřešil jednoduchým způsobem velmi dobré a případné myšlenky. O rozšíření úlu v poslední době přičiňovali se pánové Loibl-Manfried-Sklenar a podle začátečních písmen jejich jmen má úl značku L. M. S.

Dvouvčelstevní hospodaření se dvěma včelstvy za sebou brzy jsem pozměnil tak, že druhé včelstvo, jako záložní čeled, přezimuje v medníkovém nástavci, což poskytuje zcela neobyčejných výhod. Blíží je v oddílu »Hospodaření dvouvčelstevní«.

Úly L. M. S. vyrábějí se jako stojany i jako ležany. Jejich předností jsou: možnost hospodaření s dvěma čeledmi v krajíně se slabou snůškou nebo snadné přezimování záložní matky v krajích s dobrou pastvou. Zasunutím jednoduchého Reinarzova česnového kanálku docílí se horního zazimování, čímž jsou včely chráněny před změnami počasí a před vyrušováním. V úlu pracuje se jednoduše a bez žihadel, neboť úl jest přístupný s vrchu i od zadu. U každého úlu je pohodlný pracovní stůl; dostačí ovšem pro celý včelín jen jeden, což značí značnou úsporu materiálu. Bleskurychlá, naprosto jistá pohotovost ke kování. Jiná, rovněž velmi důležitá výhoda tohoto úlu jest, že je vyráběn jen na normální vídeňskou spolkovou míru, tedy lehce můžeme kterékoli včelstvo do něj přeložit. Na přání hotoví se však i pro jiné rozměry. Blíží o úlu seznáme z knížky L. M. S., kterou možno obdržeti u společnosti L. M. S., Vídeň, IX. okres, Schulz-Straßnitzkigasse 9.

Příprava úlu pro roje.

Důležitá a neodkladná práce, uznávaná jako taková všemi včelaři. Bohužel, mezi stem včelařů jest dosud devadesát, kteří ji konají, když již roj visí na stromě. Nechci se vychvalovat, nebyl jsem také ve všech pracích dochvilným, tuto však vykonal jsem vždy včas. Byl jsem nucen býti vždy připraven, neboť dosti často jsem odcestoval a moje paní by se mi byla poděkovala, kdyby měla usadit náhle roj a neměla vždy čtyři až pět prázdných úlů pohotově. Přirozeně bylo to v době, kdy jsem ještě míval roje, nyní jest to ovšem zbytečné, neboť po léta nemám již žádných rojů.

Jak tedy rojům připravuji úly? Do předu k čelní stěně přijde celá souš staršího data nebo dva polorámky se starou souší. Potom celorámek s celou mezistěnou, k tomu rámeček s poloviční mezistěnou, potom dva rámky jen se začátky a na konec zase celý rámeček se souší. Přehlédneme nyní celý obraz: V prostředku jest ponecháno dostatek prázdného místa, jistě z důležitých příčin. Zde se seskupí roj v hrožen, aby prožil několik hodin, ba dní ve zbožném rozjímání, smím-li se tak vyjádřiti. Za moji pozornost se mi odmění nádherným dílem, zvláště, jak později uslyšíme, budu-li jej v jeho stavební činnosti pravdivým příkrmováním podporovat. Zcela chybné jest usadit roj jen na hotové dílo a oloupiti jej tak o všelikou možnost stavěti. Roj nejen že chce, ale roj i musí stavět. Proč by bral sebou takové spousty stavitelů? Potlačování stavebního pudu jest přímo škodlivé a nanejvýš nehospodárné. Ne-li více, tedy dva celé rámky, případně čtyři rámky vystaví každý roj lehce. Nedám-li včelám příležitost ke stavbě, ošidím se sám o tyto plásty a zbytečně jen trápím včelky, které touží po okamžiku, aby se mohly zbavit svého přebytkového tuku. Dám-li

roji hotové dílo, připravil jsem jej rovněž o rozkoš zbožného rozjímání v těsně semknutém hrozně. Hotové pláсты rozdělí roj na několik částí v jednotlivých uličkách a přetrhnou pocit vnitřní vzájemnosti a radosti z práce. Hrozen včel připomíná mi vždy kotouč sluneční, který vysílá paprsky životní síly na všechny strany. Proč bychom tedy rušili nebo znemožňovali tento vnitřní život včelstva? Stejně nesprávným jest, zavěsíme-li roj jen na celé mezistěny, neboť ani v tomto případě nemůže se roj semknouti v těsný hrozen.

Nutno doznati, že jest jen málo krajín tak snůškou pozeňnaných, že v nich roj vlastní silou vybuduje celé plásty; proto jej podporuji v této jeho těžké úloze příkrmováním. Ostatně nevádi, nevybuduje-li roj ještě téhož roku oba rámky se začátky. V příhodný čas odeberu včelstvu tyto rámky, zaměním je rámky s celou mezistěnou a příštím rokem zavěším tyto nehotové rámky jinému roji, který je jistě dostaví. Mám potom o jeden poklad více ve včelínu, a sice přirozené celé plásty. Prosím, važ si těchto přirozených plástů vždy jako pokladu.

Některý začátečník však namítne: Věřím vám, pane, docela, hleďte, nemám však žádné hotové souše, potřebuji jí však mnoho, musím proto dát roji celé mezistěny, neboť v úlech se širokými rámci, jak jste se sám zmínil, vlastní silou včely nikdy nevystaví celých plástů. — Nikoli, milý příteli, ani v tomto případě to není nutné. V podobném případě postupuji následovně: Celé mezistěny přeříznu před drátováním úhlopříčně, to jest od dolního rohu šikmo do horního, ve dva pravouhlé, nestejnostranné trojúhelníky. Tyto pak zaletuji, zadrátuji do rámků a zavěším roji. Prosím tě však, nezavěšuj jich libovolně, nýbrž prázdnou stranu rámku vždy na jednu stranu, na příklad nalevo. Jest to velmi důležité pro další rozvoj roje, neboť jednak má na volné straně bohatou příležitost, aby se shromáždil v hrozen, jednak v případě, nezbuduje-li zcela všechny plásty, zřídí si lehce zimní sedisko.

Před léty udělal jsem jedenkrát v sedmi L. M. S. úlech umělé roje, jako materiál pro dva kursy, které jsem toho roku pořádal. Umínil jsem si pevně, že je budu silně příkrmovat, neboť bylo již dávno po hlavní snůšce. Bohužel pro velké přípravy na kurs zapomněl jsem na to. A přece, bez příkrmování, vybudovaly trojúhelníkové mezistěny pěkně až dolů. Po kursu, ačkoliv to bylo již 14 dní od doby, kdy jsem roje usadil, dohnal jsem svoje zameškání. Podanou potravou probudil se znova stavební pud a včelstva byla tak připravena, že jsem je mohl bezstarostně zazimovat. Byť i letos některé rohy vyplnily trubčinou, nezlobím se proto, neboť vím, že trubčina jest nejspolehlivějším karabáčem, který popohání dělnice.

Pokus se tedy jedenkrát ošetřovat roje dle mé rady, a nebudeš zklamán! Zkoušej pilně a objevíš vždy pravdu!

Drátování mezistěn.

Promluvím zde několik slov o této důležité práci, při které dosti často dělá začátečník dlouhý obličej. Nedaří-li se tato práce, jest toho nejčastěji vinen sám včelař, který nekoná práci svědomitě. V řídících případech jest vinen výrobce mezistěn, který do vosku přidává příliš mnoho cizích látek. Mně se drátování a letování mezistěn vždy dařilo, nechci tím však tvrdit, že bych byl neomylným, neboť i Quido má svoje slabé stránky, ale práce, které vyžadují pečlivosti, koná pečlivě. A nedostatek pečlivosti jest většinou příčina nezdaru těchto prací.

Kdo jen trochu přemýšlí o účelu mezistěny, nemůže pracovat bezmyšlenkovitě a lehkomylně. Kam dáváme nejdříve mezistěnu? Roji, který se celou váhou na ni zavěsí. A následek toho při špatné práci? Održená a pokroucená mezistěna, která má často ušlechtilou podobu dámského rukávniku. Jest pak ďábelskou prací napravit tuto chybu. Při tom jest škoda cenné mezistěny, jest škoda zmařených pracovních sil včelstva, zmařených potravy i plodu, který neodvratně přijde na zmar. Jak jest možno předejíti těmto škodám? Především zaletujeme mezistěnu dobře po obou stranách na horní loučce; docílíme toho tím, že ji držíme při letování šikmo, takže tekutý vosk dobře vnikne do štěrbin. Jednoduché namazání nebo pomazání mezistěny voskem jest pro kočku. Je-li tato práce dobře vykonána, zatlačíme drát nahřátou, ne však přehřátou ostruhou. Pracujeme-li s přehřátou ostruhou, roztaví se vosk pod drátem úplně, zvláště u kupovaných mezistěn, řidčeji u mezistěn vlastní výroby, vzniknou tím otvory, které k malé radosti včelařově včelky ještě dále zvětšují. Ostruhy jsou rozmanité, ale většinou neupotřebitelné. Mají totiž většinou dlouhé zoubky, které příliš propíchnou mezistěnu a dávají tím včelkám příležitost k prokusování průchodů. Společnost L. M. S. ve Vídni dala do prodeje kolečko, které má sotva patrné zoubky, jež se ani mezistěny nedotýkají, ale zatlačují drát. Je-li drát dobře zapuštěn, kápnu ještě na obou stranách, kde drát vchází do mezistěny, jednu kapku vosku. Nyní sedí drát skutečně pevně a nedá se tak lehce odtrhnout od mezistěny.

A nyní vyskytne se otázka, kde máme přiletovat mezistěnu. Názory o tom se různí: jedni letují jen na horní loučce, druzí na horní loučce a ještě několik cm (4—5 cm) na obou bočních loučkách. Někteří zase letují na spodní loučce. Každý z nich dokazuje správnost svého způsobu. Ten, kdo letuje jen na horní loučce, tvrdí, že jest to nejpřirozenější. Odpůrci tohoto způsobu hlásají, že včely samy nepřidělávají mezistěnu na spodní loučku a tím nedrží mezistěnka dosti pevně. Přilepují proto na spodní loučku úzký proužek mezistěny a očekávají, že včelky překlenou zbývajícím prostorem a tím zbudují celé plásty. Mýlí se však ve svém očekávání, neboť většinou včelky proužek mezistěny odstraní a mezistěna visí opět volně. Včela musí říkat včelař, včela nemusí, odpovídá mu včelka. A přece upevňují mezistěny tímto způsobem, ovšem s malou změnou; neužívám spodního prouž-

ku 1—2 cm širokého, nýbrž hned 6—10 cm, jaký odřezek mi právě zůstává, ale nikdy ne užší a celá věc se výborně daří. Kdo mi nevěří, ať se přijde podívat na moje plásty, prohlásí je jistě za vzorné. Jen malíčkost — a úspěch jest zaručen. Zdůrazňuji však předem, že pracuji výlučně s mezistěnami vlastní výroby, a jen velmi zřídka užívám kupovaných.

Stoupenci druhého způsobu, kteří letují mezistěnu na horní loučce a několik centimetrů na loučkách bočních, chtějí tím předejít protahování plástu v horní části. Tímto protahováním proměňují se často dělníci buňky v neskladné trubčí. Jejich opatrnost je snad odůvodněna u kupovaných mezistěn, a jestli i tu s úspěchem, bylo by nutno dokázat. Je-li mnoho cizích přímíšenin v mezistěnách, nezabráníme tomuto protahování, právě jako nezabráníme ještě obtížnějšímu vydouvání těchto mezistěn.

Ti, kteří se přidržují třetího způsobu, to jest, kteří letují mezistěnu na spodní loučky a nahoře nechávají jeden až dva centimetry volný prostor, domnívají se, že staví Kolumbovo vejce na špičku; to se jim ovšem jen zdá, neboť není-li mezistěna dobře zadrátována, shroutí se velmi rychle, usedne-li na ni roj, jak jsem se sám přesvědčil. Není-li mezera dosti úzká, neupevní včely mezistěnu k horní loučce, což jest značná nevýhoda.

Chceš-li tedy mít skutečně dobře upevněné mezistěny, následuj mého návodu, dbej však ještě několika malých rad. K letování ber jen čistý, horký vosk, beže všech přímíšenin, neboť drží nejlépe; mezi oběma díly mezistěn ponech asi 1 cm prostor a stejně po obou stranách; vyvaruješ se tím nepříjemnému vydouvání mezistěn, jehož příčinou jest roztahování vosku teplem úlu. Drát nenatahuj rovnoběžně s bočními loučkami, nýbrž šikmo, lichoběžníkovitě a tím zamezíš snadné sesmeknutí mezistěny; dráty nedávej rok předem, ale vždy teprve krátce před letováním mezistěn. Nezdar bude u tebe pak jen výjimkou.

Poslední dobou viděl jsem též mezistěny s vlnitým vlisovaným drátem, původem z Ameriky. Nemohu jich však posoudit, jelikož jsem jich dosud nevyzkoušel.

Dost často jsem dotazován, kolik drátu nutno upotřebit. Při našich vysokých polorámcích dostačují dva dráty. Nízkošíroké polorámky se vůbec nedráťují. Vysoké celorámky dostanou tři a nízkošíroké celorámky čtyři dráty, ale i ty ne vodorovně, nýbrž na výšku napínané. Že letování mezistěn daří se výborně i pomocí elektřiny, zmínil jsem se již dříve.

Červen.

Tento měsíc jest většine včelařů měsícem sklizně. Pamatuj: kolik jsi do konce května navařil, tolik můžeš v červnu sníst! Červen jest však nejen měsícem sklizně, nýbrž i měsícem nejtěžší práce. Často se práce hromadí a několik zanedbaných dnů, nebo později vykonaná práce, znamená pro včelaře ztrátu mnoha korun. Připomínám zde jen vymetání. Nevymetáme-li v pravý čas, jest to nenahraditelná ztráta, neboť upadá pilnost včelstva, které nemůže, ba dokonce nesmí býti pilné, jelikož v úlu není ani jediné buňky prázdné; hnízdo matky omezuje se přes míru, takže včelstvo může v několika týdnech klesnout na slabocha, ačkoliv bylo před tím chloubou včelařovou. Víme také, že zahálka svádí na scestí, a toho není ani včelička uchráněna. A když nic jiného, probudí se aspoň u nečinného včelstva rojový pud, což jest ovšem včelaři-medáři velmi nepříjemné. Právě tak osudně působí i jiné zameškané práce v tomto měsíci. Proto jest důležité pro zapomětlivého včelaře, aby si napsal pracovní kalendář pro tento měsíc velkými písmeny přímo do včelína: Ošetřování přirozených a umělých rojů; sestavování oddělků; chov rojových matek; zařízení a osazení oplodňáček; vymetání; a kde jest to výhodné, příprava na kočování. Promysleme důkladně tyto práce, neboť zameškání se hoře mstí, jelikož nevyskytne se nám již v tomto roce druhá příznivá příležitost. Rolník kosí nejraději v době žní; čiň totéž! A nyní k jednotlivým pracím.

Ošetřování přirozených rojů.

Roje jsou různé: prvoroj, poroj, roj zpěvavý, panenský a hladový. Prvé čtyři roje jsou znakem nadbytečné síly včelstva. Roj hladový pod vlajkou nejtrpčí nouze pluje do dálky, s Kainovým znamením pro včelaře. Vlastním původem a sestavením jsou vzájemně zcela odlišné, proto také jejich ošetřování je různé. Pojednáváme o každém zvlášť.

Prvoroj.

Tak se jmenuje první roj, který vyjde normálním způsobem z některého včelstva. Má starou matku s průvodem létavek a mladušek. Vznikl z nadbytku sil ve včelstvu; nastalo zadržení živných šťáv

u kojiček a stavítelek a z nedostatku prázdných buněk zmenšilo se matčino pole působnosti. Matka postarala se před svým odchodem z úlu o svoje potomstvo tím, že zakladla větší nebo menší počet matečnicků; počet matečnicků řídí se povahou včelstva, takže včelstvo, které se rádo rojí, nasazuje až dvacet i více matečnicků, včelstvo, které je liné na rojení, jen tři až pět. Jsou-li matečnicky nebo aspoň jejich část zavíčkované — vychází prvoroj. S těžkým srdcem opouští stará matka svoje dosavadní působiště, nikdy není první a nevede roj, jak tvrdí mnozí včelaři, vždy jest násilím stržena valícím se proudem včel. Dostí často můžeme pozorovati, že se snaží ještě s letáku se vrátit; její osud jest však rozhodnut, musí odejít a proud ji s sebou strhne. Je-li matka dosud zachovalá, vznese se konečně do vzduchu za rojem. Daří se jí to lehce, neboť jakmile zastavila kladení, stává se její zadeček štíhlým a nepřekáží jí v letu. Má-li však poškozená křídla, sřítí se s letáku na zem a zaleze někde do trávy, jsouc chráněna několika dělnicemi, které ji našly. V tomto případě jest ovšem ztracena, neboť zřídka kdy ji včelař najde. Mnoho cenných chovných matek se tímto způsobem ztratilo. Proto jest barbarstvím, ustříhuje-li někdo ušlechtilým matkám křídla; svou bezmyšlenkovitostí zbavuje se nejcennější věci na včelíně. Blíže zmiňuji se o tom v oddílu »Znamenání matek«.

Rovněž nesprávným jest vrátiti nalezenou, letu schopnou matku zpět včelstvu, aby snad roj, když nenašel svoji matku a vrátil se do úlu, druhého dne znovu nevyšel. Zajisté, že vyjde, ale divadlo z předešlého dne se opakuje, ovšem, neodstraní-li mladušky starou matku, která jest jim již cizí. Proto se doporučuje, je-li stará matka zvláště cenná a má-li jí býti užito k chovu, zavřít ji do skřínky a přidat jí něco mladušek z mateřského včelstva. Potom máme vždy chovný materiál připravený. Mnohdy však se při tom dožijeme zklamání, neboť dlouhým sezením ve studené trávě anebo na chladné zemi zachladí se matka a její krátká pozemská pout se ještě zkrátí. Výhodnější jest, vychyti-li chovnou matku v době před vyrojením, když včely plní matečnický krmnou štávu.

Poroj.

Následuje obyčejně devátý den po prvoroji, další poroje vylétají v kratších obdobích dvou až tří dnů; v případě, je-li prvoroj zadržen špatným počasím, následuje poroj dříve. Ohlašuje se včelaři neklamně týtáním a kvákáním mladých matek. Uslyší-li včelař za tichého večera tyto zvuky, může očekávat druhého dne roj. Týtání jest bojovný zvuk mladé, volně se pohybující matky, kvákání jest úzkostlivá odpověď její sestry, která jest dosud vězněna v buňce a bedlivě hlídána včelkami, které nepřipustí volnou matku k matečnicku, neboť dobře vědí, že by to byla smrt uzavřené matky. Jakkoliv se nám jinak matka jeví nežnou a bezmocnou, nezná v lásce a v boji o vládu ve vlastním domě žertu a její, jinak neškodné žihadlo stává se smrtící zbraní sokyni. Jak

to máme my lidé, vlastně my muži dobře zařízeno: žádná žárlivost, žádný boj o nadvládu ve vlastním domě; něčeho podobného o pantoflových hrdínech historie nezná! Ó vy ubohé — včelky!

Zatím, co si prvoroj úzkostlivě vybírá vhodné počasí k vyrojení a vyletí jen za nejkrásnějšího, tichého dne, a to jen mezi devátou až čtrnáctou hodinou, jest poroj zcela jiný chlapík; tomu trochu větru docela neškodí, chytil jsem sám takový roj za víchru. Také trochu deště nepřivede jej z rovnováhy — vyletí přece. Kdy vyjde? Zdá se, že má špatné hodinky, neboť obdržel jsem jednou druhoroj o čtvrt na osm a podruhé o šesté večer po bouřce, když se zase slunko svůdně usmálo.

Prvoroj následuje stará matka, s porojem vylétí jedna nebo několik panenských matek. Je-li totiž týtající matka již z úlu venku, využijí její sestry zmatku a proklouznou také. Osudným jest včelstvu i včelaři, vylétí-li v s e c h n y panenské matky, což se již častokrát stalo. Proto jest prohlídka vyrojeného mateřáku desátého dne bezpodmínečně nutná.

Roj zpěvavý.

Jmenuje se tak proto, že před výletem z úlu živě »zpívá«, to jest týtá a kváká. Zahyne-li totiž v létě v době příprav k rojení včelstvu matka, vyrojí se z tohoto včelstva poroj s panenskou matkou, ale jen s touto jednou; včelky si však vychovaly několik matek, proto jest v úlu taková hudba a zpěv. Každý včelař ji rád na chvíli poslechne. Normální prvoroj i druhoroj rojí se vždy jen v době vhodné pro rojení, jiné druhy rojů nejsou však nikterak vázány na tento čas. Vydá-li normálním způsobem každé včelstvo jen j e d e n prvoroj, zpěvavý, panenský nebo hladový roj, dávají plemena, která se ráda rojí, často čtyři i pět porojů z jedné čeledi. Jest samozřejmé, že následek toho jest zničení mateřského včelstva. Stejně může se tím zničit celý včelín i včelař, je-li tak nemoudrý, že usazuje každý porojíček jako čeledě. Taková slabá včelstva nezasobí se vlastní silou na zimu, včelař nemá dostatek prostředků, aby nakoupil cukru pro nesčetná včelstva, a konec písničky: vyhladovělá včelstva, zničený včelín i včelař. Chce-li včelař využítkovat porojů, má k tomu dvě možnosti: buďto spojí tolik porojů, až dostane řádné včelstvo, anebo usadí každý poroj do malého úlku a po oplodnění užije matek k výměně za matky staré. Já však nemiluji těchto panenských matek, neboť pocházejí z včelstva posedlého rojovou horečkou, přinášejí s sebou zárodky této horečky a tím i zkázu včelínu. Zásadou plemenného chovu musí býti: Jen matky z ne-rojivých včelstev jsou cenné a způsobilé!

Roj panenský.

Ze silného včelstva vyjde mohutný prvoroj. Jsou to na př. dokonalé plodačky. Snůška pojednou ustane. Co se přihodí? Matka klade nezadržitelně dále; a následek? Nový roj, který se jmenuje panenský.

Toto jméno má tedy jen ten roj, který pochází z roje téhož roku vyšlého. Složením, tedy i ošetřováním, vyrovná se prvoroji.

Roj hladový.

Hladovíci dítko — hodné politování, žalobce toho, kdo se jmenuje nebo si dává přezdívat otec včel. Není-li ani buňky medu v úlu, je-li celé dílo prolezlé zavíječem, opustí včelstvo nehostinná místa, vyjde z úlu, neprávem jest však označováno jménem roj. Oddá se svému smutnému osudu, usedne někde a očekává jistou smrt; někdy se též vrhne na svého lépe zásobeného souseda a vyprošuje si pomoci. Ten však se brání takovému nucenému nastěhování, nastává bitva a ubohé včelstvo bývá pobito. Něco podobného jest nemožné v dobře ošetřovaném včelíně. O t e c včel musí vědět, v jakém stavu jsou jeho včelstva, kde hrozí snad vyhladovění, musí je ošetřovati a udržovati v pořádku, tak že nepřepadnou za oběť zavíječům, musí pěstovati plemenný chov do té míry, aby neměl na včelíně ani jednoho včelstva, které jen vše pro sebe spotřebuje a všechnu potravu promění jen v maso!

Znamky rojení.

Každému včelaři jest milé, je-li si již několik dní předem vědom toho, kdy se včely vyrojí, aby se vhodně připravil. Včelaře, který má dvě oči, jimiž skutečně vidí, čehož bohužel mnozí včelaři neumějí, roj nepřekvapí. Jest mu na příklad hned nápadným poslední plást bělostně zavíčkovaný medem; podívá se na okamžik dovnitř. Zde uvidí čerstvou trubčinu se zavíčkovaným plodem, nové znamení; potom najde jen zavíčkovaný a skoro žádný otevřený plod, další jisté znamení. A dále vidí matečníky v krmné štávě. To jsou jistá znamení, aby se připravil na roj. Stáří matečníků udává mu přibližně den roje. A nyní v samotný den roje. Jsme-li přítomni právě na včelíně, neuprchne nám ani jeden roj, neboť jej lehce chytíme rojochytem, o kterém promluvíme později. Znamky počínajícího rojení jsou tak jisté, že uniknutí roje jest nemožností. Za krásného, bezvětrného rána, velmi záhy čile vyletují včelky a mezi nimi nápadně mnoho trubců; přidruží-li se k nim ještě létavky, které se vracejí s pastvy, jsouce obtěžkány pylem, potom víme již, že divadlo brzo začne. Otevřeme-li dvířka, prvním pohledem vidíme ruch a divoké pobíhání včelek. Nassáty medem, řítí se v hejnech z úlu, slyšíme brzo známou rojovou píseň, jásavý bzukot naplní vzduch. A strhne-li vír ssebou matku, daří se věc dokonale.

Mnozí včelaři považují silné vyléhaní včel na letáku a na přední stěně za jistý znak rojení. Není to však pravda, neboť mnohdy vyléhají včely celé týdny a nerojí se, a naopak vyrojí se, aniž vyléhaly.

Vyléhaní včel

není nic jiného, než znamení lenosti, avšak takové lenosti, ke které včelař sám včely donutil. Ten Quido jest hrubián, pomyslí si mnohý čtenář. Ano, trochu hrubé jest to, přece však pravdivé. Kdybys zaměstnal svoje včelstvo, nebude vyléhat. Jest mi vždy do smíchu, ukazuje-li mi některý začátečník s opravdovou pýchou dlouhé brady vyléhajících včel na letácích. Také já jsem byl svého času na to hrdý. To proto, že jsem utápěl užitečné pudy včel v nečinnosti, a to pud sběrací a pud stavební. Vymetej pilně med a dej včelám příležitost ku stavbě, a brady na tvých úlech zmizí samy, a to tím rychleji, pěstuješ-li chov výběrem. Ušlechtilé včelstvo neoddá se vyléhaní a nemá k tomu ani času.

Vraťme se však k našemu roji. Rejdí ve vzduchu. U prvoroje se matka brzo unaví, přidruží se k malému hroznu, který se již zatím někde usadil, a brzo následuje za ní celý roj. Usadí-li se roj na výsluní, doporučuje se jej trochu postříkatí vodou. Jinak u prvoroje stříkačky neužívám. Je-li již pěkně pohromadě, usad jej ihned do jeho úlu, na budoucí jeho stanoviště. Nesmysl jest, jako činí mnozí včelaři, že nechávají roj až do večera na místě, na kterém jej poplápili. Z toho jest jen škoda. Čekáme, až se všechny včely slétnou do roje, jest jejich odpověď: Děti, to však není správné, včelky se již dávno shromáždily. A včelky, které vidíš až do večera jednotlivě kolem poletovat, jsou již nové létavky tohoto včelstva. Druhého dne uvidíš potom často sta včel poletovat a hledat na starém místě, a o ty bys včelstvo připravil. Nečekal jsem nikdy s usazením roje déle než hodinu a vždy jsem byl na tom dobře. Čin podobně!

Sebrání roje.

Usadí-li se roj na snadno přístupném místě, máme jen práci s jeho sebráním. Často však jest to velmi choulostivé, zvláště sedí-li chlapík na nepříhodném místě. Dříve mi to bylo celkem lhostejno, neboť tenkrát jsem byl ještě dosti podnikavý, ovšem jen vůči včelám a ne vůči jiným »královnám«, proto jsem také užíval různých prostředků k lákání. Dnes však jest již jinak, a usadí-li se roj na nepříhodném místě, seženu jej dolů, což jsem dříve jen zřídka činil. Dnes, dostanu-li poroj, tedy jej napřed řádně čistou, studenou vodou pokřtím, neboť dosud nedostal svého jména, to jest čísla; činím tak proto, abych mu navždy zažehnal jeho uprchlické choutky. Podařilo se mně to vždy, dosud mi neulétl ani jeden roj. Křest obstarávají moji školáci, kteří stříkají na roj. Vykonávají tuto práci důkladněji než já, a jsou při ní plni nejušlechtlejšího nadšení. Jak dostanu nyní roj s nepřístupného místa? Činím to vždy pomocí hadru, pokropeného kyselinou karbolovou; přiváží jej na dlouhou tyč a držím pod rojem. Dostane-li se roj do pohybu, a to jest vždy velmi brzo, potru zápachajícím hadrem místo, na kterém se usadil. To odpudí roj od tohoto místa a volí jiné,

kteří většinou i pro mne jest příhodné. Často roj odtud setřesu; je-li větev, na které roj sedí, dosti tenká, uříznu ji a roj zanesu rovnou do jeho obydlí na novém stanovišti. Sedí-li však na kmenu nebo jest i jinak snadno přístupný, potom sbírám jej velkou polévkovou lžící do rojáčku. Tato práce byla mi vždy příjemná, neboť jsem mohl pracovat bez jakékoliv ochrany; zdá se, že studený blýštící se kov působil uklidňujícím způsobem na včelky. Tento způsob chytání roje byl mi vždy nejmilejší. Byl-li to však poroj, předcházelo této práci

vychytnutí přebytných matek.

Jak jsem se již dříve zmínil, vyjde s porojem často několik panenských matek. Pocházejí-li z řádného včelstva, bylo by jich škoda. Předem však varuji: Pozor na vlak! Jinak řečeno: Pozor, abys práci řádně vykonal! Můžeš se při tom dopustit dvou chyb; předně že z přílišné horlivosti vychytlíš všechny matky, za druhé, že polapíš právě tu, kterou si včely vyvolily za svou; v obou případech se roj rozpadne, rozletí, nebo odtáhne z nového obydlí, aby se nikdy více nevrátil. Zvláště poslední okolnosti věnují včelaři velmi málo pozornosti, jelikož v žádném díle nebyla o tom zmínka. Sám jsem zmoudřel teprve zkušeností. Příhodilo se mi po dvakráte, že jsem vychytlil druhoroji všechny matky, ponechal jsem mu však zaručeně jednu, kterou jsem na vlastní oči viděl. Ouha, co se to děje? Roj se rozlétá. Neměl jsem nic rychlejšího na práci, jako sáhnout do pytle, vybrat všechny klíčky s matkami a položit je na větev. Roj se brzo uklidnil a sesedl se hlavně kolem jedné matky v klínce. Jednou chytíl jsem náhodou volně kolem pobíhající matku, obraz se však nezměnil, ačkoliv jsem tuto položil stranou, abych přivábil roj, který hustě oblehl klikku. U ďábla, to má svou příčinu. Prohlédl jsem matku v uzavřené klínce a to velmi důkladně, nenašel jsem však nic nápadného. Barva? Hlouposti, jest téměř právě tak zbarvena jako druhé. Vypustil jsem zavřenou obsednutou matku a pozoroval, že se přidala k rojovému hrozu a brzo v něm zmizela. Nyní jsem vypustil druhou. Počínala si zcela jinak; jako ďábel přehnala se po povrchu roje, s nohama vysoko zdviženými jako by šla na chůdách a skýtala obraz pavouka, nebo kobylky. Šup, již je na druhé straně a již také zmizela mým zrakům. Brzo se na okamžik objevila a zase na chůdách. Vypustil jsem ještě jednu matku a zase týž obraz. Doufám, že jsem byl již na správné stopě. Při následujícím roji opakoval jsem pokus, ovšem s tou změnou, že jsem dal roj do úlu a přidal jsem mu v klikkách všechny matky, to jest matky volně pobíhající, se známými chůdami a též matku, kterou, dle mého úsudku si včelky vyvolily. Bylo to v poledne. Včelstvo zůstalo v úlu, neboť jsem položil všechny klíčky na horní loučky. Odpoledne po vyučování odebral jsem všechny klíčky; včelstvo se znepokojilo, začalo vylétat, pozoroval jsem, že chce uletět. Rychle jsem vypustil jednu matku, včelstvo se uklidnilo, druhé matky ležely ráno na dně úlu. Od těch dob věnuji věci náležitou pozornost a nikdy více mi již poroj z úlu neodletěl.

Vychytávání přebytných matek z porojů naučili se brzo i žáci. Jenom jsem jim připomněl podobnost s kobyilkami a hned mne pochopili. „Plížící se“ matku neměli dovoleno vychytit. Byl to vždy radostný pohled na 6 až 8 chlapců a děvčat v kruhu seskupených nad nízko visícím rojem a plných horlivosti. Kdyby v ten okamžik přišel některý příliš horlivý inspektor, možná, že by On dostal notný nos, ale rodiče dětí, kteří šli náhodou mimo, se jenom usmívali, neboť dobře znali moje nežné včely. Dnes ztratili školáci v mojí obci, až na malé výjimky, hrůzu před včelami; přihlížejí ku všem pracím a pomáhají mi — jako by se jednalo o mouchy ve světnici. Při vychytávání matek vyznamenal se zvláště syn mého souseda nevčelaře. S chloubou donesl mně jednou šest plných klíček na matky, zatím co jsem já pracoval s jiným rojem. „Čtyři z nich jsem sám chytíl“, byla jeho hrdá slova.

Vyzvědačky.

S rojem váže se i toto slovo. Často slyšíme též slovo slídičky. Druhý výraz zdá se mi správnějším. Pozorujeme, a to právě jen v době rojové, slídit včely neúnavně v prázdných úlech, dutinách zdí a stromů a v podobných místech; někdy čistí i prázdné rámky v úlu, krátce, působí dojmem, že tak činí za zvláštním účelem. V žádném případě nezaměňujme je s lupičkami. Z jejich počínání usuzujeme, že připravují obydlí novému očekávanému roji. Neučiníme-li vhodných opatření, může se státi, že najdeme jednoho dne prázdný úl osazený včelstvem. Jedenkrát se mi stalo, že se usadil cizí roj u mého slabého včelstva, kterému jsem krátce před tím vychytlil matku. Jindy jsem zase pozoroval u zamřížovaného větracího otvoru školního sklepa slídičky po delší dobu v horlivé práci. Čekal jsem dlouho, ale marně, na roj. Konečně se usadil v otvoru; přestěhoval jsem jej do malého prázdného úlku.

Dřívější mínění, že matka jest vůdkyní roje, jest novým, důkladným pozorováním zcela vyvráceno. Ve skutečnosti třeba u každého včelstva pokládati za vůdkyně vyzvědačky. Naskytne-li se mi příležitost, přesvědčím se jednou sám o tom tím způsobem, že několik slídiček poznamenám lakovou barvou. Potom bude rozluštění nesporné.

Rojochyt.

Dříve, než promluví o ošetřování roje, promluví o náradí, které se u mne velmi osvědčilo v době, kdy jsem mívával ještě dosti rojů. Této rozkoše jsem až do dna zkusil, neboť jsem měl v jednom roce od 46 mateřských včelstev 54 roje. To se již nabude dosti praxe! Dnes již nepotřebuji tohoto náradí, neboť nemívám rojů. Toto jednoduché a praktické náradí byl rojochyt; v době rojové měl jsem připraveno na včelíně tucet rojochytů.

Jak vypadá takový rojochyt? Odkoukal jsem jej včelařům na vřesovištích. Zhotovovali jej ze sítkovaného tkaniva, které upevňovali

na koš. Udělal jsem jej pevnější a sice z 75 až 80 cm dlouhého a 20 cm širokého tenkého prkna. Na něm jest připevněna laťová kostra 20 cm vysoká a též tolik široká. Prkno tvoří podlahu, zbývající tři dlouhé strany pokryl jsem jemným drátěným pletivem. Na jednom konci jest pevně přibito prkno s příční lištou. Druhý konec možno uzavřítí odnímatelným víkem, které jest uvnitř volně potaženo pytlovinou, takže celek působí dojmem čtyřhranné roury. Nevyžaduje mnoho práce, ale uspoří nám za to mnoho nepříjemností. I necvičený včelař si může sám podobné nářadí snadno zhotovit.

Proč jsem si pořídil najednou 12 rojochytů? 1. Protože se mi časem sbírání rojů s vysokých stromů přece jen zmrzelo. 2. Protože v čase rojů byl jsem většinou ve službě, mojí ženě bylo však sbírání rojů obtížné a chtěl jsem jí přece tuto choulostivou práci ulehčiti. 3. Protože sletování rojů bylo mi časem příliš hloupé, zvláště když jsem z toho neměl žádného užitku. Jedenkrát vyrojilo se mně najednou osm rojů, tak jako by je čaroděj z úlů vytahoval a usadily se všechny na švestce v sousedově zahradě. Tato „přítulnost“ zprotivila se i samotné větvi, zlomila se a celá nadílka ležela na zemi; tři ubodané matky a několik tisíc jejich věrných našel jsem na bojišti. Sousedovi chtěl jsem stromek nahradit jiným ze školky, ale dobrý ten člověk minil, že na jedné větvi nezáleží. Ale u mne znamenaly mrtvé matky a tisíce dělnic velkou ztrátu, proto jsem se staral ihned o pomoc a zhotovil jsem rojochyty.

Jak jich upotřebuji? Význam mají jen tenkrát, je-li v době rojení někdo stále přítomen na včelíně. To byla právě moje paní. Jakmile upozorovala, že první včelky hrnou se z česna, nasadila ihned rojochyt bez víka před česno a za příční laťku na dně rojochytu zasadila tyč a klidně odešla. Ano, velmi často musela spěchat k jiným včelstvům, která jevila příznaky rojení. U nich opakovala se popsání práce, která netrvala ani minutu. V choulostivém případě zapískala na „rojovou píšťalku“, abych jí přispěl na pomoc. Nebylo toho však třeba. Jen jedenkrát mne přivolala z učebny, ale to jen z pýchy nad tím, že se jí podařilo chytit 9 rojů za sebou. Byl to zvláštní pohled na 9 plných rojochytů před česny úlů.

Když se roj usadil, tedy přibližně asi za 10 minut, oddělala rojochyt od česna, zavřela jej víkem, zanesla do sklepa a postavila na stojato tak, že se včely na pytlavině shromáždily v pěkný hrozen. Po odpoledním vyučování jsem potom usadil klidně jeden roj po druhém do připravených úlů. Vše šlo klidně a bez žihadel; mnohý by to ani neuvěřil, dokud sám rojochytu nevyzkoušel. Zdvihneme-li pomalu víko, visí na něm celý roj v podobě hroznu; stačí, když jej vsuneme do úlu, ve kterém jsou připraveny rámky v normální vzdálenosti a pokryjeme vše voskovaným plátnem. Rojochyt se zbytkem včel vyneseme a postavíme před česno a práce jest hotova. Druhého dne nehnu ani rámkem, jen na úl dám víko. Jednodušeji a bez námahy nedá se roj ani chytit, ani usadit. To jest každému myslícímu včelaři zcela zřejmé. Nyní ale slyším sténat nešťastníky, kteří najdou v každé polévce vlas.

O já, to se polovina roje vrátí nebo vůbec nevyjde, chytáme-li jej hned u česna! Pravda to není a zaručuji se svým čestným slovem i slovem své paní, že se nám ani jeden roj nevrátil do mateřáku. Všechny byly chyceny a usazeny. Ano, ale včely tím přijdou o svou nejpěknější rozkoš reje ve vzduchu. To jest sice pravda, ale i já tím přijdu o rozkoš sletětí kolikrát se žebříku a polámatí si snad ruce nebo nohy. Ztrákám-li se já této zábavy, ať se i včelky zřeknou své rozkoše. Jsem sice citlivý chlapík, ale když se jedná o zdraví mojí paní a také o moje, přestává každá přecitlivělost.

Ať se nikdo neobává, že snad tímto poklesnou pudy včel, neboť vyrojení jest již jen posledním článkem v životě včelstva. Někdy se stalo, třeba že jen velmi zřídka, že jsme propásli roj z některého včelstva, která jsou umístěna za včelínem, a že bylo pak nutno sebrati a usaditi jej „přirozeným“ způsobem. U těchto včel nebylo však pozorovat žádného rozdílu, pokud se týče stavebního pudu a pod. Sta a sta rojů jsem takto usadil, mohu tedy právem svůj úsudek o věci uplatnit. Kdyby ve včelařství se každá věc důkladně vyzkoušela a přesně odpozorovala, potom by mnoho nevěcného zmizelo z knih a časopisů. Zde jest kořen zla mnoha spisovatelů i opisovatelů.

Chyťte jen jeden roj mým způsobem, postavte jej do sklepa, za hodinku jej prohlédněte a stanete se jistě ihned věřícími. Krásný, harmonický klid v tak krátkém čase nenajdeme u žádného setřeseného roje. Několik včel, které snad před nasazením rojochytu odletí, nehrají žádnou úlohu, vrátí se ihned do mateřáku a přijdou mu k dobru. Proto především zkouška, potom teprve úsudek a to při všem ve včelařství.

Ošetření roje.

Sestavení rojů jest rozdílné, proto jest též rozdílné jejich ošetření. Pamatujme: U rojů se starou matkou neprobudí se stavební pud v takové míře, jako u rojů s matkou panenskou; první začínají brzo stavět trubčinu, zatím co druzí téměř výlučně budují čistou dělničinu. Z těchto dvou poznatků vysvítá již různost ošetření. Jakmile začne prvoroj s trubčinou, což bývá osmého až desátého dne, rozšiřujeme jeho dílo celými mezistěnami, u poroje není to nutné, ale za to u obou jest velmi nutné krmení a to počínajíc čtvrtým dnem. Doporučuji to co nejvřeleji. Příkrmíme-li roj dvěma až třemi kilogramy cukru, uvidíme divy, uvidíme, jak rychle staví včelky a jak nádherné jest jejich přirozené dílo. Dostačí, dáваме-li včelám každý druhý den 1 litr cukrového roztoku v poměru 1:1. Ničeho tím neztrácíme, neboť čeho včelstvo nyní nespotřebuje, přijde mu v zimě vhod. Kdo jen trochu nedůvěřuje tomuto krmení, ať zkusí. Ze dvou stejných rojů, řekněme prvorojů, příkrmíme jeden prvních deset dní třemi kilogramy cukru a druhému nedejme ničeho. Každý hned prohlédne.

Výborně o této věci pojednává Lüftenegger ve svém velkém díle v oddílu „příkrmování rojů“. A kdybychom Lüfteneggerovi nebyli již

za nic jiného díkem zavázání, ačkoliv jeho dílo jest plné bohatých myšlenek, za ten oddíl musíme mu vřele poděkovati. Šel však ve věci ještě o velký krok dále. Nejen, že příkrmoval roje až do ochabnutí jich stavební činnosti, nýbrž pokračoval i potom, až měly celou zásobu pro zimu, nakrmil je poctivě. Jaké velké výhody to má pro včelaře, jest zcela jasné. Běda, třikrát běda, že žijeme nyní v tak hoře zlých dobách, kdy naše nejkrásnější plány ztroskotávají o protivnou peněžní otázku.

Prohlídka všech rojů po deseti dnech budiž nám zákonem. Musíme vědět, jak včelstvo staví a v jakém stavu jest jeho matka, abychom v nepříznivých okolnostech mohli včas pomoci a neměli snad na podzim ze včelínu nemocnici. Zkažené dílo ihned odstraňme. Ztratí-li poroj svoji matku při snubním výletu, dejme mu ihned plást s čerstvými vajíčky ušlechtilého včelstva nebo oplodněnou mladou matku. V nouzi postačí i neoploštěná mladá matka, nebo zralý matečník.

Na konec připojuji ještě důležitou poznámku. Nezapomínej, že roje nejen ch t ě j í, ale i m u s í stavět. Jest zcela nepřírozené, usadíme-li roj na hotové dílo. Nebudeš mít z toho žádného užítu. Dobře si to zapamatuj!

Roje umělé.

Mnohému již při čtení slova „umělý“ nabíhá husí kůže. A přece odvažují se tvrdit, že každý umělý roj, tak jak jej já sestavuji, předčí skoro každý roj přírozený. Jak sestavuji umělý roj, čili smetenec? Vyhledám silné včelstvo, které se připravuje k rojení, nebo má aspoň naražené matečníky. Toto včelstvo rozeberu na kozlík a to tak, že medové a plodové plásty postavím každé zvlášť a plást s matkou putuje ihned nazpět do úlu. Nyní ponechám včelám asi 10 minut času, aby se dobře nassály medu. V té době postavím rojáček opatřený nálevkou na decimálku, vyvážím jej a přidám ještě 2 kg (to jest 20 dekagramů), neboť nejméně tolik má smetenec vážít. Mezitím odletí všechny létavky a vrátí se do mateřáku, čehož jsem právě chtěl docílit, neboť nemají pro můj účel žádné ceny. Potom беру jeden plást po druhém s kozlíku, setřesu s něho včely do nálevky a prázdný zavěším ihned na jeho staré místo. Tak pokračuji, až mám v bedničce 2 kg včel; zřídka kdy se stává, že jsem nucen přibrat z cizího včelstva ještě dva, nebo tři plásty. Mateřské včelstvo zavru a do nálevky vhoďím sbalený kapesník, aby mi včely neodletěly. Z oplodňáčku vezmu nyní oplodněnou ušlechtilou matku, poznamenám ji, vložím do klícky a strčím do kapsy. V tom začne již smetenec naříkat o svoji matku. Zdvíhnu rojáček i s nálevkou a udeřím jedním rohem o zem. Včely spadnou na dno, nálevku pak rychle odstraním, dovnitř vypustím matku, víko uzavru a již spěchám s malou bandou do chladného sklepa. Všechna hudba umlkne. Večer přeložím tento umělý roj, jako každý přírozený do připraveného úlu. Nikdy jsem neměl neúspěchu.

Nebylo to jednoduché? Proč předčí tento roj většinu rojů přírozených a ovšem také oddělky? 1. Protože má 2 kg včel čisté váhy,

může proto mnoho vykonat; větší váha včel jest jenom plýtváním. Jelikož má jenom mladušky, neseslabí se vrátivšími se včelami, jako u oddělku. 2. Protože má mladušky, které v této době mají již chut ke stavbě, předčí ve stavbě roj přírozený, zvláště podporujeme-li jej příkrmováním. Předčí prvoroj, jelikož má zaručeně oplodněnou mladou matku, zatím, co prvoroj může mít čtyř i pětiletou matku, a není vyloučeno, že ji ve velmi nevhodný čas vymění. Předčí i poroj, jelikož má již o p l o d n ě n o u mladou matku, která se již nemůže při snubním výletu ztratit, což se často a lehce stává. Přírozený roj pochází většinou od méněcenných čeledí; nemohu si při tom vybírat, ačkoliv vím předem, že mám o jedno méněcenné včelstvo více ve včelínu. Můj umělý roj má však mladou ušlechtilou matku, mám tudíž příjemný pocit, že mi způsobí radost a jistý výtěžek. Umělý roj sestavuji v době, pro mne nejvhodnější, kdežto roje přírozené přijdou často v nevhodný čas. Kdo jednou okusí, rád se zrekne přírozených rojů.

Umělý roj jest mimo to jediné včelstvo, které nám s jistotou přijme zvláště cennou matku, kterou jsme snad ze značné dálky objednali. Proto si dobře zapamatuj: Ušlechtilé matky patří j e n umělým rojům. Tam jest jejich přijetí zaručeno. Rozvaž si bedlivě všechna moje slova o umělém roji — jedné dle nich a budeš mi vděčným.

Tímto jednoduchým způsobem docílíš ušlechtilých včelstev jednoho po druhém, rojová horečka zmizí z tvého včelínu a budeš mít ze včelaření dvojnásobnou radost. Zkus! Máš-li však obavu o ušlechtilou matku, neházej ji jednoduše smetenci, nýbrž přidej ji v klícce, ucpané zátkou z medového těsta, ať si ji včely osvobodí. Chceš-li rychle a bez nákladu svůj včelín rozšířit, snad zdvojnásobit, umělý roj spojený s chovem matek, dá ti k tomu nejlepší možnost. Koncem června jsou všechna tvoje včelstva zajisté tak silná, že snesou úbytek 2 kg včel. Na příklad, máš 40 čeledí a z nich rázem můžeš mít 80 plnocenných. Předem sis ovšem vychoval od svých nejlepších včelstev 40 mladých matek, které jsou již všechny oplodněny. Tím, že sestavíš 40 umělých rojů a každému přidáš mladou ušlechtilou matku, staneš se rázem bez haléře vydání velkovčelařem, ovšem, máš-li dosti prázdných úlů. Tento způsob rozmnožení včelstev jest bezesporu nejlepším, alespoň víme, jaká včelstva máme, neboť pocházejí od nejlepších nerojivých čeledí, a ne od čeledí, pokažených rojovou vášní. Dnes již jinak svých včelstev nerozmnožuji. Rozmysli vše dobře a zajisté zvolíš také tento jednoduchý a laciný způsob.

Oddělek.

Samozřejmě, že zkrátka pojednám i o tomto způsobu rozmnožování, ačkoliv nejsem osobně jeho přítelem. Jsou však včelaři, kteří si rádi postaví hlavu a od vžitého způsobu neradi upouštějí. Těm chci též dobře poradit. Oddělky, sestavované, jak se obyčejně děje, tak, že se včelstvo i s dílem jednoduše rozdělí, jedna část má pak starou matku, druhá si ji vychová z vlastního plodu, jsou pro kočku. Osiřelá část

včelstva ztrácí často ve zmatku hlavu a narazí matečnický ze staršího plodu. Z nejstarší a tedy z nejméněcenné buňky vyběhne první matka a vyhubí další, které jsou lepší. A výsledek jest, že máme o jedno méněcenné včelstvo více. Nechceme-li se však přece vzdátí tohoto postupu, obětujeme se a rozeberme třetí den oddělek; všechny staré a zavičkované matečnický odstraníme a ponechme jen 2 nejmladší, dosud nezavičkované. Potom se nám věc z části zdaří.

Jistějšího úspěchu, pokud se u oddělků dá ovšem o něm mluvit, docílíme, ponecháme-li jedné části starou matku, a druhé části přidáme ihned mladou, oplodněnou matku, ovšem ne volně, ale v kličce, tak jak o tom píší v oddílu o chovu matek. Takový oddělek se daří, neboť matka klade hned první dny a neztrácí se tedy mnoho času, potřebného k vylíhnutí a oplodnění. Kdo si tento způsob dobře rozmyslí, zajistí, že bude jej následovati. I tento způsob ukazuje nám však bezpodmínečně jedno: Bez chovu matek není výnosného včelaření. Nahodilé matky z méněcenných rojů, nebo dodatečně vypěstované matky ze slabých oddělků seslabují včelín. Jen pečlivým plemeným výběrem z plnocenných čeledí vzrůstá včelín. Jest to nutno vždy znovu a znovu zdůrazňovati. Jest svatou povinností všech předsedů spolků zahájit za všech okolností boj proti bezcenným matkám, které nám zanechávají potomstvo, vyžadující neustálé péče, ale nedávající nám žádného užítu. Stačí jeden rok, abychom v obvodu spolkovém vyhubili všechny bezcenné matky, nahradili je matkami, vychovanými z nejlepších včelstev a uvidíme hned velký pokrok. Sám od sebe nezdvihá se žádný podnik, vždy je třeba předejít činů. A naše činy nejsou ani tak obtížné a proto chutě k dílu na všech stranách!

Chov rojových matek.

O chovu matek pojednám důkladně v druhém dílu knihy. Zmiňuji se zde o něm jen z toho důvodu, že se koná v červnu a nesmí se v tomto měsíci zameškati. Připomínám jen důrazně zásadu z druhého oddílu knihy: Ochraňuj chovné matečnický svých ušlechtilých čeledí, jako nejdražší poklad.

Oplodňáčky.

Není mým úkolem popisovat přesně různé tvary oplodňáček, jak jich chovatelé různých zemí užívají. Zdůrazňuji však: Nezáleží tolik na tvaru a zařízení oplodňáčku, ale spíše na správném jeho osazení. Vyzkoušel jsem různé druhy oplodňáček, ale nejlépe se mi osvědčil »švýcarský«. Tento oplodňáček, doplněný dvěma malými změnami, užívá se v rakouských spolkách pro chov matek. Volba oplodňáčku nepůsobí tudíž potíží, neboť svému účelu odpovídá skoro každý. Chceš-li však v oplodňáčkách nejen chovat, ale i přezimovat záložní matky, radím ti důrazně následující: Poříd si osmidílný oplodňáček, jakých již několik užívám, a uspokojí tě v obou případech. Blíže

o něm pojednám v následujícím oddíle. A nyní přistupme k správnému osazení oplodňáčku.

Do tří až čtyř prázdných oplodňáček nalepím několik proužků mezistěn a oddíl pro krmení naplním krystalizovaným medem. Tento oddíl ať jest dobře utmelen, aby med nevytékal, neboť by dal podnět k loupeži a zničení malé rodinky. Med přikryji částečně zelenými, stromovými listy. Pracuji nejraději s krystalizovaným medem, protože tak snadno neteče a včelky se v něm neutápějí. Každoročně rezervují velkou nádobu medu k účelům chovu v příštím roce. Důležité zásady každého chovatele jsou: Chov provádí se jen pomocí medu, cukr jest jenom náhražka v nouzi, pokud není ještě plodu ke krmení; zde jest však plod, který jest nutno krmit, a proto pryč s cukrem při chovu! Rovněž nevyhovuje těsto, připravené z medu a cukru; jest sice lepší než cukrový roztok, ale nevyváží čistého medu.

Jsou-li všechny oplodňáčky hotovy, připravím jeden rojáček. Potom rozeberu jedno silné mateřské včelstvo, zavěším je na kozlík, plást s matkou vrátím ovšem ihned do úlu. Když se včely dobře napily, seřesu je s jednoho plástu po druhém do otevřeného rojáčku. Rojáček ponechávám úmyslně otevřený, aby létavky najisto odlétly, neboť nejsou vhodné pro můj účel. Mám-li ve skřínce již dostatek mladušek, otevru ji zcela a mateřské včelstvo zavěším zpět do úlu. Nyní nabírám velkou sběračkou, která jest vždy ve včelínu připravena, a plnou nasypu do každého oplodňáčku, ve kterých jsem předem uzavřel česna, ale otevřel větrací otvory ve dně. Mám-li v zásobě právě vylíhlé neoploštěné matky, vhodím je ihned včelám. Mám-li však jen zralé matečnický, vložím je do otvoru ve víku každého oplodňáčku. Tyto postavím potom do temného místa na včelíně, tedy ne do studeného sklepa. Nyní však hlavní věc: Uzavřené oplodňáčky zůstanou zde po dvě noci a teprve večer třetího dne, když let již na včelíně přestal, přeneseme je na jejich stálé stanoviště a česna otevřeme. Nedbáš-li toho — máš nezdár, neboť otevřeš-li dříve, ztratí se ti polovina včel a rozváže se i páska vzájemnosti. A následky? Některá skříňka vyloupená, jiná pak náramně seslabená.

Kde umístíme oplodňáčky? Pokud možno nejdále z obletu včelínu. Stanoviště oplodňáčku může být i zcela ukryté a zastrčené, tím je výhodnější. Mám je zavěšené i v korunách stromů, aniž se obávám ztrát. V mé zahradě je takové zastrčené místo, kam by se nikdo neodvážil oplodňáčky umístiti. A přece mohu se každoročně pochlubit kursistům, že právě na tomto místě postavený oplodňáček neměl nikdy ztrát, že nikdy nenesl kříž smrti. Poznamenávám totiž každou ztrátu matky při snubním výletu takovým křížem. Uvedené jest důkazem, že panenská matka při výletu zdolává každou překážku. A právě tyto překážky se jí silně vtisknou v paměť, takže při návratu nebloudí. Oplodňáček nestavme na prudké slunce a také ne blízko k zemi, aby nebyl obtěžován slepicemi a jinými zvířaty. Často se zarazí kůly do země a na vodorovné prkénko na ně přibité se postaví skříňky. Také

zdi, výstupky, kmeny stromů jsou vhodnými stanovišti pro oplodňáčky. Mám-li několikadílné oplodňáčky, jest s výhodou obrátiti česna na různé strany.

Čtverák a osmerák.

Užívám obou, prvního pro malé i velké rámky, a to takových rozměrů, jako jsou medné rámky mateřských včelstev. Osmeráky jsou zařízeny jen pro polorámky. Oba tvary mají zcela zvláštní výhody. 1. Díla z oplodňáčky mohou ihned použít na včelínu ničeho neztrácejí, zatím co z malých skřínek třeba každoročně vykládat dílo, aby včelky měly příležitost ke stavbě. To jest velmi důležité. Nikdy nebudeme mítí svěřích a ze života se těšících včelstev, usadíme-li je na hotové dílo. Jest nutno, aby každý na vlastní oči viděl pilnost a radost, s jakou malá čelídka buduje na nalepených začátkách. Taktéž jsem zjistil, že v čeledích, které jsou nuceny budovat od základů, matka dříve koná snubní výlet než u těch, které byly vybaveny hotovým dílem. Kdo nelakotí s krmivem, získá vždy nejkrásnější dílo. 2. Výhoda spolčáků spočívá i v tom, že se v nich včelstva vzájemně zahřívají, což jest velmi důležité za chladnějšího počasí a pro přezimování, neboť teplo jest životní podmínkou našich dětiček slunce; tím předčí jednotlivé, volně rozestavené skříny. 3. Ve spolčácích včelstva velmi dobře přezimují, máme tedy v každou roční dobu záložní matky. V zimě utvoří vlastně všechny čtyři nebo osm čeledí jednu společnou kouli, jsouce od sebe jen přepážkami odděleny. Ze středu pak začíná z jara opět proces rozmnožovací. Jest to půvabný pohled z jara nebo pozdě na podzim, jak se rodinky uvnitř vzájemně k sobě tulí. 4. Protože mohou tyto včelíčky lehce zazimovati, mám v nich příštího roku již materiál k chovu, aniž on ochuzují mateřská včelstva, což cítíme nejlépe při sklizni. Přes zimu mám státi čeledě volně v zahradě, každá jest ovšem opatřena česnovým kanálkem. 5. Plástů těchto rodin, které se většinou z jara dobře vyvinou, užiji k sesílení slabochů. 6. Rámky chovných včelstev mohou lehce užít k chovu, jelikož jsou stejné míry. Mohl bych ještě mnoho jiných důvodů ve prospěch spolčáků uvést, doufám však, že tyto postačí.

Své čtveráky a osmeráky zařídil jsem pro čtyři až sedm rámků; jsou to tedy již zcela pěkné rodinky, které při působících matkách nanesou si část zimních zásob samy. Zapamatuj si však: K přezimování potřebuje takový rojík, i kdyby byl jen na čtyřech plástech, nejméně 2 kilogramy medu, t. j. nejméně dva zcela zanesené medové plásty. Každý kursista, který viděl u mne tyto plemenáčky v provozu, přesvědčil se, jak dobře jest možno jich užít. Ani zahrady nám nehyzdí, neboť vypadají jako velký nízkošíroký úl na čtyřech nohách. Vzhledem k jejich všestrannému upotřebení doporučuji je vřele každému chovateli. Krmení děje se buďto otvory pro krmení ve stropě jednotlivých oddílů anebo, což jest ještě výhodnější, zřídíme každému vlastní oddělení pro krmení hned uvnitř.

Vymetání medu.

Vymetání — slovo opředené čarovným zvukem pro každého včelaře. A jest to skutečně něco rozkošného, můžeme říci nejrozkošnějšího ze všech darů přírody. Protože dnes jest vymetání medu nejrozšířenějším způsobem dobývání medu, pojednávám jen o něm a pomíjím dobývání odkapáváním nebo lisováním. V některých zemích se těží i med plástový. Děje se to tím způsobem, že se do medového rámu vloží nejčastěji čtyři malé rámečky, upravené k vyjmutí a opatřené nálepkami. Včely zastaví tyto rámečky, zanesou medem a zavíčkují. Vkusné upravené medné skříny dávají se na trh. Mnozí odběratelé žádají výslovně med jen z těchto panenských plástů, neboť chroupaní jich působí jim zvláštní rozkoš. Něco pravdy na tom jest. Ovšem k získání medných skřínek patří jen maličkost — ohromná snůška, kterou většinou mají ovšem jen Američané. Potom se ovšem celá věc znamenitě daří, zvláště, je-li dosti odběratelů tohoto, přirozeně o něco dražšího medu.

K těžení medu potřebujeme především nůž nebo ještě lépe vidličku na odvíčkování. Je-li med velmi tuhý, upotřebíme zvláštního přístroje na rozpouštění; potom potřebujeme medomet. Medometů jest mnoho druhů, jak pro malo-, tak i pro velkovčelaře. Většinou všechny vyhovují, jsou-li z dobré továrny; vyžadují jen jisté péče, jinak selhávají také. Mám medomet již mnoho roků a pracuje stále výborně.

Důležitá jest doba, kdy máme med vymetat. Náhledy se zde velmi různí; jedni tvrdí, že jest nutno vyčkat, až jest celý medový plást zavíčkovaný, kdežto druzí se spokojí tím, počínají-li včelky víčkováním. Jsem bezpodmínečně pro druhý způsob, a to z těchto důvodů: Kdybych v naší snůšce tak žebrácké krajině čekal, až budou všechny medové plásty zcela zavíčkovány, utrpěl bych značnou ztrátu. Každý zkušenější včelař se přece přesvědčil, že v plné snůšce se vyprázdňeny medník nejdéle za tři dny zcela naplní. Abych se dočkal úplného zavíčkování všech medových plástů, potřeboval bych nejméně osm dní. V té době naplní mi však pilné včelstvo třikrát medník. To by pro mne ovšem byla značná ztráta, jelikož plná snůška v příznivém případě trvá u nás právě jen osm dní. Kromě toho bych ochromoval takto pílí včel.

Nevěří-li mi dosud někdo, komu snad zní v uších pohádka o nezralém medu, o které čítal, má lehký prostředek, aby včelky nezlenošil. Ať podloží pod plný medník, dříve než jest med zavíčkovaný, prázdný nástavec; potom může klidně vyčkávat, ovšem má-li dosti vysoký včelín nebo jednotlivá jeho patra, aby bylo možno zvyšovat úly. Při dobré snůšce může podložit ještě třetí i čtvrtý, tak jako činí Američané za jejich trvalé snůšky. Ovšem třeba k tomu především pastvy. Čekat, až budou plásty zcela zavíčkovány, jest nesmysl i proto, že některý med lehce krystalisuje a nedá se potom vymetat; nejčastěji jsou to medy, které právě pro zazimování nejsou zrovna nejvýhodnější. Tak na příklad modřínový med prý již třetího dne jest tak tuhý, že se nedá vů-

bec vymetat. Na konec ti ještě něco prozradím. Zkus některému včelstvu, které jest v plodišti dobře zásobeno, ponechat medník až dlouho do podzimu, kdy již všechna pastva přestala. A co najdeš? Ne z avíčkováný med v medníku. Nu, jak to přijde? tážeš se jistě udiven. Včely nezavíčkují úplně všechen med a také ne každý; mohl bys čekat i celý rok a přece bys vždycky našel něco medu nezavíčkovaného. Toho si zajisté nevšiml ti, kteří láteří na nezralý med.

Jednoho nevěřícího Tomáše ve svém působišti jsem o tomto přesvědčil skutkem. Jest to náš starý včelař Leopold Girsch, který včelaří již přes 40 roků. Jmenuji jej jen proto, že dotyčný dosud žije a každý se ho tudíž může dotázat o pravdivosti. Získati tohoto včelaře staré školy pro některý nový názor, nebylo s počátku lehkou věcí. Jednou přišel právě k vymetání. Z medometu vytékal řídký, skoro jako voda jasný akátový med. To jest pro kočku, vždyť ten med není dosud zralý, zkysá ti! Kdo to povídá? Ve všech učebnicích můžeš to přece čísti. Vidiš, a já této pohádce nevěřím, sice bych to nedělal. Girsch jest však energický člověk, muž činu. Dobře, nehádejme se a udělejme zkoušku! Prosim, jak a co chceš? Tedy poslyš: Naplníme dvě sklenice medem; jednu tímto řídkým, druhou hustým víčencovým medem z oné nádoby. Obě láhve zapečetíme, označíme mým pečátkem, po roce je oba otevřeme a jeden z nás bude mít pravdu. Chceš tak? Ale s radostí! Moje služka musila donést jeho pečátko, kterým pečetil víno při prodeji. Naplnili jsme dvě sklenice; sám je pečlivě zapečetil a postavil na skříň. Bohužel příštího roku jsme na ně oba zapomněli. Teprve po štedrovečerní večeři, při níž byl se svou paní mým hostem, když po starém zvyku z mého domova přišly na stůl ořechy s medem, vzpomněl jsem si na sklenice. Moje paní je donesla. Girsch je slavnostně prohlédl a když shledal, že jsou neporušeny, otevřeli jsme je. A nyní jsme všichni zkoušeli. A konec písničky? Ten med, který byl poznačen jako nezralý, byl lepší než ten zralý. A nezkysal? Ani řeči! Tak měl přece jeden z nás obou pravdu. Ty, Quido, jsi a zůstaneš taškářem!

K tomu netřeba žádných vysvětlivek. Ale přece ještě malé ponaučení. Obáváš-li se zkysání medu, varuj se nikoliv řídkého medu, ale vlhké místnosti, do níž med ukládáš. Ta jest příčinou zkysání. Jen abychom si však rozuměli. Nesmí se snad vymetávaní již ten med, který vystřikuje jako voda. Docela bezzávadně může se však vymetávaní med z plástů, na nichž včely počaly již víčkovati; a dostačí, kdyby toho byly jen stopy jako malíček veliké. To jest nutno dobře si zapamatovati. Bajku o nezralém medu pošleme do říše pohádek, kam patří a které tak jako tak nikdo nevěří.

Jak odebíráme plné medové plásty? U mne to jde velmi jednoduše. Zavěším plásty z medníku i se včelami na kozlík. Při tom se včely trochu nassají. Pak vezmu rámek do levé ruky a pěstí pravé ruky udeřím na levou ruku, tedy ne na rámek, a nassaté včelky padají jako hrušky do prázdného medníku. Několik včelek, které snad zůstaly ještě zavěšeny, smete moje paní. Medník vyplním zase prázdnými plásty

a moje paní začíná ihned s vymetáním. Činím tak z toho důvodu, že se med dá nejlépe vymetatí tehdy, má-li ještě teplotu úlovou. Vychladnou-li však značně plásty, nedá se již tak lehce med vytáčet.

Mnozí užívají před odebráním medových plástů výkluzu. Mám ho také tři druhy, ale ne pro svoji potřebu, nýbrž abych mohl upotřebení ukázat kursistům. Chci-li pracovati při odebrání medu s plásty téměř bez včel, docílím toho u svých L. M. S. úlů hravě tím, že na místo mřížky vložím přiměřené prkénko a za hodinu jest medník téměř prázdný. Včelky cítí se totiž v něm osířelými, hledají spojení s matkou, vylétají a spodem se vracejí. Nahoře zůstane jen nepatrný zbytek mladušek, které nikterak neztěžují mi práce.

Před vymetáním nutno ovšem předem plásty odvíčkovat, potom teprve se vkládají do medometu. Nezapomínej nikdy, že mladé plásty jsou velmi choulostivá hračka a lehce se lámou. Nevytáčeť hned s počátku s největší rychlostí, nýbrž po jedné straně plástů zatoč jen několikrát a velmi pomalu. Pak obrať plásty, třeba že nejsou po té straně ještě vytočeny, a vytáčeť druhou stranu. Když jest úplně vytočena, obrať plásty znovu a vytoč je úplně i na první straně. Postupuješ-li tímto způsobem, nikdy se ti plást nepoláme. Pracuješ-li ovšem jenom se starými plásty, není potřeba této opatrnosti, neboť ty již něco snesou.

Červenec.

V tomto měsíci má včelař opět tolik práce, jako v obou předcházejících; ovšem jest jen málo nových prací. Jest to jen kočování za pastvou, výměna matek u méněcenných včelstev a pokračování v umělém chovu matek. Současně dozíráme dále na roj a vyrojená mateřská včelstva.

Kočování.

Kočováním zabývala se dosud jen malá část včelařů. Budou-li však i dále časy tak zlé, potom budeme nuceni pomýšleti na pravidelné kočování i my, kteří jsme se jím dosud nezabývali. Sám již vážně uvažuji o tom, nemám-li poslati své včelky také někam na byt a stravu. Proveditelným by to bylo všem včelařům, zvláště zasáhne-li tu organisace a postaví kočování na pevné koleje a vymůže-li od vlády podporu. Jest mnoho krajin, kde jen z části nebo vůbec není snůška vyuzítkována a tím včelstva ztrácejí tisíce kilogramů medu a stát miliony národního majetku.

Jako důkaz přečti si odstavec »Včelařova žena« na konci tohoto oddílu. Užasne nad ohromnými čísly z malého místečka Hauskirchen, které se pokládá za eldorado pro snůšku.

Nekočujeme ovšem výlučně jen v červenci; jsou kraje, kde se vyplácí kočovat již záhy z jara na eriky (druh vřesu), později na řepku, dále na ligrus, akát a lípu, a ještě později, koncem července na zlatobýl, na pohanku a vřes. Nejvydatnější bývá tato pozdní pastva, proto pojednávám o kočování právě v červenci, jelikož v tomto měsíci jest nutno se k němu připravit.

Kočování jest a zůstane hrou v loterii; je-li nám však počasí jen trochu příznivé, vyzískáme v jednom roce tolik, že na několik let předem máme zaplacená všechna vydání. Jako každý hospodářský podnik, vyžaduje i kočování zkušenosti a podnikavosti. Zkušenosti můžeme nabýti, podnikavost však má míti každý včelař již vrozenou. Rakouský velkovčelař František Neunteufel v Hirtu (Korutany) jest pravým typem podnikavého kočovníka. Jemu jest to jedno, stěhuje-li se z Korutan do Štýrska, Dolních Rakous nebo Maďarska; vyuzítkuje odvázně ve velkém každé lepší pastvy. Jen jednu nesnáz musí překonávat, a tou jest přílišná úzkostlivost místních včelařů, kteří se obávají, že jejich včely hladem zahynou, a proto mu dělají těžkosti. Neunteufel

zastává však mínění, že vydatná pastva nikdy nebývá plně vyuzítkována, čímž se národnímu jmění ztrácejí ohromné částky. Kdežto on zve včelaře, aby kočovali do Korutan na letní snůšku, obávají se včelaři z krajin, kde je ligrus, že přijdou zkrátka kočovnými včelstvy, aniž uvážili, že v době plného květu ligrus nikdy není plně vyuzítkován a že jest nemožností, aby včelky navštívily všechny květy. Převčelení kočováním můžeme se obávat jen v místech s hubenou pastvou. Teprve potom, až vymýtí všichni včelaři bledou závist ze svého srdce, odpadne i tato nesnáz. Úkolem spolkových předsedů jest působiti v tomto smyslu.

Kočování jest velice usnadněno praktickými úly; ne každý úl, kterých se nyní užívá, jest k tomu vhodný. Některý úl jest připraven několika pohyby, jiný potřebuje zdoluhavých příprav. Proto každý včelař, který počítá s možností kočování, volí hned při nákupu vhodné úly. V každém případě jest lépe míti úly vhodné, než nevhodné, které k tomu jsou za tytéž peníze, neboť nevíme, nenaskytne-li se nám přece někdy možnost zakočovati si. Ideálním jest úl L. M. S., stačí uzavřít dvěma zástrčkami mřížku před česnem a úl jest hotov k naložení.

Netřeba ovšem připomínat, že včelstva určená ke kočování musí míti řádnou matku, musí býti silná a s pevným dílem; samozřejmě je též, že se nevydáme na cestu bez zásob potravy; nemáme přece žádné smlouvy se sv. Petrem. Uhodí-li náhlý nečas, včelky na novém stanovišti nemohou donést ani kapky medu a třeba jim sáhnout na zásoby, které jim ponechal starostlivý jejich otec na cestu. V horkém létě stěhujeme včely jen v noci. Úly převážíme vozem, autem nebo drahou; jen v horách do vyšších poloh přenášíme je na zádech. Nikdy nezapomeňme, že i na novém stanovišti potřebují včely vody, a proto se staráme o napajedlo. Kočování se velmi zjednoduší i zlevní, děje-li se společně několika včelaři nebo celým spolkem. Ačkoliv se svými včelstvy jsem dosud málo kočoval, přece jsem dosti často pomáhal při balení a užil také romantické jízdy tichou nocí. Bylo to krásné, velmi krásné; měl jsem dva milé včelaře jako spolucestující a ráno — prázdný pytlík na tabák.

Málo příprav k převážení vyžaduje slaměný koš; postavíme jej na hlavu, česno ucpeme, dno převážeme řídkou pytlovinou a již jej můžeme nakládati. U úlů s rozběrným dílem dbám toho, aby medník byl prázdný a opatřen jen jedním dobře upevněným pláštěm uprostřed; na něm se cestou usadí přebytek včelstva, po způsobu roje, vzniklého vyhubením. Česno budto úplně zavřeme, což jest výhodnější, neboť nepadá do úlu světlo a včely se zbytečně neutloukají, nebo je opatříme drátěným pletivem. Zato dostanou dostatek vzduchu zadem, neboť místo zasklených okének vložím okénka s drátěným pletivem. Velmi důležitou jest, aby všechny rámky byly stejně vzdáleny a lehkým přibitím upevněny. Na každý způsob vezme sebou včelař mimo kladívka, kleště a hřebíků něco vaty nebo novinového papíru k ucpání, neboť není jisto, zda jízdu po hrbolaté cestě se něco neuvolní. Pod úly s rozběrným dílem vkládám pevně stočené slaměné víchy, které

dobře pérují, takže nemám nesnázi. Má-li včelstvo za jízdy dosti prázdného místa v úlu, kde by se mohlo shromáždit, nikdy se nerozdívočí. Abychom zabránili odtržení plástů za jízdy, doporučuje se, aby dílo bylo ve stejném směru s osou vozu. Špatně by jednal včelař, který by nechal úl nabitý plnými plásty. Horkem, které rozčilené včelstvo vyvíjí, trhají se snadno plásty a velká část včelstva lehce zahyne. Pro kočování jest vždy výhodné, jsou-li plásty dobře drátovány, neboť jsou vždy pevnější a snesou mnohý otřes. A nyní na cestu — dobrý vítr. —

Trubčice.

Dříve, než pojednám o výměně matek u méněcenných včelstev, zmíním se o hrboplodém včelstvu. Jest svízelem každému včelaři, proto jest nutno přinést trochu jasna do této nemilé věci. Příčinou hrboplodosti včelstva jest buďto trubčice, to jest dělnice, kladoucí vajíčka, nebo trubcokladná matka. Poslední případ vyléčíme lehce výměnou matky. Trubcokladnou stane se panenská matka, kterou včely pozdě vyměnily, když nebylo již trubců na včelíně, takže zazimovala neoplozená; trubcokladnou stane se též stará matka, je-li její semenný váček již vyčerpán; i každá statná matka onemocněním pohlavních ústrojů stává se někdy trubcokladnou.

Dobré jest, pozná-li včelař v pravý čas bezmocný stav včelstva. K tomu podávám několik pokynů, neboť seznáme-li stav včelstva pozdě, jest též pozdě na léčení a nejčastěji se vůbec ani nevyplácí. K lepšímu pochopení podávám zde dva případy ze své činnosti jako učitele včelařství. Před lety prohlíželi jsme včelíny v Klein-Hadersdorfu v Dolních Rakousích. Navštívili jsme též včelín, bohužel předčasně zesnulého starosty Sauberera, který byl vzorným včelařem. Zášel jsem před česna. »Pane starosto, váš včelín není v pořádku!« Hrom a peklo, ten se na mne zamračil, neboť byl hrdý na svůj včelín a včelařil tělem i duší. »Ale to není přece možné, pane nadučiteli, již s ohledem na prohlídku udělal jsem všude přísný pořádek. Kde jest tedy chyba?« Stál jsem již na včelíně a opřel jsem se o jeden úl. »V tomto úlu, o který se opírám.« »Ale vy jste jej dosud ani neotevřel!« »To nevadí, ale včelstvo jest hrboplodé.« »To jest nemožné, vsaďte se o krabičku viržinek (míní 25 kusů), vždyť jsem ještě před několika dny viděl plod.« »Dobře, sázku přijímám, ale jen o pět viržinek, neboť nejsem válečný zbohatlík.« »Máte-li pravdu vy, platím celý balíček, mám-li pravdu já, platíte vy pět kusů.« »Ujednáno!« Diváci očekávali v napětí. Vyndal jsem první, druhý, třetí plást a čtvrtý jsem podal starostovi. »Prosím, co jest toto?« »Ano, pro boha, skutečně samý hrboplod.« »Děkuji. Kdo vyhrál?« »Ovšem, že vy; ale nyní mi řekněte, jak je to možné, vždyť jsem před několika dny skutečně viděl zde mnoho plodu.« »Ovšem, ale nezavíčkovaný.« »Skutečně, to máte pravdu.« »Nyní jest však plod zavíčkovaný a teď teprve vidíte to na dělení. Ostatně, dám vám příležitost, abyste získal prohru zpět.« »Jak to?« »Máte na včelíně ještě jedno hrboplodé včelstvo.« »To není mož-

né, není to možné; které by to mohlo být?« »Včelstvo ve spodním oddělení, právě pod tímto.« »Hurá, ale tentokráte jsem zase vyhrál já, pane nadučiteli, mohu přísahat, že jsem viděl matku před několika dny.« »Prosím, v tom případě mohu prohrát, ale vytrvám v sázce.« »Přijímám rovněž a zdvojnásobuji vklad.« »Dobře!« Zavěsil jsem zpět první včelstvo, rozebral druhé a velmi brzo přišel jsem na — hrboplod. Neprozradil jsem ničeho, až jsem našel matku a podal ji i s hrboplodem starostovi. Byl, jako když do něho udeří. »Prosím, na plástu jest též matka, prohlédněte si ji.« Byl to zdánlivě krásný, zdravý tvor. Všichni pohlédli zvědavě na mne. Něco podobného se jim přece dosud nepříhodilo. Objasní jsem jim všechno. Starosta chtěl vši mocí zaplatit dva balíčky doutníků, neboť se radoval, že jsem ho upozornil na nemocná včelstva; vzal jsem si jen čestně zasloužených deset kusů.

Druhý, podobný případ. Byl právě u nás na návštěvě Görítz z Německa, vynálezce »čarodějného« úlu. Zahájili jsme prohlídky úlů v okolí a Görítz milerád přijal mé pozvání a zúčastnil se s námi. Navštívili jsme kolegu starého včelaře s 50 včelstvy. Náhodou jsme ho zastihli s jeho paní na včelíně při práci. Pozdrav, vzájemné představení a má obvyklá procházka před česny. »Co jest to, skončil již podzimní přehlídku včelstev?« »Ovšem, před několika dny.« »Nu a —« »Všechno v pořádku.« »Také čtrnáctka?« »Pravda, stará, ty jsi přece sama viděla matku!« »Ty víš, že se chceme při prohlídce vždy něčemu přiučit, dovoluji, abych nahlédl do čtrnáctky.« Ten muž mne zná již po mnoho let, a jelikož jsem se upřel na jedno včelstvo, věděl, že se s ním něco stalo. A proto se otázel: »Co chceš najít u toho včelstva?« »Jest hrboplodé.« »Ale, prosím tě, viděl jsem přece určitě matku.« »Tím lépe pro tebe, naše prohlídka to hned ukáže.« Zavolal jsem začátečníka: »Otevřte úl, najděte matku a hlase nám nález! Pánové S. a Z. vám pomohou.« Brzo vyběhl jeden pán. »Včelstvo jest hrboplodé a matky jsme nenašli.« Můj kolega otvíral oči. Vpředu našli jsme konečně matku, usmrtili jsme ji a včelstvu přidali plodový plást z dobrého včelstva.

Potom jsme navštívili druhý včelín známého obchodníka, který byl vysloven vzorným včelařem a jehož včelín zářil pořádkem a čistotou. Očekával nás již na včelíně. Pozdrav. »Jak se ti daří, Lojziku, máš vše v pořádku?« Uspokojeně zaznělo jeho »ano!« Začal jsem svou obvyklou prohlídkou u česen. »Lojziku, mohu si prohlédnout jedno včelstvo?« »Můžeš pánům ukázat třeba 47, jest to vždy moje nejlepší včelstvo.« »Ne, ne, to nepotřebuji, ale do třetího chtěl bych nahlédnout.« Lojzik mne již znal a vyběhl proto ze včelínu. »Co jest s tím včelstvem?« »Jest hrboplodé.« Pokrčil rameny. »Může být, dosud jsem včelstev nepřehlížel.« Zase jsem zavolal několik začátečníků do práce. Jest tomu tak, jak jsem řekl; trubčice jest při práci a včelstvo velmi zeslabené. Jak jsem tak stál u včelínu, přistoupil ke mně Görítz, vzal mne pod paží a zavedl stranou. »Poslyš, hrozím se tě, s jakou jistotou rozeznáš v takovém množství ihned hrboplodé včelstvo. Kdybys byl vynálezcem mého „čarodějného“ úlu, mohl bych

snad tvrdit, že ses při tom naučil hned čarovat. Jest to pro mne hádankou, neboť toho mi dosud žádný mistr neukázal. Jak to poznáš?« Zasmál jsem se. »Podám ti doma podrobnou zprávu, nyní musíme navštívit ještě několik včelínů.«

A doma jsem mu vše pověděl. Také tobě, milý včelaři, vše povím; poznáš, že není třeba čarování, ale bystrého a cvičeného oka. Zkušeností jsem nabyl u hrboplodého včelstva na svém včelíně. Zjistil jsem takové včelstvo právě před lavicí, na které jsem pravidelně odpočíval. Měl jsem zde dobrou příležitost včelstvo podrobně pozorovat a studovat, neboť nemohl jsem je okamžitě vyléčit, jelikož jsem neměl oplodněné matky, protože poslední serie se teprve před dvěma dny vylihla. Ztrávil jsem mnohou čtvrt hodinku pozorováním tohoto včelstva. Svým chováním bylo mi již dříve nápadno, jinak bych je neprohledával. Co jsem shledal? Včelař, který věří slepě tištěnému slovu, mi ihned odpoví: Včelstvo nepřináší pylu! To ovšem není pravda, i kdyby to ještě častěji v knihách opakovali, neboť hrboplodé včelstvo přináší pyl, a to velmi mnoho. Máš-li sám hrboplodé včelstvo na včelíně, věnuj trochu námahy jeho studiu a v budoucnosti se ti to jistě vyplatí. Zjistíš, že včelstvo má sice stráž, ale ne takovou, jako včelstva s řádnou matkou. Stráž řádného včelstva ihned přechází při podráždění agresivně v útok a s naprostou jistotou volí si takové příjemné cíle, jako jest špička nosu, ušní boltce, oční víčka a pod., zatím co stráž hrboplodého včelstva sice také útočí, ale útoku neprovede, nýbrž ihned zbaběle ustoupí, očekává-li nebezpečí. Tak se chovají vůči člověku. Jsem-li při přehlídce u některého včelstva v nejistotě, zaklepu trochu na leták před česnem a mám ihned jistotu; brání-li se včelstvo okamžitě bodnutím, je v pořádku, uteče-li však zbaběle před mým prstem, potom jsem na pravé stopě. Ještě jistějším jest jiné znamení. Včely s řádnou matkou chvějí křídly tak rychle, že tento pohyb nestačíme prostým okem ani sledovat. Jinak hrboplodé včelstvo; pohyb křídel můžeme částečně okem rozeznat, křídla zdají se nám jako závoj, včelka jakoby byla zahalena závojem. Říkám, že včely nosí smuteční závoj pro ztrátu matky. Podobný závoj zpozoruješ i při otevření osířelého včelstva.

Snad řekneš, že není možno, abys tomu věřil, vždyť jsi o tom v žádné knize nečetl. Věřit sice nemusíš — ale pozoruj sám počínání takového včelstva a uvěříš. Ovšem, ani potom nerozeznáš ihned s jistotou hrboplodého včelstva — jest nutno, abys cvikem zbystril svůj zrak.

Výměna matek u méněcenných včelstev.

Tento oddíl jest zase velmi důležitý, neboť od přezimované matky závisí v prvé řadě výnos včelstva toho roku. Ona jest základním kamenem, na kterém budují příští svůj výtěžek. Která matka jest tedy méněcenná? V druhém díle knihy udávám podrobně »vlastnosti plemenného včelstva«. Událost z mého včelaření nejlépe objasní celou

věc. Jedenkrát mne na včelíně navštívil párek novomanželů, právě když jsem prováděl podzimní přehlídku. »Prosím, neračte se vyrušovat,« tak začali moji návštěvníci. Pokračoval jsem v práci a současně jsem se bavil s hosty. Nemohli se dosti vynadivit medovým zásobám jednotlivých včelstev; každé mělo nejméně 6 kilogramů, některé ještě více. »Vy nemusíte vůbec dokrmovat, na našem včelíně to vypadá mnohem smutněji.« Přišlo nové včelstvo na řadu a to mělo na tabulce velkým červeným písmem napsáno: »Cikáni.« Nad tím se panička pozastavila. »Prosím, co znamená toto jméno?« »Toto včelstvo, milostivá, usadilo se jako roj do osířelého slabého včelstva; neznám jeho původu, odtud i jeho jméno, neboť se potulovalo světem.« »Ó já, to jest zajímavé! A co s ním uděláte?« »To se teprve ukáže, až po přehlídce; uspokojí-li mne, ponechám je s důvěrou v novou krev, zradí-li mne, tedy je zruším, neb vyměním mu matku, dle toho, jak jest silné. Tenkrát jsem byl dosud oduševněn myšlenkou, mít »nalezenec«, cikána, od kterého jsem očekával ozdravení svého chovu. Dnes se tomu ovšem směji, neboť jsem si vědom, že nalezenec zřídka splní naději, právě tak, jako jiná včelstva a že jen pečlivým výběrem vychováme dobrý kmen. Příznávám se zcela otevřeně k své tehdejší slabosti a nestydím se za ni. Rozebral jsem včelstvo. Úl byl nabit k prasknutí včelami, dílo krásně stavěné, 6 plástů plných plodu, ale v celém úlu doslovně nebylo ani 5 deka gramů medu; i dámě to bylo nápadno, takže ji uklouzla otázka: »Z čeho vlastně žije toto ohromné včelstvo? Dle červené značky snadno jsem našel matku; byla velká, jasně žlutá.« »Pohleďte, zde kráčí matka.« »Prosím, kde jest, nemohla bych ji vidět lépe na světle?« tázala se dáma. Vzal jsem plást k oknu. »Ach, jaké nádherné zvíře!« »Bohužel, však bezcenná,« a jedním pohybem jsem ji odstranil. »Proboha, co to děláte?« »Zbavuji se méněcenného materiálu.« »Proč by byla méněcenná, vždyť má více plodu než jiná včelstva?« »Ovšem, ale tím přivádí včelstvo do záhuby, neboť nechci v žádném případě za nynější drahoty přikupovat cukr. Medu včelstvu s takovou matkou jest rovněž škoda; jelikož však včelstvo je silné, zazimují je a dostane novou matku. Všechna včelstva, která jsme právě přehlíželi, byly roje, pamatovaly na tvrdou zimu, zásobily se, mohlo tedy tak jednat i toto včelstvo.« »Měl jste nám aspoň dát tu matku.« Zasmál jsem se. »Není-liž pravda, milostivá, abyste potom jednou řekla: „Dej mi již pokoj s matkami od Quida, vždyť nestojí ani za kočku!“« A nyní se sama nezdržela smíchu. »Račte si, milostivá, pro své další působení zapamatovat: Včely masařky jsou pro naše snůškové poměry bez užitku.« Ta paní si to dobře zapamatovala a stala se přesvědčenou stoupenkou chovu výběrem. Ošetřuje sama a vzorně svůj včelín, neboť její muž nemá k tomu dostatek volného času. —

Jak se provádí výměna, pojednávám podrobně v druhém dílu knihy. Jen jedno připomínám začátečníkům, jako zásadu při této práci. Právo k životu na tvém včelíně mají jen ta včelstva, která si vlastní silou nashromáždí zimní zásoby. To z toho jednoduchého důvodu, že

i v přírodě by neuhájila práva k životu a musela by bídně zahynout, kdyby neměla této důležité vlastnosti.

Umělý chov matek.

Také o tomto se zde blíže nerozšiřuji, jelikož jest to látka druhého dílu knihy. Poznamenávám jen, že právě červenec a srpen jsou výhodnými měsíci pro plemenný chov, neboť v tuto dobu zbavila se již druhá včelstva trubců a proto můžeme ušlechtilý chov matek s plným úspěchem zahájit. Jest nutno, abys rozuměl dvojímu: 1. Příkrmováním vypěstovat si k chovu zralé včelstvo. 2. Zařídít, aby chovné matky zakladly panenskou trubčinu, aby na včelíně byl vždy dostatek schopných ženichů. Uposlechnou tě zvláště, když příkrmováním a přidáváním zralých plodových plástů napomáháš. Nejsi-li skrblikem a jsi-li ochoten obětovat dobrým matkám dobrý med, získáš ještě v září plnocenné matky, za jejichž původ můžeš se zaručit. To ovšem děláš jen v tom případě, zabýváš-li se chovem matek na prodej, neboť pro vlastní potřebu vychoval sis matky již v červnu a červenci. Zde jest nutno vymýtit zase starou pohádku, jakoby plnocenné matky se mohly vychovat jenom v květnu nebo červnu. Tak jako zahradník donutí fialky, růže, konvalinky, aby kvetly i v zimě, tak také bedlivý chovatel přivede svá včelstva do květu i v červenci a v srpnu, je-li mistrem.

Srpen.

Ačkoliv v tomto měsíci jsou ještě pekelná vedra, přece nutno činit již přípravy pro zimu. Ale my jdeme ještě dále v tomto měsíci, kládeme základy žním příštího roku. V tomto měsíci provádíme podněcovací krmení, záložní včelstva, dvouvčelstevní hospodaření pro příští rok, opatrování a prodej medu, zužitkování vosku. O těchto pracích pojednám nyní jednotlivě.

Podněcování krmení.

Již při jarním příkrmování jsme slyšeli, že jest výborným prostředkem, který podněcuje plodování; zvýšenou měrou to platí o podzimním příkrmování. O jejich vzájemné důležitosti můžeme říci toto: prvé může býti, druhé však musí býti. I v tom případě, je-li v srpnu snůška, nezkaží včelař ničeho příkrmováním, neboť přebytek potravy přijde v zimě včelám vždy k duhu; teplou potravou popohání se matka k cílejšímu kladení, takže včelstvo počíná zimu se zásobou mladušek a tím jest položen dobrý základ pro plodování a žeň příštího roku.

S podněcovacím krmením začínám asi okolo 10. srpna; krmím každý druhý večer v malých dávkách horkým roztokem po 14 dní; ihned po tomto pokrmování následuje podzimní přehlídka a v případě potřeby nutné doplnění zimních zásob, buď přivěšením medových plástů nebo dokrmením. Příkrmuji právě tak jako na jaře jen večer horkým roztokem a spodem. Krmím jen večer z obavy před loupeží, které v kraji s chudou snůškou nutno se dvojnásob obávat; teplou potravu podávám spodem, neboť jen tak poskytovaná potrava skutečně p o d n ě c u j e. Podněcovací krmení znamená majiteli velkého včelínu značnou položku, ale ta se vždy vyplatí; dosud jsem ve skutečnosti doplácel jen tenkrát, když jsem nepřikrmoval. A škodami se jen učíme. Následuj mne a uspoříš si peníz za učení, které jsem musil já klopat!

Zimní krmení.

Tento oddíl jest pro každého včelaře skutečně nejdůležitějším. A právě proto, že jest tak důležitý, ať se nikdo nediví, že názory o něm jsou velmi rozdílné. Jest to především m n o ž s t v í podávané potravy, o kterém se mínění různí. Ten, který užívá horního zazimo-

vání, přísahá, že jeho včelstva vystačí úplně s 5—6 kg potravy pro zimu, druhý vyžaduje bezpodmínečně 16—18 kg zimních zásob. Tato mínění jsou přece velmi rozdílná. Co jest tedy správné? Žádné z obou. Kdyby na včelaře, který zazimuje včelstva s 5—6 kg, přišel zlý rok, jako byl rok 1926 — stál by v prázdném včelíně. Včelař, který zazimuje s tak malými zásobami, žádnému neprozradí, že včelaři v kraji, kde jest velmi dobrá pastva z vřesu a jív, anebo že již od března přikrmuje. Ovšem, jeho zásoba může vystačit do polovice nebo do konce dubna; ale co potom? V jednom odborném listě četl jsem měsíční výkaz, v kterém bylo vyžadováno bezpodmínečně 16—18 kg zimních zásob, ale právě tak přísně se žádalo nenechávat včelstvu více než 6—8 celorámků. Usmál jsem se, sedl k psacímu stroji a napsal následující řádky: Vážený pane kolego! V posledním Vašem měsíčním výkaze žádáte, aby se včelstva zazimovala bezpodmínečně se 16—18 kg zásob. Tento Váš požadavek mne velmi zajímal, ale z jiného důvodu než se domníváte, neboť o tři řádky dále žádáte, že včelstva podle své síly mají se zazimovat na 6—8 celorámcích. Nechtěl byste mne snad naučit umění, jak jest možno natlačit 16—18 kg zimních zásob do 6—8 plástů, aby zůstalo ještě místo pro pyl a prázdné buňky, potřebné pro zimní sedisko? Byl bych Vám velmi vděčným za brzkou odpověď. — A odpověď? Dosud nedošla!

Co ti chce tím říci, mladý příteli? Že nemáš věřit každému tištěnému slovu, ale vše řádně předem rozvážit. Potom přijdeš jako já na mnohou hloupost. Jak se to srovnává: 6—8 plástů a 16—18 kg zimních zásob?

Proč jest druhá rada nebezpečnější než prvá s 5—6 kilogramy? Kdo by se řídil druhou radou, vyzimoval by jen ubohá zakrnělá včelstva, kdežto včelstva s 5—6 kg potravy nádherně přechkají zimu, ale dále se nedostanou. U nich můžeme si ještě přikrmováním pomoci. Proč včelstva zazimovaná s 16—18 kg potravy vyzimují jako mrzáci? Zcela jednoduše. Na podzim přijímá včelka jen při trochu příznivém počasí znova a znova potravu. Silnému včelstvu, které obsedá 10—11 celorámků, bylo by skutečně možno toto množství potravy natlačit. Nebylo by mu to ovšem k prospěchu, neboť jeho zimní sedisko bylo by příliš studené, jelikož by nemělo pro řádné hnízdo dostatek prázdných buněk. Tím nastane silné odumírání a tím i zeslabení včelstva — stane se z něho mrzák a včelaře připraví o očekávanou žeň. Také zde se osvědčuje staré pořekadlo: »Všeho moc škodí!«

Třeba věnovati též pozornost jakosti zimní potravy. Mnohá potrava, jako cukr, sirup, melasa, mnohé ovocné šťávy, ale také mnohé druhy listového medu, ukázala se k tomu účelu zcela nezpůsobilou. Prvé tři jsou v každém případě nezpůsobilé, protože stejně jako rychle krystalisující listový med způsobují žížen a úplavici. Listový med můžeme učiniti poněkud neškodným tím, že jej rozředíme vodou v poměru 1 : 1 a potom teprve zkrmíme. Nejlepší potravou na zimu jest včelám čistý med květinový; nemáme-li jej však v zásobě, užijeme čistého

krystalového cukru rozpuštěného opět v poměru 1 : 1, to jest 1 kilogram krystalového cukru rozpustíme v 1 litru vody.

Proč nepoužíváme cukru homolového nebo cukru kostkového? Protože se k jeho bílění užívá barevných látek, které včelám škodí.

Máme krystalový cukr rozpouštět v teplé nebo studené vodě, nebo dokonce máme jej vařit? To jest sporná otázka. V žádném případě není nutno, abychom cukrový roztok vařili. K rozpuštění beru horkou vodu z toho důvodu, jelikož se cukr rychleji rozpouští a včely rády a rychle přijímají teplou potravu.

Jakým způsobem krmíme včely? Krmítek jest veliké množství. Velmi lehce se krmí krmítky v podobě balonů nebo misek a ovázaných sklenic na med, které pojmu 1 až 2 litry roztoku, obyčejnými láhvemi a pod. Užívám 1 kg sklenic na med, dávám je na misku zadem do úlu nebo ovázané řídkým plátnem do otvorů na krmení ve stropě úlu.

Často velmi špatně se odhaduje množství podávané potravy. Někdo usuzuje, že do 1 kg sklenice na med se vejde též 1 kg cukrového roztoku. To jest velká chyba a při takovém odhadu by vyhladoval celý včelín. Do sklenice od 1 kg medu se vejdou jen $\frac{3}{4}$ litru cukrového roztoku; a jelikož včelky při zpracování tohoto roztoku vyloučí ještě mnoho vody, představuje nám $\frac{3}{4}$ litru roztoku jen $\frac{1}{2}$ kg zimních zásob nebo při přesném počítání 1 litr cukrového roztoku v poměru 1 : 1 dává jen 60 dkg zimních zásob. Kdo se tím řídí, nevyhladoví svých včelstev.

Jiná chyba jest, že velmi často při podzimní přehlídce vysoko odhadujeme zásoby, které si včely samy nanesly. Při přehlídkách na včelíně dal jsem jednotlivými účastníky odhadovati a zapisovati váhu plástů a podívil jsem se, jak velké byly rozdíly v odhadech. U jednotlivých čeledí byl rozdíl až 6 kg. Aby se tomu předešlo, jest nutno, aby každý vážením zjistil, kolik jeho plást obsahuje medu. Odváží se nejprve jeden mladý a potom starý prázdný plást i s rámkem. Potom se zváží plný plást a odečtením zjistí se přesná váha medu v celém, v polovici nebo čtvrtině rámků při velikosti, které se užívá. Medné pláty vídeňské míry, není-li na nich mnoho divoké stavby, obsahují skoro přesně 1 kg potravy. Tím se řídím při podzimní přehlídce, kterou, jak později uslyšíte, provádím velmi svědomitě.

Podle všech těchto vývodů utvoří si každý čtenář lehce sám správný obraz zásob nutných pro zimu. 10—11 kg správně odhadnutých zásob vystačí normálnímu včelstvu v každém případě až do polovice května. Jinak nezazimujeme; nebudme ani skrbíky, ani hýřily, obojí jest špatné.

Velmi důležitá jest správná odpověď na otázku: Kdy máme dodati včelám potravu pro zimu? Také zde jest vžitá prakse velmi rozdílná; zatím co starostlivý včelař řídí se zásadou »co možná nejdříve«, odpovídá lehkomyšlník: »K tomu mám ještě vždy dosti času!« Ovšem, že má čas, ale nemají ho ubohé včely, kterým se nedostává dostatek tepla k zavíčkování zimních zásob. Potrava přijme přes zimu mnoho vlhkosti z úlu, časem zkysá a následky lehkomyšlnosti objeví se jako

hrozná a často dosti nebezpečná úplavice. Nedosti však na tom. Touto nemocí a špatným a kvapným zpracováním potravy tělo včely značně zeslabí a stane se náchylným i k jiným nemocem; připomínám zvláště hroznou nosemu. A včelař, který měl vždy dosti času ke krmení, musí mítí též čas k pohřbu mrtvol před včelínem. Sta a sta včelařů zmoudří teprve citelnými ztrátami. V této tak důležité věci platí právem staré přísloví: Co můžeš učiniti dnes, neodkládej na zítřek!

Již dříve jsem se zmínil, kdy já krmím. Kolem 10. srpna začnu s podněcováním, potom následuje podzimní přehlídka a za ní ihned dokrmení, takže každoročně kolem 8. září mám včelín zazimovaný.

Tak záhy? slyším mnohého udiveného včelaře. Neplodují potom včelstva příliš silně? Nikoliv, cítí zřetelněji než my brzké odumírání přírody. Plod, který nasadí podněcovacím krmením, ještě vyběhne a něco nového ještě k tomu. A je-li ho trochu větší množství, jest to jen výhoda pro mne, neboť je n mladušky mají pro mne ceny v příštím jaře.

Z důležitého důvodu zazimují včely tak záhy. Jestliže záhy na podzim udržují včelstva v teple, zavíčkují vždy pěkně podanou potravu, i když nastane nepříznivé chladné podzimní počasí. Mají potom zdravé zimní zásoby. Proto tak záhy zazimují. V žádném případě nedokrmují a bylo by to u mne i obtížné, neboť bych byl nucen odstraniti všechen zimní obal. Při všech včelařských úkonech řídím se zásadou: Včelka jest dítětem slunce, potřebuje především tepla. Jediný studený proud vzduchu, ztuhne, a zahyne. Před tím ji vždy dle možnosti chráním.

Někdo však může vážně namítati: Pohled, Quido, dosti často koupí včelaři ještě v říjnu včelstva, nakrmí je, nechají je dokonce ještě stavět a přece jim dobře přezimují. Má to snad býti důkaz proti mému učení? Nikdy! Dobře tato včelstva přečkají snad zimu, ale můžeme je srovnat s řádně zazimovaným mateřským včelstvem? Nikdy! A dokáží v příštím roce tolik, jako řádně zazimované mateřské včelstvo? Rovněž nikoli. Ani nemohou, neboť pozdním krmením a stavěním jest jejich tělo tolik zeslabeno, že většinou z jara, když jest jich nejvíce potřeba, hynou. Včelař má na včelíně o jednu čelídku více, ale nikdy ne o jedno včelstvo. Kdo mi nevěří, ať jen jednou zkusí — a bude mi vděčen.

Zásobní čelídky.

Každý i sebe menší včelín, ať jest zařízen pro zazimování několika záložních čeledí. Kdybychom zazimovali jen nejlepší matky, a kdybychom byli stoupenci jen jednoročních matek, neuvarujeme se možnému překvapení, že z jara najdeme některé včelstvo osiřelé. Na to jest nutno se připravit. Jak pohodlné jest, máme-li pro každý případ pohotově zásobní matku. Při této myšlence sbíhají se jistě každému sliny v ústech. Jedná se jen o provedení.

Nejlehčím způsobem zazimujeme čelídky se zásobními matkami ve čtveráku nebo osmeráku, tak jak jsem je dříve popsal. Právě tak lehce, snad ještě pohodlněji možno zazimovat záložní matky v úlech

L. M. S. Ve svém prvním provedení jest se svými dvěma česnovými kanálky nádherně zařízen pro dvě včelstva. Vpředu sedí hlavní čeleď na 9 neb 10 celých plástech, vzadu záložní včelstvo na na 3 až 4 celých plástech. Tím získáme bezvadné a jisté zazimování, neboť obě rodiny se vzájemně zahřívají. Potřebujeme-li někde nutně matky, odebereme ji záložnímu včelstvu, odsuneme příklop na drátěném pletivu a večer můžeme již odstraněním přepážky bezvadně obě včelstva spojit. Neznám ničeho jednoduššího. Průchod k zadnímu včelstvu se současně večer uzavře a tím jest pro včely celá věc skončena, nikoliv však pro včelaře; přidal přece beztak již silnému včelstvu mocné záložní mužstvo o třech až čtyřech celých plástech. Každý usuzující včelař lehko si představí, jaký to má vliv na další vývoj včelstva a na sklizeň, zvláště, uváží-li, že vzadu byla mladá matka a ta dokáže zajisté veliké plochy poklásti. Uspořádání hnízda po vytažení přepážky není nutným, jelikož obě včelstva založila hnízdo u přepážky, kde bylo největší teplo, takže přijde zase plod ku plodu. Zazimování zásobních matek nás tedy nikterak nepoškodí, nejvýše, že snad někdo počítá s potravou na zimu, ale i ta mu přijde k dobru, neboť se promění ve včelí maso. Takovým způsobem jsem hospodařil dříve v úlech L. M. S. Nyní jsem však novými pokusy přišel na zcela nový způsob hospodaření a to

dvouvčelstevní hospodaření.

Již dříve zmínil jsem se o výhodě tohoto způsobu a sice: lehkém přezimování zásobních matek. V žádném případě nebyl to však nej důležitější důvod, který mne pobádal, abych věnoval této věci zvýšenou pozornost. Uplatnily se zde i jiné důležité okolnosti.

Ve svém listě »Mein Bienenmütterchen« nazval jsem dvouvčelstevní hospodaření hospodařením budoucností pro všechny včelaře s časnou jarní snůškou. Nazval jsem to tak zcela oprávněně, po svých dlouholetých zkušenostech. V každé zemi jsou přece krajiny, v nichž jest včelař závislý jen na jediné a to ještě časné sklizni. Jaký obraz se nám obvykle naskýtá? Ani 50 procent čeledí není tak silných, že by tak brzo mohly obsadit celý medník. Proto též včelaření v těchto včelínech jest nevýnosné a nezaplátí nám ani výloh. Ano, kdyby tak padla pastva na začátek, nebo do poloviny června, tenkrát byla by všechna včelstva na své výši. Slyšíme neustálý nárek, že včelstva neobsadí medníku, a jen tenkrát jsou dostatečně silná, když venku již není žádné pastvy. To jest při mém včelaření vyloučeno; mohu právě tak dobře v únoru, jako v listopadu využívat pastvy, protože mám vždy plně obsazené medníky. Tím však, že 50% včelstev zcela bez užitku se zazimuje a vyzimuje, ztrácí se nekonečně mnoho národního majetku.

Jiná nesnáze, na kterou mnoho doplácíme, jsou četná osiřelá včelstva na jaře, ale též i pozdě na podzim. Při svém způsobu hospodaření jsem toho úplně uchráněn. Jeden pohyb a mám pomoc a založím mocné včelstvo s řádnou matkou. Již samotné tyto dvě okolnosti ať

pobádají podnikavého včelaře k pokusům ve větším měřítku. A nyní o vlastním způsobu včelaření.

Provádím jej v úlech systému L. M. S. Stejně však můžeme tímto způsobem hospodařit v každém jiném úlu, který má oddělitelný medník, na příklad v úlu Gerstungově, nebo v úlu širokonízkém.

V plodišti nechám na 14 celorámcích jen jedno včelstvo. Toto plodiště přikryji 10 cm širokými prkénky, která utvoří pro včely neprostupný strop. Při zazimování postavím na toto včelstvo druhé včelstvo usazené v medniku s vlastním česnem na celých, nebo polorámcích, dle toho, jakých užívám do medniku. Toto druhé včelstvo obsedne přes zimu 13 až 14 celo, nebo polorámků. Nyní nemám tedy dvě včelstva za sebou, ale nad sebou. Jaký to má význam pro časnou snůšku? 1. Dolní včelstvo může se na 14 celorámcích samostatně mohutně vyvinout, k čemuž je popoháním podněcovacím jarním krmením. 2. Právě tak dle libosti může se rozvinout i horní včelstvo, neboť není jeho možnost vývoje ničím bržděna. 3. Možnost rychlého plodování obou čeledí jest podporována vzájemným zahříváním, spodní včelstvo jest zahříváno v hlavách vrchním a vrchní v nohách spodním. Jaký to má význam přesvědčí se nejlépe každý, kdo to zkusí, nebo, kdo má příležitost uvidět tento způsob včelaření. Tímto způsobem sesílila letos, až na dvě, moje včelstva do té míry, že jsem byl nucen již 19. dubna jím nasadit medníky, ačkoliv počátek snůšky jsem očekával teprve kolem 15. května. Ale nedosti na tom, 26. dubna byl jsem nucen největšímu počtu čeledí přidat ještě druhý medník, abych jím poskytl dosti práce a místa. Měly slabou snůšku z ovocných květů a pilně stavěly. I moji protivníci, kteří náhodou v tento čas navštívili můj včelín, musili doznati, že ani jeden včelař v Rakousku nemůže se v tuto dobu pochlubit tak ohromnými včelstvy. Tento stav včelstva mně dovolil, že jsem odstranil již 19. dubna hornímu včelstvu matku; jinak tuto práci konám kolem 1. května. Ovšem nemusí to být vždy jen horní včelstvo, kterému odeberu matku. Jsem-li přesvědčen, že matka dolního včelstva jest méněcenná, odstraním tuto.

Abych celý způsob lépe objasnil, popíši zde krátce, jak postupuji u obou čeledí. Vyběru normálně silné mateřské včelstvo, které již v polovině května obsadilo medník a doneslo mi tím již sklizeň. Medník vymetám, ale vbrzku jest zase včelami obsazen, ačkoliv jest u nás již snůška u konce. Zdvihnu na několik minut plně obsazený medník a položím jej stranou. Plodiště přikryji rychle krycími prkénky a na ně postavím medník, u kterého jsem otevřel vlastní česno. Co se stane? Včelstvo v medniku se cítí osířelé, létavky odlétnou a vrátí se do mateřáku. Toho jsem právě chtěl docílit, největší nepřátelé nové matky zmizeli a nahoře zůstaly jen mladušky, které rády a ochotně přijmou novou matku, správně ji vyživují, takže brzo začne s kladením. Půl hodinky po této proceduře vezmu z oplodňáčku mladou matku, poznamenám ji, vložím do klícky, kterou zalepím jen jednou kapkou medového těsta, neboť matce nehrozí žádné nebezpečí od mladušek.

Tím mám však již pro příští rok připravená dvojítá včelstva. Zůstalo-li v medniku z nějaké příčiny příliš málo včel, není to na závadu, neboť, jakmile ukáže hořejší matka zavičkovaný plod, mohu včelstvo podle libosti sesílit plodovými plásty jiných čeledí. Nikdo by nevěřil, jak taková slabá čelídka v červenci — září se rozvine. Kdo sám nezkusil, nemůže ani posoudit.

Nemáme-li pohotově oplodněné mladé matky, postačí přidat hornímu včelstvu zralý matečník, nebo též plodový plást ušlechtilého včelstva. Má přece dosti času k vývinu, nic vývoj neunáhluje a nepřehání.

V polovici srpna počíná se u včelstva v medniku podzimní podněcovací krmení a dokrmování otvorem ve stropě. Sedí-li toto včelstvo jen na polorámcích, dostane též jen polovinu zimních zásob; to znamená: přikrmíme-li spodní včelstvo 10—11 kilogramy, dostane horní jen 6 kilogramů a nikdy se mi ještě nestalo, že by vyhladovělo. Je-li však včelstvo v medniku na celých plástech, dostane stejné množství potravy, jako včelstvo dolní.

Odpovídám ihned na případnou námitku: Není-li toto dvojité množství potravy plýtváním? Ne, v žádném případě, neboť při obvyklém způsobu hospodaření jest v krajích s časnou snůškou obyčejně 50 procent čeledí neschopných snůšky, při mém způsobu jest 100 procent schopných a bohatě mi zaplatí podanou potravu. Proto předem počítejme a potom teprv odsuzujme.

S tak zásobenými včelstvy nastupují bezstarostně zimu. Velmi zřídka se stane, že by mi některé z mých včelstev spadlo, neboť mám ještě zvláštní ochranu pro dobré přezimování, totiž u všech čeledí česnový kanálek zvláštní konstrukce. Ale ten sem nyní nepatří.

Přijde jaro. Jakmile se ukáže jen nepatrná pylová snůška, začnu s jarním podněcovacím krmením intensivně a pokračuji v něm až do 1. května.

Téhož dne provedu totiž nejdůležitější výkon svého postupu, totiž vychyťm u jednoho z obou včelstev matku a spojím je pro snůšku v jediné včelstvo.

Spojení obou včelstev stane se vyjmutím jednoho prkénka mezi plodištěm a medníkem. Chci-li zasáhnout mocněji, uzavru na jednu noc česno v medniku. Včely z medniku jsou nuceny vyžebat si průchod plodištěm, nikdy nedojde při tom k bitce, co však jest pro mne ještě důležitější, nikdy nenarazí osířelé včelstvo matečníků. Dodnes nezaznamenal jsem ani jednoho případu.

Co se děje nyní u včelstva? Zůstala-li dolní matka, máme vlastně ihned normální stav, neboť hnízdo jest dole a medník nahoře. Dole vybíhá pomalu plod, po kapkách začíná pomalu snůška a v brzku zaplní spojená včelstva celý medník. Tím měl jsem i v nejmizernějším roku, jako byl rok 1926, přece jakýsi výtěžek.

Zůstane-li však horní matka, nastane i tenkrát velmi brzo normální stav, neboť matka záhy se stáhne do plodiště. Proč? Včela přirozeně odkládá med nejraději do hlav. Jakmile se nahoře uprazd-

ňuje buňka za buňkou, nedají létavky matce času, aby je znovu zakladla. Sotva se buňka vyprázdní, jest v ní již také hned med. A tak jest maminka donucena sestoupit dolů. Kdo to nevěří, ať si prohlédne v době snůšky hnízdo své nejlepší a v kladení nejhorlivější matky. Co najde? Hnízdo zcela roztrhané a plné mezer. Snad se matka pokázala? Nikoliv. Včely zaplní každou uprázdněnou buňku ihned medem, proto jest hnízdo i té nejlepší matky v tento čas plné mezer. Proto také, ať neposuzují pěstitele činnost ušlechtilé matky v době hlavní snůšky, mohou být lehce svedeni k chybným závěrům. To jen mimochodem.

Kdo rád užívá mřížky, může na místo vyjmutého prkénka, jakmile je matka dole, vložit proužek mřížky, eventuálně ještě jedno prkénko odstranit a užít dvou mřížek nad plodištěm. Je-li po snůšce, vložíme nad plodiště opět prkénka, do medníku přidáme novou matku a koloběh začíná znova.

„Kam ale s tolika přebytnými matkami?“, namítne někdo jiný. Žádná starost. 1. Každý větší včelař potřebuje na jaře matky, buďto pro včelstvo osířelé, nebo pro včelstvo, jehož matka se ukázala méněcennou a vymění se proto za plnocennou. 2. V ten čas mnohý náš soused včelař potřebuje matku, neboť právě na jaře se vyskytuje nejvíce osířelých čeledí. 3. Zcela malý inserát v březnu pomůže nám tudíž z pastí ven. Jsem jist, že žádný poctivý pěstitel nebude mít tolik matek, kolik odběratelů se mu na takový inserát přihlásí.

V tom jest nová možnost výnosu hospodaření s dvojitými včelstvy. Jak jsem se již zmínil, potřebuje záložní čeleď k zazimování 6 kg potravy. Dejme tomu, že zůstane na podzim bez zásob, což se však u poněkud již ušlechtilých včelstev skoro nikdy nestává, a že musím koupiti 5 kg cukru. Za dobře přezimovanou matku v tomto zásobním včelstvu dostanu však takovou částku, že za ni nakoupím 30 kg cukru, čili jinými slovy, mohu za tuto matku zazimovat 6 včelstev.

Ještě jinou, stejně důležitou výhodu poskytují tato včelstva. V každém větším včelíně jsou na jaře slabá včelstva. Chci-li z nich však mít včelstva schopná snůšky, potřebuji k tomu živý včelí materiál. Kde však ho vzít v tento čas? Není ničeho lehčího; má zásobní včelstva dají mi v žádaném množství tento materiál, aniž bych tím nějak poškodil ostatní včelstva ve včelíně. Nemám čeledí, které by ničeho nedonesly, nýbrž mohu vždy počítat s nějakým výtěžkem. A to se jmenuje hospodárné včelaření.

Další námitka proti mému způsobu včelaření může být ta, že tak ohromná včelstva se najisto několikrát vyrojí. To jest zase mylné. Rok 1926 byl u nás vysloveně nejbohatším rokem na roje, největší část zdejších včelařů nevěděla si vůbec rady s přebytkem rojů. Já však dostal na celém včelínu jen 7 rojů, po mnoho let však vůbec žádný, nebo nanejvýše jeden, ačkoliv k ulehčení chovu matek, pro který jest můj včelín zařízen, bylo by mi několik rojů každoročně vítáno. Proč tedy tak málo rojů? Zaměstnám správně v pravý čas včely, vždy dříve ještě, dokud se u nich neprobudí myšlenka na rojení. Jak jsem

se již dříve zmínil, jakmile nestačí medník včelstvu, přidám mu ihned druhý, ale ten s několika mezistěnami. Potom mají včely dosti práce. Tak byl nucen můj letošní vítěz 21 vystavět velké celorámky a nerojil se.

Bázlivému včelaři snad napadne ještě jedna námitka proti tomuto postupu. Odkud nabrat tolik matek pro zásobní včelstva? Také zde jest pomoc snadná. Upotřeb rojových matečnicků svých nejlepších včelstev, a budeš jich mít přebytek. A nerojí-li se ti žádné včelstvo, jedna podařená chovná serie přinese ti nejméně 10—15 plnocenných mladých matek zdarma do domu. Tedy i tato námitka padá.

Popsaný způsob včelaření doporučuje se též tím, že spotřeba potravy přidávané těmto dvojitým čeledím jest menší než u dvou jednotlivých včelstev. To mi váha dokazuje každoročně. Přes to jarní vývoj postupuje mnohem rychleji, než u jednotlivých čeledí. Pokus otevře každému oči.

Tento způsob nevyžaduje vlastně ani více času, anebo nepatrně více, že to nepadá ani na váhu. Přidání matky, krmení, podzimní přehlídka a pod., postupuje při tomto způsobu již svou obvyklou cestou, nepřináší ničeho nového, tedy nepůsobí ani těžkostí.

Vážně bude snad jen pěstitel namítati, že mu chybí kontrola výkonnosti jednotlivých matek. Ale ani to není správné, neboť, jelikož užívám u všech včelstev podvojný způsob, mám tedy jisté měřítko pro výkonnost čeledí v jednotlivých úlech. Při mém způsobu užívá každé včelstvo stejných výhod, můžeme je tedy srovnat se sousedy a svědomitě ocenit.

A nyní ještě krátké shrnutí. V podstatě jest můj dvouvčelstevní systém ve svém účinku přece jen vlastně systémem jednovčelstevním. Jen že mi poskytuje té vcelce hospodářské výhody, že mohu vždy počítat s jistým užtkem ode všech čeledí na včelíně a že jsem navždy zbaven strašáka osířelosti. Jsem však zbaven ještě většího strašidla, totiž obavy z nevýnosnosti včelařství, kterážto obava odpudila již sta, ba i tisíce včelařů z našich řad. Odvážnému štěstí přeje; doporučuji tuto radu jakožto poslední v této věci z vřelého srdce všem přátelům včelařům. Tato rada platí v š e m včelařům, tedy i těm, kteří počítají s pozdní snůškou, neboť i ti budou mít výhody z popsaného způsobu včelaření. U nich ovšem není nutno zavádět tento způsob ve velkém rozsahu, stačí jen u jednotlivých úlů. I to bude pro ně výhodné, neboť i nejzkušenější včelař jest vystaven nebezpečí osířelých a slabých včelstev na včelíně. Obě tyto nesnáze mají nepříznivý hospodářský vliv na výnos; můj způsob včelaření tomu však důkladně odpomáhá, neboť bez zvláštního vydání mám stále zásobu cenných matek pohotově, ale též dosti včelího materiálu, abych na jaře zeslabeným včelstvům pomohl na nohy.

I ty, milý příteli, pomoz si tímto v pravý čas na nohy; tvoje kapsa to příjemně ucítí a omrzelo-li tě včelaření pro časté nezdary, po jich odstranění jistě se mu opět věnuješ s novou radostí.

Jak zacházeti s medem?

Med jest ušlechtilý produkt a třeba s ním též tak zacházet. Nejlépe jej můžeme přirovnati k druhému ušlechtilému produktu přírody, k vínu. Zajisté, že zlatem zářící víno, ať bílé nebo červené, v třpytici a zrcadlící se sklenici skýtá i nepříteli alkoholu svůdný pohled. Totéž víno, neošetřované, v zakalené, špinavé sklenici, vzbuzuje v nás ošklivý pocit. A přece v obou případech jest to jeden druh vína. Správně ošetřovaný med, jasný, čistý, bez zákalu a pěny, v čisté a úhledné sklenici, vábí kupce. Čistota jest při těžení medu hlavním požadavkem. Každého kupce by odpuzovalo, kdyby přišel právě k vytáčení a našel zde vše špinavé a polepené. Proto má moje žena, která sama provádí vytáčení, stále při ruce umývadlo s čistou vodou. Kdokoliv může ji překvapit, najde vše čisté a vkusné.

Ujednali jsme již mezi sebou, že může každý tři až čtyřikrát přehlížet vymetání medu u nás, aniž by byl nucen jen slovem se zmínit o koupi. Teprve, když uvidí čisté zacházení s medem, jistě si koupí větší množství a stane se stálým odběratelem. A jest to velmi důležité, aby měl každý včelař stále věrné odběratele, neboť s prodejem ve velkém a se společností se v mnohých místech nedobře vychází.

A nyní o zacházení s medem. Jest velmi dobré, je-li hned na medomet připevněno dvojité síto, které zadrží mnohou nečistotu, byť to byly jen částičky vosku. Med se plní do plechovic a nechá se delší dobu klidně stát. V té době vystoupí ještě zbylé nečistoty na povrch, utvoří se pěna, kterou pečlivě sebereme. Potom plníme med do láhví. Sluneční, tedy v žádném případě teplo umělé, vyšší než 40 stupňů, neboť tímto teplem vyprchávají všechny aromatické látky z medu, podporuje rychlé vyjasnění medu. Proto mnozí včelaři staví sklenice s medem do slunečního tavidla, které pracuje lacině a spolehlivě. Jsou též zvláštní čistící nádoby, opatřené kohoutkem, kterým se vypouští hotový med do připravených láhví.

Připomínám tu ještě jednu vážnou radu: Nikdy nevymetej plástů s nezavíčkovaným červem. Plod se totiž vymetá spolu s medem. Pomysli jen, jak odporně působil by tento pohled na odběratele, který by náhodou vstoupil a uviděl by v krásném medu plující »červy«. »To jest odporné,« zvolal by jistě každý. V nynější době těžké konkurence s medem zahraničním, a tato konkurence bude stále stoupat, jest tvou nejdůležitější povinností, udržet si své stále zákazníky. Ti poskytují tobě jisté pole odběru. Odpudíš-li jen jednoho, ztratíš ihned deset jiných, neboť věc se velmi rychle rozšíří. Proto buď vždy obezřetným a nedej průchodu své lakotě. Není žádného důvodu, abys vymetal plodové plásty. A činíš-li tak přece, potom to není včelaření, ale pouhá loupež na tvých ubohých, politováníhodných včelkách. Zepjet se dříve svého svědomí, než to vykonáš.

Velmi důležité jest místo, na kterém přechováváme vyčištěný med. V žádném případě nesmí to býti vlhká místnost, neboť med vtahuje snadno do sebe vlhkost, zkysá na povrchu a kazí se; rovněž nedávej-

me med do místností, ve kterých jsou silně páchnoucí věci. Med přijímá tyto zápachy a není to jistě v jeho prospěch. Dobře ošetřovaný med se vlastně nikdy nezkaží; platí to přirozeně i o medu zrněném. K zrněnému medu mají nezkušení odběratelé jistou nedůvěru, pokládají totiž tento med za »cukrový«. Povinností včelařovou jest, vždy a všude poukazovati k tomu, že právě zrnění jest nejdůležitější známkou pravosti. Pamatuji: »Čistota jest ozdobou včelaře«.

Prodej medu.

Nemám v úmyslu zde mnoho radit, neboť dobře ošetřovaný med má vždy milovníky a odběratele, kteří musí mít jistotu, že kupují zaručeně čistý med, neboť bohužel, vyskytli se též »včelaři«, kteří med padělají. A kdyby to byla jen okolnost, že v době snůšky pilně přilévají do napajedla cukrové vody. To jest hrubé klamání, které poškozuje nejen jednotlivce, ale i celou obec včelařskou. Že jest něco podobného možným, netroufal jsem si vůbec věřit. Náhoda mne k tomu přivedla. Byl jsem na návštěvě u jednoho včelaře v době hlavní snůšky. Hrom a peklo, co jest to? Jeho napajedlo bylo černé včelami, které se o překot draly, kdežto u mne se poslední dobou jen jednotlivě ukazovaly na napajedle. Včelař byl náhodou ještě při práci ve včelíně, i napadlo mne ochutnat vodu v napajedle. A co jsem shledal? »Cukrová voda!« Více ten »pán« nepotřeboval. Vstoupil jsem do včelínu. Pozdravil mne. »Prosím, vyjděte na chvilku.« Zavedl jsem jej k napajedlu. »Pane, co to děláte?« Zčervenal, že nebyl schopen slova. Konečně něco ze sebe vykotal. »Prosím, zůstalo mi něco cukrové vody při výrobě ovocného vína a tuto přidávám včelám.« Mám ostrý pohled a prohlédl jsem mu do duše. Řeknu vám jen jedno: Nebudete již nikdy v době hlavní snůšky připravovat ovocné víno, sice něco uslyšíte. Jako předseda spolku mám povinnost ihned podobné »obyčeje« odstranit. Vyprázdnil přede mnou láhev a já odešel beze slova ze včelínu. Ten muž u mne dohrál.

Jak by to dopadlo, kdybych mu byl poslal kupce na med! Náhodou krátce před tím koupil u mne vídeňský lahůdkář velké množství medu a měl v úmyslu nakoupiti ještě více. Měl jsem toho roku velkou nádobu jak voda čistého akátového medu; vyžebrał jej ode mne a odkoupil ještě sedm konví medu z vičence. Jeho obchod nalézal se v nejlepší vídeňské čtvrti; jeho stálým odběratelem byl též jeden tehdejší aktivní rakouský ministr. Přišel k němu do obchodu, právě když byl med již stočen do láhví. »Co to tu máte?« »Med, vaše excellence.« »Nedělejte si žerty, to jest přece čistá voda, pravý med jest krásně zlatožlutý.« »A přece jest to pravý med, mám jej od spolehlivého včelaře; ve výkladě vidíte obraz jeho včelínu a list s vlastnoručním podpisem, kterým ručí tisíci korunami za pravost každého kilogramu svého medu.« Kupec si totiž k reklamním účelům vyžádal tuto fotografii i se zárukou. Dal jsem mu ji ochotně, neboť byl mi znám jako čestný od-

běratel. Tisíc korun před válkou bylo proklatě mnoho peněz, mohl jsem je však dát v sázku, jelikož jsem si byl jist svou věcí.

»Tím lépe,« mínila excellence, »zabalte mi, prosím, jednu sklenici medu, pošlu jej sám státnímu výzkumnému ústavu a přinesu vám nálezkou o „pravosti“.« Poslední slovo zdůraznil s ironií. Nález donesl a mám jej dosud uschovaný. Právě se v něm, že med jest velmi jasný, bezpodmínečný pravý a velmi čistý. Excellence si koupila několik lahví, jelikož hned po zkoušce neodolala, aby medu neochutnala a nemohla potom dosti vynachválit jeho jemnou vůni.

Co by se bylo stalo, kdybych byl obchodníkovi doporučil toho »cukrového včelaře«? Jak by byla zkouška dopadla? A kdo by byl volán k zodpovědnosti? Zajisté já, jako předseda, který nákup doporučil. Kupec by se byl jistě na mne odvolal, že jsem mu dal doporučení. Tento příklad uvádím proto, aby každý včelař mimo vrle srdce měl též čest a smysl pro povinnost. Nezapomeň toho nikdy, sice tě přece jednou osud potrestá, i kdyby se to stalo jen náhodou!

Pěkná, čestná a dovolená reklama jest pro obchod nezbytnou. Medové láhve pěkných a praktických tvarů s vkusnými nálepkami, které obsahují záruku za pravost a tvoří malou pyramidu ve výkladu, vkusný štít nad krámem, obrazy včelínu ve výkladu, které vzbudí zájem a přenesou jej na med, letáčky, obsahující pojednání o ceně pravého medu a o rozdílu medu padělaného a umělého, jsou dobrými reklamními prostředky. Spolkům přísluší důležitá reklamní práce uveřejňováním článků o výživných a léčivých vlastnostech medu ve všech denících i krajinských listech, pořádáním krajinských výstav, včelařských slavností s prodejními stánky a pod. Co se podařilo Američanům chytro a neúnavnou reklamou, že se totiž skutečná hodnota medu uznává ve všech vrstvách obyvatelstva, to se musí v krátké době podařit i nám. Zde se naskytá jednotlivci i organizaci velké pole působnosti. Tato práce jest velmi důležitá, má-li nastati pokrok ve včelařství, neboť nestačí jenom med produkovati, máme se vyznati i v jeho odbytu, máme jej uměti dostati i mezi lid. Zde se dobře uplatní výzva: Přiložme všichni ruce k dílu! Ve Švýcarsku i Německu se v tomto oboru včelaři znamenitě činí. Sjednotil je boj proti zahraničnímu medu, našemu největšímu nepříteli, a poskytl jim také velmi dobrých bojových prostředků. Toto jest nutným ve všech zemích, nemá-li včelařství neslavně a brzo zaniknout. Zahraniční med budiž zdaněn, zvláště včelařským společenstvem, které jej prodávají. Velké škody způsobují prodejem cizího medu jednotlivci, jako dosti často pozorujeme v Německu, a daleko větší ještě škody způsobují celé společnosti. Při volbě vůdců a tajemníků postupujeme s největší opatrností. Včelaři, buďte na stráži, dokud není pozdě!

Druhy medu.

Tak jako na celém světě nejsou ani dva lidé stejní, nenajdeme ani dva stejné druhy medu. Každý druh květin dodává jiný med; právě

tak i listový med má různé druhy. Med liší se barvou, chutí, vůní, sladkostí, složením i množstvím pylu. Proto právem mluvíme o jetelovém, akátovém, lipovém, pajasanovém, listovém, jedlovém, smrkovém, pohankovém, vřesovém a pod. medu. Tyto druhy medu jsou v základě rozdílné a znalec je také rozezná. Přirozeně, že neobdržíte od včelaře vždy absolutně čistý druh medu, neboť k jednomu druhu jest přimísen i druh jiný, protože současně kvete často několik druhů rostlin, z nichž včely nektar mísí. Několik příkladů: U nás na př. kvete akát i ligrus skoro každoročně ve stejnou dobu a krátce za nimi ohnice. Včely neoddelují nektar z těchto tří rostlin, ale mísí jej. A tím se tedy stává, že na příklad mnohý rok má ligrusový med krásně zlatožlutou barvu a jest to tedy čistý ligrusový med, jiný rok jest med barvy světležluté, má přimíseninu medu akátového, jiný rok má nazelenalý nádech od ohnice. Zřídka možno pozorovati zjev, že včelky některé čeledi oblétnou jen akát. V tom případě snáší med průhledný jako voda, krystalisující v sněhových zrnkách a velmi jemné vůně. To jest ovšem čistý akátový med. Lípa a pajasan kvetou u nás skoro současně. To může někoho mást. Některý včelař se obdivuje, že jeden rok jest lipový med tmavozelený a následujícího roku hnědozelený. Nám jest ovšem příčina známa. Někdy se též stává, že mnohý včelař označuje pajasanový med za lipový. A jest o svém tvrzení pevně přesvědčen. Pozoruje, jak mocně jest oblétna lípa, a to jest vlastně všude, i když nedá ani kapky medu; nevšímáme si nepatrných květů pajasanu, po případě jich vůbec nezná — a záměna jest hotova. Chlubí se, že sklídl čistý lipový med, ve skutečnosti však jest to med pajasanový. Kdo se chce stát znalcem medu, musí především přesně znáti medující rostliny své krajiny. Jinak zcela snadno se stane, že usuzuje špatně.

Podle zásady: »Každý kramář chválí svoje zboží!« chválí též každý včelař svůj med. Činí tak oprávněně, neboť každý druh medu má svoje přednosti a včelař jest si vědom, že jeho med je zaručeně pravý. Tak jako Američané pokládají jetelový med za nejlepší, protože ponejvíce jen tento sklízí, chválí jiní svůj alpský med, jiní opět med listový a pod. Jak jsem již dříve řekl, každý z nich právem. Zde upozorňuji na velmi hloupý kousek, kterého se mnozí včelaři dopouštějí. Velmi mnoho mluví o medu »mšicovém«, označují jej za méněcenný, a nepomyslí při tom, jak si velmi škodí, neboť již jménem vzbuzují odpor u odběratelů. Proto dejte pozor s tímto pojmenováním. Sám tvrdím následující: Neexistuje med mšicový, nýbrž jen různé druhy medu listového a tyto, jak dosvědčí včelaři z rovin, nejsou špatnější, ale často vynikají vůní i složením. Toto si zvláště začátečníci dobře zapamatujte a nikdy nemluvte o medu mšicovém, ale vždy jen o medu listovém!

Jednou se objevila v časopisech zpráva o »jedovatém« medu. I v tomto případě jest včelařovou povinností, aby zakročil. Jest jisté, že jednotlivé jedovaté rostliny vylučují jedovatý nektar, ale ty nejsou včelami oblétny. Stává se to jen velmi zřídka a jenom v tropických krajinách. Náš med jest naprosto jeduprostý, nepůsobí na naše tělo

škodlivě, naopak, jeho léčivé účinky v mnohých nemocech jsou dosud velmi podceňovány. Teprve poslední dobou možno pozorovati zlepšení, zvláště když vynikající lékaři se o věc zajímají. Naši přední povinnosti jest působiti k dalšímu prospěchu věci.

Zužitkování medu.

Od prastarých dob hraje med v domácnosti člověka důležitou úlohu. Pokud nebyla vyráběna jiná sladidla, měl med velmi důležitou úlohu a sice jako požívatina i jako lék. Po objevení cukru dohrál med svoji úlohu jako požívatina, ale jako lék slouží dosud. Pravý med jest pochoutkou, neboť jest jediným zcela stravitelným produktem, má tedy výhodu před každým druhem cukru. Proto jest nesprávné, že byl med z domácnosti vytlačen. Náprava jest zde možná, upozorňujeme-li při každé příležitosti na rozmanitou možnost upotřebení medu v domácnosti.

Každému, zvláště zeslabenému žaludku stanou se všechna sladká jídla příjemnějšími, užijeme-li medu místo cukru. Mnoho včelařů pije kávu slazenou jen medem. Sklenice čaje, oslazená medem na místo cukrem, jest básní. Kdo pak by pohrdl houskou, namazanou máslem a medem? Medového pečiva jest mnoho druhů, počínajíc jednoduchým perníkem a končíc mandlovými marcipány. Kdo jednou ochutnal dobré medoviny, rád se k ní vrací. Medová limonáda obcerství zdravého i nemocného, medové likéry jsou jemné a medový ocet velmi zdravý.

Abych se zavděčil i různým »včelařským maminkám«, uveřejňuji zde několik receptů o používání medu v domácnosti. Kladu na srdce všem ženám, aby na pokrmv s medem připravované nepohlížely jen jako na lahůdku, nýbrž jako na velmi výživnou potravinu. Chceš-li mítí kvetoucí děti a chceš-li je uchránit zlých nemocí, radím ti z vlastní zkušenosti: Dávej svým dětem mnoho, velmi mnoho medu! Lékaři i lékařky konali o tom pokusy ve velkém a zjistili, že med dělал u dětí v každém věku pravé divy. Pro ženy v jiném stavu jest med silicím prostředkem jako žádný jiný. Děti se medem uklidňují, takže kvetou a prospívají. A která žena včelařova toto sama vyzkoušela, ať to sdělí i druhým, neboť náš národ, má-li mítí budoucnost, potřebuje zdravých a silných dětí. V dětech jest budoucnost státu; ochraňujme tuto budoucnost!

A nyní k receptům.

Medovina. Medovina jest vykvašený rozředěný med. Medovina se vyrovná nejlepším jižním i medicínalním vínům. Při přípravě medoviny dáme na jeden díl medu čtyři díly vody dle váhy; vodu dáme předem do dobře polévaného, nebo aluminiového hrnce na teplo, a když se ohřála, dejme do ní med. Směs za stálého míchání a sbírání pěny vaříme 3 hodiny. Po třech hodinách vylejeme směs do velké nádoby a ochladíme na teplotu vzduchu. Když se tak stalo, přelejeme tekutinu do přiměřeného sudu od vína, nebo do velké láhve. Do lně-

ného pytlíčku zašijeme něco muškátového ořechu, hřebíčku, zázvoru, skořice, zavěsíme to do tekutiny a nádobu zazátkujeme, případně uzavřeme ji zátkou na kvašení. Několik láhví medového roztoku dejme stranou, abychom mohli dolévat ztráty, vzniklé kvašením.

Po šesti týdnech končí se kvašení. Nyní opatrně stočíme obsah, nejlépe tenkou gumovou hadicí, do náležitě vyčištěného, zápachu prostého sudu, nebo do velké skleněné nádoby. Dbejme toho, aby se při stáčení nedotýkala hadice dna sudu, a tím aby se nerozvířily kvasnice tam usedlé. Zbytek stočíme do láhví. Sud, případně nádobu pevně uzavřeme a necháme ležet celý rok ve sklepě. Potom přetočíme medovinu do láhví a dobře je uzátkujeme. Do tekutiny složené z polovice laku na láhve a polovice vosku ponoříme hrdlo láhve, takže se dobře zapečetí. Víno získává každým rokem na vůni, lihu a chuti.

Medová limonáda. V časopise »Bienenwirt. Zentralblatt« uveřejnil p. Rabbor-Hohendorf dobrý recept k přípravě medové limonády. Do vědra vody dáme 2 libry dobrého medu a směs tři hodiny vaříme. Abychom dodali limonádě vůně, přidáme kousek kůry pomerančové, citronové, vanilku, muškátový květ, hřebíček nebo pod., dle chuti. Pěna se několikrát sbírá, až jest tekutina čistá. Pak ji vylejeme do nádoby aby schladla, a pokud jest ještě vlažná, přidáme trochu kvasnic ve vodě rozpuštěných, a necháme vše při 14 až 16 stupních tepla kvasit. Po několika dnech sebereme pečlivě znovu pěnu a to opakujeme, pokud se objevují bublinky. Potom se směs procedí dvojitým, nebo trojitým plátnem, abychom předešli později se tvořícím usazeninám, a konečně ji stočíme do čistých a suchých láhví. K uzátkování užijeme dobrých vinných zátek, které napřed ponoříme do limonády. Limonádu ukládáme do suchého sklepa; za čtyři až šest neděl máme z ní šumivý, příjemně chutnající nápoj, který možno po léta uchovatí, zvláště, upevníme-li zátku drátem, aby nevybuchla.

Medové likéry. K přípravě likérů v domácnosti, na příklad likéru ořechového, borůvkového, višňovky, vermutu a pod. užívá se obyčejně cukru. Já užívám hustého medu. Jest jisto, že likéry nejsou tak husté, až se táhnou, ale za to vynikají chutí a vůní. Mou specialitou jest pomerančový likér. Pomerančovou kůru polejeme lihem a dáme v láhvi na slunci několik neděl vytáhnout. Několik kousků pomerančové kůry povařím v hustém medovém roztoku, tekutinu procedím kouskem plátna do lihu, hotový likér nechám několik dní státi a procedím jej na konec ještě jednou plátnem.

Uveřejňuji ještě jeden recept na likér. Tento likér jmenuji »medvídek«. To proto, že strýc Quido, miní, vypije-li se sklenička této sladké a silné vodičky, možno snadno dostat z »domácího medvěda« nový oblek nebo moderní klobouk, neboť jinak by naše ubohé ženy neměly ani po celý rok co na sebe. Doufám, že za tento recept budou mi mnohé dámy vděčny. Nedopustí, aby medvěd domácí, neboli bručící, přestal jednou odbírat můj list, ve kterém jsem prvně otiskl tento recept, neboť není jisto, neobjeví-li se tam zase brzo podobný.

A naše dámy potřebují přece stále nové šatstvo a klobouky. Ostatně já nic neříkám, milé dámy — jen se mi poděkujte. A tedy do práce:

Medvědí pasta. Na jeden litr medu dáme litr vody. Směs vaříme, pěnu sebereme, dáme schladnout a přidáme 1 litr nejlepšího lihu. Dobře tím zatřepeme (ale ne domácím medvědem), necháme ustát a potom stočíme. Delším uležením získává likér na jakosti a chuti. (Dle receptu Idy Wegnerové.) Z vlastní zkušenosti doporučuji přidat při vaření do medového roztoku větší množství pomerančové kůry, nebo jablečných slupek. Likér nabude tím ještě příjemnější chuti — a dopomůže nám najisto k páru moderních hedvábných punčoch.

Při výrobě medových likérů upozorňuji ještě na jedno: Neprocédíte-li likér plátnem, jest vždy lehce zakalen. Teprve procezením prohlédne.

Medový ocet. Umýváním sklenic, medometu, odvíčkovací vidlice a jiného včelařského nářadí získáme nasládlou medovou vodu, kterou zkrmíme včelám, nebo zní vyrábíme výborný ocet. Přidáním něco matice octové z vinného octa urychlí se kvašení. V době kvašení ať jest ocet vždy v teplé místnosti. Řádně vykvašený a procezený ocet stočí se, jako každý jiný ocet do láhvi.

Medová voda. Zmiňuji se o ní proto, že jsem ji doporučil mužům, kteří byli nervově úplně zničení, a za tento prostředek byli mi pak velmi vděční. Medovou vodu obdržíme, přidáme-li za stálého míchání, do půl litru čerstvé studniční, nebo pramenité vody dvě lžice medu. Tato voda obcerstňuje a posiluje. Můžete vykonat sebe namáhavější výkon, vypijete-li sklenici medové vody, jste jako znovuzrození. Pro mne, jako šedesátníka, jest honba na koroptve dosti velkou tělesnou námahou. Nelekám se jí však, neboť, přijdu-li domů, vypiji sklenici medové vody a mohu klidně jít po své práci, nemám-li ji ovšem již za sebou.

Medovou vodu doporučuji zvláště lidem, kteří trpí zácpou a nespavostí. Sklenice medové vody na lačný žaludek a stolice jest v pořádku. Při déle trvající nespavosti zvykneme si mít stále na nočním stolku sklenici medové vody. Procitneme-li záhy, stačí jeden doušek a brzo opět klidně usneme.

Nervosním doporučuji velmi vřele tuto vodu. Měl jsem tak dodělané nervy, že jsem se slabostí skácel na ulici. Ani sedminedělní pobyt na jihu nezlepšil mých bolestí. Začal jsem se léčit medem. Můj stav se vůči hledě zlepšil, takže dnes na stará kolena pěstuji znovu honbu a dle svědectví přátel jsem mistrem v střelbě a to i při střelbě kulovnicí, která přece vyžaduje klidné ruky. Toho však, kdo chce tuto léčbu postoupit, předem upozorňuji, že účinek není patrný ihned, snad druhý nebo třetí den. V léčení jest nutno pokračovat několik neděl, nebo i měsíců, potom teprve jest účinek jistý.

Medová hořčice. Svaří se půl kilogramu hořčičné mouky ve třech čtvrtích litru octa; k tomu se přidá postupně 15 dkg medu a po 1 dekagramu tlučeného hřebíčku, koriandru a skořice a na konec

čtvrt litru mladého vína. Když se vše dobře smísí, odstavíme nádobu ohně, a hotovou, vychladlou hořčici plníme do sklenic.

Medová zmrzlina. Při výrobě zmrzliny užijeme na místo cukru, jemného, světlého medu. Dostaneme jemnou a zdravou zmrzlinu.

Perník. K 28 dkg mouky přidáme 21 dkg práškového cukru, 5 dkg medu, na dvě špičky nože sody, dvě celá vejce, tlučené nové koření a hřebíček, na velkou špičku nože skořice, kůru s jednoho citronu a vše utřeme v tuhé těsto, tenče rozválíme, formičkami vysekáme kousky, položíme je na plech dále od sebe a rychle pečeme. Perník se bohužel příliš dlouho neudrží — protože jej každý rád jí.

Kořeněné oříšky. Půl kg chlebové mouky, čtvrt kg cukru, čtvrt litru vody, šestnáctina litru cukrové barvy, čtvrt kg medu, 1 dkg skořice, čtvrt dkg hřebíčku. Až na mouku se vše smísí, povaří, nechá vychladnout, vlněte se do mouky a nechá přes noc stát. Druhého dne přidáme k tomu 1 žloutek a lžici spěšné soli. Toto dosti měkké těsto dobře vypracujeme, vyválíme na 1 cm, potom malou formou vykrájíme malé okrouhlé kousky, hodinu necháme odpočinouti a konečně je na mírném ohni pečeme. Z 15 dkg cukru uvaříme polevu a tou pečivo polejeme.

Čokoládové karamelky. Na 65 g nesoleného másla dá se 65 g bílého medu, 65 g práškového cukru a 65 g čokolády. Čokoládu rozpustíme v trošce mléka na slabém ohni. Na jiné pánvi rozpustíme máslo, potom postupně za stálého silného míchání přidáme med, cukr a na konec rozpuštěnou čokoládu. Směs dáme čtvrt hodiny vařit, potom ji vylejeme na přiměřeně veliký, olejem potřený plech, tak, aby povstala vrstva asi 1 cm silná. Pokud hmota ještě zcela nevychladla, pokrájíme ji na malé, tři nebo čtyřhranné kousky. Na místo čokolády možno užít i stejné množství kávového výtažku. Postupujeme-li přesně dle receptu, jest zdar zaručen. Čokoládové, nebo kávové karamelky možno dlouho uchovati.

Medový perník. 2 libry medu, $\frac{3}{4}$ libry cukru, 1 a $\frac{3}{4}$ libry mouky, 3 vejce, trochu utlučeného hřebíčku a kardamonu uhněte se na těsto; k tomu se přidá 15 g čistého uhličitanu draselnatého (potlaše), který se rozpustí ve dvou lžicích horké vody, nebo ve dvou lžicích kořalky nebo rumu. Dobře prohnětené těsto dá se do forem a na mírném ohni se peče hodinu, nebo půl druhé.

Velejemný medový perník. Půl kilogramu nejjemnějšího květinového medu, 25 dkg cukru, 6 vajec, 1 a $\frac{1}{4}$ kg mouky, 125 g mandlí, 125 g citronátu, po dvou kávových lžičkách tlučeného hřebíčku, skořice, nového koření, uhličitanu draselnatého a 10 g spěšné soli. Na nádivku vezmeme 25 dkg třeňných mandlí, 25 dkg pokrájeného citronátu, 375 g čokolády, 25 dkg cukru (nebo 25 dkg kakaa), 250 g hrozin (sultánek) a malý šálek vody. Těsto i nádivka připravuje se každé zvlášť. Část těsta vyválí se ve vrstvu půl centimetru silnou, dá se na namaštěný a moukou poprášený plech a na tu se nanese centimetr silná vrstva nádivky. Druhá část těsta vyválí se také, položí

se na nádivku, okraje se dobře přimáčknu a potom se perník peče. Když jest upečen, rozkrájí se na proužky na prst dlouhé a na prst silné. Též můžeme nakrájet kusy 12 cm dlouhé a 4 cm široké a polit čokoládovou polevou. Tak obdržíme nejjemnější čokoládový perník, který co do chuti dostane jistě první cenu.

Tímto končím oddíl o zužitkování medu. Jest ještě na sta možností, jak jest možno tohoto nejušlechtlejšího božího daru upotřebit. Tomu, kdo se o věc více zajímá, možno doporučit spisy: Dennler: *Verwertung des Honigs im Haushalte*, nebo knihu od Joh. Flossové: *Der Honig in der Küche*. V naší literatuře máme tyto výborné spisy: Al. Thuma: *Med a jeho zužitkování*. M. Horneková: *Med v domácnosti*. V. Hutter: *Med potravou a lékem*. E. Nefuková: *Med, jeho význam a zužitkování v době moderní*. V každém případě med plným právem zasluhuje, aby se stal opět lidovou potravou a léčivým prostředkem tou měrou, jako byl dříve. To se stane jen tenkrát, doporučí-li jej jedna matka druhé tím, že jí ukáže svoje kvetoucí děti.

Zužitkování vosku.

Ve sbírce »Archiv für Bienenkunde« vyšlo dílo, které se obírá zužitkováním vosku. (Naše literatura má tyto spisy: V. Jakš: *Vosk, jeho čistění a užití*. Jos. Kadlčák: *Včeli vosk a jeho zužitkování v domácnosti*. Pozn. překl.) Obsahuje více jak 100 způsobů. Včelaře však zajímají jen dva způsoby, totiž zužitkování vosku pro vlastní potřebu a prodej přebytečného. Poslední případ nastane u včelaře velmi zřídka, neboť radím důtklivě každému, aby svůj vosk, který jest zaručeně pravý, užil jedině ve vlastním včelíně. Nebude mít nikdy vosku nazbyt, hledí-li, aby bylo dílo v pravý čas obnoveno, neboť: Mladé dílo, mladý život. Dá-li každoročně každému včelstvu vystavěti 2—3 mezistěny, nezůstane mu nikdy velkých zásob. To jest podmínkou rychlého vývoje a udržuje zdravotní stav včelstev. Staré dílo v plodišti působí vždy jako dusítko na houslí; neslyšíme jednoho jasného tónu spokojenosti včelstva. Čím mladší dílo, tím výnosnější včelstvo.

Do medníku můžeme naopak užít zcela klidně starých plástů. Včela dá jim přednost, neboť zavěsíme-li do medníku staré dílo i panenské, zanosí včela nejdříve staré plásty a potom teprve panenské. Tím však nechci tvrdit, že jest pro medník vše dobré, také zde at jsou jen čisté, vzhledné plásty, avšak bez trubčiny. Má-li někdo celorámky z plodiště, které nechce ještě rozpustit, at je klidně zařizne do medníku, užívá-li tu polorámeků, a nejstarší plásty at rozpustí.

Čistý vosk, tak jako čistý med, skoro nikdy se nezkazí. Ovšem, nepatří to o plástech, ve kterých hospodařil po celý rok jejich největší nepřítel, mol, jehož larvy často celé dílo zničí. Plásty, které uchováváme přes zimu, vložíme do dobře uzavřené skříně a často je vysílujeme. Zkoušel jsem i jiné ochranné prostředky, jako na př. globol, ale síra již svým jednoduchým způsobem upotřebení se mi nejlépe osvědčila. Kousek síry vloží se na víčko krabičky od krému, zapálí, dá na

dno skříně, ta se uzavře a jest zase na delší dobu pokoj. V létě, kdy častěji otevírá skřín, sítím každé dva až tři týdny. Souš, která se ukládá na zimu, vysílí se dvakrát krátce po sobě a vydrží celou zimu; vysílují dvakrát z toho důvodu, že po prvním zákroku zůstanou v souši ještě molová vajíčka, která se za 8 dní vylíhnou, a proto jest nutno znova vysílit. Potom jsem celou zimu bez starostí. Záhy z jara nutno však věnovati skřín s plásty opět zvýšenou pozornost. Nejsem přítelem uchovávání souše na včelíně; časem se přece do ní dostane mol a hodí se potom již jen do slunečního tavidla. Kdo se naučí pěkně plásty správně oceňovati, ten si jich váží skutečně jako klenotu. Bez zásoby plástů není možné výnosné včelaření.

Září.

V tomto měsíci nečeká nás sice mnoho prací, zato jedna velmi důležitá, neboť na ní záleží další bytí či nebytí čeledi, totiž péče o zimní zásoby, jejichž množství musíme pevně stanovit předcházející podzimní přehlídkou. Důležité jest i zasunutí Reinartzova česnového kanálku, který má velký vliv na dobré přezimování.

Podzimní přehlídka.

Mnohý návštěvník mého včelínu s podivem zjistil, že ačkoliv mám mnoho čeledí, přece po celý rok ničeho nezapisuji do hlavní knihy, jen zimní zásoby. A jsem přece na psaní velmi přesný. Jak se to shoduje? Včelstva, která nemají žádných poznámek, nebyla po celý rok otvírána, neboť při otevření včelstva zapisuji každý nález. Neení-li nutno včelstvo otvírat, nečiním tak, neboť nejsem přítelem neustálého vyrušování včel. Nemám-li po celý rok čeho hledat u včelstva, nedávám mu přece podzimní přehlídky. Činím tak z důležitých důvodů. Jest nutno, abych znal přesně vlastní zimní zásoby každého včelstva již z důvodů chovatelských, neboť zde máme nejpřesnější měřítko pro volbu budoucích chovných matek. Hloupostí, řekne mnohý, to poznám přece ihned, vyndám-li dva nebo tři plásty, ty mi řeknou vše. To jsi však, milý příteli, na zcela špatné cestě; kdyby sis dal práci s pečlivou prohlídkou, poznal bys, že jedna čeleď ukládá část zimních zásob do čela úlu, jiná opět k oknu, takže prohlídneš-li jen 2 až 3 plásty, může býti tvůj odhad velmi chybný. Takový špatný odhad stane se snadno osudným, neboť jest často příčinou záhuby včelstva. Jak to?

Včelař vyndá 2 až 3 poslední plásty, vidí je skoro plné medu a usuze: Včelstvo jest dobře zásobeno, nepotřebuje už ničeho na zimu. A na jaře? O jedno vyhladovělé včelstvo více. Kdyby byl včelař pokračoval v prohlídce, zjistil by, že patřilo k druhu, který ukládá zásoby potravy jen dozadu. A nyní opačný případ. Prohlédne 2 až 3 poslední plásty a shledá je skoro prázdnými. K sakru, ti lenoši potřebují ještě aspoň 10 kg cukru! Lenochem ve skutečnosti nebylo včelstvo, nýbrž jeho pán a živitel, neboť kdyby byl včelstvo prohlédl až k čelní stěně, odvolal by jistě svůj přenáhlený úsudek. Seznal by, že včelstvo patří k jeho nejstatnějšímu včelství, neboť zaplnilo všechny plásty, ba dokonce i plást čelní a jest pro zimu soběstačné. Jest tedy

z nejlepších. Ale na jaře? Bídný, zakrnělý slaboch. Kdo jest vinen? Jen včelař. Co vlastně způsobil svou neúplnou přehlídkou? Krmil včelstvo, pokud mělo místo; těch 10 kg cukru musí přijati. Včelstvo, jsouc poslušno sběracího pudu, odnese podávanou mu potravu. Co se však stane? Vpředu není místa pro tolik zásob, vzadu rovněž nemožno vše umístit, zanášá proto z nouze všechny prázdné buňky, i ty, které jsou nutny pro zimní sedisko. A konec písničky? Včelstvo v nedostatků prázdných buněk sedí na medě, silně zmírání a zakrní. Toto jsem již několikrát pozoroval v cizích včelínech. Mám tedy pravdu, že důkladná podzimní prohlídka jest velmi nutná?

Ještě lépe věc objasní příhoda z mé praxe. Jest tomu již velmi dávno. Přehlížel jsem včelín v sousední obci a poukázal jsem na důležitost podzimní přehlídky. Jeden starý kolega se mi smál; on prý neměl nikdy zvláštních ztrát, třeba se počítal k těm, kteří okukovali jen 2 až 3 poslední plásty. Ztrátu 10—12 včelstev v roce nepovažoval za nějak zvláštní; mně však ztráta jen jednoho jediného včelstva, které bere za své takovým lehkomyšlným způsobem, působí opravdový žal. Přišel duben. Svatý Ambrož nám uštedřil dlouhou a zlou zimu. Prohlížel jsem prvé včelíny. Každý podával zprávu o svém vyzimování. Přišla řada na jmenovaného kolegu. Byl nucen mluvit pravdu, neboť někteří členové spolku navštívili již dříve jeho včelín a viděli zde na vlastní oči zka. Jeho zpráva byla pro citlivého včelaře přímo zdrcující: ohromné procento ztrát. Ptal jsem se po příčině. Hlad! Zpozoroval v mém pohledu obžalobu. Vím již, Quido, co chceš říci, zima dala mi důkladně za vyučenou; nikdy již nezazímují bez důkladné podzimní přehlídky. A slova dodržel. Pamatuj si to též ty, čtenáři! Ne-třeba, abys stokrát do roka včelstva přehlížel, ale jednou jest to nutností, a to na podzim, ale tenkrát velmi důkladně. To jest dluh, kterým jsi povinován svým miláčkům; paníť naň, neboť čestný muž plní svoje závazky. A ty přece chceš býti čestným mužem.

Jak stanovíme při podzimní přehlídce vlastní zásoby včelstva? Odvažovati jednotlivé plásty jest nepohodlné; zde jest jen jediný způsob: odhad. Každý zná rozměry svých plástů, ví, kdy obsahuje plást 1 kg, 2 kg, $\frac{1}{2}$ nebo $\frac{1}{4}$ kg medu. Nepřesvědčil-li se o tom již dříve odvážením jednotlivých plástů, ať to učiní před přehlídkou. Při tom ti hned radím: Raději odhaduj méně než více, neboť včelstvo lépe přezimuje při větších zásobách, než při menších. Je k neuvěření, jakých chyb se dopouštějí mnozí nezkušení při odhadu. Zkoušel jsem to při přehlídkách včelínů a to tím způsobem, že si každý účastník vzal na pomoc kousek papíru a tužku. Ukázal jsem každému plást s obou stran a každý tajně zapsal svůj odhad. Tak jsem pokračoval u všech plástů. Odhad každý sečetl, lístek podepsal a mně ho odevzdal. Výsledky jsem předčítal. U dobře zásobených čeledí byly rozdíly v odhadu až 5 kg; zatím co jeden odhadl zásoby na 12 kg, soudil jiný jen na 7 kg. Obvykle jest střední cesta správnou. Proto i zde platí: Cvičení dělá umění!

Podzimní přehlídku vykonávám obvykle s pomocníkem. Vyberu

plást, přehlídnou jej, udám číslo, které pomocník zapíše, na př. 3, 8, 5, 2 atd. Co to značí? Čísla neudávají kg, neboť tak těžké plásty nikdy nejsou. Odhaduji plásty na čtvrt kilogramy; jest to velmi jednoduché, ale i přesné, neboť jsou vždy plásty, které mají $\frac{3}{4}$, $\frac{5}{4}$ nebo $\frac{7}{4}$ kg. Opakují-li se častěji tato čísla, tedy při odhadu na $\frac{1}{2}$ kg značí to velké rozdíly; se svým postupem se jim vyhnou. Po odhadu všech plástů sečte pomocník čísla, promění na celky a výsledek zapíše ihned na dvířka úlu na způsob zlomku, na příklad $\frac{7}{3}$; to znamená, včelstvo má 7 kg vlastních zásob, potřebuje ještě 3 kg příkrmů. Po přehlídce celého včelínu dodám ihned chybující zásoby. Doplnuji potřebnou potravu nejvíce mednými plásty, které jsem k tomu účelu uchoval, zřídka kdy sáhnu k cukru. Kdo krmí cukrem, ať se nikdy nedopustí osudné chyby, že by počítal litry za kilogramy; našel by z jara většinu čeledí vyhladovělých. Zapamatuj si: 1 litr potrawy odpovídá 60 dkg zimních zásob. Včely totiž zhustí podanou potravu a vyloučí všechnu přebytečnou vodu. Proto tak velká ztráta váhy.

Sám konám podzimní přehlídku vždy velmi brzo po podzimním podněcování, a to proto, aby měly včely dosti času všechny skuliny na zimu dobře utmelit. Mám-li včelstvo při prohlídce na kozlíku, vyčistím hned důkladně úl na zimu; špatné plásty zavěšuji dozadu, abych je mohl brzo odstranit. Obsahují-li náhodou zavíčkovaný med, odvíčkují je, aby si jej mohly včely ještě odnést do zimního sediska. Po vyčistění úlu zastrčím ihned česnový kanálek, který zůstane v úlu až do května příštího roku, nebo vůbec po celý rok. O něm pojednám v následující kapitole. Zde ještě poznamenávám, že tekutá potravu, kterou na podzim včelám podávám, jest vždy v poměru 1:1, to znamená, že na 1 kg medu nebo cukru přidám 1 l vody. Nikdy nepřidávám do potrawy soli, nebo kyseliny citronové, abych podporoval invertování, nýbrž ponechávám to bez obav včelám. Krmím vždy večer horkou potravou v litrových sklenicích otvorem na krmení ve stropu úlů. Sklenici ováží řídkým plátnem. Můžeme však zcela dobře postavit sklenici s úzkým hrdlem bez ovázání dozadu za okno; otevřeme-li zástrčku, včely potravu rychle vynesou. Netřeba se obávat, že tekutina vyteče; dva nebo tři pokusy s láhví naplněnou vodou nás poučí, jak mnoho nutno láhev sklonit. Jest ještě mnoho jiných krmítek; užívám však jen těchto dvou způsobů a krmil jsem vždy se zdarem. Nejdůležitější věcí při krmení jest, abys nebyl nikdy lakomcem.

Reinarzův česnový kanál.

Toto jednoduché, ale velmi důležité nářadí došlo po mém odporučením v různých časopisech velké obliby a rozšíření. Jeho vynálezcem jest ing. Jan Reinarz z Fuldy v Německu, vydavatel »Deutsche Biene«. Jsme mu zavázáni vřelými díky za tento sice jednoduchý, ale velmi duchaplný nápad. Kanálek vznikl z dvojitého dna jeho úlu, zařízení na postranní listování; toto dno mělo sloužit hornímu přezimování. Jenom nouze a ohromné ceny dřeva přivedly jej na tento jednoduchý

nápad. Uplatnilo se zde klasicky pořekadlo: Nouze naučila Dalibora housti. Dvojitě dno bylo výhodné pro horní zazimování, ale vyžadovalo mnoho drahého dřeva. K čemu jest však inženýr? Hlavu do dlani, chvíle důkladného přemýšlení a nová myšlenka jest zde. Jest to skutečně výborný nápad; zavedl jsem jej pro věčné časy na svém včelíně. A k tomu hrozně jednoduchý. 30 cm dlouhou lištu, jakých se užívá na rámky, rozpůlíme po délce, takže dostaneme 2 tenké lišty 30 cm dlouhé. Na tyto přibijeme tenounké prkénko stejné šířky jako česno, necháme však lišty vpředu i vzadu 2 až 3 cm přečnívat. Činíme tak proto, abychom mohli lehce zepředu vsunout kanálek do česna, (míní se tu teplá stavba), zezadu proto, aby nám snad někdy okenní zástrčka neucpala kanálek a tím nezabránila snad výletu včel. To jest celá práce. Tak, jak jest jednoduchá, tak jest i velmi účinná pro dobrý stav včelstva.

To jest všechno dobré, řekne mnohý, ale jak najdou včely cestu k úlu? Buď bez starosti, milý příteli, včela jest takový chytrák, že najde i nejmenší skulinu v úlu, kterou jsi snad přehlédl a zalepí ji. Myslíš skutečně, že by včela nenašla otvor kanálku, který jest nejmenší 10 cm široký a asi 1 cm vysoký? Zkus jenom jednou zasunout kanálek v době silného letu a podíváš se. Ještě ani nejsi hotov se zavěšením včelstva zpět do úlu a již vletují a vyletují první včelky. I tenkrát, zasuneš-li kanálek uprostřed zimy, nemusíš se proto obávat žádného nebezpečí.

Vyskytne se snad druhá námitka, že kanálkem se zdánlivě přeloží česno dozadu a nemá-li to vlivu na zimní sedisko. Ani v tomto případě netřeba mít obav, neboť včela nemění ničeho na svém zimním sedisku a na uložení zimních zásob, zasuneme-li kanálek před podzimním podněcováním, nebo před krmením, jak jsem se sám prohlídkou několikrát přesvědčil. Uvěř klidně Quidovi, neboť ten, než něco uveřejní, sám a velmi důkladně se o tom přesvědčí, neboť si nechce dát klepat přes prsty, raději klepne sám, kde najde ne-správnost.

Jiná námitka jest, zda nebudou včely trpět nedostatkem vzduchu. Nikoli, a právě tak není třeba se obávat ucpání česna. V každém případě řídkěji, než u čeledi bez tohoto kanálku, neboť mrtvolky, které odpadávají se zimního hrozu, zůstanou ležet na kanálku, a neucpou proto nikdy česna. Kdo jest však příliš úzkostlivým, může ostatně i prostřed česna bez hluku velmi lehce drátěným háčkem vytáhnout mrtvolky. Poslední plást v úlu, pod kterým vyústuje kanál, slouží jen k lezení. Jen v jednom případě mohlo by snad nastat ucpání kanálku a sice tenkrát, jestliže jest včelstvo nouzí zahrnuto až na poslední plást, zde jest náhle překvapeno velkou zimou a nastane u něj silná úmrtnost. Také v tomto případě pomůže nám ihned drátěný háček. Mně se tento případ dosud nestal. Komu je líbo, může kanálek beze škody ponechat po celý rok v úlu. Sám jsem to již několikrát opakoval a v mém L. M. S. úlu zůstane při včelaření se dvěma včelstvy tak jako tak po celý rok.

Které jsou přednosti kanálku? 1. Jest to důležitá pomůcka, která nás skoro nic nestojí, na rozdíl od jiných pomůcek, které jsou sice hříšně drahé, ale nemají té důležitosti, jako toto jednoduché nářadíčko. Kousky lišt na rámky a několik tenkých prkének ze staré bedny každý snadno sežene. 2. Kanálek nám umožňuje jednoduchým a laciným způsobem horní přezimování, které jest tolik doporučované. U jiných úlů, ve kterých chceme docílit horního přezimování, třeba nám zvláštní prostory, nebo aspoň dvojitého dna, což jest ovšem o mnoho dražší. Kanálek zabraňuje znepokojování včelstva větrem, počasím, náhlými změnami a lákajícími slunečními paprsky. Nikdy nemáme připustit, aby se včelky daly vylákati ven sluncem, což často smutně dopadne, nýbrž vždy jen teplotou vzduchu. Zima a škodlivý vlhký vzduch nemohou tak lehce k včelstvu; jest kanálkem chráněno od těchto zlých nepřátel. Každý nápor větru tříští se na okně, včelstvo sedí jako v příjemně vytopené světničce. 3. Kanálkem uspoří se všerandy a pod. Moje včelstva stojí po celý rok s volným česnem, bez jakékoliv další ochrany. 4. Kanálek ochraňuje v zimě včelstvo s naprostou jistotou před největším nepřítelem — průvanem. 5. Kanálek jest pravým požehnáním pro včelstvo v nejdůležitější době, v době jarního vývoje, neboť při špatném počasí zabraňuje vníkaní studených a škodlivých vln vzduchových, a současně zabraňuje unikání nyní tak důležitého tepla z úlu a tím zabraňuje také opouštění plodu včelami. Teplo znamená vše pro jarní vývoj; kanálek toto teplo udržuje.

Pro kanálek svědčí mnoho vesměs důležitých důvodů, proti němu nedá se uvést ani jediná rozumná námitka. Jen jedna nevýhoda padne mnohemu do oka, to jest prodloužení cesty při výletu a návratu létavek. Ale i pro tento případ mám pohotově obranu: Myslíte vážně, že prodloužení cesty o 60 cm hraje nějakou úlohu, koná-li včelka let za potravou dva až čtyři kilometry daleko? Nikdo se neodvážá mi vážně odporovat.

V každém případě zasluhuje tato věc pozornosti všech včelařů. Rád přebírám vše dobré, kde je najdu, ať to vynalezl prostý včelař, nebo učenec, aniž bych se snad za to stydl. Snad mne mnohý čtenář bude následovat, a to jest mi již úspěchem.

Dosud pojednával jsem o kanálku dle původního provedení. Od několika let užívám však jiného, který jsem sám vymyšlel; stal jsem se snad k hrůze mnohých čtenářů vynálezcem, ale prosím, bez patentu.

Při mém způsobu včelaření, s důsledně prováděným jarním podněcováním, objevily se přece malé vady. Jelikož kanálek sahal příliš dozadu, nemohl jsem při jarním podněcování užít svých krmítek, neboť nebylo pro ně na dně dosti místa. Musel jsem si vypomáhat krabičkami od sardinek, víčky krabiček od krému na obuv a podobnými malými nádobkami, při tom okenní zástrčka byla vždy vyložena, byl jsem proto vždy ve styku se včelami a to jest okolnost, která mně

samému sice nevadila, ale moji paní, když mně zastupovala při krmení, byla velmi nepříjemná. Tak jsem to nechtěl na dále nechat, úsilovně jsem jednou přemýšlel o věci, tak jako Freudenstein, a osvětlení skutečně přišlo a to — cigaretou.

Jsa věren svému zvyku, že každou myšlenku ihned uvádím v čin, spěchal jsem pozdě večer, bez ohledu na to, že byl již podzim, do včelínu a přinesl jsem jeden starý kanálek, lišty a prkénka. A z mé pracovny vesele ozývala se pilka a kladivo. Ale brzo se ozvala i vám již „známá“ mami. Přiletěla do pokoje, neboť jest ještě dnes „andělem“ a ti umějí přece jen létat. Prosím tě, co tu tak pozdě v noci provádíš? Mamičko, kdy, prosím tě, dostaneš rozum, jako druzí lidé. 1. Není ještě noc, nýbrž jen něco přes 9 hodin večer. 2. Pracuji na vynálezu, který mne proslaví, neboť ty jsi již slavná. Ty, a vynálezce? To bude asi pěkný vynález. Smím se snad zeptat, co chceš vynalézt? Pracuji právě na tom, jak to mám zaříditi, abys mně nechala vždy v pravý čas půl hodinky na pokoji. Více nebylo třeba, jak na mne zle pohlédla. Tentokrát se podivuhodným způsobem zastavila hráz její výmluvnosti. Videňacky, a tou jest i moje paní, si příliš v řeči nevybírají, ale tentokrát vyrazila se smíchem ze sebe jen dvě slova: „Měj mne...“ a poroučela se. Abych se jí zavděčil za to, že odešla, „měl jsem ji také...“, ale až později.

Především dohotovil jsem nový kanálek, dle svého nápadu, odešel jsem do včelínu a vyzkoušel jsem jej v prázdném úle i s krmítkem. Vše klapalo velkolepě. Ve třech dnech byly kanálky dle nového vzoru hotovy; zasunul jsem je do úlů a včelstva skvěle přezimovala. Současně jsem dal všem čeledím i krmítka. V zástrčce jsem udělal dva výřezy pro krmítka, jakož i větší zářez, který zakryji kouskem drátěného pletiva. Tímto výřezem lehce se lije potrava na misku. Největší radost z toho měla ovšem moje paní. Nyní již nemá žádných námitek, požádám-li ji, aby mne zastupovala při krmení. Nikdy nepřijde „přímo“ ve styk se včelami a to se jí výborně líbí. Krmení stalo se u ní vášní. Při mém nedostatku času bylo to pro mne velkou pomocí. Tak jsem jednou ranou zabil tři mouchy, kanál, krmítka — ženu.

A nyní, jak jest sestrojen nový kanálek? Kanálek dříve popsáný, možno několika řezy předělat na nový. Původní kanálek byl dlouhý asi 30 centimetrů, nový pro Gerstungovy úly, nebo pro spolkové stojany jen 20 cm, pro úly nízkošíroké, u kterých na zimu ponecháváme česno na straně, může zůstat 30 cm dlouhý. Původní kanálek se zasouval zadem až k česnu a sahal pod 9 pláštů dozadu; nový kanálek se nezasouvá po délce úlu, nýbrž napříč a sice tak, že na jedné straně, řekněme nalevo dosahuje těsně až ku stěně úlu. Tím by se ovšem zcela uzavřelo česno. Proto jest nutno, abychom část kanálku — lišty — v šířce česna vyřízli (asi 10 cm). Nyní jest tedy česno volné, včely mohou klidně vylétat i vlétat do úlu, ale ne přímo, nýbrž musejí dříve projít kanálkem do prava. Proto zůstal při pravé stěně volný prostor 5 cm. Vystačí úplně pro všechny případy, zvláště, je-li kanálek nejméně 15 cm široký. Tímto kanálkem vyšly u mne, bez jaké-

koliv mačkanice roje, matka k svatebnímu letu a vůbec celý život včel odehrával se zcela nerušeně. Kanálek má i všechny výhody původního kanálku, totiž žádný paprsek sluneční nevnikne do úlu, studený vítr, změny teploty, vlhkost, zadržují se zadní lištou kanálku a neobtěžují včelstva. Také útok lupiček lehce včely v kanálku odrazí. Doufám, že tímto zařízením dostane se včelařům praktické pomůcky.

Opakuji ještě jednou krátce zhotovení nového kanálku. Na dvě 20 cm dlouhé a asi 1 cm široké lišty přibijeme asi 15 cm široké destičky. U jedné lišty vyřízneme potom kousek pro česno. U této lišty jsou tedy následující rozměry: 8 cm lišta, 10 cm mezera pro česno a zase 2 cm lišta. Jelikož naše Gerstungovy a spolkové úly jsou 25 cm široké, zůstává 5 cm prázdný prostor pro průchod včel.

Ani u tohoto kanálku se neucpe česno, neboť včely, které v zimě padnou, zůstanou většinou ležet na kanálku. Východ kanálku u pravé stěny dá se mnohem snáze čistit zvenku, jako u starého kanálku.

Ještě více můžeme zde dělat. Můžeme eventuelně přibít přímo na kanál lakovanou lepenku nebo pod., máme jedním pohybem vyčistěný úl a současně výhodu vložky, totiž, že čteme na ní jako v otevřené knize.

Jak patrně, možno tohoto jednoduchého a laciného nářadí všestranně upotřebit. Kdo jej jen jedenkrát vyzkoušel, neobejde se bez něho.

Říjen.

Podzim. V tomto měsíci ohlašuje se již zima. Doporučuje se, připravit materiál pro zazimování. Ovšem, neříkám, že nás již první trochu studená noc volá do práce. Nikoliv, ale doporučuji zazimovat již při prvním větším poklesu teploty, rozhodně raději dříve, než později. Jest mnoho důvodů pro včasné zazimování. 1. Zabalená včelstva zavičkují mnohem dříve podanou potravu, než nechráněná, neboť k vypocení a zpracování vosku jest především potřebné teplo. Zavičkováná potrava, jest mnohem více chráněna před vlhkem v úlu, než nezavičkováná a předejde se tím nemocem. 2. Med, který jest v teple, nezrní tak rychle, jako med v chladnu chovaný.

Zrněný med jest vždy ztrátou pro včelaře, neboť včely jej neúčelně vyhryzou a z úlu vynesou. Žijeme však v hospodářsky těžké době a nemůžeme si tedy dovolit rozmnožovat konto ztrát. Jest tedy nutno přechovávat zásobní plásty pro jaro v zimě v teplé místnosti; med nám potom tak snadno nezrní; naopak v plástech, které jsou v prázdných úlech, nebo v studených místnostech sezrní med velmi brzo. 3. Na podzim mají některá včelstva, která byla pozdě přikrmována, ještě plod, který vyživují. Potřebuje-li vyspělá a otužilá včela k životu jistý stupeň tepla, tím více je potřebuje plod. Z plodu, který jest v chladnu chovaný, nebo snad zchlazený, vyvinou se jen méněcenné a nedostatečně vyvinuté včely. 4. U všech pozdě přidaných mladých matek najde se v tomto měsíci ještě plod a často velmi mnoho, neboť každá nová matka snaží se, pokud možno, mnoho včel splodit, aby s nimi mohla přezimovat. Toho si, bohužel, včelaři dosud velmi málo všimají.

Všechny tyto důvody zřetelně poukazují na to, že včasná úprava úlu na zimu jenom prospívá včelám a přirozeně i včelaři. Jeden zameškaný den s následující chladnou nocí může natropit mnoho škod. Proto: Co můžeš učiniti dnes, neodkládej na zítřek!

Mimo zazimování stará se tento měsíc včelař též o ochranu proti rozličným nepřítelům včel a o zlepšení pastvy.

Zazimování.

Názory o způsobu zazimování se dnes velmi různí. Ani výsledky badání nepodávají nám jasněho obrazu, takže jsme odkázáni na vlast-

ni zkušenost a praxi. Jedni přísahají na studené, druzí opět na teplé zazimování; jedni tvrdí, že zimou se spotřebuje mnoho potravy, aby se dostalo včelám dosti topiva; druzí přičítají spotřebu potravy teplu. Kdo má pravdu? Naši badatelé jsou na nejlepší cestě, aby tuto záhadu rozřešili na základě velmi přesných a svědomitých měření a vážení. Přispěním praktiků bude brzo vědecky stanovena správnost jednoho z obou názorů. Já sám jsem dosud stoupencem teplého zazimování.

Provádím je následovně: Do prázdných pytlů od rýže a cukru, vložím slabou vrstvu novinového papíru a prošíji to. Těmito pytli přikryji potom úly. Aby byly vzhlednější, přikryji je ještě lehkou vlněnou pokrývkou. Do úlů, v kterých jsou většinou okna s drátěným pleťvem, vložím především vrstvu novinového papíru, potom slaměnou rohožku; poslední dobou užívám místo ní plstěné vložky, upevněné na tvrdé lepence. Každá vložka má číslo úlu, aby přesně zapadla a zamezila tak průvan, který včelám škodí. Při včelaření se dvěma včelstvy natlačím do prázdného prostoru mezi medníkovými nástavci též slaměnou rohožku. Je-li možno, pobiji boční stěny medníku plstí, aby se v úlu udržovalo teplo.

S takto zabalenými včelstvy přečkám vždy dobře zimu, ačkoliv jsou i u nás někdy kruté mrazy. Nyní však něco velmi důležitého. Jsou včelaři, kteří velmi pečlivě obalí svoje včelstva; sotva však zavane první vlažný větřík, odstraní všechn obal, aniž uvážili, že často ještě v dubnu, ano i v květnu jsou silné mrazíky. To jest ovšem velká chyba, neboť nikdy nepotřebuje včela tolik tepla jako v době plodování. Kdyby byl včelař ponechal včelstva přes celou zimu vůbec bez obalu, nebylo by to takovou chybou, jako když je brzo na jaře zbaví ochrany. U nás dle starého selského pořekadla začíná teplo teprve na sv. Urbana, to jest 25. května. Teprve tehdy myslíme na odstranění obalu. Při svém způsobu včelaření odstraním ochranný obal začátkem hlavní snůšky, to jest v době od 15. do 25. května, před nasazením medníku. Sesílí-li včelstva, že jest nutno dříve nasadit medníky a panují-li ještě chladna, přikryji dokonce i medníky pokrývkami. Je-li včelstvo týden zdrženo chladnem ve vývoji, znamená to ztrátu jednoho týdne pro snůšku. U nás, kde počítáme s jedinou, jen několik dní trvající snůškou z vícence, znamená to vážnou ztrátu.

Mnohý včelař nedovede pochopit, jak to přijde, že jeden v téže krajině, se stejnou snůškou a stejnými úly docílí celkem dobrých výsledků, zatím co jeho soused má menší výnos nebo vůbec žádný. Příroze vznikne z toho hned tichá závist. Brzo roznesou se o šťastném včelaři rozmanité řeči, které se snaží poškodit jeho včelařskou čest. Tito závistiví sousedé nepomyslí, že mimo plemene a chovu výběrem záleží též na způsobu včelaření. Svými chybami se nepoučí, ani se nechtějí učit, jsou již přemoudřelí, a tak se stávají ještě zatrpklejšími. Je to od nich nemoudré.

Některý včelař snad namítne, že zná z praxe případy, kdy včely přezimovaly s poškozenými dveřmi u úlu, bez zimního obalu aneb

v košnicích prohryzaných myšmi. Ovšem, toho nikdo nepopírá. Ale obyčejně včelař zapomene nás zpravit, zda tato včelstva donesla nějaký užitek a zda se vyrovnala ve svých výkonech jiným, pečlivě zazimovaným včelstvům. O nesprávnosti těchto výjimek může se ihned skálopevně přesvědčiti na svém včelíně. Ať zazimuje část čeledi bez jakékoliv ochrany a druhou část řádně opatří obalem na zimu, ať potom správně ocení výkony jednotlivých včelstev a jistě, že nebude nikdy více stoupencem studené teorie. Včelka jest dítětem slunka a nikdy ne ledovým medvědem.

Nepřátelé včel.

Kapitola, která zvláště v posledních letech stala se velmi důležitou pro včelaře. Jsou to nemoci, které často zle řadí a poslední dobou se slabily mnoho včelínů nebo je zcela zničily. Jsou známy případy, že na příklad včelín s 84 včelstvy byl v několika týdnech bez včelky a ze včelínu se 100 čeledmi zůstalo jich jen několik. Zdá se, že včelařství prodělává stejnou pohromu, jako před několika lety vinařství; vždy jen nové nemoci a noví nepřátelé. Pro útěchu včelaře nutno doznati, že jako vinařství se vzkrísilo různými ochrannými prostředky, tak i pro včelařství jest tato pohroma jen přechodnou, neboť jistě se najdou účinné ochranné prostředky. Jest ovšem nutno, aby každý jednotlivý včelař věnoval zvýšenou pozornost zdravotnímu stavu svých čeledí. Záleží jen na nás, abychom mnohému předešli. V jednotlivých zemích jsou již zákonitá opatření, která nařizují povinné hlášení onemocnělých čeledí, užití obranných prostředků a pod. Zde jest široké pole působnosti pro vedení spolků, takže zůstává vpravdě málo času na zaspání.

Zmíním se především o velkých škůdcích včel; tito však nejsou daleko tak nebezpeční, jako nejmenší, kteří jsou patrní jen pod mikroskopem. Jest to především

myš

a o mnoho menší

rejsek.

Tato malá stvoření mohou zle poškodit velké včelstvo. Stálý neklid a nesnesitelný zápach dráždí silně včely; ty snaží se marně zbavit nepřítelů a následek jest velké úmrtí a zeslabení nejkrásnějšího včelstva. Zde pomohou jen dobré pastí anebo jedy.

Drzým druhem jest jinak užitečná

sýkorka,

která právě na zimu se stěhuje do zahrady. Kdyby odklízela jen mrtvé včelky, byli bychom jí vděční. Ale čerstvé zboží jí lépe chutná, tak jako lidem. Brzo přijde na to, že klepáním a boucháním vyláká včely z úlu a pilně toho využítkuje. Často jsem pozoroval sýkorky při práci a snažil se jejich pozornost odvrátiti od úlu. Nejlépe se mi to zdařilo tenkrát, když jsem zavěsil na několika stromech dlouhé pásky sla-

niny. Mnoho a mnoho hodin bavily se potom trháním slaniny a včelín měl od nich pokoj.
Hrubíánem jest

datel.

Běda, pustí-li se do některého červotočivého úlu; třísky létají na všechny strany a včelstvo jest ztraceno. Viděl jsem takovou zkázu na vlastní oči. Jistým obranným prostředkem jest ručnice.

Včela zápasí ještě i s jinými nepřáteli. Zmíním se jen o některých. Jako chovatel matek nevidím příliš rád vlašťovku v okolí včelínu. Že chytá včely, viděl jsem sám nesporně několikrát; zdali to byli trubci, dělnice nebo matky, nemohl jsem rozeznat. Abych usmrtil a pitval mladé, to bych nepřenesl přes srdce. Pokud nemám v ruce corpus deliktí, nemohu vystoupiti jako veřejný žalobce. Také tuhýkům, rehkům a lejskům se připisuje, že lapají včely. Sám jsem jich dosud neviděl »při práci«.

Z říše hmyzu obtěžují často včely: vosy, sršně, včelojed, mravenec, majka, zavíječ, smrtihlav, kožejed, pavouk, včelomorka a jiní.

Sršně

přistihl jsem sám několikrát na lupu; bleskurychle snesl se na leták, polapil včelku a odletěl s ní stranou, aby ji klidně snědl anebo donesl svému plodu. To se opakovalo v krátkých přestávkách celý den a týden, pokud nenastala náprava zabitím tohoto škůdce. Nevím, zda jest to bajka nebo skutečnost, že sršně vnikají i do úlů a tam ubijí matku, aby v nastalém pak zmatku mohli snadno loupiti. Nevěřím, že by se to stávalo snad častěji, jeden případ, který mi byl hlášen, byl jen náhodným. Svědkyní tohoto případu jest paní Grollová, velkovčelařka. Na vlastní oči viděla sršně vniknouti do úlu a po chvíli odnáseti z něj znamenitou matku; podařilo se jí matku osvoboditi. Matka nebyla poškozena a vlezla znovu do úlu. Opravdu velmi vzácný případ. Zmínuji se o něm proto, abych včelaře upozornil na bedlivější pozorování.

Nejlepší zbraní na sršně, vosy a pavouky jest ohebné pravítko nebo lišta. Po krátkém cvičení srážím tyto včelí nepřátele k zemi, třeba i v letu. Proto visí toto pravítko po celé léto venku na mém včelínu k okamžitému použití.

Včelojed

jest druh vos; živí s oblibou sebe i svůj plod čerstvě usmrcenými včelami. Na štěstí jest u nás dosti vzácný. Ovšem, kde se rozšíří, třeba jej bedlivě hubiti.

Kodulka

(*Mutillia europaea*) vyskytuje se u nás též zřídka. Kde se však objeví, stává se nebezpečnou. Samička má dlouhý, silný bodec, kterým usmrcuje sta pracovníků, aniž se jí mohly včely zbaviti. Za zprávy o řá-

dění tohoto škůdce děkuji panu řed. L. Mamerlerovi z Bischofshofen v Salcburku, kde se tento škůdce častěji vyskytuje. Nejlépe se ho zbavíme zabitím samičky, která vnikla do úlu.

Majka.

Larvy tohoto brouka žijí na rostlinách, nejčastěji na medonosných. Navštíví-li včelka takovou rostlinu, zavrtá se jí larva do zadečku a včela bídne zhyne. Kde se objeví ve větším měřítku, jako mi bylo hlášeno z Burgenlandu, způsobuje velké škody. Nejlepší obranou jest zašlápnutí každé majky, kterou uvidíme na jaře, kdy se objevuje nejčastěji.

Kožejed.

Tento malý brouček jest většinou včelařů vlastně neznám. A jestliže snad jej někteří znají, nevědí nic o jeho zločinném řádění. Co má na svědomí, to často připisujeme zavíječům, ovšem neprávem. Tvrdím, že tam, kde se vyskytuje, natropí více škod nežli zavíječ. Jeho larvy rozvrtávají dílo a to velmi důkladně. Nejraději se vrhají na plasty pyllové. S počátku jsem sám neznal ničeho o tomto malém škůdci. Přišel jsem na to náhodou. Jsem náruživým rybářem a proto pěstuji na staré souši v příkrytém hrnci červy zavíječe, jako výborné lakadlo pro ryby. Byl jsem však překvapen, když jsem našel na souši krásně vyvinuté kožeje a plno prázdných, černých kukel. Zkoumal jsem nyní bedlivěji. Poznal jsem, že kožejed ve svém prostém obleku jest vlastně nebezpečným škůdcem díla. Proto jsem mu ihned vypověděl vojnu a zabíjím jej na potkání, nejčastěji v dobře uzavřených skříních na plasty.

Smrtihlav.

Také tento nádherný motýl, u nás obr svého rodu, může se státi včelaři velmi nepříjemným; rozmnoží-li se, rozkrade včelám zásoby potravy; včely znepokojuje a ty mu nemohou nikterak na kůži. Dostí často se mu stane, jako vlkovi v bajce, který vlezl do sklepa za kozou, nažral se, nemohl potom prolézt a sedláci mu notně nabili. Tak se stává i smrtihlavovi; hladový se snadno protáhne česnem, když se však nasytí, nemůže ven. Tu se naň včely oboří, zabijí a roztrhají ho. Na dně úlu najdeme potom jenom zbytky tohoto motýle. Zdržíme-li se v podvečer v roce, kdy se často vyskytuje (jako na příklad v r. 1924) před včelínem, chytíme leckterého tohoto nádherného tovaryše. Dávejme pozor na bramborová pole v blízkosti včelínu, neboť larva tohoto škůdce se v brambořišti nejčastěji zakukluje a vylihne.

Pavouci.

I tito jsou nepřátelé včelařů, jelikož mnoho našich miláčků pochytají do sítí a připraví je o život. Nejzločinnější jsou sítě křížáka.

Sám jsem našel dvě panenské matky, které vyletěly na svatební let, mrtvé v sítích pavouka. Ačkoliv tato ztráta činí nepatrné procento při mnoha tisících matek, které jsem za svého života vypěstoval, přece se nesmí zapomenout, že nestrpím na včelíně pavučin a že lituji každé mladé matky, která zahyne. U včelařů, kteří nevěnují příliš péče odstraňování pavučin, jsou ztráty snad ještě větší. Jak se zbavit těchto škůdců? ptá se mnohý včelař. Zničí-li jeden den pavučiny, objeví se druhého dne nové. Zde nám opět dobře poslouží pravítko. Pozdě na večer vyhledáme místo, kde pavouk přede. Překvapíme ho při práci; jeden úder a jest po všem. Jen v tento čas můžeme ho zastihnout, jinak jest za dne dobře ukryt, takže nám přijde zřídka na oči.

Vosy.

Ty ať čert vezme! řekne v zoufalství mnohý včelař. Čím jest vracbec u ptactva, tím jest vosy u hmyzu: drzá do krajnosti. Na obranu proti ní doporučuje se pravítko, chytání do lahví a ničení hnízd, která jsou často blízko včelínu, někdy dokonce i v samotném úlu. Letos zabil jsem s přítelem Manfredem z Vídně na 2000 vos, které se slétly na láhve na krmení, které jsem odložil na včelíně.

Mravenci.

Často dostávám dotazy, jak jest možno zbavit se tohoto dotěrného a nemilého hosta na včelíně. Boj proti němu bývá často dosti zdoluhavý. Podaří-li se nám najít mravenčí hnízdo, jest nejlépe políti je vařící vodou. Také se osvědčily sklenice na chytání, naplněné částečně sladkou vodou. Rovněž se doporučuje položit mycí houbu, nasáklou sladkou vodou, do včelínu nebo do úlu, a když jest obsypána mravenci, hodit ji do vařící vody. Nutno to ovšem několikrát opakovat, až se mravenců zbavíme. Lidská moč, kterou hnízdo častěji polijeme, jest rovněž vyzkoušeným prostředkem k zahnání mravenců. Usadí-li se mravenci v obalu úlu nebo v úlu samotném, zvláště červotočivém, potom nutno proti nim energicky vystoupit, jinak jsou včelám trýzní. U starých úlů, plných děr, pomáhám si tím způsobem, že naliji do otvorů petrolej. Působí rychle a důkladně. Stavíme-li nový včelín, doporučuje se v kraji bohatém na mravence postavit betonový základ, v kterém jsou hlubší žláby, naplněné stále vodou neb olejem. Tím jest mravencům znemožněn vpád do včelína. Ve Švýcarsku užívají podstavců ze železa, také tak zařízených.

Včelomorka bezoká.

Objevuje se často v zanedbaných včelínech ve velkém množství. Nejvíce trpí tímto příživníkem matka, která bývá jím často jako osetá. Ubírají jí mnoho z podané potravy a protože se kladení řídí množstvím podané potravy, nemá dostatečně síly ke kladení, slábne, hyne

a s ní i celé včelstvo. Proto boj tomuto zlému škůdci! Měl na dně úlu jest semenišť včelomorky; čistíme proto úl úzkostlivě. K odvrácení matky doporučuji se různé prostředky. Nejčastěji si pomáháme tabákovým kouřem. Vezmeme matku do uzavřené dlaně a foukáme na ni kouř. Včelomorky, kouřem omámeny, odpadnou a potom je usmrtíme. Také já jsem tak pracoval; ale jakmile jsem poznal, že matka kouřem trpí a když jsem se dozvěděl, že jeden včelař po »silném« nakuřování našel matku mrtvou, neužívám nakuřování, nýbrž špičatým dřívkem, namočeným v medu, sbírám příživníky s těla matky. Jest to sice práce trochu zdoluhavá, ale jistá. Současně nutno vyvrátit bajku, která se objevila v některých knihách a časopisech, že totiž na trubce včelomorka nejde. To jest nesprávné, zcela nesprávné! Sám jsem ukázal účastníkům při návštěvě včelínu v Einzersdorfu v Dolních Rakousích trubce, kteří byli včelomorkou tak obsypáni, jakoby to byly — matky. Velmi účinným prostředkem jest naftalin. Na dno úlu vložíme přes noc velký kus bílého papíru s troškou naftalinu. Druhého dne ráno leží příživníci omámeni na papíru; spálíme je i s papírem. Dejme při tom pozor na lupičky!

Zavíječ.

neboli motýlice, objevuje se ve dvou druzích, a sice motýlice menší a motýlice větší; jest každému včelaři dobře známa, tím však není řečeno, že by se tato dobrá známost měla snad proměnit v přátelství; v žádném případě. Všem včelařům jest stejně nepříjemná, ačkoliv má důležitý úkol v přírodě, totiž ničení staré souše nebo též neschopných čeledí, u kterých se lehce mohou usadit rozličné zlé nemoci. Svou činností jest nebezpečnější motýlice menší, protože porušuje nejen dílo, ale i plod, který částečně opráda, takže zmrzačené, života neschopné včelky se musí prodírat. Nejlepší obranou proti tomuto škůdci jest omeziti jeho životní podmínky. V prvé řadě jest to udržování dna úlu v čistotě, potom ochrana zásobních plástů pilným šířením a konečně vyloučení slabých, bezmocných čeledí ze včelína. Velmi důmyslným opatřením proti motýlici jest past na motýlice od neúnavného vynálezce Césara Rhana. Do malých destiček vydlabeme mělké žláby; destičky vložíme potom na dno úlu, žláby dolů. Motýlice vyhledají najisto tyto žláby k zakuklení, můžeme je zde lehce vyhledat a ubít. Ovšem na jedno třeba dáti dobrý pozor; každý třetí nebo čtvrtý den pečlivě vyčistíme žláby, jinak máme na včelíně zařízení pro pěstování motýlice. K těm, kdo toho nedbali, nutno počítati i Quida — a proto toho raději nechal.

Mnohem nebezpečnější těchto škůdců jsou velmi malá stvořeníčka, roztoči a bacily, která jsou příčinou různých nemocí. Nebezpeční jsou tím, že se vyskytují v ohromných spoustách a většinou své zhoubné dílo provádějí v útrokách včel; proto též boj proti nim jest těžký, někdy i zcela nemožný. Nejlepším ochranným prostředkem jest čistota, kterou jsem již tolikrát doporučoval. Vnikl-li jednou tento hrozný nepřítel do včelínu, potom jest nejjistějším prostředkem — kremato-

rium — smrt žehem. Nemudrujme sami příliš dlouho, zašleme podezřelé onemocnělé včely výzkumnému ústavu a podle jeho pokynů se potom zařídíme. Často doporučované prostředky proti hnilobě plodu a jiným škůdcům nedosáhly dosud žádného většího účinku, než že vyčlily důkladně měsíc postiženého. Proto i v tomto případě: Pozor na vlak!

O některých důležitějších nemocech se zde krátce zmíním.

Hniloba plodu.

Rozeznáváme čtyři druhy této zlé nemoci; mají různá jména, na příklad nezapáchající hniloba nebo kyselý plod. Zdravý plod má vypuklá víčka, nemocný propadlá a částečně dřavá; šíří-li se při tom i nepříjemný zápach, nastává největší nebezpečí. Jistým znamením nemoci jest vlákno, které se táhne na zápalce, vstrčené do napadené buňky. Je-li však obsah buňky zaschlý, najdeme jako jisté znamení černohnědý příškvarek na dně úlu. Není-li žádného znamení, dle kterého bychom mohli chorobu určit, zašleme ihned podezřelý plást výzkumnému ústavu a dle jeho pokynů se řídíme. Já v podobném případě včelstvo i s dílem spálím a úl, je-li ještě k čemu, řádně horkým, silným roztokem sody vymyji a potom uvnitř benzinovou lampou vypálím. Je-li však úl starý, užiji jej jako topiva v domácnosti.

Májovka.

Tato nemoc jest pojmenována dle měsíce, ve kterém se nejčastěji vyskytuje. Znamky nemoci jsou: neschopnost k letu; motající se létavky i mladé včelky s nabubřelým zadečkem padají hned před včelínem k zemi. Nemoc vyžádá si značných ztrát. Považuji ji za onemocnění zaživacích ústrojí. Jest rozšířeno mínění, že příčinou májovky jest některý druh pylu. To zdá se býti správným. Bystrý pozorovatel života včelího ve Švýcarsku tvrdí na základě svých dlouholetých pozorování, že příčinou nemoci jest namrzlý pyl pampelišky. Tuto příčinu můžeme klidně přijati, neboť se nemoc nejčastěji vyskytuje v době květu pampelišky. Většinou zaniká nemoc sama velmi rychle bez zákroku včelařova.

Černá nákaza

objevuje se zhoubně po dlouhotrvající lesní snůsce, zvláště po snůsce s jedle. Nemocí včelstvo silně prořídne, ale nepozorujeme žádných dalších zlých následků. Nemocné včelky jsou leskle černé a často houfně umírají. Také z jara můžeme ojediněle pozorovati tyto černé leskle včelky před včelínem nebo na letáku bezvládně vyčkávat. Dle mého úsudku trpí tyto včelky jinou, dosud neprozkoumanou nemocí. Zdali nemoc napadá jen mladušky, jako májovka, není mi známo, neboť barva postižených jest zcela změněná. Domnívám se však, že se s určitostí jedná jen o mladušky, protože mají neporušená křídla.

Onemocnění mladušek májovkou jest lehce vysvětlitelné, neboť při přípravě krmě zpracují i pyl s pampelišek. Proti černé nákaze není dosud léku; uzavření česna se z rozličných jiných přirozených důvodů neosvědčilo.

Nosemová nákaza.

Toho času je to nejnebezpečnější nákaza. Dostávám přímo hrozné zprávy o této nemoci. Včelaři často tuto nemoc stotožňují s úplavicí, jakoby byla stejného původu. S tímto názorem nesouhlasím. K nesprávnému úsudku svádí okolnost, že nosema končí často lehkým zachvatem úplavice. Zanderem jest vědecky dokázáno, že příčinou nosemové nákazy jest živočišný cizopasník »nosema apis«. Úplavice naproti tomu jest těžké onemocnění zaživacích ústrojí, vyvolané nezpůsobilou potravou, zbytky nestravitelných látek, nahromaděných ve střevech, a nejčastěji nachlazením. Velmi často můžeme ostatně pozorovati, že nachlazená včela jeví ihned známky úplavice.

Je-li nosemová nákaza v pokročilém stupni, zjistíme ji velice snadno. Rozevřeme-li včelu, jeví se střední obsah bílý místo hnědý. S jinotou dá se nemoc zjistiti jen mikroskopem. Vyzkoušených prostředků proti tomuto zhoubci vlastně dosud nemáme. Nejlepším ochranným prostředkem jest čistota při všech pracích na včelíně i na napajedlu. Chraňme se spojovati sesláblá včelstva, vypukne-li na včelíně nakažlivá nemoc. Tím nemoc nejčastěji ještě rozšíříme. Již před několika lety doporučoval jsem pokusy se směsí stejného dílu kuchyňské a Glauberovy soli, přimísené do potravy. Prvý toho použil inženýr Lochs z Innsbruku a dle svých zpráv docílil netušených výsledků. V poslední době jest to P. Romedius Girtler, který v různých časopisech uveřejnil zcela neuvěřitelné úspěchy v léčení nosemy tímto jednoduchým prostředkem. Zajisté stojí to za pokus každému včelaři, u kterého se tato nemoc na včelíně usadila. Doporučuji do 1 litru potravy přimísiť velkou špičku nože směsí obou solí; Girtler bere větší dávku a sice plnou lžici. Jest důležité, aby každý uveřejnil výsledek léčby pro poučení druhých včelařů. Stejně důležitá jest i řádná desinfekce úlů po zamořených čeledích. Důkladně vyčistíme úly, přidáme-li do vápenité kaše jemně rozemleté sody a touto směsí natřeme stěny úlu, česno i leták a ponecháme tak několik neděl státi. Po této době je vymyjeme silným, horkým roztokem sody a vyčistíme. Díla nosevou postiženého včelstva neupotřebujeme ani po letech. Ztráta není ani tak velká. Souštev přidávám do potravy při podněcování i při dokrmování na zimu zvláštní odvar. Na 20 litrů potravy vezmu plnou hrst čerstvé melasy, právě tolik bílého řebříčku s plochými okolíky, o něco méně pelyňku a mám-li právě při ruce též něco heřmánku a puškorce. Směs povařím dobře v jednom litru vody a přecedím do potravy. Na jaře přidávám do směsi též několik pomerančových nebo jablkových slupek, ovšem ne jako lék nýbrž pro jejich vůni; včely takto připravenou potravu raději přijímají. Doporučil jsem několikrát tento odvar v různých

ných časopisech a obdržel jsem mnoho dopisů o jeho příznivých účincích. Dříve, než počneme s léčením, nutno, abychom nabyli jistoty o druhu nemoci. To se stane jen ve výzkumném ústavě.

I v mém včelíně se před lety objevil lehký případ nosemy. Jak jsem zakročil? Smíchal jsem stejné množství kuchyňské a hořké soli a každodenně jsem dal štipku této směsi do všech napajedel. Po osmi dnech nebylo ani stopy po nemocných včelách. Prosím včelaře, kteří toho užijí, aby mně o výsledcích podali zprávu.

S blížícím létem nosemová nákaza se ztrácí, lépe řečeno, nepozorujeme tolik ztrát, jelikož jest dosti dorostu; velmi často však vyhubí celá včelstva i včeliny. Dobrým lékem, aspoň na krátko, jest výměna matky.

Úplavice.

Nemoc, kterou můžeme dosti často pozorovati po dlouhé zimě. Včely nemohou déle udržet v sobě výkaly, vyprázdňují se v úlu, namísto venku, znečistí úl a rozšiřují nepříjemný zápach. Nemohou-li se včely hned s počátku nemoci proletět, zneklidní se včelstvo, rozlízá se, tím se zchladí, bolesti se stupňují a máme často velké ztráty. Následuje-li včas prolet, jsou včely brzo mimo nebezpečí.

Jako příčina úplavice udává se jednoduše nezpůsobilá potrava pro zimu, nezpůsobilý med a tím jest udán zároveň postup léčení: Krmit na zimu cukrem. Dříve byl jsem též stoupencem přikrmování cukrem. Dával jsem bez výjimky každému včelstvu na zimu 2 litry cukrového roztoku. Od několika let zazimují však jen na čistém medu a přes to nebyly včely ani v nejmenším postiženy úplavicí; ovšem užívám jen čistého květového medu. Za celou dobu svého včelaření zjistil jsem jen jedenkrát na včelíně lehký případ úplavice. Bylo to jednou brzo na jaře, když jsem přes varování svojí ženy zkrmil nakyslou potravu. Všechna včelstva, která jsem touto potravou přikrmoval, dostala lehký záchvat úplavice, na štěstí však brzo přešel.

Nemohu se ubránit následujícímu úsudku. V krajinách, odkázaných dnes na lesní snůšku, byly přece již od staletí lesy, a dříve ještě rozsáhlejší nežli dnes. Kdyby jen lesní med byl příčinou úplavice, dávno by včela v lesnatých krajinách vyhynula, zvláště uvážíme-li, jak primitivně ji ošetřovali brtníci; pozorujeme i u jiných druhů, že z nedostatku životních podmínek vymírají. U včel tento případ nenastává, proto není ani nezpůsobilý med jedinou příčinou smrti. Soudím následovně: Lesní med jest částečně příčinou úplavice, jeho škodlivost však není v jeho složení, ale v nedostatku vody. Jest dokázáno, že určité druhy medu, které nejrychleji zrní, obsahují nejméně vody a jsou nejčastěji příčinou úplavice. Proto věřím, že jest na dobré cestě jeden německý včelař, který ve velkém dělal pokusy v zazimování »škodlivým« medem s tak skvělými výsledky, že po léta neměl ani jediné ztráty. Postupoval tak, že med zředil do poloviny teplou vodou a potom najednou včelstva nakrmil. Pro včelaře s lesní snůškou

stojí tento pokus za napodobení. I v tomto případě prosím o zprávy o výsledcích. Nebojte se pokusů, mohou býti provázeny neočekávanými úspěchy.

Roztočová nákaza.

Tato velmi nebezpečná nákaza byla poprvé pozorována na anglickém ostrově Wight. Tam vyhubila téměř všechna včelstva. Pevnina byla po delší dobu uchráněna od této nemoci; nyní však již docházejí zprávy z několika zemí, ve kterých se tato zlá nemoc objevila. Nejhorším při této nemoci jest, že jsme vůči ní naprosto bezmocni; při nosemě slibuje nám přimísení léku do potravy přece částečný účinek, při roztočové nákaze usadí se však nepatrný roztoč ve vzdušnicích včel. Tam ovšem s léky nevníkne. Slyšel jsem několikrát, že k potlačení této choroby se doporučuje sirný prach, kterým se dno úlu posype a včely jej vdechují. Tato zpráva se sice dobře poslouchá, těžko jest jí však uvěřiti.

V Anglii a Skotsku bojují s úspěchem proti této nemoci tím, že onemocnělým včelstvům přidávají každoročně nové matky, objednané z ciziny, snad až z Rakouska, neboť každá napadená matka bezpodmínečně během roku hyne. Roztoč napadá jen dospělé včely. Rozmnožuje se ve vzdušnicích včel v ohromném množství a včelu zadusí. Známkou této nemoci jest, že napadené včely nemohou vzlétnout a pobíhají s chvějícími se křídly. Nesporně se dá nemoc zjistit jen pod mikroskopem. Objeví-li se hromadně, zabarvují se vzdušnice včel výkaly roztočů hnědě. Proto zašleme nemocné včely hned výzkumnému ústavu. I při této nemoci varujeme se spojování nakažených čeledí. Pro velmi zeslabená včelstva jest jediným prostředkem — vysíření. Jinak snažme se udržovati svoje včelstva vždy v dobrém zdravotním stavu, neboť zdravé tělo snáze vzdoruje rozmanitým chorobám, než tělo nemocemi zeslabené. Věda přinesla nám včelařům již mnoho požehnání. A proto doufáme, že se jí podaří dostati se na kloub i těmto nebezpečným nepřátelům.

Paratyfus.

Tak jako na vinicích se vyskytují vždy noví a noví nepřátelé, stejně děje se i včelám. L. Bahr ve včelařském archivu uveřejňuje zprávu o nové nemoci paratyfu. Tyfus jest vždy zlá nemoc a tak jest tomu i u včel. Při tomto novém hostu máme však přece nějakou, byť i slabou útěchu. Některá včelstva jsou immunní proti této nemoci a od těch chovejme.

Mohl bych se ještě zmíniti o jiných chorobách, ale ty se nevyskytují tak často. Mým úkolem jest upozorniti včelaře i včelařské spolky na nebezpečí, aby v daném případě správně zakročili. Včelaře začátečníky varuji, aby nekupovali včelstev z krajin, o kterých nemají naprosté jistoty, že jsou prosty nákazy. Jejich záhuba mohla by přinést

záhubu i celému spolku a v krutých případech, které mohou ještě nastati, i celé zemi. Proto všichni včelaři: oči vzhůru!

Budoucnost včelařství jest v zdravé a dobře živé včele a nikoliv jen v cukru. Věnujeme-li zdravotnímu stavu včely tolik síly, jako jsme až dosud věnovali opatrování cukru, neutrpíme touto novou činností žádných škod.

Zlepšování pastvy.

Úmyslně zařadil jsem tento oddíl do října, protože právě tento měsíc poskytuje nejlepší příležitost k vysazení různých medonosných rostlin, jako stromů, keřů, jedno- i víceletých rostlin. Naši předchůdci pamatovali na nás; tím větší povinnost máme pamatovati na své nástupce, zvláště když pozorujeme, že se snůškové poměry z roku na rok horší. Intensivním hospodařením zemědělců mnoho ztrácíme. V této věci nespolehejme na nikoho; rolník myslí především na sebe, nám nepomůže velmi často z nedostatku zájmu, i když sám jest včelařem; vláda nám nemůže pomoci, jelikož jest vázána. A tak nám zůstává jen jediné východisko — vlastní pomoc. Ta jest jen tenkrát účinná, zúčastní-li se jí všichni včelaři. Spojenými silami mnoho dokážeme. Pěstuje-li každý včelař ve své obci jen 2 až 3 medující stromy, jako jsou pajasany, akáty, jertlín, akát japonský, javor, pocítí to jistě v čase snůšky. Ještě výhodnější jest, pronajmou-li včelaři v některé obci kus obecního pozemku a nájem splácí dle počtu včelstev. Nikdo toho nepocítí a užitek bude přece značný. Velkovčelař Seifer v Ketzelsdorfu v Dolních Rakousích zasel pokusmo půl jitra svazanky a ačkoliv má 200 čeledí, přece zjistil na úlech, postavených na váze, značný přírůstek.

Vřele doporučuji společné pronajímání pozemků a osévání medujícími rostlinami, které mají význam i pro hospodářství, na př. hubam, t. j. komonice bílá, ligrus a pod. Nikdy nepůsobí tolik slova, jako skutky. Uvidí-li rolník na vlastní oči, jak bohatou žeň dávají nové jetelové druhy, mnohem ochotněji přijme novinky, než když slyší jen prázdná slova. Rolník jest většinou proti všemu novému značně nedůvěřivý.

Ve vápenatých půdách dobře se daří

ligrusu,

nejlepší medonosné rostlině, která každoročně, při každém počasí meduje a výborně se daří. Rolník zpravidla sám nezačne se setím. Jest nutno, aby s prvním pokusem začaly spolky nebo jednotlivci včelaři. Ukáže-li se výsledek, pohne se i rolník snáze k pokusům. Nezapomeňme při těchto pokusech, že jest nutno půdu, i když byla sebe lepší, naočkovat, aby se v ní dařilo jetelům a vůbec rostlinám motýlokvětým. Očkování provádí se tím způsobem, že na př. se zásilkou semene ligrusu, dáme si současně zaslat i trochu ornice s pole, na kterém se pěstoval ligrus. Tato ornice obsahuje bakterie, kterých jetel nezbytně potřebuje a které se potom v nové půdě nesmírně rychle rozmnožují.

Jsou dva druhy ligrusu; ligrus jednosečný a dvousečný; první kvete jedenkrát, druhý dvakrát v roce a z tohoto se teprve z druhých květů sbírá semeno.

Seje se na jaře do ovsa, oves se seseče, ligrus zůstane a teprve druhým rokem kvete. Není-li půda příliš jetelem vyžita, zůstane ligrus 2 až 3 roky na témže místě. Mimo ligrus jsou ještě jiné rostliny, které zasluhují, aby byly ve větším měřítku včelaři i včelařskými spolky pěstovány. Jest to především

bílá a žlutá, neboli lékařská komonice.

Spokojí se každou i sebe hubenější půdou; v lepších půdách přirozeně lépe prospívá a jednotlivě stojící rostliny dosahují přes dva metry výšky. Kvete po několik neděl a jest po celý den oblétnána včelami. V každé obci jsou prázdné plochy, na kterých by se mohla pěstovat pokusně. Škoda jen, že má malou cenu jako pícnina, jelikož obsahuje kumarin a ten se dobytku protiví. Kdyby bylo možné užít ji jako pícniny, vypadalo by to v mnohých místech jinak s mednou sklizní. Totéž platí i o komonici, zvané

hubam.

Naděje, skládané v tuto novinku amerického původu, zklamaly. V Německu zkoušeli tuto silně medující rostlinu pěstovat ve velkém, ale dále se nerozšířila. Hubam jest odrůdou bílé komonice, nekvete však, jako tato v druhém, ale již v prvním roku. Výbornou medonosnou rostlinou jest též

jetel bílý,

rostoucí na lukách a pastvinách. V suchých létech meduje též dobře

vojtěška.

Bylo by velkým úspěchem, kdyby se zdařilo vypěstovat

jetel červený

s kratšími trubkami květními v strboulu, takže by včelky sosákem dosáhly nektaru. Žádný jiný druh jetele nemeduje tolik, jako jetel červený. Mimo tyto, v hospodářství užitečné rostliny, zasluhuje ještě mnoho jiných rostlin včelařovy pozornosti. Jest to především

pajasany,

který zaručeně každoročně meduje a to tak silně, že jsem v jednom pojednání užil výrazu: s pajasany med teče. Nikdo jistě nevěří pohádce, že pajasany med pro svou zvláštní vůni není prodejný. Kdybychom jen měli několik tisíc kilogramů tohoto medu, prodal by se velmi rychle, neboť, zvláštní jeho zápach brzo vprchá. Něco jemnějšího nad sklínku čaje s pajasany medem nenajdeme. A kdo se jednou napil, volá jistě s radostí: Da capo! A při tom miluje tento strom, stejně jako

ahát

i kamenitou půdu. Jest jisto, že pajasany spolehlivěji meduje a spo-

lehlivěji jest oblétán včelami, než akát. Dobrému jménu u včelařů těšila se v dřívějších dobách i

lípa.

Dnes však její sláva silně pobledla, neboť se zjistilo, že jen v některých půdách meduje a to ještě ne vždy spolehlivě. Že jest v době květu silně oblétána včelami, nemá to co dělat s medem, neboť dodává v té době mnoho pylu. Silná vůně lípových květů vábí včelky. Mnohem vydatnější jest

jerlín čili akát japonský,

ovšem má tu vadu, že kvete až v pokročilém věku. Dobře medují i různé druhy

javoru.

Některé odrůdy javorů tak dobře medují, že by mnohý včelař nedovolil je v žádném případě vykácet. Prvotřídní medonosnou rostlinou v několika málo krajinách jest

pohanka.

Meduje tak vydatně, že sta včelařů kočuje do míst, kde roste. Bohužel, meduje jen v lehkých písčitých půdách. Zdá se však, že za desetiletí a staletí se přece jen půda vyčerpá a potom se již nevyplácí kočovat za pohankou; tak na příklad, kdysi tak proslavené kočování na Moravské Pole v Dolních Rakousích zřídka se již vyplácí. Pohanka jest hospodářská rostlina. Příbuzné a divoce rostoucí jest

rdesno,

kterého jest několik druhů. Meduje velmi vydatně, takže mnozí včelaři mají z ní zcela neuvěřitelnou sklizeň. Na podzim kvete

vřes,

který meduje, jako žádná jiná rostlina. Není také divu, že tisíce včelstev putuje do vřesovišť, a že včelaři z vřesovišť, zařídili svoje hospodářství jen pro snůšku z této rostliny. V mnohých krajinách daří se

řepka,

za kterou se vyplatí kočovat se včelstvy; v jiných krajinách zase divoce rostoucí

ohnice.

V posledních letech získal obliby i

zlatobýl.

Nejlépe daří se mu na vlhkých místech, ale vyžaduje stejně sluneční polohu. Má-li dobré podmínky životní, meduje velmi dobře, takže nyní mnozí včelaři z Dolních Rakous na místo za pohankou, kočují za zlatobýlem.

Mimo popsané medonosné rostliny jsou ještě mnohé jiné, které více nebo méně medují. Na příklad: lenykl, tymian, šalvěj, hadinec, bodlák, šafrán, jiva.

Každý kraj má svoje zvláštní medonosné rostliny, a ty má každý

včelař znát, aby dle jejich vzrůstu a doby květu zařídil svůj postup. Rovněž jest důležité, aby znal rostliny, s kterých donázejí včely med listový, jelikož snůška tohoto medu bývá tak vydatná, že předčí všechny ostatní snůšky. Při této příležitosti prosím všechny čtenáře, aby nemluvili nikdy o medu mšicovém, nýbrž o medu listovém; otázku „proč?“ každý čtenář si zajisté sám zodpoví.

Je-li čtenář v pochybnosti, zda-li některá rostlina jeho okolí meduje, užije velmi jednoduchého prostředku, aby se o tom přesvědčil. Jest to

zkouška nehtem.

Ukazuji ji vždy při kursech. Jeden posluchač pochyboval o medování zlatobýlu. Neodpíral jsem mu, ale zavedl jsem přítomné k záhonu, na kterém jsem pěstoval zlatobýl. Chytili jsme sbírací včelu. Požádal jsem jednu dámu, aby nastavila nehet od palce, zmáčkl jsem včele zadeček a ihned se na nehtu objevily kapky. Prosím, slečno, ochutnejte! Kapka chutná sladce. Nevěřící posluchač chytil sám jednu létavku a podrobil ji podobné zkoušce; s ním zkoušeli i jiní a uvěřili, že zlatobýl, v slunečné poloze pěstovaný, meduje, a to velmi hojně. Popsanou zkoušku provádím všude ve svém obvodu, chci-li se přesvědčit, zda některá rostlina meduje. Proč dělám tuto zkoušku na nehtu? Protože ho mám stále „při ruce“, a protože tuto zkoušku konáme v době, kdy se ruka potí a tím by i med dostal zvláštní příchut. Nehet jest vždy čistý, nepotí se a proto se k tomuto účelu výborně hodí. Zkus i ty!

Listopad.

Měsíc klidu ve včelině, ale za to pilné práce pro včelaře, který doplňuje svoje vědomosti a nabývá nových. Včelař má celý rok práci; nyní opravuje a doplňuje si zařízení pro včelaření i pro chov. Spolkový život ať rovněž neusíná. Při svém způsobu včelaření nemám vlastně nyní žádné práce ve včelině. A tak se často stává, že sotva jedenkrát v měsíci se podívám do včelínu. Česnový kanálek, zazimování medem, zástrčka na česně a teplý obal zbavují mne všech starostí. Nikdy netrpěly moje včely nedostatkem vzduchu, žízní, myšmi nebo mrazem. V zimě mají moje včely naprostý klid. Důležitá práce v tomto měsíci jest u mne sestavení

chovného plánu

pro příští rok. Mám dosud v čerstvé paměti pozorování z podzimní přehlídky a ta mi umožňují snadný výběr chovných včelstev pro příští rok. Dle kterých zásad vybírám chovná včelstva, popisují podrobně v druhém díle této knihy. Pracujeme-li bez plánu, nedocílíme při chovu úspěchů. Myslet a počítat jest nucen každý chovatel. Rozmyslí, uvaž a potom teprve chovej!

Prosinec.

Konec roku. Jest na čase, aby včelař ukončil svou celoroční činnost a z práce své sestavil

výroční účet.

To jest nejdůležitější úkol v prosinci. Nejen chovatel, ale i prostý včelař ať rozvažuje a počítá. Sestaví příjmy i výdavky a srovnáním obou pozná, kterých chyb se dopustil při včelaření; bude to mítí značný vliv na jeho další činnost a to jenom v jeho prospěch. Premýšlí-li včelař na konci roku, dovede ocenit svoje včelstva dle výnosu a způsobu ošetřování. Sezná, že se v žádném případě nevyplácí chovat nemocná slabá a méněcenná včelstva, protože včelaře zbytečně obtěžují. Dále pozná, že bodavá, divoká včelstva nejsou vždy nejlepší medařky, a že velmi často bývají předstíženy ve výnosu mírnými včelami. Při posuzování mírnosti včel nutno ovšem dbáti způsobu, s jakým včelař zachází se včelami. Mírné včelstvo špatným zacházením zdívoci. Mírná včelstva vyžadují železného klidu.

Koncem roku třídíme formálně svoje včelstva. Náš posudek zní: Schopné nebo neschopné. Koncem roku rozhodne též včelař, dle svého svědomí, je-li sám pro včelařství schopným, nebo neschopným. Dříve, než-li svoje dílo ukončím, chci se ještě o několika důležitých věcech zmínit. Především jest to vybudování dokonalé

organisace.

Všechny stavy, které jsou dnes pevně organisované, získávají a prosadí své požadavky. Proč by to nešlo i u včelařů? Tomu nemůže nikdo vážně odporovat. Někdo si stěžuje na různé třenice ve spolku, které to znemožňují. To není ta pravá příčina. Naopak, různost mínění jest nutností, jinak by vše zbahnilo. Oposice jest kořením politiky, tak jest tomu i u spolků, ovšem nemá různost mínění působit rušivě, nýbrž podněcovat k nové činnosti; tím ztratí odlišné mínění svou škodlivost a působí jako lék.

Každá organisace působí mohutně jen tenkrát, dovede-li soustředit všechny příslušníky, aby snad některý z těch neb oně příčin — většinou neudržitelné, nezůstal mimo spolek. Potom se zřetelně ukáže, jakou moc má velká organisace, hlavně jaký vliv má na různé úřady. Lidé stranou stojící jsou mi však vždy milejší, než různí členové, kteří žádají od organisace spousty výhod a sami ani v nejmenším ne-

pomohou. Tento druh členů bohužel dosud nevymřel, naopak v některých spolcích jest jich většina. Jest to proklaté špatné, žádat si práv, aniž bychom předem splnili povinnosti. Tvrdé slovo, ale pravdivé. Není možné, aby jen dva, nebo tři muži táhli káru z bahna mylných starých i nových názorů a zvyků; nutno, aby všichni uchopili se provozu a postavili káru na pevný základ.

Ani nejmnocnější organizace, s ohromnými výhodami pro své členstvo, nedobyly svých úspěchů bez těžkých obětí peněžních a bez obětavé nenáročné práce. Členové některých organizací věnovali až 10% svých příjmů pro pracovní fondy, dobře vědouce, že se jim peníze bohatě zúročí. A co včelaři? Skoro se stydím veřejně o tom psát. 1 kilogram medu, mnohdy setina, nebo tisícina jejich výtěžku, zdá se jim těžkou obětí, kterou věnují organizaci, anebo listu. Následek takových malých a ubohých názorů jsou i malé a ubohé výsledky.

Zde jest těžký úkol pro funkcionáře spolků. Má-li se jejich poslání uskutečnit, jest nutno, aby na čelo byli postaveni řádní a pracovití muži. Jest svatou povinností všech členů, aby jen takové muže si volili. Když jedenkrát při valném shromáždění našeho říšského spolku si četní členové stěžovali na nečinnost svých vůdců, zvolal jeden hlasitě: »Milí pánové, nežalujte, nenaříkejte, vyměňte, vyměňte, to nám jedině pomůže!« Toto vážné slovo připomínám důrazně všem spolkům, neboť tvrdé doby vyžadují i tvrdých mužů práce! Úřad předsedy spolku ať neupadne na dar, kterým se chceme někomu zalichotit. Potom teprve se bude dobře dařit nám i budoucím. Toto patří do pamětní knihy mnohým spolkům.

Žena včelařova.

Mám obyčej, že si ponechávám nejlepší sousto z oběda vždy na konec, abych jím korunoval jídlo. Také v tomto díle ponechal jsem nejlepší na konec: ženu včelařovu. V pravdě jest tím nejlepším v domě včelařově, jest královnou včelařova srdce. Takovou zůstane, pozná-li svou vrozenou chytrosti a taktem, čím má býti mužovi při včelaření: věrnou a nejlepší pomocnicí. Není-li jí, potom se uvolňují pouta vzájemného vnitřního dorozumění — pryč jest krásný sen života. Známe včelaře, kteří v žádném případě nezanechají včelařství, kteří se nedají ani slovem, ani vzdorem odvrátit; jestliže zůstane žena nevšímavou k této vášni mužově, zmizí mír z domu, muž se odcizuje domácímu krbu a snaží se najíti klidu na včelíně, jemuž se zcela věnuje.

Tak daleko to ovšem žena nemá nechat dojít, neboť muž nejedná špatně, naopak, jeho jednání jest zasvěceno jedině dobru jeho druhých. Věnuje-li prázdné hodiny svým miláčkům, nemá času na pokušení světa, nestane se pijanem, karbaníkem, zástěrkářem a nebude vysedávat v hostincích. Z toho patrno, že včelařství má velkou morální cenu, že poctivě přispívá svým podílem k mravnímu povznesení lidstva. A proto si zaslouží účinné podpory každé ženy. Proto ať žena z celého srdce miluje malou kouzelnici, včelku.

Není nikterak nutným, aby žena pomáhala při všech pracích na včelíně, ačkoliv znám mnoho žen, které samy vzorně ošetřují velké včeliny. Bojí-li se žena žihadel, dostačí, pomáhá-li při vytáčení, vyvařování vosku a lití mezistěn. A konečně, je-li příliš zaměstnána v domácnosti, dostačí, když má aspoň pochopení pro zájem svého muže a nevyčítá mu každou korunu, vydanou na včely. Mlčetí jest často zlato!

Hleď! Každý tvor má své potěšení. Proč tedy nám mužům měla by nevinná zábava, včelaření, býti zazlívána? Snad přece ne pro královnu??? Co jiní propijí a prohýří, to my ukládáme do včelařství. Však přijde čas, a to velmi brzo, že se tento vložený kapitál bohatě zúročí ve prospěch rodiny. I moje přísná »mami« byla jednou taková. I ona se mračila, když Quido v prvních letech znovu a znovu sáhal do měšce. A ten byl u nás velmi hubený. Ale brzo se obraz změnil; s výnosem medu přiletěly do domu i modré bankovky. Moje žena prohlédla. A bručím-li nyní já při nákupech, odbude mne lehce jednoduchým důvodem: »Jen nic nebruč, včelky nám nahradí každé vydání.« A já, jako dobře cvičený manžel, znám jen jedinou povinnost: poslušnost!

A nyní dále! Ženo včelařova, miluješ svou vlast? Zajisté, že ano, neboť již tvoje děti činí tuto otázku zbytečnou. A přece nebyla nadarmo, neboť jsi neuvážila, jakých služeb prokazuješ vlasti, podporuješ-li všemi silami včelařství. Na důkaz uveřejňuji jen malý příklad ze svého dřívějšího působistě. Do mého příchodu byl v místě jen jediný včelař se šesti až osmi včelstvy, od kterých měl průměrný výnos 10 kilogramů. Okrouhle byl tedy roční výnos medu jmenované obce 100 kilogramů. Později však vzrostl počet čeledí na 400 a ty daly průměrně, řekněme, 5 kilogramů, neboť zde již byl patrný nadbytek včelstev. A přece dřívější výnos činil 100, nyní 2000 kilogramů medu. Nestojí to za uvážení? Přepočítáme-li tento výnos na peníze, obdržíme hodnotu, která se dříve ztrácela. Není-liž pravda, dusíme se pod spoustou nul? Ale nejsem ještě u konce. Není-li v naší vlasti tisíce míst, ve kterých by se mohl výnos podobně zvýšiti? Násobme první obnos tisícem a klidně dosvědčíme: Ano, Quido mluví pravdu; nutno, abych podobným způsobem pomohl i já své ubohé, zbídačené vlasti.

A konáš dobro i ve prospěch svého lidu, neboť med jest nejušlechtilější a nejvzácnější pochoutkou a lékem, který nám dává matka příroda. To ví lidstvo již od tisíciletí a částečně i nyní správně to oceňuje. Ovšem nejdůležitějším při včelaření jest, že skutečný užitek, to jest výnos medu a vosku, jest mizivě malým dílem nepřímého užitku, to jest přenášení pylu. Nepřeháním, řeknu-li, že kdyby dnes včelaři ve všech zemích zničili své včely, ihned by se celý život zcela jinak utvářil. Kroutíš nedůvěřivě hlavou? Tedy poslyš dále: Právě na tebe, jako paní domu, by tento čin nejtvrději dolehl. Neslyšela jsi zajisté mnoho o

významu včely

pro lidstvo. Zmíním se zde krátce o tom. Dejme tomu, že by letos všichni včelaři zničili svá včelstva. Jaké by byly následky toho v příštím roce? Ovocné stromy, píce, zelenina, zahradní květiny a lesní stromy by rozkvetly. Kdo však přispěje k jejich opylení? Několik divokých čeledí, které jsou někde v lesích, nezmůže tuto ohromnou práci. Nevadí, řekneš snad, zastanou to vosy a čmeláci. Mýlíš se, milé dítě, ty rovněž nemohou, jelikož jest jich na jaře příliš málo, neboť přezimuje z nich jen několik málo oplodněných samic. A dříve, než se rozmnoží, aby převzaly aspoň nepatrnou část úkolu včel, přijde podzim a my nemáme co sklízet. Představ si jen svou obec. Myslíš, že v tvé obci přezimuje 1000 vos nebo čmeláků? Zajisté, že ne. Včel však mnoho tisíců nebo milionů přečká zimu a často již v únoru začnou plodit, tedy v době, kdy ještě vosy a čmel ani hlavy nevystřčili ze svého zimního úkrytu.

Jaké by však byly následky, kdyby nám chyběla včela při oplodňování květů? Rolník nesklidil by žádné píce, neměl by ani semen, aby zasel nové pícniny. A pícniny, které by snad sklídl, neměly by valné ceny, byly by kyselé, neboť teprve rozmanité byliny, jejichž semena vypadají do trávy, dodávají senu chuti a výživnosti. Bez těchto, často příjemně vonících bylinek by se dobytek sena ani nedotkl. A co by nastalo, kdyby rolník neměl semen na osetí? Byl by donucen silně omezit chov dobytka, cena masa stala by se nedostupnou; maso by bylo jen pro boháče. Nebylo by ani mléka, ani sádla. A co nyní, milá paní? Zajisté, že bys to pocítila. Bylo by nutno změnit celé kuchařské umění. A jak by se potom vytvořila otázka výživy?

Ještě dávno nejsme u konce. Není-li dobytek, není žádné kůze. Není-li dobytek, není ani hnojivo. A nyní pomysli, jak hrozně ve výnosu by upadaly pozemky bez hnojiva a čím bychom se v několika letech živili, odkud bychom dostali pokrm a nápoj. Není-liž pravda? Nyní pomalu již prohlédneš.

Uvážuj ještě dále: Bez včel není ani ovoce, které tolik chutná tvým dětem a které k správné výživě nutně potřebují. Jest však již na čase, abych skončil, neboť uznáš, že i bez medu a vosky jest včela jedním z nejužitečnějších živočichů. Jsi-li o tom přesvědčena, mám k tobě ještě jednu prosbu: Nenech toto přesvědčení jen pro sebe, ale rozšiřuj je u všech svých sester. Ale nejen to. Hlásej všude, jakou neuvěřitelnou cenu má pravý včelí med jako potravina, poživatina i lék. Vypravuj, že sta, ba tisíce lékařů předepisují jej jako lék nemocným; sděl jim, že tvoje děti jen následkem požívání medu jsou tak kvetoucí a zdravé; sděl jim, že pravý včelí med jest jedinou potravou, kterou vstřebává lidské tělo bez zbytků, že dodává tělu krve a síly jako žádná jiná potravina; sděl jim, že i bodnutí včel zbavilo tisíce lidí svízelných bolestí; sděl jim, že včelařství vychovává muže na řádné otce, že po bytem na včelíně zapomínají na všechna pokušení zlého světa.

Hlásáš-li při každé příležitosti tyto zásady, máš sama z toho užitek; váš med nezůstane na skladě, budete mít vždy dosti odběratelů. Potom snad získá se nový člen pro včelařství a rozmnoží se tím po-

žehnutí tvé vlasti. Z lásky ke své vlasti a k svým dětem pomáhej při včelaření a staneš se pravou ženou včelařovou.

A slaví-li milá včelka v usměvavý jarní čas slavnost vzkříšení, oslav i ty, ženo, tuto slavnost ve svém srdci, jakož i v srdci svého muže. Nikdy toho nebudeš litovat, neboť tento krok jest jenom návratem k matce přírodě. Odhodlej se k tomuto kroku, neboť tvoje rodina i tvoje vlast tě volá.

Ale i pro tebe, milý včelaři, mám několik slov. Jestliže dosud tvoje žena nevěnovala dosti pozornosti tvým miláčkům, neodsuzuj jen ji samotnou, odsud i sebe. Mnohý včelař jest tak nemoudrý, že nepřipustí nikoho do včelínu, tak jakoby tam ukrýval dílnu penězokazů. To jest chybné. Mají-li tvoji milí mít zájem o tvé zaměstnání, jest tvou prvou povinností, abys tento zájem u nich probudil tím, že jim dáš nahlédnouti do divů včelí rodiny. Učiň tak a máš brzo všechny na své straně.

Ty však, milý včelaři začátečníku, který jsi ještě na svobodné noze, přijmi ode mne vážné slovo: První rok manželství jest posledním rokem výchovy! My si již rozumíme! Jak si svou mladou ženušku v lásce ke včelkám vychováš, takovou zůstane. Jen si zapamatuj: Nejlepší výchova jest ta, kterou doprovází láska a zájem. A jsi-li hotov s tímto oddílem, polož rozevřenou knihu své ženě na stůl se slovy: To ti posílá k důkladnému uvážení tvůj Quido.

Plemenný chov včel.

Motto: *Ku předu!*

Včela.

Jak daleko do minulosti sahají výzkumy učenců o člověku a jeho činnosti, tak daleko se objevuje i malé zvířátko, »včelka«. Zajisté, že to byl v prvé řadě výnos medu a vosku, který naučil pralidi všimati si včely. Teprve v posledních letech usazují včelstva v ovocných zahradách pro jejich činnost oplodňovací. A tato činnost jest velmi důležitá, neboť přímý užitek — med a vosk — jest jenom zlomek z nepřímého užítu, který včela lidstvu přináší. Nepřeháním, tvrdím-li, že bez včely vytvářel by se zcela odlišně život člověka, jelikož bychom byli nuceni odříkati se různých věcí, kterých nyní samozřejmě požíváme. Podrobněji jsem o tom pojednal v oddíle »Užitek včely«. Jest zcela jisté, že podivuhodný útvar »včelí stát« vábí ducha lidského. Kam až dosahuje lidská paměť, věnovali se velcí učenci jeho výzkumu. Až dodnes se to nikomu zcela nezdařilo. Jsou sice v základě zjištěny různé pudy a různá činnost včel, ale příčina zůstává nám dosud hádankou. A tím nás právě včela vábí, že nám připravuje každoročně nová překvapení; domnívali jsme se v jednom roce, že jsme přesně zjistili příčinu některého jednání včely. A následující rok? Milá včelka jedná zase krásně dle svého a hází tím celá naše pozorování a konečné úsudky přes palubu. Ovšem, my se z toho jen těšíme, neboť právě v tom jest magnet, který nás přitahuje tajemnou silou ke včelce. Jak nemoudře usuzují a jednají ti, kteří se domnívají, že poznali všechna tajemství včelky, cítí se mistry nad včeličkou — a zatím je tato krásně vodí za nos rok za rokem, aniž to pozorovali, jelikož právě přemýšlení jest jejich nejslabší stránkou. Chceš-li porozumět včelce, naučit se ji znáti, nemysli nikdy, že's mistrem, ale zůstaň učněm a včelka tě vyučí.

Chceme-li se věnovati chovu včel, jest nutno, abychom se předem dokonale seznámili s jednotlivými jedinci včelí rodiny. Matka, trubec, dělnice. Který z nich bude nositelem našich chovných ideálů, který z nich je zdědí? To jest zajisté naší první otázkou. Rozvažují-li sám o zásadách chovu, všímám si vždy nejdříve chovu jiných zvířat a rostlin. Od koho se dědí u nich dědičné vlastnosti? Vždy jen od rodičů zvířat, kteří zanechávají potomkům svoje vlastnosti i tvar těla. Jest tomu také tak u včely? V dřívějších letech tvrdil jsem jasně a jistě,

že ano. Dnes však již nikoli, neboť mne Hübner svými spisy jinak poučil. Ostatně nejdu přesně v jeho kolejích. Podám zde zcela jednoduše a srozumitelně svůj názor na dědičnost u včelky. Od koho dědí pes, kuň, vepř? Od psa a feny, hřebce a klisny, od kance a plemenice, tedy od skutečných rodičů. Od koho dědí včela? Od matky, trubce i dělnice. Proč? Pes a fena, hřebec a klisna, kanec a prasnice tvoří spolu páry, které mohou rodit. Proč tomu není tak u matky a trubce? Protože se sami nemohou vyživit, ale jsou odkázáni na přípravu potravy dělnic. Potrava, která se jim podává, má vliv na potomstvo, neboť všichni víme, že zvířata, rostliny i lidé, kterým se dostává špatné výživy, plodí též méně schopné potomstvo. Výživa dodává síly, tedy i síly rozmnožovací, matka, trubec a dělnice tvoří celek, proto mají všichni tři vliv na potomstvo, první dva přímo, dělnice nepřímo. Na základě této chovatelské zásady nalézáme častý případ, že méněcenná, podvýživou trpící včelstva zanechávají též méně schopné potomstvo. Z toho vyplývá důležitá zásada chovatelská: Chceš-li vychovati nej cennější potomstvo, chovej jen u nej cennějších čeledí!

Chov výběrem.

Tato slova jsou dnes heslem včelařů celého světa. Výběr se nemůže dít se dvou hledisk, a sice s ohledem na oděv, to jest barvu včely, a za druhé s ohledem na výkonnost, to jest dle výnosu. Stoupenci chovu výběrem dělí se tedy na dva tábory; jedni jsou přívrženci barvy, druzí výkonnosti. Jedno jest již dnes patrné: že většina přidržuje se druhého tábora. A není to také žádný div. Jedinou otázkou odzbrojím stoupence výběru dle barvy, takže po malém upejpání přeplyjí do tábora stoupenců výběru dle výkonnosti; a to jest též můj tábor. Proč pěstují lidé od tisíciletí včelu? Pro její oděv, barvu nebo pro její výkonnost, výnos? A každý, kdo není příliš zarputilým stoupencem barvy, mi odvěti: Pro výkon, pro výnos. Jistě, že k tomuto doznání přidá i malé »ale«; řeknou ale: oděv, barva mi udávají směr a cíl chovu. To jest ovšem zase chybné, neboť cílem a směrem chovu není jen oděv, barva; pro ten účel většina včelařů včel nechová. Tvrdím dále, že pro včelaře z povolání nebo včelaře výdělečné — a těmito jsme skoro všichni — bývá nejkrásnější včela, vypěstovaná na černou nebo žlutou barvu, téměř bezcennou a naopak včela, u které byla vypěstována výkonnost, nás zcela uspokojí. Ostatně při žádném chovu není oblek jistým znamením jakosti. Největší propast, která dělí přívržence chovu dle barvy od včelařské obce, jsou nesnáze, s kterými jest spojen chov dle barvy. Jak lehké jest chovati dle výkonnosti! Chováme z nejlepšího včelstva, z potomstva vybereme zase ty nejlepší, a tak snadno a lehce i nejprostší včelař dodělá se úspěchů. Naopak jak nesnadný jest chov dle barvy! Pohledme jen na pěstitele v jiných oborech, kteří pěstují pro barvu. Vzpomínám na příklad jen chovatelů německých krátkosrstých psů loveckých. Byli rozděleni na dvě skupiny; jedni dá-

vali přednost barvě sytě hnědožluté, druzí zase hnědožíhané, nebo hnědobílé. Vypěstovali určitý čistý kmen, ale jeho potomstvo se zase zvrhlo; štěňata téhož vrhu nebyla nikdy stejné barvy, vždy se našly světlejší i tmavší odstíny. Velmi brzo však bylo pozorovati zlý zjev. Byly vypěstovány nejkrásnější výstavní kusy, ale nebylo kupců, praktický lovec si jich nevšímal. Přesedlalo se velmi brzo. V budoucnosti nedostal žádný pes značku ani titul, dokud si ho vítězně nedobyl svými výkony při obvyklých zkouškách v poli. Oblek není více směrodatným, přednost se dává výkonu. Od výkonu k druhu, jest nyní chovatelskou zásadou všech spolků pro pěstování psů. Nemůžeme toho upotřebiti též ve včelařství?

Podobně daří se i jiným pěstitelům. Nevěřím, že by chovatel simentálského skotu mohl tvrditi: Nyní vypěstuji 50 krav stejné barvy, které bude možno rozeznati jen jejich rozdílným bučením. A nepozorovali pěstitelé růží, že růže jednoho kmene, řekněme la France, neměly stejné barvy? Pěstitelé ovoce pozorovali, že živě zbarvená jablka jednoho stromu, při stejném ozáření sluncem, neměla vždy stejné barvy. Vždy jest patrný světlejší a tmavší odstín. Chov pro barvu není tedy hračkou. My včelaři nepotřebujeme barvy, neboť ta nám nezaručuje výkon: nejlepší známkou dobrého plemene u včel jest a zůstane: význačný výnos medu. Ten jest nám vodítkem. Proto předem výkonnost a potom teprve barva. Chraň se proto dvou nebezpečných nemocí chovatelů: »černé a žluté náказы«, t. j. hledati všechnu svou spásu v černé nebo žluté včele. Nakazíš-li se jednou, jest léčení velmi těžké.

Potřeba chovu výběrem a plemeno.

Potřeba chovu výběrem, a tím míním vždy jen chov dle výkonnosti, dá se odůvodniti zcela jednoduše. Některá včelstva dávají i v nejspatnějších úlech každoročně velký výnos, jiná opět nejlépe ubytována nedávají žádného užítu. Od kterých včel bude rozumný včelař chovati? Neodpovídám, neboť si zajisté každý odpoví sám.

Protože jsou včelstva, s jejichž výnosem jsme po léta spokojeni a která snad ještě zanechávají své nejlepší vlastnosti potomkům, zatím co jiná včelstva rok od roku vyžadují neustálé naší péče a peněz a při tom snad ještě dosti často jsou navštěvována rozličnými nemocmi, proto jest jasný cíl našeho chovu: na včelíně jen dobrá, stejně silná včelstva a jen od těchto chovat. Dbáme zde pokynů přírody, která zaručuje jen těm čeledím právo na život, které zaručují velký výnos, které se samy na zimu zásobí. Všechna ostatní včelstva by přirozeně zahynula hned v prvním roku, kdyby je nezachránila cukrová ruka včelařova.

Jistě, že nejedná moudře včelař, který včelstva, která na podzim jsou bez kapky medu, s velkou péčí a s nákladem nakrmí, aby mohla přežít zimu. Druhý rok vyžadují znova jeho péče. Najde-li na podzim podobné včelstvo, jest proň výhodnější, vychytí-li jeho matku a včel-

stvo předá jiným dobrým čeledím. Jen tenkrát stane se dobrým chovatelem, má-li odvahu usmrtit každou méněcennou matku. Jen tak můžeme včelstva pročistit a pročištěním docílit čistoty chovu. Ponecháme-li ve včelíně bezcenná včelstva, která nedávají žádného výnosu a držíme-li je jen ze záliby, abychom měli velký stav čeledí, hrozí nám i jiné velké nebezpečí. Právě nejspatnější včelstva mají nejvíce trubců a nejčastěji se rojí. Od nich nejčastěji pochází trubci, kteří oplodní matku. A následek? Včelín krok za krokem upadá. Všimni si jen těchto rozmnožovačů čeledí, kteří trpí a jako oko v hlavě opatrují ve včelíně každý šmejda, zdali zkvétají, anebo naopak počet jejich čeledí se rok od roku, přes jejich úsilí zmenšuje. Ano, ano, matka příroda přísně trestá všechny hříchy. A kdybys sebe pečlivěji a něžněji se staral o svoje milé ubožáky, jednou přece bude konec tvému nemoudrému jednání a tvoji zhýčkanci budou odvedeni do lepších mezdových říš.

O potřebě chovu výběrem dle výkonnosti poučují nás i jiná odvětví chovná. Žádného pěstitele honičích, nebo policejních psů ani nenapadne, aby choval od psa, který nemá čenich, jest bez čichu a nemá tedy schopností hledacích. A bude snad chovatel vepřového dobytka odchovávat od kusů, které nenasazují ani na maso, ani na tuk? Bude snad zahrádník vybírat rouby a řízky se stromů a keřů, které nedávají žádného užítu? Jen ty sám, milý příteli, chtěl bys býti tak bezmyšlenkovitý a nechoval bys od svých »nejušlechtilejších čeledí«? Přečteš-li celé toto dílo, poznáš, že rozumný chov výběrem není žádné čarování, nýbrž zcela jednoduchá věc. Zůstaneš věren výběru, jestliže v několika letech uvidíš výsledky svého správného jednání a konečně se zbavíš včelstev, která vyžadovala ustavičné tvoji péče. Úspěch získává přítel. Správným počínáním získáváme jistý úspěch a s ním i přívržence. A proč by nám měly různé starosti kalit radost ze zaměstnání, když se jich můžeme tak lehce zbavit?

A nyní jiná důležitá otázka. Které plemeno máme chovat? Používání slova »plemeno« u včel ve střední Evropě nepokládám za správné, jelikož v pravém slova smyslu není více žádného čistého plemene. Kdo by se jen odvážil tvrdit, že po chovu, trvajícím tisíce let, udrželo se snad někde čisté plemeno? Nezavádím však nového výrazu a zůstávám při obvyklém. Mnozí včelaři oddávají se velkému klamu. Hledají spásu v chovném materiálu, který objednávají z daleké ciziny, aniž by dbali starých osvědčených zásad: Proč pachtiti se za něčím do ciziny, když to nejlepší máme doma. Jistě, že zlato domácího původu jest nejlepší. Pečlivým chovem vypěstujeme kmeny, které i v jiných zemích, se stejnými podnebnými poměry, dávají velké výtěžky. Tím více musí usilovat včelaři určité země, aby vyhledali ve své vlasti zlatá zrnka mezi včelstvy. A tato snaha až dosud skoro všude chybí. Vinu na tom mají nedostatečná pozorování a nedostatečné záznamy za všechny roky. Jest první a nejdůležitější úlohou chovatelských odborů, které se všude tvoří, aby v této věci zjednały nápravu.

Při této příležitosti varuji ihned, aby se včelaři jedné země nevá-

zali jen na jeden kmen, to by bylo chybné. Nejkrásnějších úspěchů docílíme křížením několika cenných kmenů, právě, jako u jiných zvířat šťastným křížením vypěstovali se jedinci světových značek. Kdybychom po celá desetiletí pěstovali jen jeden kmen, mohlo by nastat pokrevním pářením nebezpečí degenerování, kdežto pokrevní plemenitba, provozovaná jen po několik roků, může býti požehnáním chovu, neboť se jí dají mnohé velecenné vlastnosti v potomstvu ustáliti. Všude v chovu pozorujeme, že takových ustálených vlastností bylo docíleno jen pokrevní plemenitbou. Ovšem, všeho s měrou. Sám se již těším jako dítě, až můj známý kmen 47 dostane stejnorodého druhu. Vím také přesně, proč se již dnes na to těším.

Končím tento oddíl slovy: Chov výběrem dle výkonnosti jest základem výnosného včelaření. Chovný materiál ať dodá tvoje otčina. Najde se všude, neboť: Kdo hledá, nalézá!

Vlastnosti ušlechtilého včelstva.

Každý znalec na první pohled pozná ušlechtilé zvíře; vyklenutý hrudník, štíhlé nohy, radost, může-li něco donést, jsou vlastnosti, podle kterých poznáme ušlechtilého loveckého psa; něžné a štíhlé nožky jako u srnky, mohutný, široký hrudník, nadmuté chřípí, ušlechtilý a rychlý pohyb, jsou známky ruského klusáka. Podobných příkladů jest mnoho. Stejně pozná i každý chovatel znalec, který pozoruje otevřenýma očima ušlechtilé včelstvo dle jeho zevnějšku, zásob a vlastností.

Znaky ušlechtilého včelstva: 1. Jako nejdůležitější vlastnost jest schopnost včelstva samostatně se zásobiti na zimu. To jest přirozená zásada chovu, neboť kdyby bylo toto včelstvo ponecháno volné přírodě, jistě by se udrželo a přečkalo zimu, zatím, co včelstva, která se sama nezásobí, zmizí již v prvé zimě. Nepřátelé chovu výběrem úmyslně neuznávají tohoto samozásobování. Říkají: Ve zlých letech nevystačí přes zimu s vlastními zásobami včelstva, která se sama zásobují; ovšem zamlčují, že těmto včelstvům odebrali sklizeň, která, kdyby se jim byla ponechala, zajistí že by jim stačila přes zimu. Horšího roku než byl rok 1926 nepamatuje snad nikdo v mnohých krajinách. Takový rok jest nám dobrou školou. V mém okolí jsou včelíny, ve kterých již v červenci padala včelstva hladem, aniž byla donesla nějaké snůšky. Naopak, byly zase včelíny, ve kterých při podzimní přehlídce měla včelstva 3 až 11 kg vlastních zásob na zimu a to při naprosto stejné pastvě, stejných úlech i stejném ošetřování a k tomu dala v červnu ještě nějaký výnos. V čem jest zde rozdíl? Jedině v plemenu. Včely prvního druhu byly jen plodárky, proměňovaly všechnu potravu v maso, druhé čeledě v pravý čas zastavily plodování a pokračovaly v něm teprve při podzimním podněcování. Žádný myslící včelař ať se nediví, že každá ušlechtilá matka nekoná takovouto práci, neboť neznám pěstitele, který by se mohl vykáhati 100 procentním úspěchem v chovu. Že jsou včelstva, která se sama zásobí, ukazuje nám nejlépe sama

příroda, neboť kdyby nebylo takových včelstev, jistě by v uplynulých tisíciletích již dávno včela vymřela, neboť podobných let a snad ještě horších než byl rok 1926 jistě že v tak dlouhé době bylo mnoho.

Ještě z jiného důležitého důvodu požadavek ušlechtilého včelstva. Které práci věnuje se každý s láskou? Té, která mu bez užítku způsobuje mnoho trápení a starostí, anebo kterou může vykonávat bez těchto nepříjemných průvodců? Odpověď si uspořím. Jakých trápení a starostí zažije včelař, který má ve včelíně mnoho včelstev, která se sama nezásobí! Práce, při které žijeme v neustálých starostech, se nedaří. Včelař, který má méněcenná včelstva, chvěje se každoročně starostmi, aby měl pro svá, nouzi trpící včelstva dostatek cukru a prostředky k jeho nákupu, aby včelstva včas nakrmil, a snad jim nezpůsobil více škod, než užítku. A naopak, může si včelař představit větší pohodlí, než když jen na podzim vloží do úlů pokrývky nebo slaměné rohožky na zazimování? Nebylo by to pro nás všechny pravým rájem na zemi? Jinak však opět a opět nekonečné starosti jak jednotlivce, tak i spolku, aby vynutili od státu cukr. A když se to nepodaří? Na všech stranách divoké zoufalství. A tyto trampoty nejsou naprosto nutné.

A přece namítnou někteří včelaři: Co máme dělat, sedí-li včely na medu, který jest pro zazimování naprosto nezpůsobilý a přivodí najisto úplavici? Nechci tím odpovídat, že před tisíci léty bylo o mnoho více lesů s listovým medem a přece se včelka beze škody po tisíciletí udržela. Zde jsou jistě i jiné příčiny, o kterých se zde nerozepisují. Doporučuji jen tazatelům, aby důkladně prostudovali příčiny úplavice. Dle mého názoru jest příčinou úplavice tuhý med. Po mnoho let zazimují svoje včelstva jen na čistém medu a nikdy se u mne neobjevila úplavice. Ovšem, krmím jen tekutým medem nejčastěji víčencovým. Kde však mají pro zazimování skutečně jen lesní med, těm radím, aby postupovali stejně jako jeden německý včelař; na podzim odebere včelstvu tuhý med, rozředí jej na polovic vodou a znovu skrmí včelám. Tento způsob jest zajisté hoden důkladného vyzkoušení. Věřím pevně, že se osvědčí. Přirozeně, že odebrání a nové nakrmení medem nutno vykonat v pravý čas, aby mohly včely tuto zásobu ještě zavíčekovat. Zdaří-li se tento pokus, o čemž nepochybuji, zůstane zase včelstvo, které se samo zásobí, nejlepším včelstvem a všechny obavy se rozptýlí. A nezdaří-li se pokus? Potom zůstává toto včelstvo přece miláčkem včelařovým, neboť odebírá-li med, dostane jistě od tohoto včelstva největší zisk, ze kterého lehce opatří potřebný cukr, kdežto u včelstva, které jest na podzim bez zásob, musí sahat hluboko do měšce.

Doufám, že otázka medu »nezdravého« pro zazimování bude v dohledné době nadobro rozřešena.

Při této příležitosti zaujmu svoje stanovisko k téměř věčně sporné otázce »med nebo cukr«, včelám. Klidně můžeme zde zase poukázat na přírodu. Čeho poskytuje příroda divoce žijícím včelám? Ovšem, nebudu se tím blíže zabývat, neboť toto dílo neřeší sporných otázek,

ale jednoduše ukazuje, jak já si počínám při včelaření. A jak jsem se již dříve zmínil, dávám včelám vždy jen med, ať pro jejich zachování, ať pro výživu plodu. Při krmení jest totiž rozdíl. Krmení cukrem, aby se včely udržely přes zimu, jest za jistých okolností omluvitelné, ale jako potrava plodu po celý rok jest cukr zcela nezpůsobilý a přivodil by degeneraci včely. Používání cukru při chovu matek nazval bych přímo zločinem. Včelař, který tak činí, zasloužil by, aby byl veřejně pranýřován. Kdysi jsem při zazimování dával čeledím po 2 l cukrového roztoku 1:1. Chtěl jsem je tím uchránit obávané žízně. Ale, jakmile jsem seznal, že náš med není příčinou žízně, uspořil jsem si i práci s přípravou cukrového roztoku a zjednodušil jsem tím své včelařství, které čím jest jednodušší, ale důkladnější, tím více vynáší. Upřímně řečeno, každoroční krmení celého včelínu na podzim bylo by mi velmi nepohodlné a nepříjemné. Dostačí, dělám-li to pouze v mizerných letech.

Z uvedeného jest patrné: Včelstvo, které se samo zásobí, uspořídá nám čas, peníze, práci a starosti. To ovšem znamená velmi mnoho pro každého včelaře a v chovu zaručuje takovému včelstvu první místo.

2. Je-li včelstvo schopné samo se zásobit na zimu, potom jistě dává i včelařovi každoročně nějaký ten hrnec medu a jest nejen včelařovým miláčkem, ale i jeho »mamínky«. A co to znamená, o tom historie mlčí.

3. Včelstvo má se hodit plodováním do své krajiny, neboť nemůžeme, abych tak řekl, všechno narazit na jedno kopyto. Směr výletu hraje zde velkou úlohu; třeba se však vyvarovat omylů. Říkám obvyčejně, že jih vaří včelstva, to znamená, že včelstva s výletem na jih záhy plodují. Ve skutečnosti jest to však omyl, neboť táž včelstva, postavená s výletem v jinou stranu, ukazují jiný obraz. Často a často čteme varovný příkaz: Netrpte čeledí, které záhy plodují! Odvážuji se však vystoupit proti tomuto vžitému mínění, neboť i zde platí: Nemůžeme vše narazit na jedno kopyto. Pro severní kraje s drsným podnebím jest toto varování odůvodněné, ale pro jiné kraje nikoliv. Pro rannou, hlavní snůšku jest potřeba včelstev, která záhy začínají plodovat. Moje včelstva neplodují časně; počítám však jen s jednou snůškou a to z vičence; snůška začíná okolo 20. května a často již za několik dní se končí a proto musí být už pro tuto dobu včelstva pohotová. Myslím na včelaře s červnovou snůškou. O těch, kteří mají červencovou, ani nemluvím, těm se snadno směje. Jest známo, jaké divy dělá 14 teplých dní červnových, nebo červencových pro plodování a jak naopak studené květnové noci vše zdržují. Proto bojuji vždy proti pošetilé bajce, že jarní podněcovací krmení jest krmení oknem ven. Není to pravda. O tom jsem však důkladně pojednal v prvním dílu. Mnozí zde ovšem slepě napodobují, tak jak i v jiných oborech, aniž by věc předem důkladně vyzkoušeli. Již jedenkrát jsem ve svém listě navrhoval: Kdyby bylo po mém, poslal bych každému, který uveřejňuje články, několik přísných odborníků na včelín, aby zjistili,

zda se jeho slova shodují s jeho činy. A mnohý dopisovatel velmi brzo by — umkl.

4. Dobré včelstvo musí mít i řádně uspořádané hnízdo. Okolo plodu musí býti věnec medu a pylu. Včely, které mají plod od vrchu až dolů, jsou pouhé plodařky. Takové včelstvo se neosvědčí v žádné krajině, neboť každou kapku medu vyplývá pouze pro plod. Pokud nepěstujeme včely na krmivo slepicím, jsou plodařky pro nás zcela bezcenné.

5. Často včely, které mají krásně uspořádané hnízdo, že se až srdce směje, jsou packalkami a tmeličkami k nemalé zlosti včelařově. Neprávem však, neboť toto jsou právě jisté znaky dobrého včelstva, jsou to zbytky z jejich pravěku. Velmi často bývám dotazován, co jsou to packalky a tmeličky. Odpovídám krátce: Jsou včelstva, u kterých možno dílo lehce, plást po plástu rozebrat, u jiných jdou vždy 2 až 3 plásty najednou. To jsou packalky. V pravěku byly včely nuceny v dutých stromech slepovat vzájemně plásty, neboť každý sebe lehčí otřes stromu větrem přenášel se i na dílo. Podobně jest tomu i s tmeličkami. Tyto užívají tmelu tak důkladně, že přilepí každý rámeček tak pevně, že jej těžko odlepíme. Zatmelí i každou skulinu, česno, okénka, tak jak to i v přírodě ve stromech byly nuceny činiti, aby se lépe uchránily změnám počasí. Tuto schopnost podržela některá včelstva dodnes. Každý jen trochu zkušenější včelař ví, že obě vlastnosti nevyskytují se ve stejné míře u všech čeledí, ale proto, že jsou to zbytky původního stavu, vážíme si jich.

6. Dobré včelstvo ať jest i mírné, neboť bodavé včely uštvou včelaře, který jest konečně omrzen pomyšlením na utrpení, kterému jsou on i jeho sousedé vydáni a zanechá včelaření. »K čertu, mám to včelstvo, to by přivedlo člověka i zvíře o život«, řekl jednou ohnivý začátečník pln pýchy. A po dvou letech? Dostal kdysi šťastný nápad, vyměnil včelstvu matku a ještě dnes se z toho raduje. Dodnes nerozumím tomu, proč mnozí chovatelé tak zarputile trvají na zásadě: Německá včela musí bodat, jinak by ani nebyla německou. Jest snad bodnutí něco tak pěkného nebo sladce příjemného? Ne, že bych byl bázlivcem, který se bojí každého bodnutí. Nikdo nemůže říci, že by mě některé včelstvo, při tolika přehlídkách včelínů, donutilo snad k útěku, a byly mezi nimi prvotřídní bodavky, které se snad vyučily bodání u některého očkujícího lékaře. Nejsem však tak mlsným, abych musil všeho okusit. K čemu mi potřeba tolika žihadel, když jest to levnější bez žihadel. Jen tenkrát stanu se ze Šavla Pavlem, jestliže mi někdo dokáže, že nebodavá včelstva také něčeho nepřinesou. Stálo by za pokus vyměnění několik mých matek nebodavého kmene 47 za nějaké čerty, které bych ovšem předem dal pod dobrý zámek. Za několik let mohli bychom o věci dále mluvit. Jest nesmysl tvrdit, že bodavé včely jsou nejlepší medařky, nesouhlasím s tím. Včelaři, kteří rozšiřují podobné bajky, neměli snad nikdy mírných včelstev, a měli-li náhodou klidné včelstvo, tak je tak dlouho dráždili, až se z něj stal divoch. Nepopírám, že jsou bodnutí včelí zdravá, sám jsem toho na

vlastním těle s úspěchem užil, ale mohu je pohodlněji dostat a ne při pílne práci, kdy se mi to nejméně hodí. Jak jsem již poznamenal, může se klidné včelstvo stát bodavým, jestliže je zbytečně, nešikovnými a nevhodnými zásahy dráždíme.

7. Dobré včelstvo má své dobré vlastnosti trvale přenášet na potomstvo. Vyznačuje-li se některé včelstvo velkým užtkem, stane se velmi cenným, jestliže své vlastnosti přenáší i na potomstvo. Jen taková včelstva, která svoje dobré vlastnosti, tedy ne zevnějšek, zanechávají potomstvu, mají cenu pro chov. Abychom nabyli takových čeledí, to není práce jednoho roku, k tomu třeba dlouholetého pečlivého výběru. Tento výběr jest nejdůležitějším úkolem pečlivého chovatele, neboť, má-li kmen, který trvale přenáší své vlastnosti na potomstvo, jest mu další chov jen hračkou. Dokonalým snad zacházením s vykrajovačkou nestáváme se ještě mistry, mnohem důležitější jest vyhledání a ocenění ušlechtilého včelstva. Jak málo však jest kmenů, které se mohou vykázt, že přenášejí svou dobrou výkonnost trvale potomstvu, o tom svědčí četné dopisy, které dostávám. Uvádím zde jeden dopis, který pochází od známého odborníka chovu matek. Pan Tuschhoff-Elberfeld píše mi dne 9. října 1922: »Jak mnoho se při posouzení matek chybí, mohu dokázat z vlastní zkušenosti. Objednal jsem více jak tucet tak zvaných ušlechtilých matek. Z nich se však vyznamenal jen tvůj kmen 47, ostatní nestály za mnoho. Ovšem, nikterak netvrdím, že druhé matky pocházely ze špatného plemene. V každém případě nezdědily však vlastností svých rodičů. Z toho jest patrno, že sebe dokonalejší včelstvo, které však nepřenáší svých vlastností na potomstvo, nemá pro chov valné ceny.«

A Tuschhoff má pravdu. K čemu jest mi včelstvo, které mi dá sice ohromný výnos, ale potomstvo, od něho chované, jest většinou méněcenné zboží. Nahodilý úspěch není směrnatelný pro chov. Jen tenkrát mohu oddělit pšenici od koukole, jestliže si bedlivě a stále zapisuji a srovnávám. Bohužel, jest většina včelařů nepřitelem přesných záznamů a srovnávání. Teprve tenkrát budeme vážně včelařit, budeme-li dostatečně užívat ve včelínu tužky a křídly. Chraňme se v chovu podobných nahodilých úspěchů. Jest možná, že bych byl mnohemu »lepšímu« to jest sečtějšímu včelaři důkladněji promluvil do duše, kdybych vzal na sebe vážnou tvář učence a obklopil se neprostopnou zdí cizích, odborných výrazů. Toho se však varuji a předkládám každému jednoduchou, domácí a lehce stravitelnou potravu, po které bude prospívat a ne příliš jemnou a většinou nestravitelnou učenou stravu, která by mu mohla způsobit jen těžkosti při včelaření.

8. Dobré včelstvo má býti otužilé proti nemocem všeho druhu. Tato zásada jest tak srozumitelná, že není nutno blíže se o ní rozepisovat. Připomínám jen, že slovo otužilost vztahuje se nejen na nemoci, ale též na vlivy podnebí; včelka nemá hned zalézt, když zaťoukne jen trochu chladný větřík. Zmínil jsem se již, že mé sedmačtyřicítky také tehdy beze škody létají, když ostatní včelstva všechen let pro nepřiz-

nivé počasí zastavila. Takové včelstvo musí předčítí jiná včelstva, zvláště v době jarního vývoje, kdy jmenovitě výlety pro včelu jsou nezbytnou nutností. Včelstvo má býti tedy otužilé i proti nepohodě. Jest vědecky dokázáno, že právě tak jako u lidí jsou i u včel jednotlivé kmeny, které vzdorují různým nemocem, nebo vůbec nemocí na ně nepůsobí. Tak jsem zjistil na jednom včelíně, který byl napaden nakažlivou nemocí, že jsou všechna včelstva ztracena, až na dvě, která zůstala uprostřed nákazy nedotčena.

9. Tvar těla matky, trubce a dělnice u dobrého včelstva má býti správný. Jako jest přirozená stavba těla u psa zárukou vytrvalosti, u krávy dojivosti, tak jest tomu i u včel. Zevnějšek ušlechtilého včelstva ať jest ušlechtilý. Neohrabané formy těla vylučují se samy. Představme si obraz ušlechtilého člověka. Zajisté, že tento náš ideál nebude nepořádný, neotesaný, váhavý a nejistý v rozhodování. Právě tak jest tomu u včelky. Ať jest štíhlá, jistá, sebevědomá. Štíhlost nevylučuje ovšem sílu, tak jako silní muži bývají i štíhlí. Matka i v době, kdy klade, má se vyznačovatí ušlechtilým zjevem; její zadeček má mítí tvar držátka k bičiku. Na svém včelínu netrpím matek s oválným a smačklým zadečkem; mám s nimi špatné zkušenosti. Trubec ať jest silný, ne ovšem neohrabaný, plný života a říjnosti, tak jako slaměný vdovec na zakázané cestě. Z prastarých trubčích buněk líhnou se jen ubožáci. Moji chovní trubci líhnou se každoročně výhradně z čerstvé panské trubčiny. Za to jsou to chlapíci, kteří — a dále nesmím, byl jsem kdysi také takový. Dělnice ať má vždy ušlechtilou postavu. Abychom rozeznali správnou dělnici, třeba mítí již trochu zkušené oko. Často se divíme, že znalci koní na koních, zahradníci na rostlinách ihned poznají sebe menší chybu; právě tak jest tomu i u včel. Jen cvičení dělá mistra. Netvrdím, že se každý včelař stane takovým umělcem, jako někteří zkušení švýcarští chovatelé, kteří dovedou přesně posouditi tykadla, délku noh, košíčky a drápky na nohou. Toho všem také nepotřebujeme, neboť to již spadá do oboru »výstavního zboží«. Přece však při každém chovatelském oboru nutno si zapamatovat, že zevnějšek, tvar těla má vliv na výkon.

10. Matka dobrého včelstva vyznačuje se dlouhým životem. Někteří včelaři, většinou nechovatelé, budou tomu odporovat, včelař však, který pozoruje, jim odpoví: Jsou včelstva, která tři-, čtyř- i pětiletá matka udržuje na stejné výši, kdežto jiná včelstva vyměňují již po dvou nebo třech letech matku. To stojí jistě za uváženou. Usuzují však ještě dále. Dlouhověkost přenáší se většinou i na potomstvo. Zkušenosti to dokazují. V jednom kursu pro chov matek, při kterém bylo na 100 účastníků ze všech zemí přítomno v mém včelíně, byl jeden bod programu: Oceňování čeledí na body dle výkonnosti. Dvě dámy měly za úkol vybrati čeledě k ocenění; první, přirozeně, aniž si toho byla vědoma, zvolila včelstvo z kmene 47, druhá kmen Nigra, z kterého jsem náhodou měl jednu čeleď na včelíně. Došlo tedy k závodění dvou kmenů. Výsledek byl velmi poučný. Kmen 47 zvítězil ve všech bodech, vyjma bod množství plodu. Tu obdržel jen 3 body, kdežto kmenu Nigra byl

přiznán nejvyšší počet bodů pět. Zato kmen 47 obdržel od tří přísných a svědomitých soudců za sílu těla 5 bodů, kdežto kmen Nigra dosáhl to jenom na tři. Soudcové byli na včelíně, z kterého nám ukazovali plást po plástu, kdežto já jsem s účastníky stál venku. Jakmile jsem viděl výsledek, zeptal jsem se kursistů: Jak mi vysvětlíte zdánlivý rozpor jednoho kmene: plod pět, ale statnost jedinců jen tři, u druhého statnost pět bodů, ale plod jenom tři? — Hned se přihlásil jeden účastník: Včely kmene 47 jsou dlouhověké. — Měl by snad někdo jiný výklad?

Je-li tedy dokázána dlouhověkost včel, která se přenáší na potomstvo, nikdo se nebude diviti, že tato vlastnost byla přijata do pravidel chovu; jedna okolnost ukazuje již důležitost dlouhověkosti, a sice u přezimujících včel. Jak daleko vynikne kmen, u kterého v březnu nebo dubnu zůstanou včely jen o 14 dní déle při životě, nad druhé kmény! Vyvine se mnohem mocněji.

K uvedeným zásadám chovu připojuji ještě jeden požadavek: K ušlechtilému včelstvu patří i rozumný včelař a potom se chov daří. V tom mám jistě pravdu.

Shrnuji vše v jedinou otázku pro celou obec včelařskou: Kterou čeleď vyvolíš k chovu: včely krásně černé nebo žluté, nebo včelku v nepatrném šedivém šatě, ale s vlastnostmi zde vypsány, které zanechává potomstvu? Kdo není včelařem pro sport, zajisté že s vlajícím praporem přidá se k táboru chovatelů výběrem dle výkonnosti.

Kmen 47.

V tomto oddíle o chovu včel zmíním se podrobněji o svém chovném kmenu 47 a o svých počátcích včelaření. Nečiním toho, abych si snad zajistil odběr svých matek; toho nepotřebuji, jelikož jsem každoročně zahrnován spoustou objednávek, že jím nemohu ani vyhověti. Tento oddíl jest jen odpovědí na četné otázky, kterými jsem zahrnován. Kmen 47 jest ostatně ve všech zemích tak rozšířen, že není potřeba u mne objednávatí matky, když je obdrží každý blízko svého bydliště. Ovšem jsem nucen veřejně zde oznámiti, že z »obchodní horlivosti« zabývají se prodejem matek 47 i nepoctiví včelaři. Co se dnes v různých zemích nabízí jako kmen 47, není hodno ani popisu. Tak se píše v časopise »Praktischer Wegweiser«, který vychází ve Wolfenbüttel, že jednomu včelaři vyhynula všechna včelstva hnilobou plodu; zkoupil narychlo v celém okolí včelstva a roje, od těchto potom choval a matky jako »zaručeně čistý kmen 47« prodával. Není divu, že za podobných okolností ztratí kmen 47 svůj úvěr, ztratí i své příznivce, neboť tento »zaručeně« čistý sedmačtyřicátník ničeho nedokáže, nebo aspoň ničeho význačnějšího.

I z jiného tábora má můj kmen nepřátele; je to slepá závist, která vyvolala nepřátelství. Závistí mi mé úspěchy v chovu, kterých přece může docílit každý svědomitý chovatel. Nebyli to chovatelé z ciziny, ale právě krajané, kteří bezdůvodně popírali schopnosti mého kmene.

Jednali jistě dle pořekadla: Nikdo se nestal ve své vlasti prorokem! Kdyby byl kmen 47 přišel z Ameriky, Japonska nebo Číny, byl by přijat s velkou úctou. Protože však původním chovatelem jest krajan, ať jest tepán a umlčen.

Proto jsem k novému vydání svého díla připojil některé z posudků svého kmene. Takových dobrovolných posudků jsem obdržel více jak tisíc z různých zemí. U každého posudku jest plná adresa, takže se každý čtenář může lehce přesvědčiti o jeho pravdivosti. Při tom zde neuvádím nejdůležitější dopisy, které jsem již uveřejnil ve svém listě nebo v jiném odborném časopise.

Ke své obraně mohu uvést, že sta, ba tisíce příznivců kmene 47 nemohou mu vytknouti ani jeden vrtoch a jistě by od něho dále nechovali, kdyby svými výkony zcela nevyhovoval.

A nyní k jednotlivým otázkám. Nejčastější jest: Odkud máš ten kmen? Na to ovšem nemohu sám odpovědět, neboť jako začátečník byl jsem divochem a skoupil jsem všechna nabízená včelstva a roje. A jelikož hned v počátcích jsem převzal 36 čeledí po svém tchánovi, stal jsem se přes den »velkovčelařem«. Avšak již dříve jsem se zabýval včelařstvím; vypomáhal jsem na včelíně svého představeného, který býval častěji nemocen; přidával jsem matky, překládal včelstva, chytal roje a podobné práce jsem konal. Již tenkrát obdivovali mnozí včelaři moji odvahu. Vzbudil jsem úžas jednoho včelaře ve svém dřívějším působišti, který mne, nevčelaře, viděl se zdarem bez kukly a bez rukavic sbíratí roj v hustém akátovém porostu. »Nu počkejte, vy jednou na to doplatíte!« tak mne blahosklonně varoval, ale já jsem toho mnoho nedbal. Znamení vtip na včely učinil i místní farář, kterému jsem na včelíně vypomáhal. Byl velmi tlustý, v létě se v potu jen topil, a proto bylo proň choullostivě pracovat u včel. Když to jednou již nemohl vydržeti, utekl ze včelínu a křičel: »Sníh na ně, na ty nezbedy, to jsou největší protiklerikálové; nikdo tak nenávidí „černých“, jako ony!« A měl pravdu. Včelku dráždí černý šat tak, jako býka červený. Výhrůžka »sníh na ně« zůstala již jmenovanému faráři a já sám jí často užívám.

Každoročně pracoval jsem o prázdninách na včelíně svého tchána, který byl sice Vídeňákem, ale měl v blízkosti mého působiště malý domek, ve kterém v létě ztrávil 3 až 4 měsíce. Týž byl také »divokým« včelařem, ale trochu jinak než já. V době největšího rozmachu, kdy jsem převzal jeho včelín, měl 36 čeledí. Byl včelařem, jakého zřídka najdeme; plný spokojenosti, která by v nynějších těžkých dobách mohla býti mnohemu příkladem. Jednou přivítal mě slovy: »Tak, Quido, dnes jsem vymetal, dostal jsem 25 kilogramů medu.« A nyní se odmlčel a očekával můj úžas. Ten se však nedostavil, nýbrž jen chladná otázka: »Ode všech 36 čeledí?« Teď byla řada na něm, aby dělal dlouhý obličej. »Ale, Quido, uvaž jen, jak se ubohé včeličky nalítaly, než to všechno snesly.« »Ovšem, ale to dostanu já dnes od jednoho včelstva.« Byl jsem totiž již tenkrát včelařem. Koupil jsem z pozůstatosti jednoho kolegy dvě včelstva a brzo na to přikoupil jsem čeleď

i roje, takže hned prvý rok jsem měl 12 čeledí. Tím mi ovšem narostl hřebínek. K tomu jsem si nakoupil dosti knih a časopisů, takže jsem byl znamenitým chlapíkem, kterého zkušený včelař obdivoval. Můj tchán mě obdivoval již dříve, když viděl, jak jsou ke mně včelky poslušny, ačkoliv se ničím nechraním; on měl vždy kuklu a vlněné rukavice. Pracoval jsem klidně, hladce a nedbal příliš bodnutí. On však byl vtělená netrpělivost. A potom ty jeho nešťastné vlněné rukavice. Po každé práci vypadaly jako slaninou potažený srnčí hřbet. Již tyto rukavice stačily, aby podráždily každé včelstvo. Nevěděl-li si již rady, vzal dýmák a tak dlouho kouřil do úlu, až byl jako po vyhoření. To trvalo často i čtvrt hodiny. »Teď mají aspoň na chvíli dost,« tím obyčejně končil. A takovým počínáním mají se státi ze včel beránci? Jednou jsem přišel právě včas, abych předešel tomuto zlořádu. Jednoho chlapíka nebylo možno uklidnit, ačkoliv dýmák byl již prázdný a nikdo nesměl vstoupiti do zahrady. I mne včely zle přivítaly, šel jsem však neohroženě až do včelínu, do kterého jsem však pro kouř nemohl. »Pro boha, co to, otče, děláte?« »Tomu ukáži, co proto, nyní jsem dal do dýmáku síru, ta mu poví, co proto; ten se brzo utiší.« A také se utišil, když ležel v klubku na zemi. Vytrhl jsem mu dýmák a požádal jej, aby mne nechal samotného. Tentokrát to udělal s radostí. Ještě okamžik a bývalo by se naplnilo známé pořekadlo: Ope-race se zdařila — ale nemocný zemřel!

Tyto milé a znamenité vycvičené včelky jsem brzo nato převzal. Byl to tenkrát veselý život. Stal jsem se celou duší včelařem. Honba, pěstování růží, hra v taroky — vše bylo pro mne mrtvo. Rojů jsem měl tenkrát spousty. Mně se to ovšem líbilo, ale moje paní nebyla spokojená; musila chytat roje v době, když jsem byl ve škole, a tenkrát se včely nejčastěji rojily. Nikdy se nebála, ale lezení po stromech bylo jí nepříjemným. Za její věrnou spolupráci postavil jsem jí nepomíjející »pomník«; skoro každý čtenář mých článků zná ji jako »mami«. Nyní, když jsem poněkud zmenšil svůj včelín, dal jsem jí s prominutím tax a poplatků na trvalý odpočinek; obstarává jen vy-metání a prodej medu, oboje bezvadně.

Z mnohých čeledí brzo jedna upoutala moji pozornost. Včely byly klidné, skoro nebodalky a ve výnosu každým rokem mistry. To by bylo ovšem i každému druhému nápadno. Rád bych byl dále choval od tohoto včelstva, bohužel se nerojilo. Byl jsem nucen, s počátku proti své vůli, začít s umělým chovem matek, aby mi tak vzácný kmen nevymřel. Začal jsem tak klidně, s rozvahou; hltal jsem ovšem všechna díla o chovu matek. Chov se výborně dařil; dostal jsem nádherné matky a co nejdůležitější, byly všechny stejně dobré a mírné. Se svými úspěchy vystoupil jsem na veřejnost; rozesílal jsem matky na zkoušku a se všech stran obdržel jsem příspisy plné uznání. Rozšíření kmene 47 do Španělska, Anglie, na Kavkaz, do Itálie, Švýcarska, Ameriky a jiných zemí není následkem reklamy inseráty. Jen jedenkrát v životě užil jsem inserátu. Vedoucí značky vybojoval si kmen sám, svými výkony. Měl jsem tento kmen pojmenovati. Původně byl u mne

kmen umístěn v starém ztrouchnivělém úlu, na jehož číslo se již nemohu upamatovati. Úly zhotovoval jsem si sám. Do jednoho takového nového úlu, který měl číslo 47, přemístil jsem i původní kmen; ještě dnes jest v něm a dle úlu pokřtil jsem kmen na kmen 47.

Kterého plemene jest kmen 47? Takto jsem velmi často dotazován. Má ráz »dolnorakouské včely«, kterou již baron Berlepsch ve své knize velmi chválil. Sám ji nazývám »šedou mlynářkou«, neboť dělnice jest šedá a každá třicátá až čtyřicátá má na zadečku hnědý proužek. Trubci jsou skoro výlučně tmaví, matky mají krásně sytěhnědou barvu, takže si troufám tvrditi, že již dle barvy se pozná každá matka kmene 47. Nebylo však tomu vždy tak. Přiznávám se otevřeně, že i mne s počátku vábil švýcarský chov na barvu. Pěstoval jsem s počátku též na barvu, a to se zdarem, jelikož jsem dbal přísného výběru. Tak na příklad pastor Dächsel z Brustave mi napsal, že dosud neviděl tak černých matek, jako byly právě dvě z kmene 47, které jsem mu zaslal; matky byly, čehož dosud neviděl, i ze spodu černé jako uhlí. A přece jsem zanechal pěstování na barvu, zvláště když počet vypěstovaných zcela černých matek byl stále velmi nepatrný. Vrátil jsem se zase k chovu výběrem dle výkonnosti a zůstal jsem mu věren, neboť výkonnost jest ve včelaření nutností.

Jednou v životě budu však postaven před těžkou a zodpovědnou úlohu. Nastane okamžik, kdy pro nebezpečí následků příbuzenského páření nebudu moci udržeti čistokrevný kmen 47. Budu nucen vypěstovati kmenu 47 rovnocenného soudruha. To mne naplňuje již dnes jistou úzkostí. Budu míti tak šťastnou ruku, jako jsem měl při výběru chovného materiálu kmene 47? Není to tak lehká věc, jak by si mnohý představoval; k tomu je potřeba jistých vrozených schopností. Vzpomínám si na doby, kdy jsem pěstoval psy a byl jsem v Rakousku známým účastníkem závodů. Nebylo to lhostejné, jakého psa jsem připustil k čubce; mohl míti sebe více cen. Špatným, lépe řečeno nevypočítaným pářením dostaneme často zcela nešťastné vrhy. Tenkrát byl proslaveným znalcem Dr. Kleemann z Berlína; jeho rada byla v chovatelských kruzích jako zlato. Poradil-li někomu, který pes se hodí pro určitou fenku, mohl vzít jed na to, že z toho spáření byl elegantní vrh výborných zvířat. Vypočítavost a schopnost odhadu byla u tohoto muže téměř příslovečná. Ovšem třeba studovat vlastnosti každého kmene, třeba uvážiti, které vlastnosti spářením se sesílí, zesílí nebo vyrovnají. Jeden špatný tah a obtížná práce několika let jest zmařena. Proto mne prosí mnozí kolegové chovatelé: Udrž čistokrevný kmen 47, něco podobného nevypěstuješ!

Zkoušel jsem chov a křížení různých kmenů, ale žádný mne plně neuspokojil. Jediný švýcarský kmen »Nigra« mi tak skoro vyhovoval, bohužel křížením kmene 47 s kmenem Nigra dostal jsem tak divoké bodatky, že nebylo vůbec možno pracovati na včelíně.

Jaké jsou přednosti kmene 47 před jinými včelstvy? bývá další otázka. Především kmen 47 nevyžaduje mnoho práce, starostí a nákladů, jelikož se zřídka rojí, jen v trochu příznivých letech sám se na

zimní zásoby a má dlouhožijící matky. Vydání vůbec odpadají, zato jsou značné příjmy od tohoto pilného kmene. Vydáním mímím přirozeně jen vydání za zimní zásoby včelstvu, neboť jiné výdaje, jako za časopisy, knihy, úly a pod. jsou v každém včelíně. Při kmenu 47 mohu žítí bezstarostně. Při jeho mírnosti jest práce na včelíně radostí a ne utrpením. Nejpádňším důkazem mírnosti tohoto kmene jsou chovatelské kursy, které konám každoročně s velkým počtem účastníků z různých zemí na svém včelíně. Ačkoliv všechny možné práce konáme v červenci, často v největších vedrech a v dusném počasí, i před bouří, zřídka kdy která včela bodne, takže Tuschhoff-Elberfeld žertoval v jednom kursu: »Ten Quido vytahá před každým kursem všem včelám žihadla.« Nikdo se zajisté nediví, že se cítím spokojeným chovatelem, že jsem dostal na sta dobrovolně zaslaných doporučení, která vyjadřují naprostou spokojenost s kmenem; mnohá tato doporučení jsou od význačných jednotlivců a byla již uveřejněna v různých časopisech. Tím se kmen do jisté míry proslavil.

Jeho dobré jméno stalo se mi často i nepříjemným, jelikož jsem nemohl vyhovět všem žádostem o matky. Jest mým přáním, aby způsobil ještě mnohou radost včelařům. Nechci svého kmene obchodně využít, chci jen povzbudit včelaře, aby se i jinde poohlédli po dobrém kmenu. V každé zemi jest jistě několik podobných drahokamů, jest však uměním je vyhledat. Ale cvičení vede k umění.

Končím dobře míněnou radou všem včelařům: Milý příteli, skoro v každém díle najdeš několikrát opakovanou radu: Začátečníci, začínejte jen s jedním nebo dvěma včelstvy. Quido vám však radí: Máte-li peníze, začněte hned s pěti nebo deseti včelstvy, neboť se lépe rozvinete, máte příjmy a chuť k další práci se tím zvyšuje; při jednom nebo dvou včelstvech zůstaneš dlouho žebrákem, nemáš příjmů, práce tě snadno omrzí a jest konec včelaření. Z vlastní zkušenosti ti dále radím: Neboj se otevřít včelstev, ale naopak pilně je prohlížej; jen tak se staneš mistrem; neotvírej ovšem všechna včelstva, nýbrž zvol si jen jedno včelstvo, ale to pozoruj pilně a důkladně, právě tak, jako činím já i tisíce jiných. Pamatuj, že často jediný pohled do skutečného života včel rozřeší ti záhadu, na jejíž objasnění by nestačilo ani deset stránek knihy.

Dědičnost.

Každý pozorný včelař zjistil, že má na včelíně včelstva, která mu každoročně dávají krásný výnos, sama se zásobí na zimu, během roku vyžadují málo práce; jiná včelstva naopak vyžadují neustálého ošetřování. Nic nemění na tomto příznivém obrazu, ubytujeme-li včelstva v jednoduchých nebo moderních úlech. Co z toho vyplývá? Včela podléhá jistým zákonům dědičnosti, včela dědí určité vlastnosti, ačkoliv mnohý z nedostatku pozorování jí tuto vlastnost upírá. Proč by měla včela v tomto ohledu činit výjimku? Zajisté, že nikoliv, neboť každý žijící jedinec podléhá zákonům dědičnosti. Včela jest živočich, proto dědí, a to dobré i špatné vlastnosti. Při jedné poradě chovatelů ve

Vídni zeptal jsem se účastníků: Jest to možné, že jsou včelstva, která i v nešpatnějších úlech po mnoho let nás plně uspokojují, a naopak jiná včelstva i v nejlepších úlech nás úplně zklamou? A všichni jednomyslně přisvědčili: »Ano.« Tím jsem měl plně potvrzenou dědičnost u včel. Tím odůvodnil jsem nutnost chovu výběrem dle výkonů. Tento krok měl úspěch a byl založen spolek chovatelů.

Neobjasňuji podrobněji zákonů dědičnosti u včel, neboť tento spis jest knihou pro lid, která ať jest i nejjednoduššímu včelaři srozumitelnou. Vzdělaný včelař, který se zajímá vědecky o zákony dědičnosti, ke kterým základ položil Jirí Mendel, má příležitost poučit se dostatečně v jiných dílech. Jmenuji zde na příklad spisy Armbrusterův: »Bienenzüchtungskunde«, spisy Zanderovy, Ludwigovo: »Unsere Bienen« a pod. Poukazuji tedy na to, že včela dědí a máme-li jen trochu pozorovacího nadání, není potřebí mnoho teorie, abychom vybrali dobrý chovný materiál. Měřítkem jest nám největší míra vlastností uvedených na počátku oddílu o chovu. Nyní se jedná o to, chovati jen od takových zvířat, která jsou plnomocná pro chov, to jest která věrně a jistě zanechávají svoje vlastnosti potomstvu. Jednotlivý zvláštní výkon během roku ať nás nezaslepí, neboť takový výkon byl jen nahodilý a nemůžeme na něm chov budovati. Při chovu jsou přesné záznamy nutností; počítejme u chovných zvířat se vším, neboť často zdánlivě nepatrné okolnosti mají značný vliv na celé včelstvo. Nikdo se nebude diviti, že v našem rakouském chovatelském spolku jsou tak přesně vypracované zásady pro zkoušky a ocenění. Správně prováděny, zaručují nám úplný úspěch. Chov výběrem dle výkonnosti, na základě zákonů dědičnosti prováděný, uskutečňuje náš sen o rozkvětu včelařství.

Tím končím povšechnou část chovu včel. Vynechal jsem popis včely, jejího ústrojí i díla z toho důvodu, jelikož předpokládám, že každý včelař, který se věnuje chovu matek, zná již tyto základní věci. Na mnohé důležité upozorním ještě v praktické části, zvláště v případech, kde moje mínění a moje zkušenosti se odlišují od vžitých dogmat a zásad. Jest potřebí odvahy k boji proti zakořeněným zvykům, ale tento boj jest nutným, abychom postupovali na dráze pokroku a neřítíli se zpět po nakloněné rovině.

Praktický oddíl chovu matek.

Důležitost chovu matek.

Chcete viděti štěstím zářícího včelaře? Dejte mu na jaře nebo na podzim, když mu včelstvo osíří, novou matku. Chceš-li však viděti dlouhý obličej pravého včelaře, zvláště začátečníka, odmítmi jeho prosbu o matku slovy: Příteli, nemám žádné na prodej! Jistě, že se zachmuří, neboť který včelař by v tuto dobu jen tak lehce oželel ztráty čeledi? A jak se teprve zarmoutí začátečník, který by milým včeličkám vše věnoval! A přece často i známí chovatelé jsou nuceni odmítnout žádosti o matky. Jest proto povinností každého jednotlivého včelaře i včelařských spolků, při každé příležitosti poukázat na naprostou nutnost chovu matek, na nutnost, aby i sebe menší včelín měl zásobní matky. Žádný včelín není tak malý, aby neměl prospěchu z chovu matek. Osířelá včelstva nejsou každoroční nutností včelínu. Sám jsem již po několik let ušetřen tohoto zla. Ale i v tom případě, není-li na jaře osířelých včelstev, vyskytnou se přece někdy slaboši. Jak snadno jim pomůžeme na nohy, přivěsíme-li jim několik plástů i se včelami ze záložních rodinek! Samozřejmě, že 3 kilogramy medu, které jsme těmto čelídkám dali na zimu, se nyní bohatě uplatní. Zbytek dodává nám až do doby snůšky a rojů bezvadné čelídky oplodňovací pro rojové matečnický nebo neoplozené mladé matky. Matek upotřebíme vhodně k výměně přezimovaných starých matek a předejdeme tím zbytečné rojové horečky. A snad pomůžeme zásobní matkou v nouzi některému příteli; i to jest užitečné, neboť upevníme tím svoje přátelství.

Uvedenými důkazy nabytí zajisté každý včelař přesvědčení o důležitosti chovu matek. Ale nevěnují se mu dosud, neboť již při slově »chov matek« a přidá-li se mu ještě přívěsek »umělý« naskakuje mnohému husí kůže. Zdali právem, dokáže toto dílo. Jedno jen tvrdím předem: Lidé, kteří nadávají na tak zvaný »umělý« chov matek, obvykle dosud ani s chovem nezačali anebo nemají žádných zkušeností z praxe. Ale to již tak bývá, že takoví lidé obvykle nadávají na věci, kterých vůbec neznají. Brzo by se umlčeli, kdyby na vlastní oči viděli na chovném rámu ladnou formu ušlechtilého matečnicku a krásné stvořeníčko vyvinuvší se z něho. Ale ti, kteří toho neviděli a nevyzkoušeli, jsou »ze zásady«, bůh ví ale jaké, proti každému chovu matek.

Odporují nám i tenkrát, doporučujeme-li jim, že není potřebí žádných umělůstek, že dostačí, bereme-li od přírody to dobré a ušlechtilé, co nám nabízí. »Ze zásady« nesnažím se již tyto lidi přesvědčovat.

Jest zajímavé, že tito bručouni s klidem užívají ve včelaření jiných »umělých« věcí. Nedělají si z toho žádného svědomí, že svým »přírozeným« rojům dávají »umělé« mezistěny. Odbírají včelám klidně jejich zásoby, ačkoliv příroda jim je ponechává. Užívají medometu, kterého příroda nezná. Příkrmování cukrem jest u nich samozřejmostí, ačkoliv je tomu příroda nikdy neučila. Kočují se včelstvy, příroda tak nečiní. Shromažďují včelstva na jednom místě, což zase nikde v přírodě nevidíme. Natlačí včelstva do všelijakých umělých úlů, zcela proti přírodě. Udělali rozběrné dílo a rozbírají je, kdykoliv jim napadne a kdykoliv mají náladu. A na tom všem ničeho nenalézají, jen právě chov matek jest jim trnem v oku. Jak dětské, titěrné a bláhové jest jejich jednání!

Těmto lidem opakuji znovu: Chov matek jest základem výnosného včelaření.

Druhy matečnicků.

Rozeznáváme tři druhy matečnicků: rojové, náhradní a umělé; tyto liší se opět dle vzniku; povstaly-li totiž z vykrájených oček, nebo byly-li vystavěny na prouzcích s červíky nebo na odřezcích plástů, nebo konečně z uměle zhotovených místiček z nejlepšího vosku. Maje státně vyjímá se rojový matečnick na okraji plástu, zcela nepatrný jest náhradní matečnick někde v prostředku plodového plástu, umělecky vypadá umělá buňka na chovném trámku nebo na proužku plástu. Který matečnick jest nejlepší? Bez rozmýšlení přísahal by každý ihned na rojové matečnický, ačkoliv, jak ihned poznáme, zcela neprávem. Všechny tři matečnický mohou býti rovnocenné, vznikly-li za příznivých okolností. Rojový matečnick jest zcela jistě dobrý, protože jest nejpřírozensší, jestliže — Ano, jestliže pochází z »u š l e c h t i l é h o v č e l s t v a«. Pochází-li však od včelstva méněcenného, které po několik let nedalo žádného výnosu, ale vyžadovalo neustálé péče, je takový matečnick pro mne zcela bezcenný a dám přednost každému jinému, který vznikl za příznivých podmínek u dobrého včelstva. Tento přísný rozdílný jest bezpodmínečně nutným u všech chovatelů, jinak nebude konce s přeceňováním rojových matečnicků a v chovu se nedostane ani krůček kupředu, naopak ještě vždy nazad.

Velmi příkře vystupuje Američan Root proti rojovým matečnickům. Práví: »Matečnický, které jsou plodem rojové horečky, odstraňme.« Jest jasno, čeho tím chce docílit. Ví dobře, že rojení má vliv na medný výnos, rojivost jest dědičná, proto nechce žádných matek z rojivých včelstev. Tento názor se dosti ujímá, ačkoli si zřídka kdo troufá vystoupiti s ním na veřejnost, jelikož v nynější době zbožňování matek vzniklých rojením byl by jako kacír pranýřován. Jistě, že přijde

doba, kdy se tento názor změní a matkám vzniklým rojením nemusí se vždy přičítati nejlepší výkon; mnohdy bude to pravý opak.

Náhradní matečník požívá nejmenší obliby jako zcela bezcenný. A to právem, neboť nejčastěji najdeme jej u zcela vysíleného, bezmocného včelstva, které jest často již i počtem včel jednou nohou v hrobě. Matky takového včelstva zklamou zcela jistě; výjimek není. Jestliže však u silného včelstva, dobrého kmene a s dostatečnými zásobami, ve vhodný čas odstraníme matku a včely narazí náhradní matečník, jest většinou i matka z tohoto matečníku plnocenná. S naprostou jistotou však tenkrát, jestliže si dáme trochu práce a první zavíčkované matečnický zničme a necháme jen ty, které jsou ještě otevřeny. Ale i u malého, avšak dobře ošetřovaného včelstva s dostatkem mladušek můžeme vychovati zcela dobře plnocenné matky. Otevřený plod není nutným u tohoto včelstva; narazí jistě mnoho matečníků na přivěšeném ušlechtilém plástu nebo u zbytku svého otevřeného plodu. Dostačí, zničme-li potom všechny až na jednu nebo dvě. Množství koiček může je potom bohatě krmit štávou opatřiti. Má-li však včelstvo vlastní otevřený, méněcenný plod, vyměním v oněch ponechaných matečnicích červa. Doporučuji tento pokus každému, aby u takové malé čeledi vyměnil zcela mladého červa v jedné buňce a u druhých ponechal méněcenný materiál. A výsledek? Přeočkovaná buňka jest velká a mnoho slibující, původní buňky jsou však nejčastěji u těchto malých čeledí zcela neúhledné. Při této příležitosti varuji předem, aby se nenechávalo malým čeledím v oplodňacích po odebrání mladé matky samostatné vypěstování nové matky z vlastního plodu. Proč? První červ takové matky jest vlastně dítětem dítěte, neboť matka jest snad teprve 14 dní stará. A jistě, že »dítě nemohou plodit nové děti«, které by byly schopné života a plnocenné. O tom jsem se již častěji zmínil ve svých článcích. Proti tomu, ovšem neprávem, dokazuje jeden německý včelař, že kladoucí mladá matka není již dítětem, nýbrž zcela vyspělým hmyzem. Jest však jistě podrobena svým vzrůstem i svými výkony zákonům vzrůstu a poklesu. Vysvětlím to několika příklady. Živá příroda vykazuje silou a výkony čaru vzestupu a poklesu. Srovnáme dítě, muže, starce, nebo hříbě, koně a herku. Vidíme zřetelně, jak tělesná, životní i výkonná síla stoupá a klesá. Jest známo, že již 15měsíční býček je schopen skoku. A mají snad rolníci radost z potomků takového mláděte? Jak ubohé jest často potomstvo takových mláděť! Jest bez životní síly a náchylné ke všem nemocem. A pohledme jen na lidstvo. Nestaly se již vpravdě ještě děti matkami? A bylo jejich potomstvo snad dokonalé? Jest přece dosti druhů hmyzu, který se vylihne zcela vyspělý, a přece od úplné pohlavní zralosti dělí jej dosud jistá doba. Sám trubec se k nim počítá se svým krátkým životem.

A snad potomstvo mladé včelí matky mělo by činit výjimku? Nikdy — to není možné! Jelikož matka dosahuje stáří 4—6 let, jest i v jejím životě patrný vzestup a pokles. Mladá matka, právě vyběhlá, jest jen zdánlivě dospělým hmyzem; během dospívání jest však

podrobena změnám. To dokazuje právě oplodněná matka, jejíž pohlavní orgány ještě »rostou«, právě tak jako stará matka, u které před vyrojením zakrňují. Jest snad dělnice, která se vylihla, hned dospělým hmyzem? Dotyčný německý včelař by jistě přisvědčil. A já právě tak klidně tvrdím, že ne, neboť i tělo dělnice jest podrobena změnám, roste; pomysleme jen na pohlavní ústrojí dělnice, která se může přetvořit i na trubčici. Rovněž chybným bylo by tvrditi, že člověk v 25 nebo 30 letech je hotovým tvorem; roste i potom stále, aspoň tloustne nebo ve stáří hrbatí. Jest to věčné bytí a zanikání všeho živoucího a s tím jest spojen i vzrůst a pokles všech sil, tedy i síly rozmnožovací. Proto volím vždy jen starší matky za chovné matky. Činím tak z toho důvodu, že přece u 14denní matky nemohu stanovit, má-li dobré vlastnosti a zanechá-li tyto potomstvu. To mohu s jistotou říci jen o staré matce, kterou po několik let pozoruji. Stará matka jest mi též důkazem dlouhověkosti, čehož nemohu rovněž podceňovat. Mladá matka může být do té míry méněcenná, že již v prvním čtvrt nebo půlroku hyne. S podobnou matkou nemohu přece podnikat velké plány. Proto si předem rozmysli, než něco podnikáš!

Tvary matečníků.

Tak jako v přírodě pozorujeme otevřenýma očima, učme se i ve včelařství rozeznávat. Ovšem každý nemá k tomu schopnosti; některý člověk jde světem s otevřenýma očima a přece ničeho nevidí; jiný vidí však v pravdě celé pohádky. Pravé štěstí ze života má jen tento.

Na rojovém matečníku, nebo na matečníku na chovném trámku jest ti zajisté nápadné široké zakončení, ale dlouhý, ušlechtilý tvar; náhradní matečník méněcenného včelstva jest naproti tomu zcela nepatrný, málo slibující. Někdy i u dobrého včelstva můžeš najíti zvláštní matečnický, jsou mohutné, daleko delší než obyčejné matečnický, uprostřed poněkud smáčkuté, tak jako zámostek hedvábníku. Máš snad radost z této dlouhé buňky, neskládej v ní však žádných nadějí, jest bezcenná. Otřesem nebo převrácením rámků vypadla larva z krmné šťávy. Včely sice narychlo prodlužují buňku, larva však přece hladem umírá.

Zevnějšek dobrého matečníku nám také mnoho říká; má míti po sobě pokud možno mnoho nálepků vosku. Tím se na první pohled liší od matečníku včelstva trubcokladného. Matečník tohoto včelstva má hladší stěny a nemá tolik nálepek. Velmi často u dobrého včelstva, zvláště na chovném rámku, se stává, že matečnický bývají silně zastaveny, dokonce bývají přistaveny i malé buňky. Vidí-li to včelař začátečník, obává se, že matka z takového matečníku jest odsouzena k smrti. Jeho obavy jsou však zbytečné, neboť dělnice, společně s vyspělou matkou, osvobodí již vězně. Často se podívá včelař začátečník, najde-li náhradní matečník zbavený vosku; obal kukly vypadá jako cigaretový papír, kterým prosvítá kukla. Také tuto matku pokládají za ztracenou. Ve skutečnosti není však vždy ztracená. Nepoznamenaná

me-li si takový matečník, tedy jej později již ani nenajdeme. Je-li jeho obyvatelka živá, obalí včelky matečník opět voskem, je-li mrtvá, potom ji ovšem odnesou. Včely projevují zde do jisté míry zvědavost a netrpí ve svém státu mrtvol. Snaž se vlastním pozorováním potvrditi správnost mých údajů. Četl jsem kdysi výrok jednoho politika: »Dle šatů poznáš mocné každého státu«. Platí to stejně i pro včelstvo. Buňka, to jest oblek nastávajícího veličenstva, mnoho nám prozrazuje, ovšem, mějme vždy oči otevřené!

Chov matek z rojových matečnicků.

Mnohý mohl by se lehce věnovati chovu matek, činí však přece námitky: Mám tak málo volného času; nemám klidné ruky; mám slabý zrak. Pro takového včelaře jest lehkým a vděčným chov matek z rojových matečnicků ušlechtilých včelstev.

Rojí se řádné, možná, že nejlepší včelstvo na včelínu. Jak bezmyšlenkovitě jednají mnozí včelaři. Radují se z roje, a to právem, neboť právě nejlepší včelstva se zřídka rojí. Dále se však již nestarají. Přijde druhoroj, chytí se, usadí a jest konec, tečka a písek na to! Splnil jsi tím však již zcela svoji povinnost jako včelař? Ne, tisíckrát ne! Ty jsi spáchal, odpusť, že se tak vyjadřují, nejtěžší zločin na svém stavu, bezmyšlenkovitě jsi pohrdl včelařovým zlatem. Jak to? Hned ti to objasním.

Nenašel jsi snad druhého dne po vyrojení v úlu, nebo před úlem druhoroje několik mrtvých matek? Ano? A nenašel jsi snad na letáku svého vyrojeného miláčka několik ubodaných mladých matek? Ano? A dosud tě nic nenapadlo? Tedy poslouchej, jak bláhově jsi jednal. Mohl jsi 8. den po vyjití prvoraje rozebrati včelstva a všechny přebytké matečníky užiti k chovu. Čeho bys tím dosáhl? Snad by se ti zdařilo jednou ranou. zúšlechtiti celý včelín, zbavil by ses všech mrzáků a následující léta měl bys mnohem větší výnos medný, menší práci a starost. A tohle tě nikdy nenapadlo? Jistě, že podruhé nepropaseš této vhodné příležitosti. Tedy poslyš moje pokyny: Vyrojí-li se ti jednou dobré včelstvo, rozeber je osmého dne na kozlík a plásty s matečníky postav hned stranou: slyšíš-li však již dříve v úlu týtání, prvoraj mohl býti špatným počasím zdržen, tedy učin tak již dříve. Plást s nejkrásnějším matečníkem dej včelstvu zpět do úlu; bažíš-li snad ještě po jednom poroží, ponech si 2 matečníky, druhých však užij jinde. To jest možné různými a jednoduchými způsoby. Z plástů s matečníky uděláš několik malých oddělků; plod ať mají jen zavičkováný, nezavičkováný plod jest nepřipustný. Jinak můžeš upotřebiti matečnicků k zlepšení špatných včelstev. 4—5 dní před touto prací odstraníš špatnou matku a po uvedení době přidáš jí klidně buďto plást s rojovým ušlechtilým matečníkem, nebo k matečníku, který narazí, přidáš ušlechtilý rojový matečník. Hned se dozvíš, proč jest nutné, dříve včelstvo osířeti. Kdybys osířel včelstvo v den přidání matečníku, nebo den před tím, včelstvo by většinou zralý matečník

zničilo. Má-li však včelstvo samo zavičkováné matečníky, přijme klidně i cizí. Dobře si tedy zapamatuj: Jen takové včelstvo, které má vlastní zavičkováné matečníky, přijme zcela jistě i zavičkováný ušlechtilý matečník!

Není-liž pravda, nedalo to přece mnoho práce! Výsledek stojí jistě za námahu. Nemáš-li strachu z trochu práce, poradím ti ještě jiný lehký způsob zužitkování ušlechtilých matečnicků. Potřebuješ k tomu již oploďňáček, které si můžeš lehce sám zhotoviti. Užij k tomu bedničky o něco menší než jest krabice od doutníků a rozděl ji přepážkou na menší zásobárnu a větší plodiště. Do menšího oddělení dej prázdnou krabičku od sardinek, naplněnou tuhým nebo tekutým medem, jako zásoby potravy. Užiješ-li tekutého medu, přikryj jej několika listy, aby v něm včelky neutonuly. Do plodiště přibij dvě listy, na kterých leží loučky s nalepeným kouskem mezistěny. Varuji tě, abys na loučky nelepil snad kousky hotového díla.

Nikdy nedocílíš takové chuti ku práci a radosti z ní, tak rychlého oploďnění mladé matky a současně vnitřního souladu všeho včelstva, jako když užiješ jen mezistěnu. Do přední stěny bedničky vyřízni ještě malé česno, na které upevni jedním hřebíčkem kousek mřížky tak, aby se mohla otáčet, a bezvadný oploďňáček jest hotov. Máš-li snad větší bedničku, rozděl ji prkénky na několik oploďňáček, ale česna umístí v různé strany, abys předešel zalétnutí mladé matky. Mimo mnohé jiné oploďňáčky užívám sám tři podobné, zhotovené z dlouhé bedničky; každá bednička má čtyři oddíly pro mladé matky. Jest radost pozorovati, jak mile tyto čelídky staví, mají-li jen dostatek potravy, a jak rychle nastává oploďnění mladé matky. Jedinou příčinou tohoto divu jest vnitřní soulad včelstva, které na malém proužku mezistěny utvoří rojík, což na hotovém díle není možné. A taková čelídka chce již z lásky ke své panenské matce stavět. Jednu malou nevýhodu mají přece tyto skříňky: Oploďněná matka zaklade velmi brzo malé plochy plástů a můžeš se dožít, že jednoho dne čelídka se vyrojí. Aby se tomu zabránilo, jest na česně připevněn malý kousek mřížky. Pozoruj-li, že matka klade, posunu mřížku na česno. Dělnice mohou klidně ven, ale oploďněné matce již se to nepodaří. Ovšem toto opatření jest zbytečným, upotřebíme-li jinak matky. Sám nechávám však matku tak dlouho v oploďňáčku, až najdu první zavičkováný plod, který mi ukazuje, že jest matka normálně oploďněná. Jelikož sám nemám na všech česnech mřížky, stalo se mi již často, že mi některá čelídka upláchl. Zlobil jsem se snad na ně? Nikoliv, proč bych jim nepřál radosti ze života? Proč nemá mladá maminka prodělati svatební cestu? Snad některý její věrný našel pro její sladká tajemství útulného místečka.

Často však upláchne taková malá čeleď již dříve, zvláště v době prvního snubního výletu matky. Včelstvo bývá radostnou událostí tolik opojeno, že ztrácí hlavu, letí dál a dál a ztratí cestu k domovu. Tomu se těžko zabráni; ani mřížka nepomáhá, jelikož panenská matka pro-

klouzne; a kdyby se ji nepodařilo proklouznout, zůstane neoploďněna a stane se trubčicí.

Do připraveného oplodňáčku, opatřeného proužky mezistěn a miskou s potravou, naočkujeme lehce rojový matečník. Vyřízneme jej opatrně a vložíme do zahřáté krabičky s vatou. Jen o jedno tě prosím: Neházej s matečníky jako s nějakým dětským míčem; naopak, zacházej s nimi opatrně, nestav je nikdy na hlavu, neboť každý prudký pohyb a ještě více zachlazení škodí něžné mladé matce. Chceš-li vyzkoušet, jak něžným stvořeníčkem jest vyvíjející se matka, otevři jeden matečník, ve kterém jest kukla ještě bílé barvy; malé škrábnutí nožem a rozteče se v kaši.

Nyní z libovolného silného včelstva udělej do košnice nebo do otevřené bedničky pro zasilání rojů smetenec. Neobávej se, že ti dobře napité mladušky odletí; jen létavky tak učiní a ty nemají tak jako tak významu pro tvůj podnik. Mladušky však zůstanou. Do každého oddělení oplodňáčku přilep na prostřední loučku matečník a přidej k tomu plnou polévkovou naběračku mladušek. Bedničku dej potom na dva dny někam do tmy a teprve třetího dne večer, když jest všechen let na včelíně zastaven, otevři česno. Výhodné jest postavit oplodňáček někam stranou včelínu, neboť čím jest zastrčenější, tím jistější jest oplodnění matky. Sám jich mám mnoho rozvěšeno po stromech. Desátého dne vykonej přehlídku a ke své radosti většinou zjistíš, že již matka klade.

Neměl-li jsi času vykonati tuto práci osmého dne po vyjití prvoroje a posunul jsi ji až na devátý den, snadno se ti přihodí, že ti za práce vybíhá jedna matka za druhou. Tím však není nic pokázeno. Chyť jednu matku po druhé a každou dej zvlášť do klícky, ale týtající mladou matku ponech včelstvu. Potom naplň oplodňáček mladuškami, uzavři česno, ale otevři otvor na větrání, který jest na stropě a jest přikryt drátěným pletivem, a potom jím hned přidej matku. Neobávej se, že ji ubodají; u mladušek se jí nestane ničeho. Další postup jest týž jako dříve.

Promyslíš-li si důkladně právě popsané práce, provedeš je zajisté, i když máš málo času, slabý zrak a nejistou ruku; přestaneš býti nepřitelem tak jednoduchého chovu matek a budeš z něj mít značný prospěch. Dobrá vůle všecko zmůže. Provozuješ-li ty i tvoji sousedé rozumný chov výběrem dle výkonnosti, znamená to pro tebe ohromný pokrok. Provádějí-li však chov jen jednotlivci, jest úspěch velmi zdlouhavý. Proto chutě k dílu, ale ne jeden za všechny, nýbrž všichni pro celek!

Shrnuji v krátkosti postup chovu z rojových matečnicků:

- Prvotřídní čeled se vyrojí;
- pátého dne osíří se méněcenná mateřská včelstva;
- osmého dne připraví se oplodňáčky; vyrojené včelstvo mateřské se rozebere na kozlík;
- přebytečné matečníky se přeškolkují méněcenným čeledím, nebo do oplodňáček, nebo též do malých oddělků se zavičkováným plodem;

třetího dne večer, když jest let zastaven, rozestaví se oplodňáčky na různá místa, česno se otevře a ventilace se uzavře; desátého dne se oplodňáček přehlídí, oplodněná matka se poznamená barvou a potom se upotřebí.

Umělý chov matek.

Užívám tohoto výrazu, jelikož jest již ve včelařství vžitý, ačkoliv jest celkem málo oprávněný; chov jest uměním jen tenkrát, koná-li jej mistr. Bohužel, utvářili se chovatelé zcela zvláštní výsady: Proč dělat něco jednoduše, když to jde též složitě? A právě tato zásada odradila mnohé od chovu. Jednoduchými prostředky dojíti vytčeného cíle, jest mistrovství. A zase jen cvičení dělá umění.

O umělém chovu matek pojednám obsáhleji, protože se může konat několika způsoby. Pojednám jen o těch, které jsem sám po léta důkladně vyzkoušel, kterých užívám a při kterých jest neúspěch naprosto vyloučen, pracuje-li se svědomitě. Výjimky jsou ovšem přípustné.

Proč jest tento způsob chovu matek nazýván nepřáteli »umělým«? Protože ten, kdo tento chov provádí, neomezuje se jen na to, čeho poskytuje chov matek z rojových matečnicků. A bude náš chov ještě umělým, jestliže pečlivě uvážíme a využítujeme všech okolností, které spolupůsobí při vzniku rojových matečnicků? Nebo nevěří snad nepřatelé v naše docílené úspěchy? Věříte snad, že na příklad Švýcaři, kteří tento chov již desetiletí provádějí, lhali by sami sobě? Jistě, že by dávno mnozí bystří myslitelé zanechali chovu, kdyby z něj neměli úspěchu. Nevykazují snad každoročně ve svých svědomitých statistikách, že včelstva, zušlechtěná matkami z umělého chovu, předčí nezušlechtěná průměrně ročně třemi až čtyřmi kg ve výnosu? A lpěli by snad včelaři rok za rokem na nějaké pochybené věci, která by jim ničeho nedonášela a naopak uváděla včelín v nebezpečí? Nikdy tomu tak není, naše úspěchy udělaly z nás přesvědčené stoupence. Umělému chovu matek se dále vytýká, že vede k zvrhnutí. Zde bych ale pěkně prosil, aby apocstolové tohoto učení zabloudili na můj včelín a sami si prohlédli tuto »hroznou degeneraci«. Každoročně navštěvuje mne mnoho prvotřídních odborníků, žádný nezjistil dosud »zvrhnutí«, naopak každý viděl zdravé, pilné, radostné ze života zářící a mírné včely. Hudlař si ovšem nebude vědět rady a nedocílí také žádného úspěchu. A dáš-li mu sebe krásnější kus mramoru, nevytesá z něj pomníku. Je-li pro zdárné včelaření nutným jisté školení, jest pro chov matek dvojnásobně, ba trojnásobně potřebným. Ale i cvičený včelař nedodělá se úspěchu, je-li lakomcem a neumí-li čísti v knize přírody. Lakomcem jest tenkrát, není-li ochoten obětovati chovu svoje nejlepší včelstva; lakomcem jest ale i tenkrát, nahrazuje-li cukrem med při chovu prvotřídních zvířat. V obou případech jest na scestí, neboť jen od prvotřídních včelstev možno vychovati prvotřídní materiál a pro tento jest zase jenom med vhodnou potravou. To jsou

mezničky umělého chovu, překročíš-li je, jsi na nepřátelském území.

Pro »přírozenost« umělého chovu, dvě zdánlivě si odporující věci, jest dosti pádných důkazů. Podrobněji se nebudu věcí zabývat, uvedu jen některé. Jsou snad naše matky méněcenné vzrůstem a krásou? Mají snad kratší dobu života? Umdlévají snad jejich včelstva v pilnosti, anebo jsou málo vzdorné proti podnebí a nemocem? Mnoha a mnoha dopisy mohu dokázat, že nic z toho není pravdou. A je-li snad dosud nějaký nevěřící Tomáš, ať přijde na můj včelín a vyhledá těch několik rojových matek, které mám někdy ve včelíně; anebo ať ihned pěkně řekne, tohle jest rojová matka, tato z náhradního matečníku a tato jest uměle vychovaná! Existuje včelař mistr, který by byl toho schopen? A délka života? Moje stará kmenová matka 47/I./O, která byla uměle vychovaná, dosáhla stáří několik měsíců přes pět let. Dosáhne snad rojová matka delšího věku? Proč hlásají dnes mnozí včelaři: Dejme každým rokem včelstvu novou matku! Věřím jim, že jejich matky, které jsou rojařky a plodařky, nikdy nedosáhnou 5 a 6 let, neboť se dříve vyčerpají. A jsou nám vsutku takové plodařky potřebné? Má to snad význam, je-li úl po hlavní snůšce nabit včelami, ale před zazimováním??? Vypálené město. Kdo se však zabývá umělým chovem matek, nebude mít takových plodařek, které naplní sice úl masem, ale mezi nimi není nikde; dbá vždy v chovu výběru. Jedno ještě uvažte: Obuvnický učeň potřebuje k naučení svého, dosti složitého řemesla, nejméně 3 let. Ať si proto nemyslí žádný chovatel, že se stane ve třech dnech mistrem.

Chovné včelstvo.

První podmínkou umělého chovu matek jest prvotřídní chovné včelstvo. Jak si toto včelstvo opatříme? Zmínil jsem se o tom již dříve. Včelstvo ať jsou dobré medařky, překypující silou, dobře zásobené, tedy jen ne žádná nedochůdčata.

Zpozoruješ-li u takového dobrého včelstva s dobrou matkou čerstvě naražené matečníky, není nutným, aby byly zakladeny, jest včelstvo zralé k chovu. Odeber jim matku a po osmi dnech i všechny divoké matečníky. Nyní jest výborně připraveno k chovu. Má-li však včelstvo již zakladené matečníky, nebo dokonce již s červem, a ty nechceš těchto upotřebiti, odeber jim i v tomto případě matku, a po zavičkování matečníků odstraň i tyto. Necháš-li jednu hodinu včelstvo osiřelé, můžeš mu bezstarostně zavěsiti chovný trámek, plást s vajíčky neb proužek plástu, o němž se ještě zmíním; získáš tím mnoho plnocenných matek.

Jiný a to zcela výborný jest tento postup: Odeber dobrému včelstvu s dobrou matkou hustě obsazený medník a postav jej i se včelami někde stranou do stínu na zahradu, nebo do včelínu na vlastní podložku, která má drátěným pletivem opatřený otvor na větrání, a aby mohl vzdych prouditi, jsou na ní přibity dvě lišty. Přírozeně, že není na desce česna, takže jsou včely uvězněny. V medníku ať není otevře-

ného plodu, zavičkováný nevadí, ale nutným není, jako snad mnohé učebnice žádají. Před sejmutím odstraňme však z prostředka jeden plást, abychom měli později místo na zavěšení chovného materiálu. Včely v medníku jsou osiřelé; brzo slyšíme jejich žalostnou píseň nad ztrátou matky. Uslyšíš-li tuto píseň, bývá to tak po hodině, jest na čase, abys dal včelstvu chovný materiál. Nezlob se, jestliže po otevření některé včely odletí. Dej pozor při otevření: Snaží-li se mnoho včel uletěti, rychle zavři, včelstvo není dosud zralé, aby přijalo chovný trámek; pozoruješ-li, že včely při otevření přebíhají jen po okraji, jen se převalují, tak, jako kypící mléko, přidej jim ihned chovný materiál, práce se najisto zdaří. Nyní zůstane medník v klidu. Žalostná píseň brzo umlkne, včelstvo se uklidní a máš vyhráno. Příštího rána, při přehlídce, uvidíš na chovném materiálu naražené krásné matečníky. Nestalo-li se tak, prohlédni ihned buňky chovného materiálu, jsou-li v nich vůbec vajíčka, nebo červ. Tak jako u lidí, jsou i u včel tvrdohlavci, kteří nepřijmou hned první chovný materiál; těm dejme ještě jednou čerstvý. V druhé noci se jistě vyléčí a narazí matečníky. Nyní postav medník, ovšem bez dna na původní místo, to jest na plodišisko chovnému včelstvu, kterému jsi jej odebral. Jest však bezpodmínečně nutno, abys oddělil medník od plodiště Hanemannovou mřížkou, aby matka nezničila naražených matečníků. Nyní snad jest jasným, proč nevyžadují pro medník také zavičkováný plod. Medník zůstává nejméně 2 dni na cizím místě; má dosti kójíček, aby sehnaly několik kapiček pro těch pár buněk a narazily misticčky. Některá léta najdeme zvláště mnoho mladušek při práci v medníku. Ostatně je zase velmi brzo medník na svém původním místě a z plodiště nastoupí na sta kójíček práci v medníku. V něm potom vychovávají matečníky, o čemž kursisté často pochybují. »To jest přece vyloučeno, aby včelstvo s řádnou matkou vychovávalo cizí matečníky«, jest jejich námitka. A přece je tomu tak, jak se každý lehce přesvědčí v mém včelínu. Také omezením plodu získáme dobré chovné včelstvo. Některému dobrému včelstvu uzavřeme matku na předních 4—5 plástů. Mluvím-li o plodišti, míním tím v mateřáku vždy celorámky. Po 10 dnech jest za mřížkou jen zavičkováný plod. Z tohoto plodu a všech rámků za mřížkou sestavíme oddělek do prázdného úlu, a mateřské včelstvo doplníme buď mezistěnami, nebo souši, dle doby, kdy práci konáme. Oddělek jest nyní beznadějně osiřelý, má však tisíce kójíček a poněvadž má jen zavičkováný plod, nemohou se zbaviti svých krmných štáv. Vložíme-li jim nyní ušlechtilý chovný materiál, ušaseme, jaké krásné matečníky narazí. Tedy zase to nedá mnoho práce. Také můžeme silnému včelstvu odebrati všechny plásty s plodem a i s matkou a udělati z nich nádherný oddělek. Mateřskému včelstvu, kterému zůstaly jen létavky, přidejme s 2—3 dobře obsazených plástů s otevřeným plodem všechny kójíčky. Nyní má včelstvo létavky a mnoho tisíc »nezaměstnaných« kójíček. Necháme-li včelku bez práce, jest to pro ni utrpením, chce a musí pracovati. Přidáš-li včelstvu po 1—2 hodinách ušlechtilý chovný materiál, obdržíš rovněž

prvotřídní matečnický. Na jedno tě však u tohoto včelstva upozorňuji. Pozoruj bedlivě náladu včelstva, neboť není-li dosud k chovu povolné, to jest, je-li příliš nepokojné a želí-li ztráty své oblíbené matky, skončí se výkon nezdar; i v tom případě, je-li včelstvo předrážděné, to jest, necháme-li včelstvo dlouho bez matky a to si zoufá nad svou bezmocností, skončí věc nezdar, neboť včelstvo zničí přidáný chovný materiál. Trochu kouře při této práci krotí částečně včely.

Rovněž i roje, který přišel o matku, můžeme užít k chovu; sám toho nečiním, neboť mně chybí mnoho dobrých kojiček. Mnohem výhodnějším k chovu jest vyrojený mateřák, z kterého se po vyrojení odstraní všechny matečnický. Za hodinu stane se prvotřídním chovným včelstvem. Chci-li však v každém případě pracovat se sádkou, jako mnoho chovatelů, neplním ji včelami z roje, nýbrž sestavím z plodových plástů mateřského včelstva umělý roj a přidám mu asi za hodinku chovný materiál. Sádka ať má na dně otvor větrací a česno, které možno uzavřít. Česno zůstane po obsazení umělým rojem po dva dny zavřené a otevře se teprve na večer třetího dne. Samozřejmě nezapomeňme přidati umělému roji plást s potravou, jakož i jeden s vodou. V ostatních rámcích mohou býti jen začátky. Umělý roj ať váží nejméně $\frac{1}{2}$ —1 kg. Jakmile projeví touhu po matce, přidá se mu chovný materiál. I toto včelstvo, protože má mnoho kojiček, vypěstuje krásné matečnický. Většinou však užívám sádky jen k naražení matečnicků; po naražení převěším plást s matečnický a na něm sedícími včelami do medniku silného včelstva, kde včely dále pečují o matečnický. Sádku sesílím novými kojičkami a přidám znovu chovnou serií k naražení, nebo zralý matečník, nebo mladou matku, která právě vyběhla.

Jiných chovných metod při svém chovu neužívám. Uvedené jsou zcela jednoduché a zaručují úspěch. Opakuji v krátkosti: Chovným včelstvem může býti: Osířelý a k vyrojení zralé mateřské včelstvo; silně obsazený medník, ale bez plodových plástů, který přeneseme na jiné místo; mateřské včelstvo, jen se zavíčkovaným plodem, které jest uzavřené mřížkou; osířelý, všeho plodu zbavený mateřské včelstvo, kterému se přidají kojičky; mateřské včelstvo, z kterého vyšel roj; umělý roj s mnoha kojičkami v sádce.

K zdárnému chovu a k výchově nejlepších matek mám pohotově dobrý bič a tím jest med. Postačí několik dní podněcování před zavíčkovaním matečnicků, a ani neuvěříš, jak velký se ti dostaví úspěch. Užívej tohoto biče pilně a často.

Ušlechtilý chovný materiál a jeho upotřebení.

Chovný materiál ber jen od nejlepších čeledí. Chovám matky ve velkém na prodej a postupuji následovně: Abych předešel při odbírání ušlechtilého materiálu častému rozbírání mateřského včelstva, což se děje každý druhý a třetí den, dám chovné matky na dobu chovu do velkého oddělení osmeráku. V úlku jest 7 polorámků a jest shora přístupný. V něm zůstanou až do září. 4—5leté matky nechávám

tam i přes zimu, neboť pro mateřské včelstvo jsou již přestárlé, a jest nebezpečí, že v nevhodný čas je včelstvo vymění; stane-li se to u takové záložní čelidky, jest to bezvýznamné.

Tomuto včelstvu s chovnou matkou, která ať jest vždy v plné síle, zavěším doprostřed plodiště srdcovitý počátek plástu, který nazývám srdíčko. Jest to přirozený plást, vystavený z proužku mezistěny a má obyčejně tvar srdce. Upotřebil-li jsem celé své zásoby srdíček při chovu, tím, že jsem je rozřezal, nebo vyřezal, dám včelstvu proužek mezistěny a vystaví si samo takové srdíčko. Ovšem, trvá to delší dobu a tím ztrácím vzácný čas, potřebný pro chov. Proto ať má každý chovatel zásobu srdíček. Chovná maticka poklade je velmi ráda, protože jsou z panenského vosku. Po čtyřech až pěti dnech odeberu srdíčko s jednodenními červy a vložím včelstvu ihned nové. Odebraný plást obsahuje ideální chovný materiál, totiž jednodenní červíky ve velkém množství. Velmi zřídka používám při chovu vajíček. Činím tak proto, že chovné včelstvo málo si všímá vajíček a často je i vyhází. Jednodenní červíci mají i jinou velkou výhodu. Upotřebím-li jich, vím zcela jistě, kterého dne dozrají matečnický a nestane se mi, aby některá matka předčasně vyběhla a druhé krásné matečnický zničila, což se často k velké zlosti chovatelů stává, užíváme-li plodových plástů s červíky různého stáří. Červíci těchto srdíček mají i tu výhodu, že dosud neokusili obyčejné krmné kaše, která by působila nepříznivě na jejich rozvoj. Jsou však badatelé, kteří na základě svých výzkumů tvrdí, že všechen červ, ať matky, trubce nebo dělnice, dostává až do třetího dne svého stáří jako červ, nebo-li až do konce šestého dne od doby naklazení vajíčka stejnou potravu. Teprve tímto dnem mění se prý složení potravy. O upotřebení vajíčka jako chovného materiálu pojednává následující oddíl.

Srdíčko chovným materiálem.

Má-li srdíčko jednodenní červíky i na spodním okraji, vložíme je beze změny chovnému včelstvu. To se však stává zřídka, nejčastěji jsou na spodním okraji jen vajíčka. Proto odřízneme nahřátým nožem proužek plástu s vajíčky, takže na okraji zůstanou jen červíci. Z této řady odstraníme vždy 2 sousedící, takže zůstane vždy jen třetí buňka a z té vytáhnou včelky matečník. Činím tak proto, aby nebyly matečnický příliš natlačeny a jsou-li zralé, mohly se neporušené přeskolkovati. Oba přebytečné červíky odstraníme snadno a rychle, rozmáčkeme-li je zápalkou. Chovný materiál vkládá se do středu plodiště, protože jest tam vždy dosti ošetřovatelek a kojiček. V poslední době postupují někteří chovatelé následovně: Upevní chovný plást, který může býti celkem vybudován a naplněn chovným materiálem, přes prostředek plodiště a o něco zvýšeně, tedy tak, že buňky směřují dolů. Mnozí zhotovují k tomu účelu zvláštní nízkou bedničku, do které upevňují čtyřmi hřebíčky chovný plást. Protože tento plást leží přes plodiště, obsadí jej ihned hustě včelky osířelého chovného včel-

stva. A protože jsou buňky obráceny dolů, narazí prý na nich spousty matečnicků. Podařilo se vypěstovati až 120 plně vyživených matečnicků. Příštího roku to sám vyzkouším. Velkou výhodou jest, že vypěstujeme velkou zásobu matek, ze které přísným výběrem ponecháme si jen nejlepší. Za pokus to stojí.

Proužky ušlechtilého plodu chovným materiálem.

Chceme-li šetřit chovný materiál -- srdíčka a upotřebiti jeden plást pro několik chovných včelstev, rozřežeme srdíčko na proužky. Zahřátým nožíkem prořízneme srdíčko středem první řady buněk, druhou řadu necháme neporušenou a řezeme zase středem třetí řady buněk. V proužku neporušených buněk rozmáčkáme červíky v obou sousedících buňkách a necháme jen každou třetí neporušenou. Pro tyto proužky lehce připravíme z prázdného rámtu chovný rámeček. Do tohoto rámtu upevníme s každé strany jedním hřebíčkem do vzdálenosti 7 cm od horní loučky listu tak, aby byla otáčivá. Na horní loučku rámtu přiletujeme proužek plodu a druhý na vloženou listu. Přiletování na tuto listu děje se lehce, jelikož jest otáčivá; buňky ať směřují vždy dolů. Sám připevňuji ještě na horní loučku jednu listu tím způsobem, že ji ve středu přibiji volně jedním hřebíčkem pod loučku. V popsaném chovném rámtu obsednou včely hustě proužky, jelikož mají dostatek místa, což jest jistě velkou předností. U panenských plástů není nutným zkracování o třetinu zahřátým nožíkem, při starém díle se to doporučuje.

Pásků plodových můžeme i jinak užití. Odřízneme od celého plástu spodní polovinu nebo vyřízneme v plástu oblouk a na zbytek plástu přilepíme proužek plodu, ovšem vždy buňkami dolů. Dolů směřující buňky jest přirozená poloha matečnicků a v této poloze jsou nejkrásněji vybudovány, což jest předností před náhradními matečnickými. Přilepíme proužky pečlivě! Nečiníme-li tak, vydáváme se nebezpečí, že včelky, které proužky obsednou, utrhnou je a nastává nám velmi nemilá práce.

Jednotlivé buňky chovným materiálem.

Chov z jednotlivých buněk jest vrcholem chovu. Docílíme jím nejkrásnějších matečnicků, které jednoduchým způsobem můžeme přeškolkovat. Získáme jich buďto řezem nebo vypichováním. Obojí jest velmi jednoduché. Řezem rozdělíme dříve popsané proužky plodu na jednotlivé buňky. Přirozeně zničíme tím každou prvou a třetí buňku a zůstane jen prostřední. K vypichování potřebujeme vypichovačku. Vypichovačku nutno občas ponořiti do horké vody, neboť jenom nahřátou pracujeme dobře a rychle. Upozorňuji, že buňky z panenského vosku se snadno vypichovačkou smáčknu a stávají se nepotřebnými. Proto jest dobré vypichovati chovný materiál z plástů, ve kterých se vylíhlo nejméně jedno nebo dvě pokolení včel. Mnoho let pracoval

jsem zdárně s vypichovačkou, kterou jsem sám zhotovil. Upotřebil jsem jednoduché mosazné patrony v průměru 10—12 cm, u které jsem upiloval dno. Uvnitř jsem ji dobře vyčistil, okraj pilníkem nabrousil a dovnitř jsem vsunul vhodný kolík, který vyraženou buňku ven vytlačil. Jednotlivé buňky přilepujeme zase dolů obrácené na chovný trámeček. Nalepujeme opatrně, neboť upotřebíme-li příliš horkého vosku, snadno usmrtíme červíčka v buňce. Jsou to sice maličkosti, ale nedbáme-li jich, snadno skončíme nezdarem. Mnozí chovatelé ohřívají vypichovačku na místě ve vodě jen na líhovém kahanu. Nečiním tak, neboť se vypichovačka snadno přehřeje a při vypichování připaleni červíci a krmivo působí nepříjemný zápach, který jistě neprospěje ušlechtile buňce. Proto jest k ohřívání vypichovačky nejvýhodnější horká voda.

Umělé matečnický a přenášení plemenných červíků.

Dosud užívali jsme v chovu jen přirozených matečnicků s neporušenými červíky. Nyní začneme s tak známým »uměním«. Potřebujeme skutečně umělé matečnický. Každý chovatel si je lehce zhotoví. V obchodě dostaneme k tomu účelu zhotovené zvláštní formy z tvrdého dřeva, dole pěkně zaokrouhlené. Formičku dejme na několik minut do studené vody, aby se nasákla a matečnický se mohly potom lehce sloupnouti. Čistý, nejlepší žlutý vosk rozpustíme v hrnečku, ve kterém jest něco vody, aby se vosk nepřipálil, a do roztopeného vosku ponoříme formičku, s počátku jen málo, podruhé, potřetí a počtvrté vždy hlouběji a konečně vytáhneme hotový matečnick. U spodu jest silný, okraje jsou však slabé, takže je včely lehce zpracují. Zdůrazňuji, že jest nutno užití nejlepšího vosku. S počátku jsem vosk nevybíral a užíval jsem i zčernalého vosku. Seznal jsem však, že jsem jednou u velmi dobrého včelstva docílil značně méně matečnicků, než jsem očekával. Nemohl jsem si to s počátku vysvětliti. Příčinu jsem zjistil zcela náhodně. V bedničce, ve které přechovávám zásobu hotových matečnicků, měl jsem některé krásně žluté, jiné však velmi temné. Jaký by byl výsledek, kdybych upotřebil jen krásných žlutých buněk? Učinil jsem tak s velmi dobrým výsledkem. Teprve nyní se mi v hlavě rozbřesko. Abych nabyl jistoty, udělal jsem ještě jednu zkoušku. Do horní řady, která jest vždy výhodnější, nalepil jsem jen tmavé a na spodní chovný trámeček jen světlé buňky. Kolega Hellepart, můj pomocník na včelíně, dohlížel na práci. Již druhého dne mi hlásil: V horní řadě jsou dvě a v dolní devět přijatých matečnicků! V každé řadě bylo nalepeno 11 buněk. Opakovali jsme ještě několikrát tento pokus, vždy se stejným výsledkem. Jen je-li včelstvo nejlépe nalaďeno, přijímá i černé buňky. Proto si pamatuj: Na matečnický užívej vždy nejlepšího vosku!

Umělé matečnický nalepíme v klikaté čáře, tedy střídavě, na chovný trámeček a obsadíme je larvami. Jsou dva způsoby přenášení červíků: mokřý a suchý. Suchému způsobu naučil mne velkovčelař a chovatel

Hochegger z Leibnitz ve Štýrsku. Později se ještě zmíním o jeho zajímavém pokusu. Při mokré metodě dáme předem do matečnicku kapku potravy pro matky z jiného matečnicku a na ni vložíme teprve jednodenního červíka z ušlechtilého včelstva; při suché metodě vložíme jednoduše červíka na dno suchého umělého matečnicku. Suchou metodou docílil jsem několika úspěchů, ale neuspokojovaly mne úplně. A přece není pro mne bez ceny. Často velmi těžko seženeme potřebnou krmnou kaši pro matku. Proto si vypomáhám suchou metodou a chovám vždy několik čeledí, aby mi v suchých buňkách připravily kaši pro matky. Přirozeně užívám každého včelstva jen jedenkrát. Z jednoho dobře naplněného matečnicku podělím 5. až 6. dne lehce 11 buněk na chovném trámku, každou kapkou krmné šťávy. Suchá metoda jest pohodlná i z toho důvodu, že možno upotřebiti i starších červíků než jednodenních, a jsou také pečlivěji a důkladněji krmení. Pro chov jsou však staré larvy bezcenné a jest nutno je dříve odstraniti, než se vybere krmná kaše. Nedělám to ovšem polévkovou lžicí, nýbrž zvláštním přístrojem k přenášení červíků s aluminiovou olarvovací lžičkou dle Freudensteina. Umělý matečník, přilepený na chovný trámek, opatřený krmnou šťávou a obsazený larvou, jest právě tak ošetřován, jako každá jiná buňka. Zaručuje nám nejkrásnější výsledek, ale jen v mistrovských rukách. Při jiných způsobech nedotkne se včelař vůbec buňky a nemůže ji proto poškoditi; přenášení červíků vyžaduje však klidné ruky; nepatrné rýpnutí, červík jest zraněn a včelky jej nemilosrdně vyhodí. Mnohý začátečník se podivuje, proč mu při tomto způsobu nekvete štěstí. Nemá klidné ruky, oko jeho není dosti ostré a při přenášení poškodil nějak malého červíka. Aby se tomu předešlo, rozšíří se trochu buňka, ve které jest vybraný červík. Doporučuji po vykonané práci prohlédnouti buňku zvětšovací sklem, abychom zjistili chyby, kterých jsme se dopustili.

Někteří chovatelé na místo »umělého« matečnicku užívají trubčí buňky, která se ovšem jen výjimečně může nazvati umělým matečnickem. Z chovatelů, kteří dávají přednost trubčí buňce, jest též Wankler, který jest vynálezcem skutečného »umělého« matečnicku. Důvody, pro které dává jmenovaný chovatel přednost prázdným trubčím buňkám, zde neuvádím, protože jsou v praxi neudržitelné; právě tak neobírám se zde nejnovějším názorem Wanklerovým, že přenášení červíků na chovném trámku má se dít postupně, tedy v určitých časových mezerách. Praktikové tento názor naprosto odmítají.

Kterých pomůcek třeba pro přenášení červíků, to jest čím vybereme červíka z ušlechtilého plodového plástu a vložíme do umělé buňky? Pro své kursisty mám rozmanitě nářadí, jako pincetky, perlička a pod. Sám pracuji s nástrojem na přenášení, o kterém jsem se již vpředu zmínil, anebo zápalkou, jejíž konec na plocho rozkousám, takže má tvar lžičky. Těmito jednoduchými pomůckami daří se věc rychle a výborně každému, kdo se v tom ovšem vyzná. Radím každému chovateli, aby zkusil tento způsob chovu matek; častějším cvičením dodělá se jistě úspěchu. Výhodou tohoto způsobu jest, že se

plásty neničí řezáním a vypichováním. Z plástu vezmeme jen několik červíků a dáme jej včelstvu ihned neporušený zpět. Několik poškozených buněk včelky brzo vyspraví. Nemám-li mnoho srdíček (nevykládejte to strýci Quidovi zle), rád užívám tohoto způsobu chovu.

Moji návštěvníci a kursisté vidí v bedničce, ve které mám umělé matečnický, vždy větší množství přirozených matečnickových místiček. Vyřezávám a shromažďuji je po celý rok a upotřebím jich stejně, jako umělých matečnicků. Zajímavý jest pokus Hocheggerův. Chtěl vypěstovati statné matky a proto je bohatě krmil. Vypěstoval skutečné »tlustouchy«. Pro tloušťku nebyly schopny letu, při snubním výletu dostaly se sice ven z oplodňáčku, padly však hned k zemi a ztratily se, aniž se oplodnily. Jak si počínal při svém pokusu? Založil malou chovnou serií a do každé buňky dal velkou, nejméně třídenní larvu. Chovné, osířelé včelstvo ji zásobilo potravou. Následujícího dne vyházel všechny velké červy a nahradil je o něco menšími. Včely přidaly do buňky novou zásobu potravy. Tento postup opakoval pět- až šestkrát, až konečně vložil do buňky půldenního červa, který dozrál v matku. Častou výměnou chovného materiálu byl matečník bohatě zásoben potravou a výsledkem byly přetučnělé matky, bez schopnosti letu. Jistě, že přezkouším tento Hocheggerův pokus; osvědčí-li se, máme my chovatelé výborný prostředek, abychom dobrou a v hojné míře podávanou potravou vypěstovali zvláště silná zvířátka. Ovšem, že nebudeme vyměňovati pět- až šestkrát, ale pro nás dostačí vyměnění dva-, nejvýše třikrát. Zdaří-li se tento pokus, potom budou přívrženci rojových matek zbytečně křičeti: Matky uměle vychované jsou slabé! Dnes, dokud jsem věc důkladně nepřezkoušel, varuji se konečného úsudku. (Zkoušel jsem jen jedenkrát, ale výsledkem nebyl jsem právě nadšen.)

Ke konci tohoto oddílu o přenášení červíků zmíním se ještě o velmi užitečné práci, totiž o vylepšování chovných trámků. Co se tím míní? Jednoho dne přivěším chovnému včelstvu trámeček a druhého dne se přesvědčím, jak se mi práce zdařila. Shledám-li, že se část buněk nepřijala, což se u mne stává, pracují-li hosté z různých zemí, vylepším celou serií; opatrně smetu s trámkem včely tak, abych nepoškodil přijatých matečnicků, a prázdné buňky znova osadím červíky. Tato malá práce jest velmi vděčná, neboť se plně vyžítkuje síly silného chovného včelstva.

Ovšem, že nevyběhnou matky v jeden den; jedna část dříve, a tu si z opatrnosti poznamenám na trámkem červenou tužkou. Abych tento časový rozdíl zmenšil, upotřebuji k přenášení jednodenních červíků a k vylepšování půldenních. Ve vybíhání jest potom dle výpočtu jen půldenní rozdíl.

Umýslně pravím »dle výpočtu«, neboť ve skutečnosti tento přesný výpočet často selhává. Den výběhu matek ani tenkrát není stejný, neprovádíme-li vylepšování vůbec a užíváme plodu obyčejného plástu. Často, i při zdánlivě stejně starých buňkách, jsou rozdíly dva až i tři dny ve vybíhání matek. Co jest toho příčinou? Všimni si slova

»zdánlivě«. Červ, který odebíráme plodovému plástu, zdá se býti stejně starý, ale není. U lidí, koní, psů a pod. jsou velcí a malí jedinci. Právě tak jest tomu i u včel; v normálním včelstvu najdeme často včely trpaslíky, které jsou jen o málo větší než moucha domácí, jak snad každý včelař pozoroval. Tyto různě velké včely i v jednotlivých stupních vývojových jsou různě veliké. Třídenní červ velké včely jest mnohem větší než třídenní červ trpasličí včelky, a tím se bezděčně při výběru červíků chovatel zmýlí. Proto jest vždy jistější, odebereme-li červíky ze srdíčka, které určitého dne chovnému včelstvu zavěsíme. V tom případě jest omyl vyloučen.

Kdo nevěří těmto důvodům, může se o opaku snadno přesvědčiti. Ať jen zavěsí srdíčko chovnému včelstvu a čtvrtého nebo pátého dne je prohlédne lupou. Podiví se, jaký jest rozdíl ve velikostech červíků.

Jsou i jiné okolnosti, které urychlují nebo zdržují vyběhnutí mladé matky. Začneš-li s chovem za velkých letních veder, rodí se matky normálně 16. dne. Udeří-li však v době chovu chladné počasí, rodí se matky až 17., často i 18. dne. Matky, které se vylihly teprve 18. dne, odstraňuji, neboť jejich vývoj byl pravděpodobně zdržen nějakou organickou chybou. Buňky, které jsou hustěji obsazeny, dříve dozrávají. Nejzřetelněji to pozorujeme, přeškolkujeme-li skoro zralý matečník některému včelstvu. Dáme-li jej silnému mateřskému včelstvu, uzraje přesně; přeškolkujeme-li stejně starý matečník do oplodňáčku, tedy zvláště za studeného počasí se jeho vývoj značně opozdí. Mnohdy se snad zeptá, odkud mám tyto znalosti? Nabyl jsem jich bystrým pozorováním.

Chov trubců.

Jelikož jsem již popsal způsoby svého chovu matek, zmíním se nyní důkladně o chovu trubců. Jako chovatel věnoval jsem již od počátku velkou pozornost chovu trubců, a to i v době nebezpečné, kdy každý, kdo se o tom jen zmínil, byl vyhlášen za blázna. Dnes však se vítr obrátil a špatným chovatelem jest ten, kdo nevěnuje plné pozornosti chovu trubců. Pro toho, kdo má oplozovací stanici, jest věc celkem jednoduchá. Včelstvu, vyvolenému jako trubci, vložíme v polovici dubna dva až čtyři polorámky s počátky díla. Včelstvo velmi rychle vystaví nádhernou trubčinu a matka ji ihned zaklade, zvláště přikrmujeme-li teplým medovým roztokem. Začátkem května přeneseme trubci včelstvo na oplozovací stanici, aby se k němu nepřímísili cizí trubci. Koncem května jsou trubci tohoto trubčího včelstva po hlavně vyspělí, můžeme tedy v polovici května začít s chovem matek; vyběhlé mladé matky rozestavíme potom jednotlivě na oplozovací stanici, aby se tam oplodnily. Za příznivého počasí daří se chov i oplodnění rychle. Nespouštějme však trubci včelstvo s očí; jest nutno, aby v zásobách jen plavalo, jinak budou ušlechtilí trubci odehnáni dříve, než se nadějeme. Přestane-li snůška, třeba jen na krátko, nahradíme ji ihned přikrmováním medem. Jen tenkrát donutíme matku, aby podruhé, někdy i potřetí, zakladla trubčinu a my mohli dále v chovu po-

kračovati. Každý chovatel uzná, že trubci, vychovaní v panenské trubčině, v teplém hnízdě, za nejlepších podmínek, jsou bujni junáci, plní síly a říjnosti.

Pro případ, že pro dlouhotrvající nepříznivé počasí nemůžeme zabránit vyhánění trubců a máme ještě panenské matky, radím: Odeber trubčímu včelstvu matku a dej ji prozatím zásobní čelidce. Nyní jistě podrží trubce a to velmi rádi. Ponechají trubce tak dlouho v úlu, dokud vlastní matka, kterou si vychovají, neklade. To trvá tři neděle a v té době jsou jistě i tvé druhé matky oplodněny.

Jako trubci vyberme nejlepší včelstvo, to jest včelstvo, které má ve velké míře vlastnosti, požadované pro chovné včelstvo. Není třeba, abych tuto zásadu blíže odůvodňoval, jest přece při každém chovu dokázáno, že samec má velký význam pro dědičnost i pokud se týče stálosti v dědičnosti. Jest známo, že jen tenkrát vychováme dobré dojnice, připouštíme-li býka, jehož matka byla dobrou dojnicí. Totéž platí i u psů, slepic a jiných zvířat. Proto řádný chovatel věnuje velkou pozornost ušlechtilým trubcům.

Těžší práci má chovatel, který nemá oplozovací stanice. Ovšem i ten se dodělá úspěchu, neobává-li se trochu námahy. Ani já nemám oplozovací stanice. Dnes mám ovšem chov velmi usnadněný, neboť mám na včelíně jen jediný kmen 47. Postupuji následovně: Vyberu každoročně 5—7 chovných včelstev, dám jim rámky se začátky a podporuji dle možnosti stavbu trubčiny. Druhá včelstva kmene 47 dají jen tolik trubců, kolik jim možno vychovati na celých plástech v plodišti; a těch jest velmi málo, neboť dávám včelám vždy celé mezistěny. U včelstev, která se mi nehodí, jsou-li na př. bodavá nebo rojivá, omezím plození. Práce s uzavřením matky jest velmi jednoduchá. Včelstvo, které vyloučím z chovu, rozeberu i s matkou na kozlík. Při rozbirání včelstva všímám si bedlivě díla a 3—4 plásty s čistým dělnickým dílem položím stranou. Tyto 3—4 plásty pověsím i s matkou k stěně u česna a za ně vložím mezistěnku. Za plásty dám kolmou mateční mřížku a medník oddělím vodorovnou mřížkou. Kolmá mřížka jest zasazena v rámu. Za mřížku zavěsím všechny zbylé plásty, tedy i plásty s trubčinou. Vyběhlí trubci nemohou pro mřížku z úlu a snadno je zničím. Jsou-li v úlu nepohodlní, zavru na okamžik okna včelínu, potom otevru okénko v úlu a trubci se hrnou na světlo. Na okně je potom umačkám a moje slepice mají hody. Mnohému se snad tento postup zdá trochu surovým, ve skutečnosti však tomu tak není, neboť za několik neděl čeká je trpčí osud, smrt hladem.

Proč vkládám za 3—4 plásty k matce mezistěnu? Protože mám zkušenost, že nikde nezbudují včelky tak rychle pěkné plásty jako zde — za přepážkou. Začátečník při uvěznění matky, rozebere-li náhodou dílo, velmi bude překvapen. Je-li náhodou uvězněná matka ploďařka, která neustále plodí, shledá všechny čtyři plásty, od spodní až k horní loučce, plné plodu; má-li však jen trochu ušlechtilé krve, shledáme i v jejím díle větší nebo menší medové věnce, podle ušlechtilosti matky. Uzavření matky vpředu u česna není proti přírodě, neboť

na 4—5 plástech může matka dostatečně klásti; chce-li se rojit, jest česno vždy volné. Žádný důležitý přirozený pud se tím nepotlačuje. Ani pohlavní pud není omezen, neboť před uvězněním mohla matka zaklásti dosti trubčiny a i po uvěznění může klásti dle libosti do matečnicků. Jsem proto odpůrcem každého omezení plodu, při kterém se matka uvězni za přepážku. Tím se zcela potlačí rojový pud; i pro snůšku jest tento druhý způsob nepříznivý, neboť létavky ztrácejí styk s matkou, což jest při mém způsobu zcela vyloučeno, jelikož každá létavka, vrací-li se, jde mimo matku. Uzavře-li se matka v zadní části úlu, ztrácejí včely vpředu úlu spojení s matkou, narazí matečnický a snadno se vyrojí bez staré matky; roje z takových méněcenných čeledí nejsou mi vítány. Mluvím zde ze zkušenosti, neboť jsem uzavření matky důkladně na svém včelíně vyzkoušel.

Velmi často jsem dotazován: Neškodí chovu trubci sousedních včelařů? Mohu klidně ze zkušenosti odpovědět, že ne. Příhoda se snad časem, že některá matka z mého včelínu spáří se s trubcem sousedovým, ale stává se to velmi zřídka; dokazují to moje úspěchy v chovu, které by byly velmi pochybné. Zato velmi často pozorujeme opak, totiž že moji trubci se spáří s matkami sousedova včelínu. A není se také čemu divit! Trubcům nevěnuje se žádná péče; vyrostli většinou v prastarém díle a v malém množství, zatím co já je chovám v panenském díle a při tom odchovávám velké množství. Zajisté že moji trubci, statní a říjní, daleko předčí zakrnělé trubce sousedovy. Dokazují to dva případy z mého dřívějšího působiště. Můj soused, který byl přes 40 let včelařem, nemohl se uchrániti rojů, které byly proň již utrpením, neboť měl v zahradě bohužel jen vysoké stromy. Mnohý roj nechal upláchnouti, neboť neměl proň úlů; mnohdy usadil se roj tak vysoko, že bylo nebezpečno jej sklízeti. A dnes? Dnes se tento starý včelař směje. Sdělil mi potměšile, že žije teď spokojeně, moji trubci jsou příčinou, že jest na jeho včelíně konec rojům. V nejlepších letech dosílal nyní z 30 včelstev jen dva až tři roje. Ještě zřetelněji se jeví vliv mých, na rojení líných trubců v druhém případě. V mé obci jedna velkovčelařka prodávala mnoho rojů. Před dvěma roky převzala též včelín jednoho správce, který se přestěhoval do Čech. Tato včelařka jednou usměvavě, ale přece durdivě na mne spustila: »Aby vás kozel vzal s vaším 47. kmenem; moje včelstva ztratila všechnu chuť k rojení. Mám objednávký na sto rojů, ale obdržela jsem všeho všudy jen čtyřicet, a to ještě ze správce včelína, ve svém včelíně měla jsem jen tři roje.« Co to znamená při 200 včelstvech, jistě každý uzná. Zeptal jsem se tenkrát dámy: »Jak jste spokojena s výtěžkem medu od svých čeledí?« A teď se teprve směla: »Ovšem, že jsem spokojena, ale správce včely musím ještě přikrmovat.« »Děkuji, to mi stačí.«

Kdo jest obratným včelařem, to jest, kdo dovede probuditi i v pokročilém čase chovnou náladu u včelstva přikrmováním a sesilováním ve vhodnou dobu, může provozovati čistý chov bez oplozovačky, ovšem o něco později. Činím tak každoročně s oblibou, neboť mám zaručený

nejlepší výsledek. Jakmile snůška trochu povolí, začnou ihned prvá včelstva s vyháněním trubců. Mnohdy je k tomu pohne i déletrvající nepohoda. Jest to pro mne znamením, abych učinil nové přípravy k chovu. Jakmile jsem s přípravami hotov, jsou většinou trubci z mateřských včelstev vyhnáni a jest tedy vhodná doba pro čistý chov jen z vybraných čeledí.

Jak se na chov připravuji: 1. Každému chovnému včelstvu trubčího kmene zavěším do středu hnízda panenský trubčí plást, sesílím hnízdo dle možnosti plásty s vybíhajícím plodem a několik večerů přikrmuji teplým medem. 2. Vyhledám na včelíně mateřská včelstva, u kterých dosud nevyhasl pud rozmnožovací. Není to těžké, neboť se u nás stává, že ještě v srpnu se včelstva rojí, tedy v čase, kdy jest již dlouho po dívčím boji. Tato včelstva stanou se potom chovnými, ale jest nutno stálým přikrmováním udržovati je v náladě.

Čeho tím docílím? Chovné matky najisto zakladou celý trubčí plást. Vylíhl-li se z trubčího vajíčka červ, skončilo toto včelstvo již svojí úlohu. Plást s trubčím červem přidám libovolnému, před tím úmyslně osiřelému včelstvu. Včelstvo trpí tak dlouho trubce, pokud nemá oplozené matky, často pozdě na podzim, někdy i do zimy. Nemám s včelstvy jiné práce, než abych je udržel osiřelými. Získávám tím však vždy plnocenné trubce k oplození mladých matek. Jednoduchý početní příklad celou věc lépe osvětlí: Zavěším-li na příklad včelstvu v polovici srpna trubčí plást k zaklazení, líhnou se trubci teprve v polovici září. Říjnými se stávají teprve asi 18. dne po vylíhnutí a podržují říjnost několik neděl. Proto ať se nediví návštěvníci mého včelína, uvidí-li ještě v říjnu u mne statné trubce a že tak pozdě dochází k páření.

Mladé matky vychovávají se ve vybraných chovných čeledích. Žádná tato práce neskrývá v sobě něco umělého nebo nepřirozeného; jinak by i příroda sama jednala nepřirozeně a uměle, překvapí-li na vřesovišti nebo v pohance včelaře ještě v září přirozeným rojem. Celé umění jest jediné v tom, že nahodilé přestávky ve snůšce překleneme pilným přikrmováním. Potom se vše dokonale daří.

Kdo jednou zkusí tento způsob chovu, ovšem předpokládám, že jest dokonalým mistrem v rozeznávání chovné nálady včelstva, ten bude plně spokojen. A kdyby sebe více učebnic hlásalo zásadu, že chov jest jedině možný v době rojů, jest tato zásada špatná. Jest to jen výsledek nedostatečných a neúplných zkušeností, jest to slepé napodobování a opisování. A proto doporučuji opětně včelařům začátečnickům: Nevěřte každému tištěnému slovu jako evangeliu!

Jistě, že nepřátelé chovu matek budou mít mnoho námitek. Z toho si však ničeho nedělám, právě tak jako zahradník, kterému by se vyčítalo, že z půdy čtyřikrát sklízí a rolník jenom jedenkrát. Zahradník má prostředek k rychlení, a tím jest hnojivo, které dělá divy. Také já užívám prostředku, který dělá divy, a tím jest med. Kdo nešetří medem, dodělá se i v druhém chovném období výborných úspěchů. Jestliže jest můj postup dnes považován za smělost, v několika letech, až jej část včelařů se zdarem vyzkouší a bude se o něm více mluvíti,

stane se samozřejmým. Mnohá věc ve včelařství, která se zdála smělou, jest dnes samozřejmou. Tak i o tomto se názory během času změní.

Z výše uvedených pouček o chovu trubců vysvítá: Bez chovu trubců není ani úspěšného chovu matek!

Očkování matečnicků.

Ve svých pojednáních skončil jsem u chovného včelstva, když převzalo péči o ušlechtilý chovný materiál v té neb oné formě. Všimněme si ho nyní dále. Jest čas očkování matečnicků; promeškáme-li vhodnou dobu, skončí celá naše námaha úplným nezdarem, zůstane nám jen jeden vyběhlý matečník. Jak tomu zabráníme? Jednoduchým výpočtem. Mysleme vždy jen na číslo 11. Co se tím míní? Zavěsím na příklad 8. června chovnému včelstvu rámeček s jednodenním červem ušlechtilého chovného materiálu. K 8 připočteme 11 a obdržíme 19. června. Toho dne nutno přeočkovat všechny matečnický, sice jest pozdě. Zkoušejme, zda se výpočet shoduje. Jednodenní larvy byly ve skutečnosti čtyři dny staré, neboť byly tři dny vajíčky. Čtyři dny a jedenáct jest patnáct dní a šestnáctého dne se normálně líhne matka. Některé učebnice radí očkovat již desátý den; varují před tím, neboť matka není dosti zralá a může se lehce poškodit; naopak matka v patnáctém dnu snese již bez následků malý otřes. Ideálním bylo by očkování matečnicků, slyšíme-li již matku v buňce hrýztí, přidržíme-li špičku matečnicku u ucha. Bohužel jest to zřídka kdy možné.

Další otázkou jest: Kam dáti zralé matečnický? Zde jsou cesty rozličné.

1. Zralý matečník můžeme přidati úmyslně před tím osiřelému včelstvu, které má samo mladší zavičkované matečnický. Jelikož možno lehce matečnický nožem s trámku odloupnouti, jest další práce jen hračkou. Palcem protlačíme v plástu prohlubeň a upevníme do ni voskem matečník. Nic nevádí, nechceme-li rozbírat mateřské včelstvo. Přilepme matečník, aniž bychom jej převrátili, na 6 cm dlouhý kousek lišty z rámečku a zavěsme jej mezi dva plásty do středu hnízda. Tím jest usnadněna i přehlídka líhnoucí se matky. Přirozeně jest to možné jen v úlech stropovacích.

2. Zralý matečník naočkovujeme do oplodňáčku, který jsme dříve naplnili nasycenými včelami, jak bylo již dříve zmíněno.

3. Můžeme ponechat všechny matečnický vyběhnouti v chovném včelstvu. Tento způsob vřele doporučuji, neboť můžeme z vylíhlých matek všechny nedokonalé, poškozené a zakrnělé vyloučiti, což není možné, jsou-li jednotlivě očkovány do včelstev nebo čelídek. Snadno se přihodí, že se vylíhne poškozená matka, která nebude oplodněna, včelstvo jest nutno znovu osiřeti a tím zvláště u mateřského včelstva ztrácí se drahocenný čas.

Chceme-li, aby se všechny matečnický vylíhly v chovném včelstvu, potřebujeme k tomu očkovací klíčky. Každý včelař snadno si ji zho-

toví z lipového nebo topolového dřeva. Moje klíčky jsou v rozměru $5 \times 2\frac{1}{2}$ cm. V širší straně jest veskrz provrtaný otvor v průměru $3\frac{1}{2}$ cm, úzká strana jest provrtána otvorem v průměru 2 cm. Větší otvor jest na jedné straně pokryt jemným drátěným pletivem, na druhé jest plechová zástrčka. Horní otvor jest uzavřen dřevěnou zátkou, na kterou se přilepí matečník. Na dno se dá malý umělý matečník nebo ještě lépe mateční miska, která se naplní medem, aby měla matka ihned potravu, kdyby ji snad včelky zanedbávaly. Osm těchto očkovacích klíčků lehce vložíme do polorámku vídeňské míry, rozdělíme-li jej lištou v prostředku přibítoou. Na lištu postavíme čtyři a na spodní loučku také čtyři klíčky. Aby snad nespady, jest vpravo i vlevo úzký plechový pásek, jeden z nich pohyblivý; pásky objímají prostředkem klíčky. Rámek s klíčkami jest t. zv. školka. V klíčkách se matky vylíhnou a mohou v nich zůstat 8, 10, ba dokonce i 18 dní, jak jsem se pokusy přesvědčil. Jsou stejnoměrně ošetřovány a proto zřídka ztratíme některou vyhladověním. Ponechal jsem jednou 12 matek 18 dní v klíčkách; z nich jen jedna zahynula, ostatní byly později řádně oplodněny. Potvrzuje to, že roztoužení matek trvá déle, než se obyčejně píše. To jsem i letos pozoroval za dlouhotrvajících dešťů.

Při očkování zralých matečnicků do očkovacích klíčků nutno dbáti:

Včelstvo, kterému přidáváme matečník, musí býti bezpodmínečně osiřelé, jinak mladou vyběhlou matku jednoduše vyhladoví, bez ohledu na to, je-li ve včelstvu matka oplodněná nebo neoplodněná. Proto také nedávejme k výchově matečnický chovnému včelstvu, ve kterém snad pro opožděnou naši přehlídku se již matka vylíhla. V tom včelstvu jsou všechny matky ztraceny. Stane-li se nám ten případ, jest nejlépe sestavit osiřelý smetenec a přidati mu školku k dalšímu opatrování. Smetenec ať jest bohatě zásoben potravou. Ošetřuje potom vyběhlé matky deset, dokonce i dvacet dní.

Wankler, řídě se zásadou, aby jen vybrané matky se připustily k oplodnění, vynášel líheň na matky. Snad namítne mnohý včelař: Pro boha, to jest docela po továrnicku, chybí k tomu jen vysoký tovární komín. Nic nám to nevádí. Do líhne ukládá Wankler zavičkované matečnický, které tam dozrají. Z vyběhlých matek si vybírá nejlepší. Tím jest Wankler ušetřen mnohých nepříjemných překvapení, a ta právě hrají často při chovu důležitou roli. Wankler získal si vynálezem tohoto zařízení i jiných pomůcek pro chov, nehynoucích zásluh. Wankler zahříval líheň petrolejovou lampou. Moderní technika zdokonalila jeho vynález. Karel Höfner z Klosterneuburgu sestrojil jednoduchou, ale důmyslnou elektricky vyhřívanou líheň. Poslal mi jednu takovou líheň a s počátku jsem s ní docílil velmi dobrých výsledků. Často vylíhlo se mi i 30 matek. Že ji nyní neužívám, není to snad vadou sestrojení, ale příčinou jest nedostatek mých elektrotechnických vědomostí. Líheň má totiž velmi jemný kovový teploměr, který řídí teplotu. Dvacetina otáčky jemného šroubku zvyšuje ihned teplotu o 1 stupeň. Tak se mi dvakrát přihodilo, že jsem upekl dvě pěkné serie matečnicků a to tak dokonale, jako jedlé kaštiny. To mne pro-

zatím od věci odradilo. Kdyby mne pan Höfner nebo jiný technik dokonale seznámil s teploměrem, zkoušel bych líheň znova.

Jest ještě jiná důležitá okolnost, pro kterou dávám matečnický k vylíhnutí do očkovacích klíček. Mohu důkladně prohlédnouti tělesný stav matky, neboť dosti často vylíhnou se matky s organickými vadami. Každou matku prohlédnu v klícce dokonale zvětšovací sklem. A přece i potom ještě mnohé matky jsou neschopné. Jestliže mladá matka v příznivém počasí za 10 až 12 dní neklade, podrobím ji ihned zkoušce na let, to jest, zavru česno včelstvu, odeberu mu matku a jdu s ní někam daleko do zahrady. Tam ji pustím. Vráti-li se zpět k svému včelstvu, což se snadno pozná, neboť jest česno zavřené, dám jí ještě osm dní na rozmyšlenou a potom ji bez milosti zamáčknu. Nevráti-li se, přidám včelstvu ihned novou matku, nebo zralý matečník. Ztracené matky nelituji; buďto nebyla schopna letu, a v tom případě nemohla se také spářit, anebo měla špatný smysl orientační. Nechci, aby tyto vlastnosti se přenesly na její potomstvo.

Neklade-li ani 8. den po svém návratu, zamáčknu ji, neboť jest pro mne, jako matka, bezcennou; má jistě vnitřní organickou chybu, právě tak jako i někteří lidé a zvířata. Kdyby všichni chovatelé byli při výběru matek svědomití, utichl by nárek na neschopné matky.

Znamenání matek.

Kdo zapisuje, tomu zůstává, praví staré pořekadlo. Poznamenám-li matku, vystavil jsem jí jednoduchým způsobem křestní list. Ačkoliv jest tato práce jednoduchá, jest velmi důležitá pro každého včelaře, a nepostradatelná pro chovatele. Jest pro výnosné včelaření právě tak nutná, jako med a pyl pro výživu včel. Med, nebo pyl samotný nestačí, třeba obojího; právě tak nepostačuje jen chovati matky, jest nutno z různých, velmi důležitých důvodů je také znamenati. Pro chov jsou důležité ty matky, které dlouho žijí. Jak to ale s naprostou jistotou stanovíme, neznaménáme-li si matky? Ale pro boha, není nic jednoduššího, řekne mnohá malá veličina, jedním pohledem určit stáří matky. Ale to si jenom sám myslí. Jak často jsem takové vševědy, kteří neznali mého znamenání podle let, ani mého dvojitého znamenání zvláště význačných matek, přivedl do slepé uličky. A tam se velmi pěkně vykoupali. Jednorocní matku považovali za starou, čtyřletou za mladou. Jak jest možný takový omyl? Velmi snadno. Představme si jenom mladou matku; její přidávání dělo se velmi divoce, byla snad několikrát přimáčkuta. Jak žalostně potom vypadá. Křídla potrhána, a tělo lesknoucí, neboť většina chloupků jest sedřena. toto mládě působí dojmem staré matky. Jak nádherný jest oproti tomu zevnějšek třeba čtyřleté matky, která se ve včelstvu zrodila a neprodělala žádných nebezpečí. Oklame i nejlepšího znalce. Mnohdy snaží se určití stáří neznamenané matky tím, že se jí lehce dotkne prstem. Mladá matka, dle Švýcarů, má »poskočit«, to jest hbitě přeběhnouti plást, stará naproti tomu celkem pohodlně. Ovšem, to se

vždy neshoduje. Často mnohá mladá matka jest celkem klidné stvoření a jemné pohlazení prstem ji vůbec nerozcílí a naopak některá stará jest od narození ďáblicí a již při otevření dvířek běhá, jako bezhlavá s plástu na plást a pobouří celý úl. Proto jen barevná značka jest jediným spolehlivým znamením pro stáří matky.

Proč máme znáti přesně stáří matky? 1. Protože se tím uvarujeme mnohých škod. 2. Protože tím předejdeme často mnohé hlouposti. K prvnímu bodu. Jaká nám nastane škoda, neznáme-li stáří matky? Odpovědí jest nám často osířelost na jaře. Včelař zazimoval starou matku, a s jarem ji ztratil, ovšem ku své škodě. Při znamenáních matkách by ihned poznal: Pozor, tato matka má již čtyři léta, a byla-li výbornou matkou, zazímuj ji v některé zásobní čelidce k eventuelním chovným účelům, mateřskému včelstvu přidej však mladou matku. Matky starší čtyř let nepatří již mateřskému včelstvu, jest to příliš odvážná hra. Jisto jest, že některé matky jsou ve čtyřech letech ještě dosti statné, ale to jest výjimka, a na výjimkách nebudujeme rozumné včelaření.

K bodu druhému: Jakých pošetilostí můžeme se dopustit, neznaménáme-li matky. Vyrojí se řádné včelstvo. Podle zápisů jest matka tohoto prvoroje nejméně čtyřletá. Jest přirozeno, že včelař v červenci, nebo srpnu tuto starou (???) matku zamáčkne a včelstvu přidá mladou. Co se však mohlo ve včelstvu přihodit? Včelstvo, bez vědomí včelaře, mohlo již v předešlém roku vyměnit matku. Nezničil tím včelař bezmyšlenkovitě cennou matku? Není to pošetilost? Matky, nabyté výměnou, počítají se k nejvzácnějším. Kdyby byl měl matky poznamenané, poznal by ihned v červenci: Pozor, zde si příroda pomohla sama.

A nyní k vlastnímu znamenání. K znamenání jest potřebná dobrá barva, rozpuštěná v lihovém laku, špendlík, který zapícheme do drátka na péra; jeho hlavička nám slouží k znamenání; dále klidná ruka a dobré oko. Není toho tedy mnoho. Někteří užívají při znamenání zvláštních sítěk; při kursech ukazují tyto sítky v různých provedeních, ale sám jich neužívám. Nejjemnějším a nejspolehlivějším nástrojem k chycení matky jsou naše prsty, s celou sítí jemných, hmatových nervů; nezklamou nás nikdy. Ovšem, lidé těžce tělesně pracující, nemají tak jemných prstů. V tom případě se doporučuje užití sítky. Velmi jednoduché, ale praktické nářadí k znamenání, které sestrojil jeden švýcarský učitel, může si lehce každý včelař sám zhotoviti. Z válcového cylindru na lampu odřízneme 10 cm dlouhou rourku. Do této vsuneme volně korkovou, nebo dřevěnou zátku s dlouhou drátěnou rukojetí. Na zátku připevníme vatovou podušku a povlečeme ji plátnem. Nyní zapadá zátku těsně do rourky. Potom uřízneme 1 cm široký proužek plechový a stočíme jej v kroužek, který přesně zapadá na rourku. V horní části kroužku naděláme dírek a protáhneme několikrát křížem vlnou a nití, ale ne příliš hustě. Tím jest nádherný značkovací přístroj hotov. Sítka na horní části roury zůstane stále pevná. Chceme-li značkovati, vytáhneme zátku, necháme matku vběh-

nout do rourky a potom pomalu posunujeme zátkou, až jest matka u sítky. Můžeme ji potom klidně barevnou tečkou, křížkem, nebo jinou značkou poznamenat. Poškození matky jest vyloučeno, neboť vatový polštářek vždy lehce pέρuje.

Jiní postupují při znamenání tak, že vloží matku i s klíčkou na několik minut do kapsy kalhot. V době své činnosti jest matka velkým žroutem. Za těch několik minut řádně vyhladoví a na to čeká včelař. Položí matku na medový plást. Vrhne se ihned na med a nedá se odehnati, ani když ji včelař znamená.

Je-li možno, znamenám matky vždy jen v ruce. Mohu provést práci nejpřesněji. Postupuji tak, že se oběma lokty pevně opru, abych měl klidné ruce. Patří k tomu ovšem trochu cvičení. Při jednom kursu zeptala se mne jedna dáma: »Povězte mi, nerozmačkal jste dosud žádnou matku?« Přiznal jsem se s úsměvem, že nikoliv a pozval jsem ji i s druhými účastníky k osmeráku. Vyndal jsem plně obsednutý plást. »Prosím, co to má tato včela? Klíště. A nyní? Zmizelo. Vy jste, strýčku, přece jenom kouzelník. Ale ani řeči, milostivá. Prosím, ukažte mi dlaň! Co tam máte? Klíště. Ale, jak jste to jen udělal? Velmi jednoduše, ukáží vám to ještě jednou.« Chytil jsem jiné včele, která běžela po plástu, zase klíště. Všichni se podivili, neboť včela běžela dále, jako bych se jí nebyl vůbec dotkl. A přece není na tom mnoho; jest nutno mít jemný cit v prstech. Prosím, zkuste každý tento lov a poznáte, jak jest snadný, nebo nesnadný, podle toho, jak cvičené nebo necvichené jsou prsty.

Že nemá každý schopnou ruku k znamenání matek, přesvědčil jsem se nejlépe při přehlídce včelínu velkovčelaře St. Seifera v Ketzelsdorfu v Dolním Rakousku. Přirozeně zkoušelo se jen na trubcích. S hrdostí přinesl mi mnohý začátečník nádherně znamenaného trubce, jen jedna maličkost se neshodovala — trubec byl mrtev.

Také pod sítkou se práce často nedaří; pohne-li se matka, barva se rozmaže a z křestního listu zůstanou jenom zlomky. A barvu najdete i na tykadlech, křídlech a nohách. Proto nikdy při kurzech neukazují znamenání matek pomocí sítěk. Znamenání cvičím na dělnících, jen dámám jest dovoleno chytnouti si na česně trubce. Nestrpím podvodu, každý účastník jest nucen ukázati svou práci; teprve tenkrát propustím kursistu, zůstalo-li dělnici žihadlo a odlétla-li vesele. Včelku uchopíme palcem a ukazováčkem levé ruky, ponoříme hlavičku špendlíku do dobře promíšené barvy, první kapku otřeme o zátku láhve a potom teprve krásnou tečkou poznačíme hruď matky. Matku vložím potom do krabíčky, nebo klíčky, aby barva oschla, což při užití dobré barvy jest v jedné minutě. Obvyčejně to u mne trvá o něco déle, neboť dříve spořádám včelstvo a potom teprve vyjmu matku a dám ji na rámek, aby seběhla do hnízda. Jest to u mne snadné, neboť mám jen stropováky. U jiných úlů pustíme ji ze zadu. Několika minutové vězení matce neškodí, ztratí jednak zápach z barvy, jednak řádně vyhladoví, žádá si potravu a tím se ihned obnoví přátelství a dobrá nálada včelstva.

Mnozí se obávají, že včely ubodají matku, která páchne cize. Ať jsou bez starosti. Prohlašuji veřejně: Přidával jsem tisíce a tisíce znamenáných matek a ani jedna nebyla ubodána. Jako při každé práci na včelině, tak i při této jen železný klid nám zaručuje úspěch.

Má-li mítí znamenání nějaký smysl, nestačí, abychom užívali jen jedné barvy, doporučuje se znamenati nejméně čtyřmi barvami, abychom rozlišili jednotlivé ročníky. V rakouském spolku chovatelů matek užívá se čtyř barev a to: modré, žluté, červené a bílé. Rok 1925 jest modrá, 1926 žlutá, 1927 červená, 1928 bílá a tato řada se opakuje i v následujících letech. Podařilo se mi docílití dohody i se spolky chovatelů v Německu. Velmi pravděpodobně přistoupí k dohodě i německý spolek chovatelů v Čechách. Do Švýcarska se mi nepodařilo proniknouti, neboť tamnější chovatelé užívají pěti barev; u nás jest to zbytečné, protože netrpíme ve včelině pětiletých matek.

Pokud se týče barvy, radím každému, kdo není dobrým odborníkem, aby sám barvy nepřipravoval. Barvy jsou velmi laciné, a ani největší chovatel nespotřebuje jednu lahvičku. Zbytek je nutno dobře uzátkovati a odložit. Ztuhne-li barva během roku, rozředíme ji kapkou lihu na pálení nebo éteru. Kdo si chce však sám barvy připravovati, ať dbá, aby koupil, zvláště při bílé barvě, dobrý prášek, jinak barva snadno sežloutne a může nastati omyl. Propolis a pyl mají rovněž vliv na barvu.

Velkou výhodou znamenání jest, že rychle a jistě najdeme znamenanou matku. Z toho důvodu má znamenání mnoho přátel; uspoříme si dlouhé a trapné vyhledávání, neboť jasný bod jest i v největším chumlu nápadným, tím spíše, že po otevření úlu jest matka stále v pohybu. Pro znamenání volím vždy jen jasné barvy, neboť čím jasnější tón, tím jest i nápadnější.

Kdy máme matky znamenati? Znamenám vždy při chovu; mladé matky ovšem teprve po spáření, když začnou klásti, abych se nezmýlil při zaletění matky k cizím včelstvům. Po mateřských včelstvech se ovšem nevyžaduje, aby pro znamenání se rozbíralo celé včelstvo. Najde se již příležitost, snad při přehlídce, klade-li matka, nebo při podzimní přehlídce anebo při jiné okolnosti. Uvidíme-li matku, ihned ji poznamenáme, neboť v takových případech ať jsou pomůcky k značkování vždy pohotově. Bylo by nemístným, jen pro značkování bouřiti včelstvo. Pomůcky k značkování ať jsou vždy v pořádku; to znamená: barva ať jest dobře uzavřena, jinak ztvrdne a není k potřebě; na hlavičce špendlíku ať nevisí celá koule zaschlé barvy; může se nám přihodit, že nám steče barva ve větším množství mezi hruď a hlavu matky a matka se zadusí. Místo špendlíku můžeme zcela dobře užití i tenké slámy, zašpičatělé zápalky, štětečku nebo peříčka. K znamenání zvláště cenných matek čárkou nebo křížkem užívám slučího péra. Jest to poslední peříčko v křídle sluky lesní, které jest zvláště pružné a kterého i malíři upotřebují. Ovšem, nemusí to býti jen ze sluky, dostačí stejné pérko i z bažanta, divoké kachny a pod.

Znamenání, které jest lehké a vyžaduje málo námahy, jest velmi

důležité pro každého rozumného včelaře. Kdo jednou zkusil znamenání, jistě že bude v něm pokračovati, neboť mu zaručuje jistotu při jarních ztrátách a umožňuje mu při všech pracích lehké vyhledání matky. Pro chovatele jest znamenání nutností, jest mu jediným kompasem, který mu s naprostou jistotou ukazuje tělesnou sílu a délku života chovného kmene. A to jest velmi důležité a nutné. Proto v rakouském spolku chovatelů jest znamenání matek předepsáno stanovami.

Jest nutno, abych se zmínil, ač nerad, o znamenání matek přistřihováním křídel. Takové »znamenání« jest surovostí a zároveň pošestilostí. Jak můžeme tak ušlechtilého, krásného a majestátního tvora, jako jest včelí matka, tak zmrazčiti a připravití jej o možnost pohybu? Představ si jen, ušlechtilý a nádherný obraz, který poskytuje letící matka. A to bys chtěl zničit? Nikdy, právě proto, že jsi rozumný včelař. Mně to připadá, jakoby někdo hrdému orlu zlámal křídla, aby se potom radoval z jeho poskakování. A jest to hodno orla? K čertu s takovými nápady.

Jakých škod však natropí včelař podobným počínáním? Jeho nejlepšímu včelstvu napadne jednou se vyrojití. Roj vyletí, zmračená matka padne však k zemi, zaleze do trávy a jest ztracena. Ušlechtilá matka, která mohla zplodití ještě na sta stejněcenných matek a celý včelín neobyčejně povznést, bídně zahyne. Jest to snad rozumné jednání? Hloupost jest to a hloupostí to zůstane.

Jen v jednom případě činím výjimku. Nemá-li včelař času v době rojů, aby byl na včelíně, anebo nemá-li spolehlivé osoby, která by včelín hlídala. Zastřihnutím křídel matky zabráníme uniknutí roje, neboť padne-li matka k zemi, vrátí se roj zpět do úlu, v několika dnech vyjde však znova a to s mladou matkou, která jest v letu umělkyní a polapení takového roje jest ještě choulostivější. Jest patrné, že zastřihování křídel oploštěným matkám — u neoploštěných jest to vůbec vyloučeno — jest nespolehlivé.

Upotřebení matek.

Mám zásadu: Jedna dobrá matka má větší cenu než celé méněcenné včelstvo. Nikdo nepochybuje o správnosti této zásady. Z předcházejícího jsme se naučili chovati ušlechtilé matky s ohledem na přirozený chov. Naskytá se nám nyní otázka: Jak upotřebíme mladé matky, která již klade, má zavičkováný plod a jest znamenána barvou svého ročníku? Mnohému nedělá tato otázka těžkou hlavu; má na včelíně již několik let mrzácké včelstvo, tomu jediné se hodí ušlechtilá matka, ta včelstvo brzo povznese. Proveďte svou myšlenku a jest trpce zklamán. Včelstvo se ani v příštím roce nezmění. Kdo jest tím vinen? Odpověď jest snadná: Ušlechtilá matka! Jest ovšem otázka, je-li odpověď správná. Objasníme věc blíže. Každé včelstvo tvoří spořádaný celek, tak jako továrna. Zastaví-li se jeden díl, jeden stroj, zastaví se celá továrna. Čím však jest jeho včelstvo, jeho ubožáci? Jest to spo-

řádaný celek? Nikoli, jest to jen nemocnice, plná nemocných. Který továrník by proměnil svou továrnu v nemocnici se samými chorými, přijal by pro ni řádného ředitele a potom — očekával divy? Právě tak však jednal včelař; měl jenom nemocné a nespokojence ve svém úlu a tím, že jim dal chytrého ředitele, ušlechtilou matku, očekával od nich divy. Nerozmyslil si, že matka jest vlastně jen stroj na kladení, který v takovém včelstvu špatně pracuje; nemůže ani správně pracovat, jelikož chybi tak důležité kojičky a proto také celá věc se končí nezdarem. Chceme-li vykazati mladé, ušlechtilé matce příslušející ji místo, přidejme ji dobrému, ba nejlepšímu včelstvu na včelíně; potom teprve se projeví její původ, potom teprve se nám ukáže jako řádná matka rodiny, která koná plodnou práci. Jednáme vždy obráceně, snažíme-li se k smrti odsouzené včelstvo vyléčiti tím, že jednoho jeho neschopného člena vyměníme jiným, třebaš lepším. Proto se také zcela vážně dopálím, když mi někdo napíše: »Mám na včelíně hrboplodé včelstvo, pošlete mi proto ihned ušlechtilou matku.« Ten může býti naprosto jist, že mu žádné nepošlu. Ubožákům nebo hrboplodým včelstvům nepřidáváme ušlechtilé matky. Ušlechtilá matka jest včelařovým zlatem; bohužel, mnozí včelaři neznají dosti ceny tohoto zlata a neváží si ho. Jen lehkomyšlností a bezmyšlenkovitostí zaniká každoročně bez užitku mnoho matek. Účelem těchto řádků jest bojovati proti této lehkomyšlnosti. Každý včelař ať v tomto případě jedná čestně; pro hrboplodá anebo mrzácká včelstva nepěstují se s velkou námahou a pečlivostí ušlechtilé matky, i kdyby byly sebe lépe zaplacený. Pečlivě vychovaná matka není bezcenným zbožím.

Mnohý počíná si při upotřebení ušlechtilé matky nesměle, jiný zase lehkomyšlně; obojí jest chybné. Nesmělý svým přílišným uvažováním zapomene často na to nejdůležitější — a věc jest zmařena. Lehkomyšlný postupuje však bezstarostně a s odvahou, protože se mu snad jednou práce zdařila, ale nejčastěji pozná, že se operace zdařila, ale nemocný jest mrtev.

Pro rychlé vyzkoušení ušlechtilé matky cizího kmene, která mi byla zaslána, znám jen jedinou cestu: Přidám matku silnému smetenci. Bezpočtukrát jsem to kázal na schůzích a za přehlídek včelínů. A výsledek? Ve stu případech ani desetina se neřídila mou radou a potom se dostavily nářky: Prosím, zašlete mi jen ještě jedinou matku, poslední mi zahynula. Ale tak, jak dobrosrdečný jest včelařský cech, nezná přece v mnohých věcech žertu, má i svou hlavu a tu si postaví! Proto nepomohou ani nejlepší slova. Jak se sestavuje smetenec pro ušlechtilou matku, popsal jsem již v prvním dílu. V krátkosti opakuji zde nejdůležitější.

Smetenec pro ušlechtilou matku sestavujeme vždy jen z jednoho včelstva a to tím, že s plodových plástů smeteme napité včely. Doporučuje se, aby vážil jen 1 kilogram na místo dvou, ale za to ať má spolehlivé včely, totiž mladušky, které najdeme jen na plodových plástech. Jen takové včely se hodí k plnocenné matce, neboť ji dobře krmí a ona se zcela věnuje svému poslání, založení řádného hnízda.

Nedoporučuje se sestavovati smetenec z různých včelstev, neboť potom panuje vždy u včel jistá podrážděnost a nesoulad. Naprosto chybné jest sestavení smetence z pochytaných včel; ty jsou vždy staré. O matku se mnoho nestarají, brzo odumírají a s nimi i celý smetenec. Zapamatuj si to dobře! Matka jen tenkrát dobře plodí, je-li dobře vyživována. Proto opakují znovu: Lepší jest 1 kg dobrých včel než 2 kg neschopných. Málí již smetenec zavíčkovaný plod, ne však dříve, můžeme jej sesílití plodovými plásty i se včelami z libovolného včelstva. Přidáme-li matku smetenci sestavenému z pochybných včel, ztratíme ji; podaří-li se nám snad přidání, dojde velmi brzo k výměně. Ztratili jsme potom matku i včelstvo.

Proč se přidává matka cizího původu vždy do smetence? Jest pro to mnoho důležitých důvodů. Smetenec, který se cítí beznadějně osiřelým, přijme radostně každou matku, ať jest oplodněná nebo panen-ská, ať jest cizí krve nebo domácího původu. Zcela jinak jest tomu u osiřelého mateřského včelstva nebo u včelstva hrboplodého. U těch nedaří se přidání tak lehce. To platí zvláště pro matky cizího původu; matky krajinky nebo vlašky, přidané domácímu včelstvu, jsou vydány již jistému nebezpečí. Nebezpečí se zvětšuje, prodělala-li matka dlouhou cestu, při které nastala přestávka v kladení. Tato okolnost působí škodlivě na zdravotní stav matky. Je-li šťastně včelstvem přijata, začíná potom pozdě klásti a klade jednotlivá vajíčka porůznu. Jaké jsou toho následky? Včelstvo se domnívá, že bylo oklamáno méněcennou matkou, odstraní ji a z těch několika vajíček vychová si novou. A potom slyšíme nářky o takové matky: Každému jest to hádankou; včelstvo přijalo dobře matku, viděl jsem ji (znamenanou) vlastníma očima, za čtyři neděle vidím v úlu neoplozenou a neznamenanou matku. Takové a podobné řeči slyšíme potom často. Ve smetenci není to tak lehce možno, matka jest radostně přijata a včely trpělivě vyčkávají, až začne plně klásti.

Obdržím-li matku poštou, strhnu především pásku s adresou a na drátěné pletivo stříknu kapku vody a kapku tekutého medu. Potom zanesu skříňku do světnice, ve které jsou okna zavřena. Nyní otevru skříňku a osvobodím celou společnost. Radostně se vrhnou k oknu. A nyní mám příležitost, abych si klidně prohlédl a do všech podrobností prostudoval každý jednotlivý kousek, zvláště matku. Každou, i sebe menší tělesnou chybu mohu upozorovati. Po pěti minutách uzavru samotnou matku do klícky a otevru okna, aby její průvod mohl vyletět. Zvláště zdůrazňuji: Každou matku přidáváme vždy s a m o t n o u, bez průvodu. Jednáme-li opačně, dopouštíme se chyby, která má mnoho matek na svědomí. Jinak jest tomu ovšem, přidáme-li matku hned s malou čeledí; potom není nebezpečí tak veliké, neboť matka má dosti ochrany. Přidáváme-li matku v klícce s doprovodem, způsobí cizinci nepokoj a bojovnou náladu, nastane vraždění, při kterém doprovázející včelky doplácují svým životem a s nimi často i matka. Proto zdůrazňuji ještě jednou: Matku v klícce přidáváme vždy bez

— bez — bez doprovázejících včel. Doufám, že jest to dosti zřejmé.

V praxi pro přidávání matek mám tři jednoduché, vyzkoušené a každému přístupné způsoby. Popíši je podrobně.

Přidávání matek s užitím kouře.

V dřívějších letech užíval jsem jen tohoto způsobu; dnes však užívám jiných způsobů, jelikož tento způsob zdál se mi příliš násilným a upotřebuji ho jen na tvrdohlavce, kteří jsou i u včel. Výhodou jest, že tento způsob jest zcela spolehlivý, jestliže se správně provádí. Ztráta matky jest vyloučena. Zdůrazňuji opět: je-li správně prováděn. Stačí malé nedopatření — a přidání se nezdaří. Tak mně píše Zander o svém kursu v Tuschhoff: S užitím kouře při přidávání matek jsem měl nezdar. Obratem jsem mu odpověděl: Pane, nezdařilo-li se Vám přidání matky, jistě, že jste je nevykonal tak, jak jsem to popísoval. A sdělil jsem mu ještě jedenkrát celý postup. Zander byl tak čestný, že mi napsal: »Vskutku jsem nepostupoval správně.« Tento způsob není mým výmyslem, četl jsem o něm před lety v jednom časopise krátkou zprávu. Mou jedinou zásluhou jest, že jsem celý postup na stu případech vyzkoušel a potom sdělil veřejnosti. Dnes na sta včelařů užívá tohoto způsobu, a všeobecně jej chválí pro naprosto jistý výsledek. Domnívám se jen, že při takto násilím přidaných matkách, dojde dříve k výměně, a že jest často potřeba delší doby, než nastane úplný soulad ve včelstvu. Jest možné, že se mýlím, ale jistě stojí to za pozorování.

A nyní k postupu samotnému: Oplodněnou a znamenanou matku dáme do klícky a s touto hned do kapsy kalhot, aby byla v teple. A nyní ucpeme mateřskému včelstvu, které jsme před několika hodinami osiřeli, kapesníkem, vatou, nebo papírem česno a necháme volný jen malý otvor, do kterého vsuneme špičku dobře kouřícího dýmáku. Doporučuje se na doutnající ztrouchnivělé dřevo nasypati něco tmelu (propotis), uklidňuje prý to znamenitě nervy včel. Nyní 15 krát až 20 krát silně do úlu zakouříme, na to ucpeme otvor, vyjmeme matku z klícky, a necháme ji znovuotevřeným malým otvorem vběhnouti k včelstvu; čekáme ještě asi čtvrt minuty, až matka doleze na plást, nebo do poloviny čelné stěny a pošleme za ní ještě 5 nebo 10 porcí kouře. Přirozeně, že čekáme-li tuto čtvrt minuty, ucpeme prstem malý otvor, aby včely z úlu nevyběhly. Potom ovšem uzavřeme aspoň na 10 minut zcela česno — a práce se jistě zdařila. Při prohlídce za 10 dní uvidíme znamenanou matku klidně zastávati svůj úřad. Celý postup jest velmi jednoduchý, jest však nutno postupovat přesně dle návodu. Jakých chyb můžeme se dopustit? Otevřeme-li česno dříve, než uplyne 10 minut, jest vše zmařeno; nechybíme, necháme-li třeba celou hodinu úl zavřený. A kdybys zapomněl na včelstvo a nechal je snad i tři hodiny zavřené, neuškodí to ani včelstvu ani matce. Jinou chybou jest, uniká-li zadem kouř, buďto špatnými dvířky, nebo okén-

kem, v kterém jest na místo skla drátěné pletivo. V takovém případě se doporučuje obložit dobře pletivo novinovým papírem, aby kouř neunikal. Jinou chybou jest, upotřebíme-li slabého dýmáku, který dá jen tolik kouře, jako jeden tah cigarety. Jest třeba notně čoudit, tak jako Quido a jeho společníci z dýmky. Velmi často se chybuje, že se podíváme dříve než za 10 dní, byla-li matka přijata. V tom případě ji včely sevrou — a jest ztracena.

Nu ano, tomu se to lehce řekne, kdyby nebylo té prokleté zvědavosti, která člověka dohání, aby se podíval, zdařila-li se operace. Tu musím zvolat s Hamletem: Zvědavosti, tvé jméno jest — včelař! Zcela jistě se nám přidání nezdaří, neprohlédneme-li důkladně před prací včelstvo, zda v něm snad nezůstala neoplozená matka. To se stává i v »nejlepších« rodinách; přihodilo se to i Quidovi a stálo ho to dvě matky, než rozluštil záhadu; v úlu mimo starou matku, kterou den před tím vychytil, zůstala ještě zakrnělá, neoplozená matka.

Jistého úspěchu docílíme tímto způsobem u včelstev s trubčicí. zejména přivěsíme-li jim den před tím jeden nebo dva plásty se zavíčkovaným plodem a včelami. Tímto způsobem jest včelstvo rychle a jistě vyhojeno — stojí-li vůbec ještě za to, aby mu byla přidána nová matka. Včely s přidaných plástů odklidí trubčici a přijetí nové matky jest tím zajištěno. Přidané včelky na plodových plástech jest sice zase jenom maličkost, ale závisí na ní v prvé řadě celý úspěch. Proto vždy radím: Nezapomínej na maličkosti!

Přidávání překvapením včelstva.

Tento způsob jest velmi jednoduchý a užívám jej zvláště při oplodňácích, ale také u mateřských včelstev. Chci-li odebrat z oplodňáčku matku, abych ji na příklad někam odeslal, postupuji následovně: Připravím klíčku na zasilání a značkovací barvu; obsednutý plást s matkou pověším na kozlík, včelstvo přikryji a česno uzavru. Matku vychytím, poznamenám, dám do klíčky a mřížku této klíčky upevním dvěma napínáčky. Malým otvorem nechám vejít k matce průvodkyně, uzavru jej na to plechovou zástrčkou a připevním napínáčky. Nyní vezmu plást levou rukou, pravou rukou krátce udeřím na pěst levé ruky a včely se skutálí. Napité včely hrnou se k česnu a jsou přátelsky naladěny. To se mi právě hodí. Nahromadí-li se jich hodně u česna, otevru česno; včely vtáhnou s hlomozem do úlu a s nimi nechám do úlu vběhnouti i neoplozenou mladou matku, kterou mám připravenou. Tento téměř neuvěřitelný postup, při kterém oplodněná matka jest naráz vyměněna neoplozenou jest skutečností a při svém rozsáhlém chovu užívám výlučně tohoto způsobu. Jistě bych tak nečinil, kdyby mně hrozila ztráta. Přirozeně byli mnozí posluchači mou rychlou výměnou snad překvapeni. Jak mnoho sázek bych vyhrál proti těm, kteří tvrdí, že příštího dne jest matka naprosto jistě mrtvá. Druhého dne hlásí však vždy přehlížitelé: Všechny přidané matky jsou zdravé a čilé! Tak se ze Šavlu proti jejich vůli stávají Pavlové. U mateřského

včelstva postupujeme stejně, jako při oplodňácích. Také u tohoto včelstva se práce jistě zdaří, postupujeme-li způsobem nahoře vyličeným.

Přidávání výměnou a vykousáním.

Tohoto způsobu užívám ve svém včelínu výlučně k výměně matek. Prvé dva způsoby jsou okamžitě skončeny, třetí vyžaduje delší doby. Stará, nebo nezpůsobilá matka se vychytí, zavře do klíčky, u které se otvor k vyběhnutí uzavře zátkou. A nyní se zavěsí klíčka se starou matkou na tři až čtyři hodiny, mezi dva plodové plásty s otevřeným červem do středu hnízda. Volím proto plásty s otevřeným červem, neboť na nich jsou většinou klidné mladušky, které mají vyživovati budoucí matku a jsou šťastny, že mají nový předmět, kterému mohou přebytečné krmné šťávy odkládati. Po uvedené době zaměním starou matku novou, klíčku, která zatím již nabyla vůně staré matky, zavěším na původní místo a nechám ji na něm přes noc. Doporučuje se pro jistotu dáti mladé matce do klíčky něco zrněného medu. Ponechání mladé matky v klíčce přes noc jest velmi důležité, neboť největšími nepřáteli jsou ji létavky, které přes den jsou v práci, v noci však mají příležitost seznámiti se s mladou matkou. Příštího dne vyjmu klíčku a pozoruji chování včel. Nejčastěji upozorují, že včely, které oblétají klíčku, přátelsky třepetají křídélky. V tom případě jest vyhráno, odstraním zátku a otvor ucpu tuhým medovým těstem. Nikdy však neužívám kousku mezistěny, nebo vosku, jako činí mnozí, neboť jen hodující včely jsou v dobré náladě. Včelky však, které mají odhryzovat suchý vosk, snadněji se pobouří.

Správnost mého názoru potvrzuje malá událost z mé včelařské praxe. Jednou jsem seděl na lavičce před včelínem a nožem plnil zrněný med do oplodňáček. V tom přiletí pohněvaná včelka, bodne mne do ruky a krouží dívoce kolem. Nejsem příliš choulostivý na ránu, chvílku jsem včelku pozoroval, potom jsem však nastavil nůž, na kterém bylo ještě něco medu. Jakmile ucítila včelka med, sedla si klidně na ruku a hodovala a hodovala, až plně nassatá odlétla se sladkou kořistí do úlu a mně zanechala jen žihadlo. Malý nevědek, který jest však i u lidí v obyčeji.

A nyní dále k naší matce. Klíčka se zátkou z medového těsta zavěsí se zase na původní místo, matka jest brzo osvobozena a věnuje se ihned svému úřadu. Za 2 nebo 3 dni odstraním prázdnou klíčku, varuji se však každé další přehlídky a provádím ji teprve desátého dne, abych se vyvaroval možného nebezpečí, že by včely matku sevřely.

Ovšem, ne vždycky se věc tak lehce daří. Jsou včelstva, která se tak rychle nespřáteli s novou matkou. U takových včelstev najdeme sice příštího rána klíčku oblétanou včelami, avšak uvidíme, že se vším úsilím snaží vniknouti do klíčky. Současně zřetelně slyšíme sykot pobouřených včel. V tomto případě jest nutno ponechat matku o jeden,

dva i tři dny déle ve vězení, až se obraz změní, což se zcela jistě po delší době stane i u velmi zlých včel. Tedy dobře si zapamatujme: Jen včelám, které spokojeně třepetají křídélky vymění se korková zátka za zátku z medového těsta!

Proč však mnohdy i při tomto, tak jistém způsobu přidávání, zahyne mnoho matek? Příčinou jsou dvě okolnosti. Předně neposoudí se správně počínání včel, které obléhají klikku, předčasně vymění se zátka korková za zátku z těsta medového, včely matku vykousají a usmrtí. Podruhé jest to zvědavost, která má mnoho zahynulých matek na svědomí. Nikdy nepřehlédíme do 10 dní včelstva; teprve když se ukáže plod nové matky, jest ona jako matka uznána včelstvem. Přehlízíme-li včelstvo dříve, matka obyčejně ještě neklade, jest proto hbitá a čilá. Otevře-li včelař úl, snaží se ihned uprchnout, jelikož se zde stále ještě cítí cizí. Včelky, které po celou tu dobu podezřívavě pozorují každý její pohyb, nerozumí jejímu útěku a hned ji sevrnou. Prve, než může včelař zakročit, jest většinou již matka ztracena. A kdyby se mu snad i podařilo matku zachránit, ničeho tím nedocílí, neboť odváznou hru s přidáním nutno znova opakovat. Obyčejně však obdrží matka při sevření i text písničky, jejíž konec zní: Brzká výměna.

Proto křof, milý příteli, svoji zvědavost, jest to nutné, chceš-li býti opravdovým včelařem. Není ani nutno v prvních deseti dnech odstraňovati klikku. Nevadí, vystaví-li včely na klícc malá srdíčko, protože pláсты jsou poněkud odtahové, a matka srdíčko zaklade. Lehčeji se snese ztráta tohoto srdíčka, než ztráta matky. Nemůžeš-li však svoji zvědavost potlačit, poradím ti jistý prostředek, který ji zcela jistě udrží na uzdě. Opatří si

stráž pro matku,

kteou prvně zavedl si na včelíně přítel Strobl z Paasdorfu v Dolních Rakousích a které i já s úspěchem užívám. Jsi jistě zase proklaté zvědav, jaké jest to zařízení. Tedy poslyš:

Přibij si na česno malou skříňku, jako předsíňku; na místo přední stěny přibij kousek Hanemannovy mřížky a stráž jest hotová. Každého rána ti přesně hlásí, co se u včelstva přihodilo. Přidáš-li tedy včelstvu matku v klícc, uzavřené zátkou z medového těsta, připevní ihned na česno stráž. Přijmou-li včelky matku, nenajdeš příštího rána ničeho v předsínce, ubijí-li však včely matku, leží příštího dne zcela jistě v předsínce, neboť včely ji nemohou mřížkou protáhnouti. Není-liž pravda, nyní plně oceníš toto jednoduché zařízení? Proto pro své uklidnění zaříd si tuto stráž.

Může se ti však přihodit, že dle tvého mínění matka při sevření včelkami tolik byla poškozena, že přestane plodit. Ani v tomto případě nemusíš ze zvědavosti rozbírat včelstvo. Také v tomto případě poradím ti zcela jistě znamení, dle kterého poznáš, zda-li jest vše v pořádku. Zpozoruješ-li za 2 až 3 týdny po přidání matky, že jsou na zadním okénku spousty trubců, potom jistě matka nádherně klade. Totéž platí i v případě, přidáme-li včelstvu neoplozenou matku,

nebo jen matečnick, nebo o mateřském včelstvu, které se vyrojilo, nebo o včelstvu, které vyměnilo matku. V každém případě, když se objeví mnoho trubců na okénku, jest to jistě znamení, že matka nejkrásněji klade. Směješ se snad tomu? Jak možno dle trubců usuzovat, že matka klade? Potom bychom i dle kohouta usuzovali, snáš-li slepice? U kohoutů tomu tak není, ale u trubců se to shoduje na vlas. A proto, že tě jistě trápí zvědavost, řeknu ti hned rozluštění hádanky. Každé včelstvo jen tak dlouho podržuje trubce, pokud je potřebuje. Jakmile jest matka oplozena, ihned jsou trubci od žlabu odehnáni, napřed k okénku a potom česnem z úlu ven. Řekneš jistě, že rozluštění této hádanky jest přece hrozně jednoduché, měl jsi ji tedy rozluštit sám. Zcela správně. Znáš jistě případ s Kolumbovým vejcem. Tenkrátě dvořané odpověděli rovněž, jako ty. Zapamatuj si jednou pro vždy: Včelstvo, které zažene trubce, má vždy matku v pořádku!

Jsou ještě jiné způsoby přidávání, neuvádím jich však, neboť s popsanými třemi způsoby vystačí včelař i v nejtěžších případech. Vyzkoušením sta případů nezajistíme si ještě úspěchu. K plnému úspěchu dostačí i jeden způsob, ale správně užitý.

Zasilání matek.

Tento oddíl jest velmi důležitý pro každého chovatele, který chová pro obchod, neboť i zdraví matky závisí často na maličkostech. Že jest toto tvrzení oprávněné, dokazuje nejlépe dopis předsedy porýnského spolku chovatelského, v kterém mne žádá, abych ve svém listě napsal článek o zasilání včel, neboť v zásilce, kterou ode mne obdržel, byla jen jedna průvodkyně mrtvá, všechno ostatní svěží a čilé; v zásilkách jiných chovatelů, často i z nejbližšího okolí bylo mnoho mrtvých a bohužel, v nich i mrtvá matka. Jistě byly toho příčinou maličkostí, kterých jsme nedbali.

Správnou dodávku matky i jejích průvodkyň, aniž by snad nastalo omezení kladení s jeho škodlivými následky, bychom docílili — — kdybychom nelitovali peněz. Zašleme-li matku v oplozňáčku s včelami a dílem, dojde zásilka skoro vždy v pořádku. Kdo by to však mohl zaplatiti při dnešních bláznivých cenách? Včelstvo, dílo, potravu a matku! Ani chovatel by nepřistoupil na tyto podmínky, neboť odkud by vydupal tolik včel pro všechny ty skříňky, vždyť i tak dost již trpí medný výnos rozbíráním nejlepších včelstev a odbíráním včel i plodových plástů. A kde také vzít každoročně tolik skříněk? V nouzi nutno se nám omeziti na zasilání v Bentonových klíčkách. Vypravíme-li zásilku správně, dojde také v pořádku. V Bentonových klíčkách zasilal jsem matky do Anglie, Italie, Španělska, Polska, Francie, na Kavkaz, ano i do Ameriky a došly vždy v pořádku. Taková klicka má dva oddíly, menší pro zásoby, větší pro matku a její doprovod; obě oddělení jsou spojena skulinou, kterou mají včely přístup k potravě. Obě oddělení ať nejsou příliš těsná. Větší oddělení pro zásilky na malou vzdálenost ať má místo pro 25, na větší vzdálenost pro 50 včel

doprovodu. Takové skřínky obdržíme v každém obchodě se včelařskými potřebami, takže si uspořím další popis. Upozorním zde jen na chyby, kterých by se mohl dopustit začátečník při zasílání.

Především jest tu potrava na cestu. Jest to směs zrněného medu a nejlepšího práškového cukru. Tato směs ať jest sice tuhá, ale přece trochu poddajná. Je-li příliš tuhá, nemohou ji včely rozpustit — a celá společnost zahyne hladem; je-li příliš měkká, rozpustí se teplem v poštovském pytlí a včely v tekutém medu zcela jistě zahynou. Správnou tuhost ať každý sám několikrát vyzkouší. Připravuji si toto těsto vždy rok předem, aby se dobře uleželo. Postupuji následovně: Jeden den smíchám práškový cukr se zrněným medem (v nedostatku tohoto postačí i med tekutý), směs dobře uhnětu, aby byla pevná a tuhá a postavím přes noc k teplým kamnům. Mnohý se podiví, co najde příštího dne na talíři. Pevnou kouli, kterou tam položil, najde rozehrátou. Uhněteme ji znovu s cukrem. Snad ještě i druhou noc se rozpustí. Přidejme znovu cukr, až těsto nabude nutné pevnosti a tažnosti. A nyní možno bezstarostně zasílat.

Velmi často se chybí při výběru průvodkyň. Každá včela nehodí se za průvodkyni; u létavky jsou ústroje, které připravují krmné štávy, již zakrnělé; jen mladušky jsou vhodné za doprovod matce. V tom jest asi příčina nešťastných zásilek členům porýnského spolku. Proto také nesmetu jednoduše včelky do zasílací klíčky, ale postupuji následovně: Předem vložím do krmítka zásoby potravy na cestu, přibližně tak velké jako vlašský ořech a vmáčknou ji do skuliny, která spojuje oba oddíly; nyní vychytím matku z oplodňáčku, poznamenám ji a vložím do většího oddělení. Potom uzavru nahoře obě oddělení drátěným pletivem upevněným napínáčky, nebo malými hřebíčky, a současně otevru otvor v průměru tužky, který jest zakryt plechovou zástrčkou. Teprve nyní chytám s postranních plástů, v kterých jest nezavíčkovaný med, jednu mladušku za druhou a pouštím je otvorem do klíčky. Mladušky ať jsou dobře nasyceny, neboť mají před sebou dlouhou cestu. Je-li v klíčce dostatek mladušek, uzavru otvor a zástrčku připevním hřebíčky. Potom napíši pěkně adresu příjemce a na rub listku s adresou napíši rodokmen matky. Před upevněním adresy podám ještě včelkám drátěným pletivem kapku vody a kapku tekutého medu. Činím tak proto, aby na dalekou cestu byly včely skutečně dobře nasycené. Zřídka která zásilka selže. Při mnoha tisících zaslaných matek byly mi hlášeny jen tři případy, kdy zásilka došla špatně. Příčinou jedné nezdařené zásilky byl jsem sám, protože jsem užil čerstvého těsta, které se cestou roztopilo a celá společnost se zadusila. Zásadně za průvodkyně jen mladušky!

Nikdy neberme málo průvodkyň; cestou, anebo v noci se náhle ochladí a tu jest přece dobře, má-li mladé veličenstvo silný doprovod, který se vzájemně zahřívá. Také některá z průvodkyň cestou zahyne, proto jest vždy dobře dáti jich více, než méně.

Jest povinností každého chovatele přesně a pečlivě psát adresu, raději i okres udati, jen aby tak ušlechtilé zvíře nebylo ani hodinu

zbytečně déle na cestě, neboť každá hodina, kterou se prodlužuje věznění, zvyšuje nebezpečí. Sám podávám každou zásilku doporučeně; docílím tím já i objednatel určité jistoty. Naprosté jistoty to ovšem zásilce nedává, neboť mimo nebezpečí cesty jest ještě nebezpečím pro zásilku — zvědavost. Jinak nemohu si vysvětlit následující příběh. Jeden příjemce z Německa se mne tázal, k čemu slouží zlámaná jehla, která jest v otvoru, kterým se vpouští včely. Vyžádal jsem si zpět prázdnou klíčku, jelikož mi byla celá věc nesrozumitelná a skutečně našel jsem v klíčce zlomenou jehlu. Přirozeně, nemohl jsem si to jinak vysvětliti, než, že nějaký zvědavce se chtěl přesvědčiti, žijí-li ještě včely. Ještě štěstí, že se mu při práci zlomila jehla, mohla tuto zvědavost i matka zaplatit životem. Maličkosti mohou zničit celý úspěch, i když těmito maličkostmi jest jen — nepatrná zvědavost.

Tímto končím praktickou část chovu. Nepodával jsem nikde pěkně znějících slov, zůstal jsem vždy jednoduchým, prostým a jasným, abych každému, i nejjednoduššímu včelaři byl srozumitelným, neboť jsem stoupencem nejjednodušších způsobů. Snad tím mnohých získám. Buď jak buď. Mám nejlepší úmysl podati to nejlepší ze svých mnohaletých zkušeností, získaných ve svém velkém včelíně a při častých schůzích a přehlídkách včelínů. Nechci tímto dílem zbohatnout, vyhovuji jen často opakovanému přání kruhů včelařských, a potom své snaze ku předu!

Jest starým zvykem, že životní své dílo věnujeme někomu ze svých milých a že věnování uvádíme hned na začátku knihy. Uchyluji se od tohoto zvyku a činím tak až na konci. Věnuji své dílo svému nejlepšímu a nejvěrnějšímu pomocníku na včelíně,

své milé a dobrosrdečné mami!